

**De rachitide, sive morbo puerili, tractatus / Opera primo ac potissimum
Francisci Glissonii ... ; adscitis in operis societatem Georgio Bate et
Ahasuero Regemortero.**

Contributors

Glisson, Francis, 1597-1677
Bate, George, 1608-1669
Regemorter, Assuerus, 1614-1650

Publication/Creation

Lugduni Batavorum : Ex officina Cornelii Driehuysen & Felicis Lopez, 1671.

Persistent URL

<https://wellcomecollection.org/works/xzcuumr7>

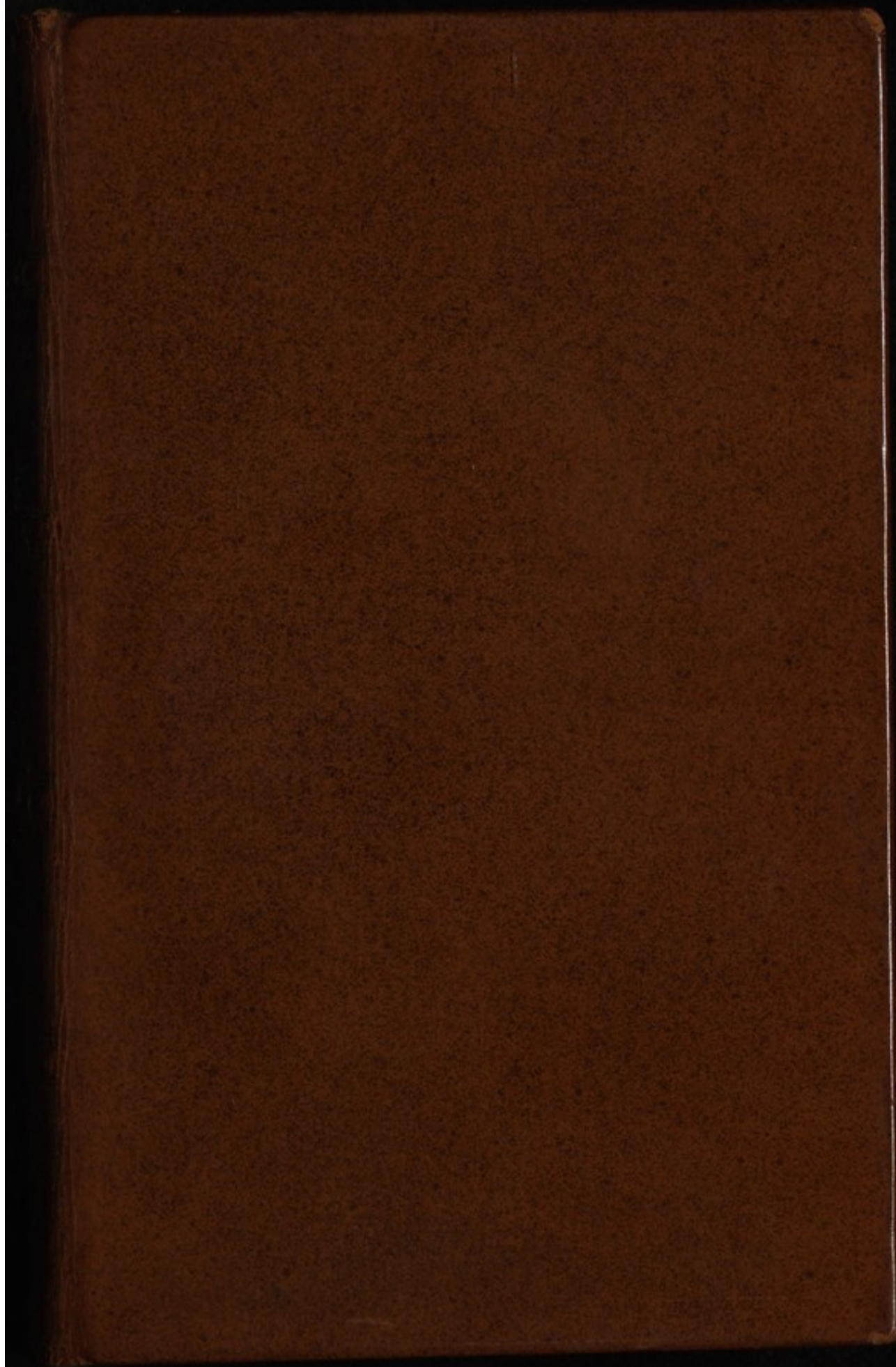
License and attribution

This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

Wellcome Collection
183 Euston Road
London NW1 2BE UK
T +44 (0)20 7611 8722
E library@wellcomecollection.org
<https://wellcomecollection.org>

GLISSONIUS
DE
RACHITIDE.

1671

VI 2.

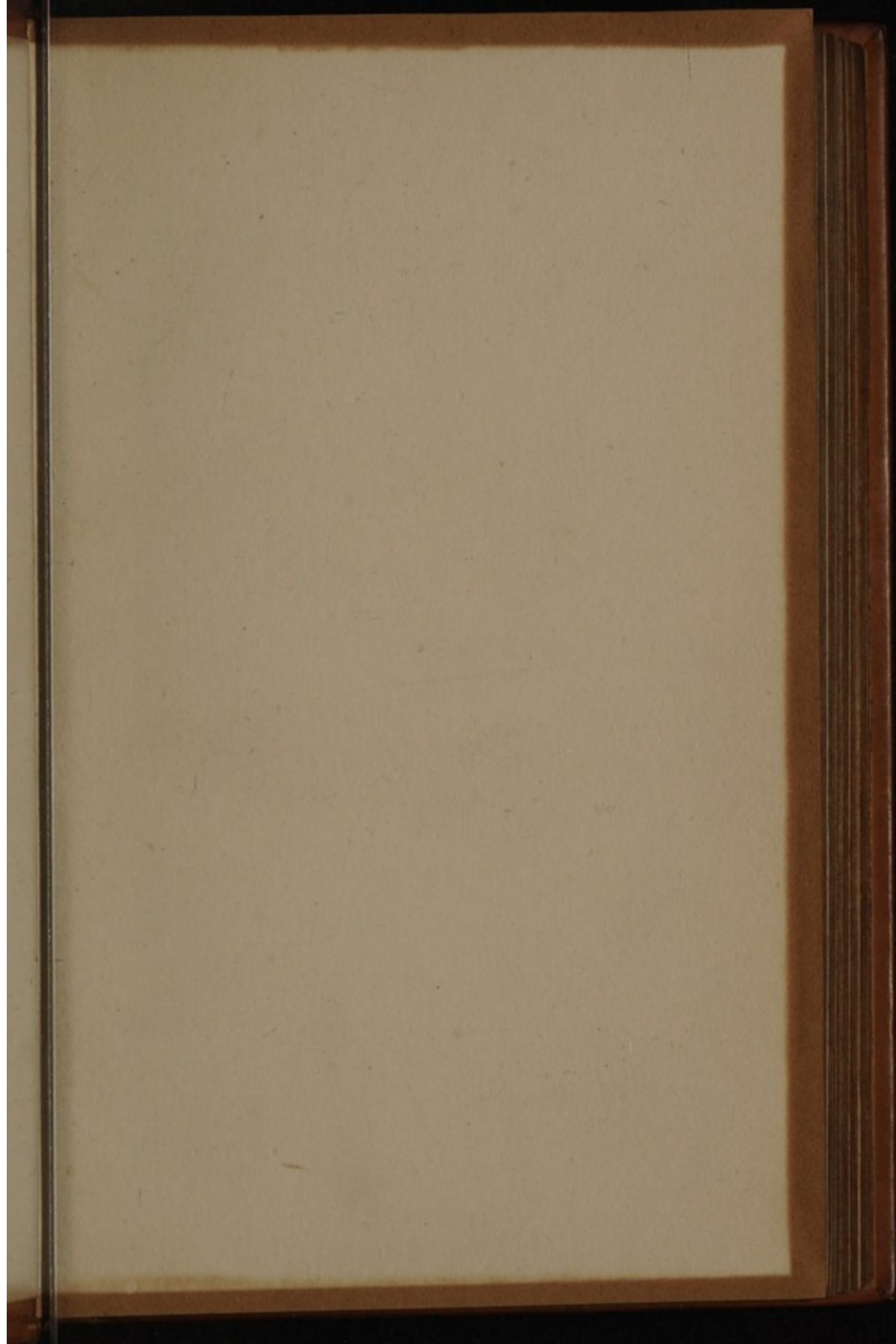
MEDICAL SOCIETY
OF LONDON

ACCESSION NUMBER

PRESS MARK

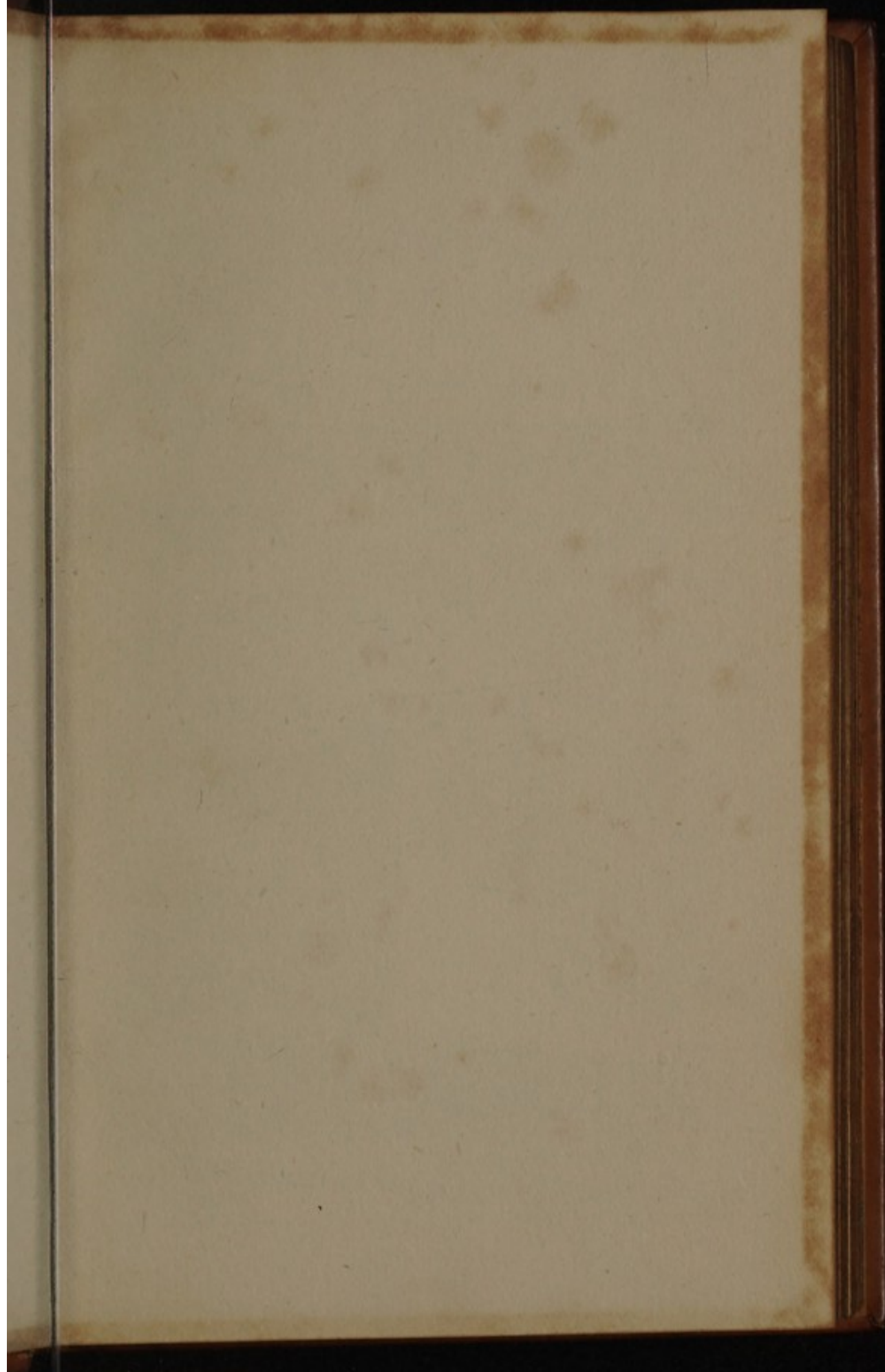
GLISSON, F.

65378/A

VI₂

GLISSONIUS
De
RACHITIDE

LUGD. } Ex Officina FELICIS LOPEX de HARO
BATAV. } CORNELII DRIEHOYSEN, 1671

R.

MC

FR

&

Wig

Lon

AHA

Med

Edito

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

LOM

DE
RACHITIDE,
SIVE
MORBO PUERILI,
TRACTATUS;

Opera primo ac Potissimum

FRANCISCI GLISSONII Doctoris,
& publici Professoris Medicinæ in Alma Canta-
brigiæ Academia, & Socii Collegii Medicorum
Londinensium, conscriptus :

Adscitis in operis Societatem

GEORGIO BATE,

ET

AHASUERO REGEMORTERO,

Medicinæ quoque Doctoribus, & pariter Sociis
Collegii Medicorum Londinensium.

Editio tertia, priori adcuratior longe, & emendatior.

OF LONDON.

APUD CORNELII BATAVORUM.

CORNELII DRIEHUYSEN,

&

FELICIS LOPEZ. 1671.

Ex Officina {

DE
TACHITIDE
SIVE
CORBO PUELLI
TRACATUUS

Opera prima et Postrema
F. A. N. S. C. I. G. L. I. S. S. O. N. I. D. O. C. T. O. R. I. S.
P. U. B. L. I. C. I. P. R. O. F. E. S. S. O. R. I. S. I. N. A. L. I. O. N. I. S.
P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.
P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.

GEORGIUS A. T. E.
P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.
P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.
P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.

P. A. R. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S. C. O. L. L. E. G. I. I. N. I. S. I. N. S. T. I. T. U. T. I. O. N. I. S.

LONDON
J. B. ROSS
CORNELIUS DREYER
F. L. L. I. C. I. S. D. O. C. T. O. R. I. S.

P
quot
oper
lemu
com
ulter
hujus
strat
fum
revo
ului
hoc
ra
fuit
& D
plac
Tra

AD LECTOREM

P R Æ F A T I O.

 Nte quinquennium, (Lector benevole) nonnulla, hunc affectum spectantia, in privatis conventibus (quos aliquot Medici, exercitationis in Artis operibus gratia, interdum habere solemus) mutuo invicem scriptis chartis communicavimus. Quum ea viam ad ulteriorem conditionis, tum curationis hujus morbi indaginem, quoddammodo stravissent; operæ pretium postea visum fuit chartas illas ad incudem denuo revocare, & (excerptis ex iis, quæ huic usui essent accommodata) integrum de hoc affectu Tractatum concinnare. Cura ista communi suffragio concredita fuit Doctori *Glissonio*, Doctori *Bate*, & Doctori *Regemortero*; quibus primo placuit negotium hoc, secundum futuri Tractatus partes, inter se dividere, singulisque

*

P R Æ F A T I O.

gulisque proprium suum pensum assignare. Sed cum Doctor *Glissonius* suam partem (quæ investigationem Essentiaë hujus Morbi comprehendebat) accurate utriusque judicio contexuisset, atque in ea multa à communibus Medicorum placitis (licet forte minus à veritate) aliena in medium attulisset; mutavimus consilium, primaque totius operis stamina ipsi soli pertexenda commisimus, ne partes nimium heterogeneæ, sibi que diffformes, tandem exsurgerent. Accepit conditionem ea tamen lege, ut, dum in hac *Sparta* ornanda occupatus esset, cæteri duo sæpius cum ipso convenirent, & symbola sua, ex propriis circa hunc affectum observationibus, in subtegmen conferrent, quæque illius studio delineata & constructa proferrentur, horum examen, tum judicium, mox ut sub manibus nascebantur, subirent. Atque ita tandem hoc, qualecunque, opus ad umbilicum perductum est; idque jam in publicum produci-
mus, nequaquam impulsu scribendi prurigine: (quod *Epidemicum* hujus ævi
est

P R Æ F A T I O.

est Cacoëthes) sed eo tantum fine ; ut,
cum nobis solis nati non simus , hæc
qualiacunque , quæcum ad tenellæ æta-
tis (in qua magna ex parte præsens,
totum vero futurum genus humanum
conclusum est) salutem , tum Reipubli-
cæ literariæ incrementum utcunque fa-
cere possent , communia redderemus ;
quo etiam aliorum doctissimorum inge-
nia ad similes in Essentias morborum
eorumque causas inquisitiones facien-
das , & nostras hæc Lucubrationes
examinandas perfectioresque aliquando
reddendas invitaremus. Cæterum ob-
scura hujus Affectus essentia, & nostrum
in hoc novo stadio percurrendo ausum,
veniam (vel tacentibus nobis) apud te
postulant, & ut defectus, lapsus, errores
que horum conatuum mitiori perstrin-
gantur censura , jure meritoque efflagi-
tant. Denique noli à nobis hic expe-
ctare pictum sermonem , & Rhetorum
flosculis conspersum ;

*Nobis non licet esse tam disertis ,
Qui Musas colimus severiores.*

P R Æ F A T I O.

Neque etiam materiæ conditio patitur ejusmodi fucum : isto modo

Ornari res ipsa negat , contenta doceri.

Vale , (Amice Lector) atque eo animo hæc evolve , quo Tibi damus ; hoc est , candido & benevolo.

F. G.

G. B.

A. R.

Nomina eorum Doctorum , qui scriptis chartis Observationes suas in prima nostra super hoc affectu Exercitatione contulerunt.

Dr. F. Glisson, Dr. T. Sheaf, Dr. G. Bate, Dr. A. Regemorter, Dr. J. Wright, defunctus, Dr. N. Paget, Dr. J. Goddard, Dr. E. Trench: Collegii Medicorum Londinensium Socii.

Elen-

Elenchus Capitulorum, brevisque Synopsis Articulorum præcipuorum in sin- gulis contentorum.

CAP. I.

A ntiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejus- dem, hujusque derivatio.	Pag. 1.
Morbum hunc esse novum.	ibid.
Primus ejus locus natalis.	3
Nomen vulgare.	ibid.
Nomen huic morbo apposite quadrans.	5

CAP. II.

<i>Anatomicæ Observationes, collectæ ex inspectione & dis- sectione corporum hoc morbo extinctorum.</i>	7, 8
Observata, quæ citra dissectionem, denudato defun- cto, exterius occurrunt.	10
Quæ aperto Abdomine.	11, 12
Quæ aperto Thorace.	13
Quæ aperto Capite observantur.	15

CAP. III.

<i>Ad faciliorem inventionem Essentiæ morbi, supposita quædam proponuntur. Primum, de Essentia sanitatis. Secundum, de Essentia morbi. Tertium, de triplici di- visione sanitatis & morbi. Explicatio tertiæ divisionis, ususque ejusdem. Descriptio constitutionis naturalis, ejusdem exaltatio. Quartum suppositum de combina- tione trium constitutionum in iisdem partibus.</i>	16. & seq.
Divisio constitutionis, in qua consistit Essentia sanita- tis & morbi, in naturalem, vitalem, & animaleam, hujusque divisionis explicatio.	17. & seq.
Descriptio constitutionis naturalis.	23

CAP. IV.

<i>Essentiam hujus morbi non consistere in constitutione Ani- mali, nec Vitali: sed Naturali; non qua Organica, sed qua Similari.</i>	26
Limitationes tres proponuntur.	35

Elenchus Caputum.

Primam, ac radicalem hujus morbi essentiam, consistere in frigida ac humida intemperie, cum defectu ac torpore spirituum insitorum concurrentibus, in constitutione insita partium primo affectarum. 35

C A P. V.

Examinatio sententiæ propositæ per partes. 1. Morbum esse intemperiem frigidam Object. & Resp. 2. Esse humidam. 3. Consistere in spirituum inopia. Object. & Resp. 4. In spirituum torpore, 37

Plura concurrere ad temperamentum calidum insitum constituendum, quam solum spiritum insitum. 43

C A P. VI.

Pars primo in hoc morbo affecta. 47

Non Cor, aut Cerebrum. 48

An Hepar sit subiectum primæ Essentiæ hujus morbi? *ibid.*

Argumentorum, quæ Affirmativ. suadeant, solutio. 49

Negativa asseritur. 53

An Pulmones sint subiectum primæ Essentiæ hujus morbi? 56

Negativa asseritur. 57

Partes primo affectas esse spinalem medullam, calvariam egressam; Nervos omnes ab eadem productos; denique omnes partes membranosas, ac fibrosas, ad quas nervi isti deferuntur. 58

An ossa inter eas accensenda? 59

Negatur. *ibid.*

C A P. VII.

Secundaria hujus morbi Essentia. 62

Tonus Partium in quo consistat. 63

Tonum Partium in hoc affectu esse vitiatum: & esse quidem 64

1. Nimis laxum. 65

2. Nimis flaccidum. *ibid.*

3. Nimis mollem. 66

4. Nimis lubricum interne.

Dari internam, & similem quandam in corporibus natu-

Elenchus Capitulorum.

naturalibus lubricitatem, etsi ea è Philosophis præ-
termissa sit. 66

Eam lubricitatem esse vel *Oleosam*, seu *pinguem*, *Aquosam*, *Spirituosam*, *Salinam*, & forte *Terrestrem*. 68

Partes primo affectas interna lubricitate aquosa, præ-
ter naturam, esse affectas. 69

Tonum partium, in hoc affectu vitiatum, non esse
causam morificam. 71

Neque esse merum symptoma. 72

Sed morbum esse. 73

Et quidem partem totius affectûs. 74, 75.

Quæ à primaria affectûs *Essentia* dependet, adeoque
esse partem *Essentiæ secundariæ*. *ibid.*

Magnam esse dependentiam toni vitii à prima hujus
morbi *Essentia*. 77

C A P. VIII.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione vitali. 80

Divisio Constitutionis vitalis, in Originalem, & Par-
ticipatam. *ibid.*

Subjectum Constitutionis vitalis originalis non Cor
esse: 81

Sed spiritum vitalem. *ibid.*

C A P. IX.

*Vitiata generatio spirituum vitalium in hoc morbo; &, An
id vitium sit pars ejus Essentiæ secundariæ?* 84

C A P. X.

*Vitiata distributio vitalium spirituum in hoc affectu; & an
sit pars essentiæ ejus secundariæ.* 90

Vitia distributionis tria. *ibid.*

Circuitum sanguinis non esse difficilem in hoc mor-
bo. *ibid.*

Duæ causæ præcipue celeritatis virtutis sanguinis. 94

Quatuor causæ impellentes sanguinem, & qualiter hæ-
c nabeant in præsentis affectu. *ibid.*

De irritatione Arteriarum, ejusque causis. 100

De renixu partium contra pulsum. 102

Ejus species, & causæ. 103

Elenchus Capitum.

Deficere irritationem pulsûs in hoc Affectu. 104

CAP. XI.

Inæqualitas distributionis in hoc affectu. 106

Ea probatur. 107

Et Phænomenis quibusdam ulterius confirmatur. 108

CAP. XII.

Vitia Constitutionis vitalis participatæ in hoc affectu. 112

In quibus consistat constitutio vitæ participatæ. 113

Explicatio primæ ejus partis, quæ est unio sanguinis arteriosi cum substantia partium solidarum. *ibid.*

Explicatio secundæ ejus partis, quæ est calor vitalis in partibus solidis excitatus. 116

Conditionis caloris vitalis secundum naturam se habentis. 118

Explicatio tertiæ partis constitutionis vitæ participatæ, quæ est vivificatio, & exaltatio constitutionis naturalis. 121

Quænam sit adæquata causa, & subiectum omnium naturalium facultatum. 122

Vitia facultatum naturalium in hoc affectu. *ibid.* & 123

CAP. XIII.

Vitia Organica constitutionis insitæ in hoc affectu. 124

Quinque summa capita vitiorum Organicorum in hoc morbo. *ibid.*

Communem eorum omnium causam fere esse ἀλογοτροφίαν, seu improporcionatam nutritionem partium. 125

Duæ causæ hujus Alogotrophix designantur. *ibid.*

Cur partes primario affectæ hic extenuentur. 126

Cur Caput. præsertim cerebrum, & Hepar nimium in hoc affectu augeantur. 127

Protuberantiæ ossium in hoc affectu causæ. 129

Ossa in multis cum Parench. viscerum convenire. *ib.*

Ossa non omnino Arteriis destitui. 130

Medullam non esse ossium alimentum; sed quoddam eorum excrementum seu secrementum. 131. & 132

Vitiatorum Dentium in hoc affectu causæ. 137

Curvi-

Elenchus Caputum.

Curvitatiss ossium caussæ. 139

Inflexionis Articularum caussæ. 144

Inflexionis Spinæ caussæ. 147

Angustiae & Acuminationis Pectoris caussæ. 148

C A P. XIV.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione Animalis. 165

Descriptio constitutionis animalis, magis conformis
opinionis veterum de facultate animali. 166

Descriptio ejusdem secundum aliquorum Neoterico-
rum opinionem de facultate animali. *ibid.*

Vitia constitutionis animalis in hoc affectu. 169

Cur sensus non æque hic lædatur, ac motus. 172

C A P. XV.

Rachitidis Causæ: § I, quæ ad Parentes attinet. 174

Duo summa caussarum hujus morbi genera. *ibid.*

An, & quatenus, morbus hic dici possit hæreditar. 155

Morbum hæreditarium esse proprie, vel improprie, sic
dictum. *ibid.*

Utrumque rursus duplicem esse. *ibid.*

Cur infantes rarissime hunc affectum ante partum in-
currant. 178

Cur ii, qui ante partum hoc morbo correpti fuerunt,
gravius, ac periculosius laborent. 180

Enumeratio caussarum, quæ, ex parte Parentum, hunc
morbum producant. 181

I. Quæ, ante conceptionem, à vitio totius corporis
Parentum, procedunt, ad 4 Classes reductæ: *ibid.*

1. Ad intemperiem frigidam & humidam materiæ, ex
qua semen generatur, ejusque caussæ. *ibid.*

2. Ad inopiam spirituum insitorum in ista materia,
ejusque caussæ. 182

3. Ad Torporem materiæ istius. 183

Hujus Causæ. 184

4. Ad vitiosas dispositiones Parentum, qui ipsi forte in
sua pueritia hoc morbo laboraverint. 185

II. Vitia, in ipsis partibus genitalibus Parentum resi-
den-

Elenchus Caputum.

dentia, quatenus possint esse causæ, ante conceptionem. 186

Causæ, ex parte Matris, hunc morbum, post conceptionem, producentes. *ibid.*

C A P. XVI.

Causæ hujus morbi Pueris post partum incidentes. 189

An morbus hic sit contagiosus? 190

Negativa asseritur. *ibid.*

Quid potissimum requiratur ad morbum proprie contagiosum constituendum. *ibid.*

Causæ, post Partum hunc morbum invehentes, ad duas Classes reductæ. 192

De Aëre, & extrinsecus occurrentibus, quatenus possint esse causæ hujus morbi. 193

De Cibo, & Potu, intusque assumptis. 196

De Motu, Quiete, Actionibus, & Exercitiis. 198

De Somno, & Vigiliis. 199

De Excretis, & retentis, præter naturam 200

Plures dari species Excretorum, quam vulgo statui solet. 201

Singulas tamen Excretorum species nondum nobis esse satis notas. 202

Causæ internæ hujus morbi. 203

Quomodo Bilis possit esse hujus morbi causa. 185

Quomodo Melanch. hujus morbi causa esse possit. 205

Quomodo Pituita hujus morbi causa esse possit. 207

Quomodo Sudor excedens, vel deficiens, ut & indubitata transpiratio, hujus morbi causa esse possit. 208

C A P. XVII.

Morbi antecedanei, qui hujus morbi causæ esse possunt. 209

Tria horum morborum genera. *ibid.*

Qui morbi huic sint affines, & congeneres. 210

Quomodo morbi emaciantes, corpusque quovis modo extenuantes, possint esse hujus morbi causa. 212

Tria genera morborum corpus extenuantium. 113

Pueros rarissime à soporosis affectibus in hunc morbum incidere: & cur? 215

Qui

Elenchus Capitulum.

Qui morbi sint, qui frequentius solent torporem huic morbo proprium invehere. 216

C A P. XVIII.

Cur ætate grandiores, non æque ac pueri, huic morbo sint obnoxii? 218

Juniores pueros frigidiori temperamento esse præditos, quam seniores: & cur? 219

Plura requiri ad constitutionem temperamenti calidi, quam spiritum insitum, & calorem insitum. *ibid.*

Differre revera intemperiem humidam, quæ pueris, ab illa, quæ senibus contingit; & quomodo. 220

Quæ ætas juniorum rarius, quæ frequentius huic affectui sit obnoxia. 223

Cur Infantes recens nati rarissime afficiantur. 225

Lac muliebre saluberrimum Infantibus alimentum. 226

Exceptis certis casibus. *ibid.*

Cur Infantes à nono mense ad sesquiannum ætatis indies hoc morbo frequentius infestentur. 227

Error Nutricum, quæ debiliores Infantes præmature vestibus induunt, notatur. Et, quando Fasciæ Infantibus sint exuendæ, ostenditur. 228

Cur morbus hic frequentissime pueros post sesquiannum ætatis usque ad secundum cum dimidio affligat. 229

An ætate grandiores unquam in hunc affectum incidant? 230

Affirmativa asseritur sub certis limitationibus. *ibid.*

Historia morbi, adultis apud nos interdum contingentis, huic puerili morbo multum adsimilis. 232

Observatio Trigenarii morbo huic perquam simili laborantis. 233. C A P. XIX.

Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in aliis regionibus: & An sit Anglis vernaculus? 237

Quatuor conditiones, ut morbi dicantur proprie vernaculi. 238

Qui morbi improprie dicantur vernaculi. 239

Morbus proprie dictus vernaculus quotuplex. 241

An-

Elenchus Caputum.

Angliæ temperies frigida & humida.	244
Anglia regio admodum prolifera.	246
Diuturna pax occasio est effœminationis corporum Incolarum.	248
Morbus hic longius latiusque extenditur, quam vulgo credi solet.	249
Mollior vitæ ratio tractu temporis familias enervare solet.	250
Morbus hic non proprie dici potest <i>Anglis</i> vernaculus.	251

C A P. XX.

<i>Differentiæ morbi Rachitidis.</i>	253
1. Differentiæ, ratione plurium, vel pauciorum partium essentiæ secundariæ hujus morbi.	<i>ibid.</i>
Quæ partes essentiæ secundariæ sint inseparabiles à primaria essentia hujus morbi.	255
Quo ordine Organica vitia huic morbo superveniant.	<i>ibid.</i> & 256
2. Differentiæ à magnitudine.	258
3. Differentiæ à vehementia morbi.	<i>ibid.</i>
4. Differentiæ à viribus ægrotantis.	259
5. Differentiæ à Temporibus morbi.	<i>ibid.</i>
Approbatio divisionis Temporum morbi secundum <i>Galenum</i> , & ejusdem defectus notatus.	260
Nova Augmenti divisio.	261
Duplex declinatio morbi.	<i>ibid.</i>
Differentiæ hujus morbi secundum tempora proposita.	262
Differentiæ respectu causarum.	264
Differentiæ à morbis complicatis.	265
Qui morbi quandam dependentiam ab hoc morbo ejusve causis, habeant.	<i>ibid.</i>
Morborum horum causæ.	266, 267. & seq.

C A P. XXI.

<i>Signa morbi Rachitidis: § 1. Diagnostica.</i>	269
Signum Pathognomonicum latius extenditur, quam vulgo solet.	<i>ibid.</i>
Ejus	

Elenchus Capitum.

Ejus in hoc sensu definitio. 270, 271.

Quinque Fontes signorum Diagnost. hujus Morbi. 273

Signa ad actiones Animales spectantia. *ibid.*

Signa, quæ spectant ad irregularem partium nutritio-
nem. 276

Signa, quæ respiciunt Respirationem. 281

Signa, quæ spectant ad vitalem influxum. 282

Signa quædam vaga. 283

CAP. XXII.

Signa differentiarum Rachitidis. sive Diacritica. 284

Signa præsentis Rachitidis in principio adhuc exi-
stentis. 286

Signa reliquorum Temporum hujus morbi. 287

Signa morbi nativi improprie sic dicti. 289

Signa hujus morbi ex integro post partû contracti. 290

Signa morborum, qui cum hoc affectu complicari so-
lent, & quandam dependentiam ab eo, ejusve caus-
fis, habent. 291

Aliorum morborum complicatorum signa. *ibid.* & 292

CAP. XXIII.

Signa Prognostica in morbo Rachitide. 295

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationes in genere. 302

Quid Experientia, quid Ratio? *ibid.*

Quid Indicatio? 303

Quid Indicans? 304

Quid Indicatum? 306

Cognatio officii medici cum actione Indicata. 308

Collatio utriusque cum Scopis medicis. 309

Ad quam intellectûs operationem Indicatio pertineat.
316. & 317.

Differentiæ Indicationum. 322

Duo Indicata abstracta generalissima: *viz.* Conserva-
tio, & Correctio. 322. & seq.

Tria generalia Indicantia. 328

CAP. XXV.

Curativæ Indicationes. 328

CAP.

Elenchus Caputum.

CAP. XXVI.

Indicationes Præservativæ. 332

CAP. XXVII.

Indicatio Conservativa, seu Vitalis. 336

Indicationē Vital. esse in plures species divisibilē. 338

Esse quoque divisibilem in partes 339

CAP. XXVIII.

Usus, rectaq; administratio Indicationum prædictarū 343

Quæ comprehendantur sub usu Indicationum. 344

De Consensu, & Dissensu, Indicationum. *ibid.*

Circumstantiarum actionum Indicatarū inventio. 346

An morbus, vel ejus causa, prius à Medico invadi debeat? 349. & 350.

CAP. XXIX.

Materia Medica, propositis Indicationibus respondens.

Et primo γενεαρχία. 353

De Aurium scarificatione. *ibid.*

Conjectura nostra, cur concha Auris, præ cæteris ejus partibus, in hoc affectu scarificetur. 355

Utilitas scarificationis Aurium in hoc affectu. 356

Fonticuli utilitas in hoc affectu. 357

Ad hoc remedium non adscendendum, nisi necessitas urgeat. *ibid.* & 358

Modus commodus Fontic. ad nucham excitandi. 358

Hirudinū usus plus nocere, quam prodesse videtur. 359

Cucurbitulæ cum scarificatione improbantur, ut noxiæ: sine scarificatione, ut inutiles. *ibid.*

Nisi alterutras efflagitet alius aliquis complicatus affectus. 360

Vesicatoria interdum utiliter hic adhibentur. *ibid.*

Horum commoda in hoc casu. 361

Et incommoda. 362

Locus commodissimus applicationis Vesicatorii in hoc affectu. *ibid.*

Ligaturarum usus in hoc morbo curando. 363

Cautiones observandæ in harum usu. *ibid.*

Ad quid eæ conferant. *ibid.*

Fascia-

Elenchus Capitulorum.

Fasciarum usus, & modus eas concinnandi. *ibid.*

Ocrearum fibularum cum Ferulis Constructio.

CAP. XXX. 365, 366, 367.

Materia Pharmaceutica, Et 1. Eluentia primas vias, 368

Remediorum Pharmaceuticorum divisio. *ibid.*

Enematum usus, eorumque Formulæ quædam. 369

Cautio in eorum præscriptione observanda. *ibid.*

Emeticorum utilitas. 370

Cautiones circa horum usum observandæ. 372

Qualia Vomitoria illic conveniant. *ibid.*

Formulæ quædam Emeticorum. 373

Cathartica Lenitiva, & cautiones circa eorū usum. 374

Eorum divisio. 375

CAP. XXXI.

Præparantia, eorumque usus. 377

Horum genera. *ibid.*

Quæ evacuatio magis, quæ minus præparat. exigat. *ib.*

Quæ præparatio quibus humoribus debeat. *ibid.*

Viarum præparatio. 378

Præparatio respectu Partium. 378

Conditiones Præparantium in hoc affectu. *ibid.*

Per Epicrasin humores esse in hoc affectu exigend. 379

Simplicia Præparantia. 380, 381

Composita. *ibid.*

CAP. XXXII.

Evacuantia Elective. 383

Quæ sint rejicienda. *ibid.*

Rhabarbari in hoc affectu excellens utilitas. 384

Purgantia elective Simplicia. 385

Composita quædam. *ibid.*

CAP. XXXIII.

Alterantia Specifica. 388

Eorum Definitio, & Divisio. *ibid.*

Oppositio inter morborum & hæc Specifica. 389

Quæ ex Specificis sint nobiliora. 392

Apozemata Specifica, & Cerevisiæ Medicatæ. 393

Juscula & Panatellæ. 395

Pul.

Elenchus Capitum.

Pulveres & Electuaria. 396

C A P. XXXIV.

Corrigentia Symptomata. 398

Fluxus Alvi curatio. 399

Sudor immodicus. 401

Cautio in ejus restrictione. *ibid.*

Sudoris immodici curatio. 402, 403

Cautiones circa Chalybis usum in hoc affectu. 404

Dentitionis laboriosæ, & Dentium doloris, curatio. 406

C A P. XXXV.

Remedia externa. 408

Exercitii modi, seu genera. *ibid.*

Eorum divisio. 409

Varii Decubitûs mores, & in quibus casibus singuli
noxii, vel utiles sint. *ibid.* & 410

Decubitûs, præ cæteris exercitiis, in certis casibus
prærogativa. 410, 411

Cunarum agitationis usus. 412

Gestationis in ulnis; & similium, usus. 412

Lusuum sedentariorum usus. 413

Exercitia mascula. 414

Incessûs usus. *ibid.*

Artificialis corporis suspensionis usus. 415

Frictionis usus. 416

Contrectationis Abdominis usus. 417, 418

Frequentis Adnascentiæ Hepatis in hoc affectu Causa.
sa. 418

C A P. XXXVI.

Extrinsæcus applicanda. 419

Horum divisio, & variæ Formæ. *ibid.*

Liquores. *ibid.*

Olea. 420

Unguent. in hoc affectu componendi ratio, & Form. 421

Remedia externa Hypochondriis appropriata. 423

Remedia externa Pulmonibus dicata. 425

Spinæ remedia externa. 426

C A P.

CAP. 1.

Antiquitas & prima origo hujus morbi, nomen ejusdem hujusque derivatio.

Ovos nonnullos morbos veteribus plane ignotos, varios Europæ tractus paucis abhinc retro seculis invasisse certissimum est; (sive id vicissitudini rerum, sive peccatis hominum & corruptis moribus tribuamus) ut Luem Veneream, scorbutum, Plicam Polonicam & similes; quorum numero hunc ipsum, de quo acturi sumus, affectum accensere licet. Etenim si omnes Infantium & Puerorum morbos cum a Veteribus tum Neotericis in libris suis de Infantium Morbis descriptos examinare libeat, nullum inveniemus qui hujus idæam & conditionem satis exacte exprimat. Licet enim aliquid commercii & affinitatis habere videatur cum febre lenta, cum tabe, cum macie Infantium, & hydrocephalo, revera tamen plane diversus specie est ab his affe-

Morbum
hunc esse
novum.

A

ctus

ctus. Multos quippe reperias hoc morbo graviter afflictos absque febrili intemperie, aut ulla causa suspicionis ejusdem : similiter etsi tabes frequenter ante obitum huic morbo superveniat, rarissime tamen primam ejus invasionem comitatur. Quod ad maciem attinet, licet partes nonnullæ in hoc affectu extenuatæ perpetuo observentur, non tamen id omnibus ex æquo, perinde, ut in vera macie accidit, sed partes circa caput & faciem floridæ, & bene pastæ ad extremum fere vitæ diem cernuntur. Denique hydrocephalus sæpe quidem cum hoc affectu complicatur; nonnullos tamen ab hoc morbo extinctos dissecuimus, quibus cerebrum satis firmum fuit, neque superfluo sero irriguum. Conjectarunt aliqui morbum hunc propaginem quandam esse seu fructum Luis Venereæ aut scorbuti à parentibus ad liberos propagatum. Non equidem negamus quin parentes Lue Venerea aut scorbuto laborantes, possint prolem non modo Lue Venerea aut scorbuto, sed & hoc etiam morbo simul affectam edere, atque hoc nonnunquam contigisse observatum est; ut plurimum tamen morbus hic nihil habet in propria sua essentia cognationis aut familiaritatis cum istis morbis, neque similem curationem postulat, strumofam quoque affectionem cum hac aliquoties complicatam observavimus :
 sed

sed & hanc quoque ab illa & illam ab hac frequentius bene distinctam vidimus.

Sed quorsum huic inquisitioni diutius immoramur? cum qui velit attentius signa huius affectionis suo loco proponenda contemplari, facillime sibi persuadeat, morbum esse plane novum, neque unquam fuisse à veteribus aut neotericis in libris suis practicis de morbis Infantium hætenus divulgatis descriptum.

Innotuit autem primum hic morbus (quantum quidem ex aliorum relatione, diligenti facto examine, colligere potuimus) in occidentalibus Angliæ tractibus, in Comitatu scil. *Dorset & Somerset*, triginta circiter retro ab hinc annis. Ab eo tempore paulatim ejus notitia ad alia quoque loca derivata est, *Londinum* puta, *Cantabrigiam*, *Oxoniam* immo omnes pene Australes & Occidentales Angliæ partes: In Septentrionalibus autem Comitatibus multo rarius hic morbus occurrit, & vixdum vulgo communiter innotuit.

Antiquitas ejus, primusq; locus natalis.

Cæterum nomen morbi vulgo receptum apud eos, quibus is familiaris, est, **the Rickets**: Quis vero primus morbum hoc nomine donaverit valde est incertum, ut & qua occasione id factum, casuve an consilio.

Nomen Vulgare.

Utcunque nomen impositum sit, apud omnes obtinuit, ut in tanta varietate loco-

rum, nondum alio nomine appellatum fuisset, aut etiamnum appellari intellexerimus.

Admiratione autem dignum est, quod cum morbus recens sit, & non ita pridem nomine donatus, neque in locis adeo diffitis aut inaccessis vicens, nemo hactenus inveniri potuerit, qui sciret aut ostenderet, vel primum nominis autorem, vel ægrotum cui primum nomen morbi accommodatum fuit vel locum peculiarem, ubi id factum vel modum etiam quo inde in vulgus dispersum fuit. Populus nomen morbi nactus quasi renaviter gesta acquiescit, neque ulterius se sollicitum vult de nominis autore aut re ipsa.

Quandoquidem autem Latinæ Græcæque Linguae periti expectant forte à nobis nomen, cuius aliqualis ratio reddi possit, varia nos huic morbo coaptavimus, quæ tamen singula recensere non erit forsitan operæ pretium; regulas tamen quas in nomine designando nobis ipsis proposuimus, commemorare non erit forte inutile. Prima ergo erat ut nomen morbi notabilem aliquam ejus conditionem comprehenderet. Secunda, ut id satis esset distinctum ab aliorum morborum & symptomatum nominibus. Tertia, ut esset satis familiare, pronunciati facile, memoriæ quoque accommodatum, non nimis longum, neque operosius decompositum.

Regulæ
observa-
tæ in no-
va hujus
morbi
denomi-
natione.

Dum

Dum hisce regulis satisfacere satagimus, aliquis nostrum casu quodam in nomen incidit quod sibi & cæteris quoque postmodum arrisit. Fuit autem νόσος ῥαχίτις, vel etiam ῥαχίτης (siquidem illa terminatio non plane abhorret à communi genere) morbus spinæ dorsalis, item νόσος τῆς ῥάχεως, morbus spinæ dorsalis. Est enim spina dorsalis inter partes primo hoc morbo affectas princeps. Deinde nullus alius morbus aut symptoma nomen hoc ei præripuit: Præterea nomen hoc familiare est ac facile. Denique videmur hoc nomine Anglicum nomen tanto populi consensu receptum, viz. **the Rickets** / à barbarie liberare. Absque enim torsione vocis nomen **Rickets** à voce ῥαχίτις ῥαχίτης deduci prompte potest, modo habeatur ratio mutationis quæ propter vulgarem pronuntiationem accidere solet vocabulis quando ab una ad aliam linguam transferuntur.

Nomen
huic
morbo
apposite
quadrans

Obiectio,

Dicas eos qui primo nomen Anglicum (**the Rickets**) imposuerunt fuisse forte plane rudes & Linguae Græcæ imperitos, aut ne cogitasse quidem de Græca voce ῥαχίτης aut saltem non intellexisse spinam dorsalem esse partem principalem inter primo affectas in hoc morbo. Respondemus nostra nihil interesse si rudes fuerint, si de Græca voce non cogitarint, si de Græca voce non intellexerint quæ

Respons.

fit pars princeps inter primo affectas aut secus : gratis tamen hæc asseruntur. Multos enim novimus tunc temporis, cum morbus hic primo affulsit nomenque accepit, doctos fame Græcæque Linguae peritos in illis locis exstitisse quibus etiam non adeo difficile erat observare insignem spinæ in hoc affectu debilitatem, indeque nomen ei assignare, licet forte vulgus nomen id datum nonnihil errore pronunciationis, ut solet, perverteret, idque voce jam recepta, **the Rickets** exprimeret. Verum hoc nos non sollicitos habet, sive hoc ita sit, sive secus, perinde esto. Si ita se res habeat, nomen propositum omnino (ut pater) congruum erit, sin aliter fortasse non minus apposite quadrabit. Etenim finge te incidere in nomen quoddam, non tam consilio quam casu receptum, ita tamen aptum ut vix excogitari possit ipso consilio aliud nomen commodius, aut rationi magis consonum.

Quid ageres? vocem receptam extirpares, ut novam nihilo meliorem substitueres? Injurjus certe fores erga morem loquendi; verba usu valent, neque temere sunt innovanda quin potius nomen receptum confirmares, sed tanquam novum, & ab eo tempore à nova origine deducendum. Id enim foret saltem quasi surculus affcitus novæ stirpi insertus, qui ob affinitatem cum radice
haud

haud difficulter coalesceret. Vel si hoc non placeat, suppone, si libet, nos jam de nova fingere Anglicum hujus morbi nomen, idq: deducere à voce Græca *ῥαχίτης* vel *ῥαχίτις*: Nomen sane Anglicum hinc resultans foret, **the Rachites**. Quantillum jam interest inter hoc nomen & prius receptum, **the Rickets**? certe tantillum, ut vulgaris pronuntiatio de tam exigua differentia non multum soleat esse sollicita. Sed tædet diutius immorari in hisce trivialibus. Esto ergo Græcum morbi nomen *ῥαχίτις* uel *ῥαχίτης* (si modo vox hæc admittatur, esse communis generis) vel *ῥαχίς*; Latinum, Morbus Spinalis, vel Spinæ Dorsi: item ficta voce Latina Substantiva ex Græca Adjectiva Rachitis — idis Anglicum usitatum, **the Rickets**, retineatur, vel ejus loco in curiosorum gratiam substituatur, si libet, **the Rachites**. Atque hæc de nomine.

C A P. II.

*Anatomicæ observationes collectæ
ex inspectione & dissectione corporum
hoc morbo extinctorum.*

PRiusquam auspicamur indaginem de natura hujus morbi ejusque causis, vi-

sum est nonnulla certa & indubiata, utpote sensibus obvia, præmittere, quæ tum realem existentiam ipsius morbi demonstrent, tum fundamenti loco esse possint, cui sententia nostra & iudicium nostrum de novo hoc morbo superstruatur. Neque enim quenquam existimare volumus, nos de morbo aliquo imaginario seu fictitio hic tractare, multo minus expectare ut opinio nostra gratis & absque examine recipiatur. Quin potius id agimus ut materia discursus nostri sit, quantum quidem fieri potest, in ipso limine nota & comperta, ut illa quæ proposuerimus per hæc quæ sensui obvia sunt, prout occasio tulerit, confirmemus, lectorque his instructus fiat competens nostri rationis arbiter, suumque de singulis iudicium interponere valeat facilius. Testamur itaque plures nostrum variis corporum hoc morbo occumbentium dissectionibus interfuisse, eaque quæ longa experientia frequentique dissectione hætenus observavimus, quæ nempe propriis oculis vidimus, manibusque tractavimus summatim ac fideliter hoc capite narraturos.

2. *Praemonita.*

Interea tamen duo hic præmonenda sunt. Prius est, ut in memoria habeat lector, defunctos quos dissecuimus gravissime ante obitum hoc morbo afflictos fuisse, siquidem ipsi magnitudini morbi maxima ex parte suc-

cubuisse supponuntur : ne igitur exspectet in aliis corporibus ad huc vivis sive recens affectis sive saltem ad ἀκμὴν nondum provec-tis, eam morbi magnitudinem aut symptoma-tum quæ hic depingitur. Morbus enim om-nis ad statum usque intenditur & tum quoq: succumbente demum natura in deterius in-dies ruit. Posterius est ut animadvertat lector, morbos fere omnes tractu temporis alios di-verſi generis sibi adſciſcere, ideoque morbos chronicos plerumque ante obitum eſſe com-plexos. Ne ergo putet quicquid in deſunctis corporibus etiam ab hoc morbo extinctis præternaturale reperitur, ad hunc affectum neceſſario pertinere; ſorte etiam magis id a-lium morbum huic ante mortem ſuperven-i-entem quam hunc ipſum reſpiciat. Et profec-to Anatomici frequenter ad hanc cautionem non ſatis attenti, graviter in ſuis obſervatio-nibus laſſi ſunt, dum quæ ad alium morbum ſpectant, alteri eum quo ante obitum compli-catus erat adſcripſerunt. Hunc ergo errorem quo præcaveamus non temere ex unius aut alterius corporis inſpectione pronuncian-dum eſt, at multiplici ſeduloque factò expe-rimento diſtinguendum prius eſt, quæ perpe-tuo, quæ plerumq: quæ frequenter, quæ raro in diſſectis ab eodem morbo occumbentibus occurrant. Enimvero ſciendum eſt quicquid non perpetuo adeſt in corporibus apertis eo-

Frequens
Anato-
micorum
error.

dem morbo extinctis, ad primam id, intimamque ejus essentiam spectare non posse, uti etiam neque illud quod in variis corporibus reperitur, quibus morbus abest. Neque enim morbus ipse existere potest separatus à sua essentia, neque essentia à morbo. Verum de his satis. Progrediamur jam ad ipsas observationes.

Observationum
Anatomicarum
hunc
morbum
spectantium
duo
genera.

Observata hæc nostra Anatomica distinguuntur in ea quæ extrinsecus, nondum aperto corpore occurrunt; & ea quæ non nisi dissecto prius corpore se offerunt.

I. Prioris generis sunt hæc, quæ statim denudato de functo exterius occurrunt.

1. Irregularis seu irrationalis partium proportio. Caput nempe justo majus, faciesque habitior respectu reliquarum partium: Atque hoc quidem in omnibus hoc morbo extinctis quos hactenus vidimus apparuit, unico tantum excepto, qui simul cum hoc affectu suppuratos habuit pulmones, Phthisique confectus est. Hic vero habuit etiam per totum ferme morbi decursum caput majusculum, faciemque pleniorē; atqui per quatuordecim circiter dies ante obitum subito collapsæ sunt partes carnosæ circa caput. faciesque Hippocratica reddita est, non sine omnium assistentium propter subitam mutationem admiratione.

2 Membra externa, musculique totius
cor-

corporis graciles & emaciati, quasi atrophici vel tabe absumpti cernuntur. Atque hoc (quantum quidem scimus) perpetuo observatur in iis qui ab hoc affectu intereunt.

3. Cutis universa, tum vera, tum membrana carnosae & adiposae, flaccida & quasi pendula, laxaeque instar chirothecae apparet, ita ut multo plus carni eas continere posse putes.

4. Circa articulos, praesertim in carpis & talis protuberantiae quaedam exstant, quae si aperiantur, non in partibus carnosae aut membranosis sed in ipsis ossium extremis, praecipue in eorum epiphysibus radicariprehenduntur. Quod si forte has ossium prominentias lima radas, facile percipies eas esse ejusdem similis substantiae cum caeteris ossium partibus.

5. Articuli, artus habitusque omnium externarum partium minus firmi ac rigidi, minus inflexibiles sunt, quam alias solent observari in defunctis, & speciatim collum post mortem vix riget à frigore, aut saltem multo minus quam in aliis cadaveribus.

6. Pectus exterius macrum, & valde angustum, praesertim sub alis, & à lateribus quasi compressum conspicitur, sternum vero nonnihil acuminatum, instar carinae navis, aut pectoris gallinae.

7. Costarum extrema quibus cum cartilagi-

laginibus sterni committuntur nodosa sunt, quemadmodum de articulis carpi & tali diximus.

8. Abdomen exterius quidem respectu nempe partium continentium macrum est, interius vero respectu contentarum nonnihil prominens, tumidiusculum sentitur. Atque hæc observavimus nondum referatis ventribus.

II. *Aperto abdomine hæc porro notavimus.*

1. Hepar in omnibus à nobis dissectis iusto majus, alias autem non male coloratum, neque valde induratum aliove aliquo vitio notabili contaminatum. Excipienda hic volumus nonnulla corpora in quibus ante obitum alii morbi cum hoc implicati fuerunt, quemadmodum in hydropico & extreme tabido meminimus.

2. Lienem ut plurimum (quantum nempe hætenus nobis vidisse licuit) non contemnendum, siue magnitudinem, siue colorem & substantiam ejus spectes, quamvis propter complicationem cum aliis morbis aliter accidere posse non negemus.

3. Aquam serosam in cavitatem abdominis elapsam aliquoties vidimus, sed neque frequenter neque eam valde copiosam.

4. Ventriculum & intestina nonnihil ultra morem sanorum flatibus repleta, quæ ex parte causæ esse potest tensionis hypochondriorum supra memoratæ.

5. Me-

5. Mesenterium aliquando inculpatur aliquando glandibus justo majoribus, si non strumis affectum. Cæterum de pancreate nihil certi hic pronunciamus; suspicamur tantummodo posse hic nonnunquam obstructions, si non scirrhum, accidere. Sed aliis hoc relinquimus inquirendum.

6. Renes, ureteres, vesicam, nisi alius adfuerit morbus, satis sanos. Notamus in genere de visceribus omnibus in hoc ventre contentis, quod licet partes ea continentes, ut supra monuimus, multum extenuatæ & emaciatae occurrant, ipsa tamen æque magna ac plena, si non majora & pleniora, ut de hepate dictum, quam in sanis deprehenduntur.

III. *Detracto sterno in thorace hac sese ostentant.*

1. Adnascencia quædam pulmonum cum pleura quæ in omnibus quos hætenus dissectuimus plus minusve adfuit. Arbitramur tamen contingere posse hunc affectum sine hujusmodi coalescentia, licet ea in progressu morbi plerumque ante obitum superveniat.

2. Pulmonum infarctus non minus frequentes, præsertim in ipsis partibus adnascenscentibus : Tumores item eorum duri à sanguine crassiori, viscidiori, & nonnihil nigricante nati, modo in uno, modo pluribus pulmonum lobis, non tamen hi semper con-

conspiciuntur, frequenter quoque abscessus, & empyemata.

3. Aliquis nostrum testatur se semel vidisse glandulas strumosas, tam numerosas, ut viderentur æquare, si non superare magnitudinem ipsorum pulmonum: sitæ autem fuerunt utrinque inter pulmones & mediastinum, & à thymo usque ad diaphragma protensæ.

4. In cavitate thoracis vidimus aliquando aquas serosas collectas & frequentius quidem quam in cavitate abdominis, non tamen in omnibus.

5. Vidit & aliquis nostrum affectum hunc complicatum cum magno empyemate, simulque phthisi: Amoto sternò, pulmones sinistri lateris toti abscessu occupati sunt, atque undique pleuræ adnati compresso leviter tumore, pus copiosum, subflavum, crassum, & foetidum per tracheam arteriam in ipsum os effluxit. Eorum membrana exterior qua firmiter pleuræ adnati sunt, crassior apparuit solito, eaque mediante lobi istius lateris ita coaluerunt, ut vix in lobos distinguere potuisses: eadem etiam membrana tum pulmones, tum ipsum abscessum involvit, qua aperta in conspectum venit magnitudo abscessus, qui adstantium æstimatione continuè ad minimum lb. ii. puris: tantum abscessum in tantillo corpore
merito

merito quis miretur? sed is totum ferme sinistrum latus occupavit, parenchyma pulmonum istius lateris corruptum erat, semiputridum, & pure quasi intertextum.

6. Thymus in puerili ætate semper magnus solet deprehendi, & forte adhuc major in iis qui ex hoc morbo intereunt.

IV. Cranio orbiculatim serra circumscisso, ejusque operculo sublato, hæc observavimus.

1. Duram matrem firmitus, atque in pluribus locis quam solet in adultis, cranio adhæsisse: forte idem observari potest in aliis pueris hoc morbo non affectis, licet, ut opinamur, non tantopere; siquidem certum est in recens-natis multas esse, & arctas connexiones pericranii cum dura matre, quæ, postea abrumpuntur vix que notari possunt.

2. Inter duram & piam matrem, atque in ipsis ventriculis cerebri, serosas aquas in nonnullis à nobis dissectis reperimus; unde patet affectum hunc cum hydrocephalo complicari posse.

3. Cerebrum in aliis à nobis dissectis factis firmum & inculpabile neque illuvie serosa inundatum deprehendimus.

4. Et ultimo observavimus jam aliquoties in corporibus novissime à nobis apertis, carotides justa proportionem ampliores fuisse, simi-

similiter quoque venas jugulares ; arterias vero venasque ad exteriores partes delatas multo exiliores debito exstitisse.

An vero hoc perpetuum sit in hoc affectu nondum, ut nculati testes asserere possumus : suspicamur quidem ita se rem habere perpetuo, sed non venerat nobis in mentem id antea ab initio nostræ Anatomicæ circa hoc subiectum indaginis scrutari.

His jam præmissis ad morbi hujus essentiam investigandam properamus.

C A P. I I I.

Ad faciliorem inventionem essentiae morbi, supposita quædam proponuntur. Primum de essentia sanitatis. Secundum de essentia morbi. Tertium de triplici divisione sanitatis & morborum. Explicatio tertiæ divisionis ususque ejusdem. Descriptio constitutionis naturalis, ejusdem exaltatio. Quartum suppositum de combinatione trium constitutionum in iisdem partibus.

QUO clarius in hujus affectus essentia investiganda procedamus, supposita se-

sequentia utiliter præmitti posse duximus.

I. *Essentiam sanitatis consistere in aliqua constitutione corporis secundum naturam.*

Primum.
De essen-
tia sani-
tatis.

Hæc autem cum duplex sit genere, altera *essentialis* & necessaria, respiciens τὸ *esse* simpliciter, quæ durante vita sub variis affectionibus immobilis & immutabilis permanet, consistens in indivisibili; altera *accidentalis*, respiciens τὸ *bene esse*, quæ respectu totius animalis mobilis & mutabilis est, magnamque latitudinem habet, & adesse atque abesse potest sine totius interitu; non consistit sanitas in priori, sed posteriori constitutione.

II. *Essentiam morbi similiter non consistere in constitutione essentiali.* Sic enim mox sequeretur interitus totius; sed in *accidentali* constitutione, tali videlicet, que respectu totius adesse vel abesse potest sine ejus interitu. Diximus (non sine ratione) hanc constitutionem, in qua sanitas & morbus fundantur, esse mobilem & accidentalem respectu totius; potest enim hæc ipsa esse essentialis respectu alicujus partis, verbi gratia; abscisso digito oritur morbus in numero deficiente partium, qui quidem respectu totius fundatur in constitutione accidentali, nam potest vel adesse ille digitus vel abesse sine totius interitu; at vero respectu ipsius membri amissi fundatur in constitutione es-

Secun-
dum. De
essentia
morbi.

sentiali ; posito quippe hoc morbo interit
essentia istius digiti.

Tertium.
De tripli-
ci divisi-
one sani-
tatis &
morbo-
rum.

III. *Constitutionem, in qua consistit essentia
tum sanitatis tum morbi, triplicem modum divi-
sionis seu distinctionis in disciplina methodo ad-
mittere.* Primus est paulo crassior & resolvi-
tur in partes plane concretas, procedit
nempe κατὰ τὸ πρῶτον secundum partium divi-
sionem à capite ad calcem. Secundus pure
abstractus est & rimatur omnia elementa
constitutionis mobilis, unde morbi dividun-
tur in similes, organicas & communes ;
deinde varie subdividuntur in intemperies,
vitia figuræ, superficiei, cavitatum & mea-
tuum, magnitudinis, numeri, situs & conti-
nuitatis. Tertius modus quasi medius est, &
licet hætenus neglectus sit, suum tamen u-
sum non contemnendum habere posse in
morborum tractatione, causarumque mor-
bificarum investigatione spondere audemus ;
estque in constitutionem naturalem, vitalem
& animalemi.

Explica-
tio tertiæ
divisio-
nis.

Ejus pri-
mum
mem-
brum.

Prima est propria & insita cujusvis partis, ei
competens absolute & sine dependentia ab aliis
partibus quoad esse simpliciter : Hæc post mor-
tem aliquandiu adhuc superest donec per
putredinem, ambustionem, simplicem ex-
siccationem, mummificationem, petrifi-
cationem, similesque violentas causas dis-
solvitur. Constitutiō hæc quoad suum esse
sim-

simpliciter, non dependet à membris influxum præstantibus; at quoad suum tum conservari tum operari ab iis dependet: Nam post mortem cessante influxu vitali (qui ejus quasi sal & condimentum est) brevi perit, & dum vivit animal, varie hæc ab influxibus afficitur, unde ejus actiones vel promoventur vel impediuntur.

Secunda est constitutio vitalis, quæ per continuum illum influxum à corde per arterias in universi corporis partes producit. Hæc et si gradus admittat & secundum magis & minus sæpenumero variet, & interdum quoque quandam eclipsin pati videatur, ut in lipothymia, syncope, &c. à primo tamen ad ultimum vitæ terminum (saltem in suo fonte & aliis nonnullis partibus) perseverat.

Secundum
membrum.

Tertia est constitutio animalis quæ à cerebro per nervos in organa sensus & motus derivatur. Hæc sæpe in variis partibus plane deest superstiti illarum vita; quinimo posset simul in omnibus partibus diu deficere, nisi respiratio, quæ ad vitam absolute necessaria est, ab ea dependeret. Hæ ergo constitutiones eam connexionem inter se servant, ut secunda prioris, & tertia secundæ existentiam semper & continue in parte præsupponat, non autem viceversa ita absolute inter se dependent; quin (ut modo diximus)

Tertium
membrum.

prior aliquandiu sine secunda , & secunda fere omnino sine tertia subsistere queat. Atque hæ tres constitutiones in plerisque corporis partibus manifeste percipi possunt ; non tamen in omnibus eas inveniri dicimus. *Naturalis* quidem & *vitalis* nulli parti deest ; *Animalis* autem in ossibus (licet de dentibus ambigi possit) cartilaginibus , forte ligamentis , & nonnullis parenchymatis , ut Hepatis , Lienis , &c. deficit. Quibus ergo facultas *naturalis* , *vitalis* , *animalis* communicatur , iis omnibus triplicem hanc constitutionem inesse asserimus. Etenim quamvis dictæ facultates quoad actum primum dicantur ab anima dependere (quæ relatio non spectat ad artem medicam) quoad actum tamen secundum necessario radican- tur in aliqua materiali constitutione parti- um ad quas pertinent. Nam quod dicunt a- liqui facultatem vitalem à corde , animale à cerebro ad cæteras partes derivari , non id ita accipiendum est , quasi ipsæ facultates vago modo transeant à parte ad partes (à nullo quippe intellectu concipi potest acci- dentis de subiecto in subiectum migratio) sed quod cum & in spiritu vitali facultas vi- talis à corde ad partes derivetur , aut saltem ex aliquo motu cordis & arteriarum in par- tibus ipsis excitetur , & similiter facultas a- nimalis vel in , & cum spiritu animali per
nervos

nervos descendat, vel motu aliquo nervorum in cerebro in partibus producat. Utrouvis modo id fiat, necesse est fateamur aliquam alterationem sive ex spiritibus dictis, sive ex motibus in ipsam partem recipientem imprimi. Quæ alteratio ut hic conceditur esse radix facultatis, seu vitalis, seu animalis in respectivis partibus, ita est constitutio mobilis; siquidem varie immutari, intendi & remitti potest sine totius interitu; & est constitutio in qua consistere potest vel sanitas vel morbus, quandoquidem ubi illa alteratio partibus quibus debetur defecerit, aut alio modo quam oportet administrata fuerit, actio exinde læsa necessario sequetur; si recte perficiatur, integra sanitas ex parte istius constitutionis adesse dicitur. Cum ergo præter constitutionem naturalem & insitum duo genera alterationum, alterum ab influxu cordis, alterum ab influxu cerebri in plurimis partibus inveniantur; & cum dictæ alterationes, quatenus ipsæ vel perfectiores vel imperfectiores sunt, facultates in respectivis partibus (saltem quoad actum secundum) constituent perfectiores vel imperfectiores, adeoque actiones exinde læsæ vel integræ edantur, necesse est triplicem hanc constitutionem plurimis partibus inesse, dictaque genera alterationum esse constitutiones medicas

Uſus di-
ctæ divi-
ſionis.

in quibus *ſanitas & morbus* fundari poſſit.

Quod dicta diviſio ſeu diſtinctio non ſit plane inutilis ex eo liquet quod Practici in ſuis methodis recte moneant, in morbis obſcurioribus diligentius obſervandas eſſe facultates quarum actiones læſæ deprehenduntur, ut inde quaſi manu ducamur ad originem morbi inveniendam; ſi vero tanti momenti ſit impeditas in morbis facultates annotaſſe, certe non minoris erit ipſas conſtitutiones à quibus dictæ facultates immediate dependent, accurate conſideraſſe.

Non co-
incidit
cum pri-
oribus.

Sed ne quis putet hanc tertiam diviſionem propemodum coincidere cum ſecunda, obſervare poterit, ſi diligenter rem perpendere velit, quodvis membrum huius diviſionis quodam modo includere omnia membra proxime præcedentis: nempe conſtitutionem naturalem continere primario quidem conſtitutionem ſimilarem, ſecundario autem & in ordine ad totum animal comprehendere quodam modo conformationem & continuitatem; ſimiliter conſtitutionem vitalem & animaleſ ſuo modo participare de omnibus membris diviſionis dictæ clarius eſt quam ut egeat probatione. Monendum tantum (quod & modo innuimus) naturalem conſtitutionem primario & præcipue reſpicere temperamentum qualitates communes (quas aliqui vocant modos materiæ)

teriarum) & spirituum copiam peculiaremque eorum dispositionem (quæ ad formam totamque substantiam à nonnullis referuntur) organizationem vero & continuitatem quasi secundario & in ordine ad totum animal respicere, vixque aliter ab his lædi. Non dissimulandum tamen vitari interdum constitutionem naturalem, quatenus mere organica est, ut in obstructionibus meatuum naturalium; exempli gratia, ubi calculus in meatu ureteris aut urethræ impactus est, similibusque casibus. Atqui hoc accidit ei, maxime quatenus meatus ordinatur in usum totius; ut plurimum autem vitia organica in constitutione naturali minoris notæ sunt quam vitia simularia.

Atque hæc de triplici hac constitutione in genere considerata sufficiant. Pauca nunc & paucis in specie de iis dicamus.

Constitutio naturalis quæ propria & insita, cuiusque partis est, describi potest quod sit modus quidem essendi naturalis, partibus insitus, iis competens, quatenus suis temperamento & qualitatibus communibus, sua sufficienti portione ac convenienti dispositione spirituum insitorum, suæque iusta conformatione & continuitate constituuntur aptæ ad actiones naturales concurrente una influxu vitali (& forte animali) perfectas edendas. Itaque ubi adfuit in parte aliqua

Descriptio constitutionis naturalis.

justum temperamentum , convenientes
 qualitates communes , justa proportio ac
 dispositio spirituum insitorum , demum justa
 ejus conformatio & unitas , atque naturalis
 ejus actio , nihilominus læditur , concludere
 licet eam non lædi ex parte constitutionis
 naturalis , sed ratione causæ concurrentis ,
 scilicet influxus seu vitalis , seu animalis seu
 utriusque. Enimvero naturales actiones in
 animalibus propter vitæ conjugium ad emi-
 nentiorē conditionem (quam alias per
 solam naturalem constitutionem attinge-
 rent) evehuntur. Atque hinc contingit,
 quod etsi constitutio naturalis in mactatis a-
 nimalibus aliquandiu post mortem illæsa
 permanet , attractio tamen , retentio , co-
 actio alimenti , & expulsio excrementi plane
 cessent. Et in morbis quoque sæpe illæsa
 primo constitutione naturali , actio tamen
 naturalis læsa editur ob solum defectum
 concursus influxus vitalis debiti : similiter
 aliquando constitutione naturali & vitali in-
 tegris , læditur tamen actio aliqua naturalis
 ob defectum concursus alicujus animalis de-
 biti ; sed hoc fere accidit in solis partibus
 nervosis , fibrosis & membranosis , præ-
 sertim ubi cavitatem formant , non vero in
 partium parenchymatis. Ut in paralyfi fre-
 quenter excrementa indebite retinentur cæ-
 teris constitutionibus sanis ex solo stupore
 in-

intestinorum Itaq; in hisce casibus non statim, quod actio aliqua naturalis læsa sit, concludendum est constitutionem naturalem esse vitialem primo, sed diligenter investiganda est ipsa constitutio primo læsa, quæ mali radix seu prima essentia æstimanda est; similiter læsa actione aliqua vitali non statim inferendum, constitutionem vitalem primario vitari; siquidem interdum à constitutione naturali, aut forte animali prima origo rectius deducetur. Exempli gratia, Digitus aliquis ex intenso frigore sphacelo correptus esto: in hoc casu quidem verum est vitalis sanguinis influxum plane intercipi; origo tamen interceptionis in naturali constitutione ipsius partis ita refrigeratæ quærenda est; similiter in convulsione forte nonnihil impeditur aut turbatur circuitus sanguinis: at prima læsio adscribenda est constitutioni animali non vitali. E contra in febre caput petitur, sed fons mali forte in constitutione vitali reperietur: Item eliquantur forte carnes omnesque vires naturales dejiciuntur; sed radix mali in constitutione vitali non in naturali invenietur: Adeo ut quælibet constitutio ex tribus dictis possit esse in aliis atque aliis morbis modo prima, modo secunda, modo tertia actionum læsarum causa.

IV. Non modo plurimas alias corporis partes (imo simpliciter omnes sensibiles)

Quar-
tum.Trium
consti-
tutio-
numconveni-
entia in
iisdem

quæ influxum non præstant ; neque ei deferendo inserviunt , sed præterea & cor ipsum & arterias omnes & cerebrum & nervos omnes triplicem hanc constitutionem naturaliter admittere , ita ut cerebrum (præter vitium in naturali sua constitutione) à Spiritu vitali qui per arterias venasque defertur , bene affecto juvari , male affecto lædi possit : Cor similiter ab influxu animali per nervum recurrentem sexti paris ; arteriæ quoque ab influxu animali per nervos modo forte hætenus in comperto ; denique nervi à Spiritu vitali per arterias ducto.

CAP. IV.

Essentiam hujus morbi non consistere in constitutione Animali nec Vitali , sed Naturali , non qua Organica , sed qua similari : limitationes tres proponuntur.

Prima conclusio. Essentiam hujus morbi non consistere in constitutione animali.

His jam præsuppositis inquirendum est in qua constitutione partium prima radix seu essentia hujus affectus statuenda sit. Sit ergo prima conclusio.

Prima radix hujus affectus non est in constitutione animali , seu illa quæ à cerebri influxu in
par-

partes dependet. Equidem fatemur nervos omnes qui extra calvariam è spinali medulla procedunt, laxos & debiles in hoc affectu reperiri; non tamen id videtur hic primario à defectu influxus cerebri oriri; quod sic probamus, 1. Laxitas & debilitas nervorum primario à cerebro proveniens, semper fere somnolentiam comitem secum trahit; Atqui in hoc affectu symptoma hoc non solet observari nisi raro & per accidens contingens. 2. Nunquam quod meminimus, Paralyfin, aut Apoplexiam huic affectui supervenisse novimus; deberet autem necessario, sæpius (saltem in morbo confirmato) evenire, si laxitas & debilitas hæc nervorum à defectu influxus cerebri originem duceret. 3. In multis post mortem dissectis cerebrum satis firmum, & inculpabileprehendimus. 4. Ut plurimum hoc affectu laborantes ingeniosi sunt pro ratione ætatis, quod Cerebri vim & vigorem luculenter attestatur.

Secunda conclusio. *Prima radix hujus affectus non est in constitutione vitali, seu illa quæ à cordis influxu in partes dependet.* Inæqualis quidem distributio sanguinis fere (si non omnino) perpetua in hoc affectu observari potest; at prima tamen ratio hujus inæqualitatis non inæqualitati influxus cordis vel arteriarum, sed inæquali receptioni
& apti-

Secunda.
Non in
vitali.

& aptitudini ad recipiendum in partibus ipsis adscribenda est : Etenim Cor & Arteriae ex parte sui indiscriminatim sanguinem cum spiritibus in partes quaquaversum diffundunt. Quod si contingat arteriam alicujus partis ob torporem istius partis, aut partium vicinarum impediri in actione sua, necessum est eo diminute sanguinem transmittat, adeoque inaequaliter respectu cæterarum partium expedite sanguinem recipientem. Itaque in hoc casu inaequalitas hæc distributionis primo & per se dependet à præexistente vitio extra arteriam ad naturalem constitutionem partium pertinere.

Obiectio, Sed objiciat aliquis : *Licet forte inaequalitas prædicta non dependeat à Corde, accidere tamen posse ut debilis pultus sufficiat distributioni sanguinis per circulos minores in partibus interioribus, dum non æque sufficiat isti minori obeundo per circulos majores in partibus exterioribus longius à corde caloris fonte remotis.*

Respons. Respondemus, tanti momenti penes aliquem è nobis fuisse olim hanc objectionem ut talem inaequalitatem influxus vitalis ad primam hujus morbi essentiam pertinere, existimaverit, primorumque adeo symptomatum rationem ab ea conatus fuerit deducere. Post secundas yero cogitationes, re
peni-

penitius examinata, visum est ipsi, hanc inæqualitatem influxus vitalis non ad primariam, sed secundariam morbi essentiam referre. Sed ad *Argumentum solvendum* redeamus. Et *primo* quidem concedimus in hoc affectu distributionem sanguinis vitalis esse inæqualem; atque in partibus interioribus, & capite esse liberaliorem, in exterioribus parciolem. Concedimus *secundo* posse circulationem sanguinis in interioribus partibus servari, nullo etiam apparente pulsu in partibus exterioribus; sed hoc contingit solum in extrema virium vitalium vel debilitate vel oppressione, ut in lipothymia, & validiori paroxysmo hysterico, in quo affectu nonnullæ pro mortuis habitæ revixisse denuo visæ sunt. Concedimus *tertio* circulationem sanguinis liberaliorem esse posse in internis quam externis partibus, quin & in una aliqua externa parte præ cæteris, ut in inflammatione alicujus externi membri accidit.

His jam concessis, asserimus, in *casu primo* inæqualitatem distributionis sanguinis, non primo dependere à debilitate virtutis pulsificæ quatenus cor spectat: Atque in promptu ratio est. Cor quippe, ut supra diximus, ex se indiscriminatim unoque tenore sanguinem in Aortam protrudit, etiam tum quando ejus pulsus maxime debilis est. Aorta quæ recepit exonerat se qua potest expedi-

tiffi-

tissime, atq; hinc fit quod sanguinis diffusio inæqualiter peragatur, prout facilius sanguis ex uno ramo & difficilius ex alio impellitur. Inæqualitas tamen hæc non cordi primo, & per se, sed partibus recipientibus, arteriisque particularibus transmittentibus adscribenda est. Affectus enim quivis in corde primarius necessario universalis est, & omnibus corporis partibus communicatus: quapropter etsi hanc inæqualitatem circulationis sanguinis in secundaria hujus morbi essentia concedamus, à primaria tamen excludimus.

Porro in *casu secundo* proposito dicimus magnam esse disparitatem inter casus extremæ necessitatis, & casus ordinarios; neque profecto scimus an in dictis casibus circuitus in interioribus, ut ut detur, sit alicujus momenti. Et quod ad præsens negotium attinget, negamus in hoc affectu eam esse cordis debilitatem, ut pulsus in externis deficiat; imo nondum observavimus quenquam hoc morbo laborantem facile in ecstasim aut lipothymiam incidisse, quod promte contingeret, si radix morbi in ipsius cordis debilitate stabiliretur. Præterea cum viderimus ægros in tenellula ætate, sine lapsu virium ferre interdum liberalem sanguinis è sectis aurium venulis educationem, imo & nonnunquam repetitis vicibus id actum

cuna

cum emolumento : Denique cum & purgationes , pro ratione ætatis , optime tolerant , non nobis liquet qui prima morbi radix vitalis constitutionis debilitati attribui possit.

Tandem in *casu tertio* evidenter patet primam radicem inæqualis circuitus sanguinis esse dispositionem aliquam partis externæ , ut in membro inflammato , laborante nimirum privato morbo , plenior & impetuosior accidit pulsus ob calorem arteriæ adventitium , à parte scilicet externa plus æquo calefacta impressum.

Quandoquidem ergo essentia hujus affectus neque in animali neque in vitali constitutione partium primario fundetur (ut modo ostendimus) sequitur (quæ Tertia Conclusio esto) *Essentiam primariam sive primam radicem hujus affectus consistere in constitutione propria , sive insita partium.* Cum vero constitutio naturalis (ut supra diximus) partim in communibus qualitatibus & temperamento , partim in justa copia & dispositione spirituum insitorum , partim in organica constructione & continuitate consistat , proximum est , ut in qua , è dictis , constitutione , & an in una aliqua , an pluribus vel simul omnibus fundetur , investigemus. Sit ergo Quarta conclusio.

Affectus hic non radicatur in organica partium

Tertia.
consistere in naturali.

Non in constitutione naturali qua organica.

rium constitutione. Quamvis enim tractu temporis ipsa organa secundum suam confirmationem, quantitatem & situm variis modis afficiantur, ut satis liquet ex aucta capitis hepatis, &c. mole, ex tumoribus ossium ad carpos, talos & extremitatis costarum; ex obstructionibus variis, externarumque partium extenuatione; cum tamen hæc omnia ab altiori adhuc origine dependeant, ut ut in morbo confirmato varieque jam decomposito necessario hæc etiam admittamus; in originali tamen essentia, ob sequentes rationes, censemur rejicienda.

Primo quod *prædictæ læsiones organicae non statim in initio morbi appareant, sed postea paulatim succrescant;* & licet forte horum nonnulla ab initio radicem in corpore posuisse dicantur; nondum tamen vel sensu immediate percipi possunt, vel ullas actiones manifeste lædunt, adeoque ad primam morbi essentiam nequeunt pertinere.

Secundo, quod *prædicta vitia organica non sint præcipuorum symptomatum quæ ab initio in hoc affectu elucescunt causæ sed effectus potius.* Etenim aucta moles capitis, hepatis, &c. protuberantiæ ossium, maciesque partium externarum, rectius ad inæqualitatem nutritionis, ut earum causam referuntur, quam ut è contra inæqualitates nutritionis
illis

illis adscribi possit. Nam ubi pars aliqua nimio opere excrefcit, aliaque debito incremento defraudatur, necesse est ut non modo adsit, sed & præexistat inæqualis atque improportionata nutritio, qua illa plus, hæc minus justo alatur. Cum autem inæqualis nutritio sit actio læsa, adeoque symptoma præsupponens morbum aliquem præexistentem, ipsa tamen (quemadmodum jam diximus) præcedat, ut causfa, dicta vitia organica, manifestum est dicta vitia organica non esse primam radicem hujus morbi. Quod attinet ad obftructions, quæ revera plerumque cum hoc morbo conjunguntur, illas nihilominus à prima effentia morbi excludere par est, quod neque morbum specificent, nec ab illis ratio symptomatum reddi possit, neque certam aliquam determinatamque partem nobilem perpetuo obfideant. Conjiciat forte aliquis, qui ad auctam magnitudinem jecoris respexerit, id perpetuo in hoc affectu esse obftructum, indeque vitiata sanguificatione cætera mala derivari; sed si tumor hic hepatis ex obftructione ejus semper contingeret, necessario affectum hunc comitaretur perpetuo pallor faciei, cachexia, & tractu temporis ipse hydrops, quinetiam color hepatis semper vitiatus deprehenderetur, tumoresque duri & nodi in ejus substantia, præsertim in mor-

bo inveterato, illoque qui ægrum interemit per dissectionem observarentur; at cum hæc non ita frequenter (nedum semper) in defunctis occurrant, aucta ejus moles ad irregularem nutritionem potius referenda est. Porro non dissimulamus in iis quos affectus hic è medio sustulit, ut plurimum, nos per anatomen observasse obstructions, tumores varios, nodosque in pulmonibus; sed attestamur quoque infantes aliquos puerosque nos vidisse levius hoc morbo affectos, in quibus nulla suspitio fuit vitiatorum pulmonum; nulla quippe tussis adfuit, nulla respirationis læsio, quæ necessario individa obstructionis in pulmonibus comes est.

Tertio quod sufficiens ratio omnium symptomatum huic morbo propriorum, ex aliis fontibus clarius faciliusque derivari possit; ut mox videbimus.

Atque ita satis probavimus affectum hunc quoad primam sui essentiam non consistere in organica partium naturalium constitutione. Eadem argumenta efficacius evincant (pluraque accumulare liceret, si necesse id foret) affectum hunc non fundari in naturalium partium continuitate, ut pluribus verbis non opus sit id comprobare.

Conclusio quinta. *Affectus hic fundatur primario in similari constitutione partium naturalium,*

valium, adeoque quoad radicalem essentiam morbus est similis. Cum autem morbus similis, qua talis, non perpetuo simplex sit, sed aliquando varie compositus (intemperies nempe vel simplex vel composita, & hæc quidem talis sit non solum ex primis qualitatibus inter se, sed forte adjunctis una qualitatibus occultis, aut, quod nobis magis arridet præsertim in præsentī negotio, certa quadam proportionē & modificatione spirituum insitorum) compositum hunc esse morbum judicamus, primamque ac radicalem ejus essentiam consistere asserimus in frigida ac humida intemperie cum defectu & torpore spirituum insitorum in constitutione insita partium primo affectarum concurrentibus. Sed priusquam ad ulteriorem hujus sententiæ explicationem procedamus, præmittendæ sunt aliquot ejus limitationes.

Sit prima. *Esse quasdam corporis partes ab hoc morbo primario, esse alias secundario affectas* : & videntur quidem nobis partes exteriores prius affici quam cerebrum & viscera, ut fusius diducemus ubi de partibus affectis acturi sumus.

Limitationes
tres. 1.

Sit secunda. *Solas partes primario affectas laborare notabili frigida intemperie cum inopia ac torpore spirituum* : Nam cerebrum & viscera moderate forte caleant, satisque spiritibus abundant ob copiosum vitalem influ-

2.

xum ; atque excedere in iis possit humiditas ob nimium alimentum affusum : reliquæ autem externæ frigida ac humida intemperie ac torpore spiritus naturalis , &c. semper afficiuntur , unde eas primario hic affici solasque esse sedem primæ hujus morbi essentialiter asserimus.

Sit tertia. *Non omnes partes externas & primo affectas ex aquo laborare intemperie frigida & humida, vel inopia ac torpore spirituum, &c.* Etenim ligamenta , tendines & nervi, ex natura sua frigidiora sunt minusque humida , partes musculosæ sive carnosæ humidiores potius sunt , at minus frigida ; partes cutaneæ fere medio modo se habent , omnes tamen dictæ partes plus minus à naturali temperie versus frigidam & humidam recedunt. Et similiter licet aliæ partes è dictis majorem spirituum copiam & activitatem postulent quam aliæ , omnes tamen, habita justa proportionem ad copiam & activitatem singulis respective debitam deficiunt , justaque proportionem destituuntur.

C A P. V.

Examinatio sententiæ propositæ per partes, 1. Morbum esse intem-
pe-

periem frigidam. Object. & Respons. 2. Esse humidam. 3. Consistere in Spirituum inopia : Object, Resp. 4. In spirituum torpore.

SEd propius jam examinemus essentiam Morbum
propositam, & per partes asseramus. esse in-

1. Laborare partes primo affectas in-temperie frigida probatur : 1. Ex imminuta partium dictarum nutritione. Ut enim calor insitus ad justitiam intensus plurimum conducit ad promovendam coctionem & appositionem alimenti ; ita si is remissior æquo sit, eandem facile remoratur ac imminuit. 2. Evincitur eadem intemperies ex tarditate & ineptitudine ad motum : tum ex averfatione motus quietisque affectatione. Nam quemadmodum activitas agilitasque corporis calori ita tarditas ejus ac ignavia frigori magna ex parte adscribitur ; supposito nimirum, ut prius, non ab animalis influxus vitio hanc ignaviam dependere. 3. Confirmatur ulterius quod hic morbus sæpe morbos acutos sequatur, qui non raro (post absumptum caloris insiti subjectum) in intemperiem frigidam terminantur : præterea & morbos chronicos corpus extenuantes sæpius excipiat, & ejusmodi qui quo-

vis modo intemperiem frigidam post se relinquare prout sunt, ut obstructiones pertinaces, cachexiam, scorbutum, &c. Ad hæc quod intempestivam impetiginis aut scabiei suppressionem sequatur, ut frequenter observavimus, quando rursus erumpente scabie atque pruritu excitato, indeque aucto in externis membris calore tales pueros facile restitutos vidimus; quod denique sæpe eveniat, post assiduum usum ciborum frigidorum, crassorum, viscidorum, crapulam, otium, similesque causas evidentes, calorem insitum seu imminuentes seu obruentes. 4. Confirmatur quod auxilia quæ calorem in externis partibus excitant augent & fovent, ut variæ corporis agitationes, frictiones, illitiones, &c. non minimam partem curationis hujus affectus præstent. Hisce omnibus in cumulum conjectis satis conspicuum fit, in morbi hujus primaria essentia frigidam intemperiem constitutionis insitæ partium primo affectarum contineri.

Obiectio. Obiectio hic speciosa occurrit. *Febriculam, præsertim lentam aut erraticam frequenter conjungi cum hoc affectu quæ non videtur consistere posse simul tempore cum intemperie frigida: Censetur enim ab omnibus febris omnis calida intemperies è diametro essentia dictæ opposita.*

Re-

Respondemus (ne quid hic de essentia febris interponamus) largimur, quantum ad præsentem quæstionem spectat, febrem esse intemperiem calidam: non tamen consistit hæc primo in constitutione partium insita, sed in constitutione vitali, nempe in calore influente præternaturaliter affecto. Febris enim non privatus aliquis morbus est, sed universalis & à corde per arterias in & cum spiritu vitali sive nimium accenso sive aliter vitiato diffunditur. Neque respicit præternaturalis hic calor intemperiem insitam aliter, quam ut causâ potens eam varie immutare, sed sensim & paulatim. Nam primo calor influens manifeste est calor actualis, at vero calor constitutionis insitæ tantum potentialis: quare asserimus intemperiem frigidam respectu caloris insiti & potentialis consistere simul posse cum intemperie calida respectu caloris actualis & influentis. Enimvero calor actualis non ita directe adversatur frigida intemperiei, quæ talis dicitur ob defectum caloris potentialis, quin satis diu cum ea consistere possit permanente causâ. Exempli gratia, calor actualis consistit in calfacta aqua simplici, aqua hordei, in Julapiis variis & similibus, licet tum etiam potentia, frigidis. Adeo ut calida actu, & calida potentia non gradu, sed specie inter se differant, neque sint ita è

Respons.

directo contraria ut statim se mutuo è sub-
jecto exterminent. Porro secundo in-
temperies influens calida non tam corri-
git insitam intemperiem frigidam, quam
per accidens auget, dissipando scilicet ac
absumendo spiritus insitos, in quibus po-
tissimum calor insitus & potentialis resi-
det: Ad eum plane modum quo calor a-
ctualis ab igne profectus potentialem vi-
ni calorem imminuit. Unde febris cujus-
vis generis huic morbo superveniens plus
dammni quam emolumenti ægris adferre
solet.

2. Afferimus in partibus primario affectis
simul adesse intemperiem humidam; hoc
patet ex laxitate & mollitie dictarum
partium: atque signum hoc eo fortius
rem evincit quod dictæ partes extenuatæ
sint, ut nisi redundaret in iis humiditas,
rigiditas quædem & asperitas tactum feri-
rent; deinde rarissime intemperies frigi-
da sive humida diu persistit: demum ju-
vantia & lædentia idem attestantur, siccan-
tibus quippe juvantur, humectantibus læ-
duntur.

3. Afferimus partibus primo affectis in-
esse spirituum insitorum inopiam. Proba-
tur hoc primo iisdem ferme argumentis qui-
bus supra intemperiem frigidam adstruxi-
mus. Nam primo inæqualis & imminuta
nu-

nutritio in partibus primo affectis non modo temperamenti frigiditatem, sed & una inopiam spirituum insitorum arguit; aliter enim defectus hic nutritionis facile corrigeretur. Etenim frigiditas cum qua non conjungitur spirituum defectus, aut humor peccans impactus, ejus causa facile excutitur, citiusque quam in præsentī solet affectu, ut videre est in partibus hyberno tempore perfrigeratis; verbi gratia, ex nivium contrectatione; partes quippe sic perfrigeratæ, modo rite tractentur, intra aliquot horas ad pristinum redeunt temperamentum; Ubi vero adest intemperies cum materia ejus causa conjuncta, aut simul adest defectus spirituum insitorum, talis sane intemperies haud ita facile aut cito removetur. Verum in præsentī affectu non semper saltem causari possumus materiam conjunctam aut impactam alicujus notæ in partibus primo affectis, cum ex flaccidiores, inaniores & plus æquo extenuatæ observentur, cumque hic affectus longe distet à morbo virgineo & cachexia, in quibus ut plurimum, non inopia spirituum, sed conjuncta materia frigidam intemperiem fovet: quare recte inferre licet pertinaciam hujus mali maxime dependere à spirituum insitorum defectu. 2. Idem eodem modo pro-

probatur secundo argumento supra allato pro intemperie frigida, nempe ab ignavia & averfatione motus. Activitas enim non tantum à temperie, sed vel maxime à copia spirituum dependet : Ut videre licet in viris robustis & sanis, spiritibus refertis, qui hyberno tempore rigente gelu promptiores longe & alacriores ad violenta exercitia conspiciuntur, quam æstate, quando spiritus insiti nonnihil exsoluti esse solent. 3. Febres morbique longi & extenuantes, ut intemperiem frigidam sæpe inferunt, ita & evidenter minuunt dissipantque spiritus insitos. Hisce mediis addimus illud argumentum à constitutione parentum deductum. Firmiores (experientia teste) ac solidiores parentes laboribusque assueti raro proferunt liberos huic morbo obnoxios : debiliores è contra, cachectici, aut aliter valetudinarii, otiosi, molles, delicati, Veneri nimiae, præmaturæ aut decrepitæ indulgentes, gonorrhæa laborantes, &c. plerumque liberos in hoc malum propensos generant : nimirum, quod seminalia principia minus iusta spirituum copia imbuta sint. Procedendum jam foret ad assertionem quartam, nisi quod hic occurrat remora removenda.

Obje.

Objiciat quippe aliquis insitam intemperiem frigidam subordinari spirituum inopiæ, non yero contradistingui, ut hic supponitur.

tur. Nam paucitas spirituum ipsa causa videtur frigidae intemperiei, insitusque calor sive intensior, sive remissior sequi videtur respectu proportionem spirituum insitorum; quippe qui in iisdem ut primo subiecto radicari creditur.

Respondemus primo, Calorem insitum *Resp.* revera fundari atque primo subiectari in spiritibus insitis. Porro ut calor insitus in duas partes distinguitur, calorem scilicet nativum & acquisititium; ita & spiritus insitus duplex est concipiendus, primogenius sive feminalis in spermate à parentibus derivatus, & acquisititius ex perfecte assimilato alimento contractus. Prior spiritus, caloris insiti nativi est basis, posterior, caloris insiti acquisititii. Non hosce calores spiritusve inter se esse specie plane distinctos volumus; sed origine tantum ac perfectionis gradu, quod, ut variam fortiantur appellationem, sufficit. nam in nutritione assimilatio alimenti procedit usque ad identitatem specificam, non individualement, quanquam alias quoque gradum perfectionis originalis non attingat. Propterea nobis hic satis fuisse visum est nominasse calorem insitum & spiritum insitum sine ulteriore distinctione; ideoque concedimus calorem insitum fundari & subiectari primo in spiritibus, eundemque nihil aliud esse quam modificationem

nem quandam dictorum spirituum qua à calore vitali irradiati placide nituntur se diffundere atque ampliare ditiones suas attrahendo, retinendo, assimilando similia sibi alimenta, excernendo excrementa, disponendo denique acquisita in sedes debitas. Dicimus quoque nixum hunc (in quo caloris essentiam ponimus) cum sit diffusivus, nonnihil dissipare atque absumere spiritus insitos, qui hujus effectus causa vulgo nomine humidi radicalis à calore continue depasti appellantur.

2. Atque huc usque argumento cedimus. Verum 2 loco asserimus calorem insitum à calido temperamento insito differre; quod nimirum calor insitus sit tantum una pars calidi temperamenti insiti. Non enim solus spiritus, sed & sulphur & sal aut bilis forte, suum calorem contribuunt ad constitutionem totius calidi temperamenti insiti, cujus calor insitus est una tantum pars. Quapropter falso in argumento proposito suggeritur solam causam calidæ intemperiei esse copiam spirituum, frigidæ eorundem paucitatem. Nam lb j. carniū infantis plures continet spiritus insitos quam lb. j. carniū juvenis: notissimum tamen est temperamentum juvenis longe calidius esse quam infantuli. Calidum ergo temperamentum non dependere potest à sola copia spirituum, nec
fri-

frigidum à sola eorum inopia. Quin etiam in multis morbis calida intemperies consistere potest cum paucitate spirituum, ut in Hectica tertii gradus; similiter frigida cum competenti alias spirituum copia, ut in morbo Virgineo.

Dicimus tertio ut copia vel inopia spirituum non perpetuo sufficiens causa est determinationis temperamenti ad calidum aut frigidum; ita vicissim, neque calidum, neque frigidum temperamentum certo & necessario demonstrat copiam vel inopiam spirituum quemadmodum ex instantiis datis liquet: ita ut nec temperamentum certum sit signum quantitatis spirituum, nec quantitas spirituum certum signum temperamenti; & propterea de industria non sine justa causa separatim hæc ut contradistincta considerata & examinanda veniunt, si certam & inconfusam horum notitiam assequi libet.

Respondemus quarto quod etsi, ut concessum, calor insitus in spiritibus insitis subiectetur, non tamen secundum solam copiam vel inopiam spirituum intenditur is vel remittitur: Spiritus enim ut ut satis copiosi, si tamen nimis fixi sint, torpidi, & quasi gelu quodam constricti, nullum calorem insitum alicujus notæ proferunt. Exempli gratia, albumen ovi spiritibus copiosis turget,
tor-

torpent illi tamen, adeoque ejus insitus calor indetam exiguus est, ut non aggrediat-
tur pulli formationem, priusquam vel per
incubationem vel alium consimilem calo-
rem excitetur. Licet ergo certo conclude-
re considerationem inopia spirituum satis di-
stinctam esse à temperamenti frigidi insiti
consideratione, contra quam videtur ab
objecto Argumento insinuatam. Porro ex
hoc quarto responsi articulo resultat quarta
assertio de essentia proposita, videlicet,

Præter intemperiem & inopiam spiritu-
um addendum esse torporem quendam eo-
rum ut distinctam quoque partem essentiæ
morbi. Torpor hic insitorum spirituum
maxime elucescit ex imminuta nutritione &
aversatione motus non proveniente primo
ex defectu influxus cerebri, ut supra proba-
tum est. Item ex eo manifeste cernitur,
quod ea omnia quæ torporem spirituum in-
sitorum excutiunt, nec tamen eos plane di-
scutiunt, plurimum conferunt ad hujus
morbi curationem: Ut exercitia cujusvis
generis gradatim aucta, frictiones, inun-
ctiones, &c. Et interius calefacientia, pur-
gantia, incidentia, aperientia benigna.
Quod autem torpor hic satis sit distinctus ab
inopia spirituum, præter id quod supra in
tertio responsi Articulo diximus, satis ex eo
liquet, quod sæpe cum inopia spirituum
con-

conjungatur nimia excitatio torpori contraria : ut frequenter accidit in febre hectica, in fluxibus colliquantibus & similibus morbis, in quibus ut ut adsit spirituum penuria, torpor tamen nullus comitatur, quin contra nimia illa excitatio & propensitas ad motum coercenda est.

E contra copiosi spiritus cum torpore consistere possunt, ut in tritico aut farina ejus. Nam etsi parum spirituosum videatur, quod ejus spiritus adhuc in sua fixatione ac torpore delitescant, re ipsa tamen abundant in eo spiritus & simplici fermentatione evocari, atque ad suam manifestandam activitatem excitari possint : quemadmodum cerevisiæ fortiores ex eo confectæ declarant. Similiter ex uvis immaturis succus recenter expressus satis mitis & blandus est, continens interim spiritus copiosos, qui postea, facta debita fermentatione, in vino generoso se produnt.

Concludamus ergo torporem quoque spirituum in hoc affectu distinctam considerationem demereri.

C A P. IV.

Pars prima in hoc morbo affecta.

PROPOSUIMUS supra primam hujus morbi essentiam ; inquirendum jam restat
in

in primum subiectum in quo ea radica-
tur.

Non Cor
& Cere-
brum.

Cor & Cerebrum videntur hic recte ex-
cludi ob rationes supra adductas, quas brevi-
tatis studio repetere omittimus.

Hepar & Pulmones nondum ab omni su-
spitione huius vitii exempti sunt. Examina-
bimus ergo seorsim hæc viscera, & primo
quidem quærimus.

*An hepar sit subiectum primæ essentia huius
morbi?*

An hepar
sit subje-
ctum
primæ
essentiæ
huius
morbi?
Rationes
quæ af-
firmati-
vam sua-
deant.

Præcipuum pro affirmativa argumentum
est, quod morbus hic videatur provenire ex
læsa sanguificatione, cujus officina (saltem
probabiliter) jecur existimatur, læsam autem
sanguificationem esse primam huius morbi
originem multis indiciis manifestum reddi
videtur. 1. quod hic morbus plerumque
subsequatur ejusmodi alios morbos magnos,
sive acutos sive chronicos, qui utcumque
vim sanguificam hepatis multum prius labe-
factarunt. 2. quod morbus hic non modo
ab externis, sed & ab internis causis depen-
deat, ab humoribus nempe vitiosis. Cum
autem vitiosi humores in & cum massa san-
guinis in hepate generentur, videtur prima
morbi essentia huc referenda. 3. Observa-
tur hepar perpetuo in hoc affectu majus de-
bito, quod manifeste hepar esse affectum te-
statur. 4. Medicamenta interna quæ san-
gui-

guinem depurare apta nata sunt, ad curationem requiruntur, & exhibita multum juvant. §. Missio sanguinis è venis aurium (non infirmum ad morbum hunc debellandum auxilium) satis superque arguit vitium aliquod sanguinis adesse, quod hepatis constitutioni, qua sanguificat, videtur esse tribuendum. Argumenta hæc tanti sunt momenti penes nonnullos celeberrimos medicos, ut primam essentiam hujus morbi soli hepati adscripserint.

Nos vero satis ad hæc responderi posse existimamus, si prius quidem quæ recte dicta aut ulterius in hanc rem dici possunt, concefferimus, deinde quæ invalida consequentia inferuntur, restrinxerimus. Earum solutio.

1. Ergo concedimus in hoc affectu massam sanguinis vitiatam esse, indeque continuum fomitem huic morbo subministrari. Concedimus quoque in præsentiarum hepar esse officinam sanguificationis: negamus vero omnia vitia sanguinis à vitiosa constitutione hepatis sanguifica dependere. Nam primo sanguis vitari potest à vitiosis ingestis alimentis, jecore alias integro; similiter si coctio prima in ventriculo ex quavis causa extiterit imperfecta, non plene ea per secundam coctionem corrigi potest in hepate etiam quam maxime sano. Præterea, etiam si generatio vitiosi sanguinis soli hepati

D

ad-

adscribenda esset , ad ejusdem tamen generati conservationem aliæ partes necessario concurrerent , puta Renes , Lien , Pancreas , Uterus , &c. Imo & videtur negari non posse omnes partes , quas sanguis suo circuitu perluit eum varie alterare , dum qualitates suas ei pro capacitate subiecti imprimunt : nam ea agentia naturalia sunt , quæ agunt ex necessitate & continue sine interveniente otio , quantum quidem possint : si ergo hæc male sint affectæ , sanguinem eas permeantem magis vel minus inquinant , ut videre licet in contagio ex contactu externo ad partes internas communicato. Quinetiam magna pollutio interdum à partibus cæteris morbosus insinuatur sanguini , hepate interim salvo , ut nonnunquam in hydropicis post mortem dissectis observatum est , in quibus hepar satis sanum integrumque deprehensum est. Porro concedimus vitia sanguinis frequenter à læsa constitutione sanguifica hepatis originem ducere , illamque læsam constitutionem esse morbum hepatis ; negamus vero hunc esse morbum de quo agimus , cum tota specie ab ea differat. Eadem enim læsa constitutio hepatis æque adultis ac pueris & infantibus communis est ; hic vero morbus solis infantibus & pueris proprius est. Tandem concedimus vitiosam constitutionem hepatis generando vitiosum san-

sanguinem posse causam communem & fomitem huic morbo aliquando subministrare: negamus vero eam esse morbum ipsum de quo verba facimus, aut ullam partem primæ essentia ejusdem. Aliud enim est producere causam morbi communem, aliud esse de prima morbi essentia: negamus etiam eam esse continentem causam hujus morbi, aut esse causam sufficientem per se solum, aut esse semper causam: Nam vitiosa constitutio hepatis, qualiscunque ea supponatur, non producit hunc affectum in adultis, neque forte semper in puerulis. Atque hæc in genere ad argumentum respondemus: ad confirmationes ejusdem simili methodo jam procedimus.

1. Ergo concedimus hunc morbum sæpe sequi alios morbos sive acutos, sive chronicos. Sed non tam quod constitutionem sanguificam hæpatis læsissent, quàm quod partes externas, spiritibus insitis exhaustis, frigidas & torpidas reliquissent: quamvis facile quoque admittamus læsum hepar fomitem mali ex vitiosa sanguificatione præstare posse.

2. Concedimus hunc affectum non tantum dependere à causis externis, sed & ab internis, vitiis nempe ipsius sanguinis: quod vero vitia illa omnia in hepate origi-

nem ducant, plane negamus ob rationes modo allatas.

3. Concedimus in hoc morbo auctam esse molem hepatis ; atqui eam esse primam morbi essentiam negamus ob rationes supra notatas , ubi vitia organica à prima hujus morbi essentia rejecimus. Admittimus tamen hunc similemque morbos in secundaria hujus affectus essentia, ut postea videbimus.

4. Concedimus medicamenta interna tum alterare tum depurare posse sanguinem, verum in præsentis affectu eo nomine potissimum ad curationem conducunt, quod facili- tent distributionem sanguinis ad membra externa, attenuando ejus partes crassiores & incidendo viscidiores, quodque simul copioso & benigno spiritu sanguinem impræ- gnent, unde fit, ut insiti partium prius languentium spiritus foveantur, augeantur, & exsuscitentur. Interim agnoscimus generale beneficium, quod toti corpori accedit ex depuratione sanguinis sive per secessum, vomitum, mictionem, sive alios qualescun- que evacuationis modos. Tantum id est quod asserimus, magis specificam partem curationis à medicamentis prædictis præ- stari per viam alterationis, quemadmodum dictum est.

5. Et ultimo concedimus sectionem ve-
narum

narum in auribus sanguinem nonnihil attenuare & ad ejusdem renovationem conducere, nec non ad ejus distributionem ad partes externas, & avocationem à partibus internis ejus copia oppressis, adeoque ad totam curationem multum facere: Negamus tamen recte ex eo inferri primam morbi essentiam in hepate radicari. Atque ita satisfactum putamus rationibus in confirmationem hujus sententiæ adductis. Argumenta jam nonnulla quæ contrarium suadeant in medium proferamus.

1. Prima essentia morbi morbum specificat; atqui læsa constitutio sanguifica (qualis qualis ea concipiatur) morbum hunc non specificat. Enimvero cùm morbus hic ad solos infantes & pueros pertineat, oportet eos, qui contrariam sententiam amplectuntur, certum aliquem modum læsæ constitutionis sanguicæ hepatis designare, qui soli teneræ ætati sit proprius: Atqui nulla læsio sanguicæ constitutionis hepatis fingi potest, quæ non sit quoque communis adultis; quare si in ea consisteret prima hujus morbi essentia, observaretur saltem aliquando hic morbus in adultis, quod tamen nunquam à quopiam factum.

2. Subjectum primæ essentiæ morbi afficitur, tamdiu illa essentia quamdiu affectus durat. Neque enim morbus existere potest

Negativa
asseritur.

absque sua prima essentia, neque potest illa essentia de parte in partem migrare. Si ergo hepar sit subjectum primæ essentiæ hujus morbi, per totum ejus decursum afficeretur; quod tamen non credibile videtur, cum in defunctis ex hoc morbo & dissectis, jecur, excepta ejus aucta mole, sæpe secundum cæteras condiciones inculpabile deprehendatur.

3. Si hepar sit subjectum primæ essentiæ hujus morbi, necesse est, ut indies aucto morbo gravius & evidentius affigatur, & certe ante obitum manifestis stigmatibus notetur. Quandoquidem enim omnis morbus naturæ partis, quam obsidet, contrarius sit, eam quotidie magis magisque atterit damnisque novis auget: & licet principia morborum sæpe satis sint obscura, progressu tamen temporis, (& maxime si ad extremum vitæ diem perennent) evidentissima vestigia partibus primario obsessis imprimunt; adeo ut vix fieri possit quin in dissectionis primo intuitu deprehendantur: Quamvis etiam ubi in morbum aliquem chronicum per dissectionem corporis ex eo defuncti inquisitio instituitur, sæpe ejus investigatio difficilis reddatur ob alios morbos ante obitum spervenientes vel alias complicatos; pars tamen primo affecta nunquam non graviter & manifeste læsa observari solet.

let. Cum ergo in iis, quos hic morbus è medio sustulit, sæpe satis firmum, excepta mole aucta, vel certe non insigniter læsum deprehendatur, facile erit inferre, non id esse subiectum primæ essentiæ huius morbi.

4. Si hepar esset subiectum primæ essentiæ huius morbi, laboraret intemperie frigida & humida, tum inopia & torpore spirituum insitorum ut ex supra-dictis satis liquet. Atqui in præsentī affectu hepar non semper laborat intemperie frigida, ut nec inopia ac torpore spirituum insitorum. Et enim in hoc affectu cum sanguis vitalis parcius ad membra externa distribuatur, fit, ut uberius, quam par est, ad viscera, præsertim cerebrum, & hepar, affundatur; & cum hic sanguis, qui per viscera tam propinqua Cordi circulatur, sit valde calidus & spirituosus, utpote è foco & fonte spirituum vitalium jam jam profectus, fieri non potest ut frigidam intemperiem aut defectum spirituum in partibus, quas tam copioso affluxu aluit, permittat.

5. In hoc affectu sæpe videmus colorem faciei satis floridum genasque rubentes, quod in frigida hepatis intemperie aliquandiu durante contingere vix potest.

6. A læsa constitutione hepatis sanguifica reddi non potest sufficiens ratio sympto-

matum huic morbo propriorum. Cacotrophia quidem, seu vitiosa nutritio, & atrophia seu diminuta nutritio forte non injuria hepatis culpæ sæpius attribuuntur; alogotrophia vero, seu improporcionata nutritio, ad hepar immediate referri non potest. Hepar etenim universis partibus æqualiter & sine discrimine sanguinem conficit, neque uni parti uberius, alteri parcius eum dispensat. Porro debilitas omnium muscutorum, averfatio motus, affectatio quietis, cum hepate nihil commercii habere videntur; quare neque hepar primam hujus morbi sedem agnoscimus.

7. Hic morbus in robustioribus pueris curatur aliquando solo exercitio, lusu, jactatione & frictione corporis; quibus excitatur in externis partibus calor, spiritus novi suscitantur, excutitur eorum torpor, & alimentum uberius ad membra externa atrahitur, quæ certe beneficia magis proprie ad partes externas quam ad hepar accommodantur.

An pul-
mones
sint sub-
jectum
primæ
essentiæ
hujus
morbi.

Atque hac quæstione sic soluta, per-
gimus ad alteram; *Utrum viz. Pul-
mones sint subjectum primæ essentiæ hujus
morbi?*

Symptomata, quæ affirmativam suadere
videntur, sunt angustia pectoris frequens;
diffi-

difficul-
tio pul-
duri, a
primæ
morbi
essent
cultas
affectu
um pa
3. Te
varie
morbi
rimis
contin
freque
bus is a
dum h
tam r
prime
duri p
strumæ
subseq
diversi
quin 8
sunt.
nam r
solet,
eoque
partem
hæc in

difficultas spirandi, asthma, tussis, inflammatio pulmonum, eorum tubercula, tumores duri, apostemata, denique phthisis. Verum primo angustia pectoris non statim ab initio morbi oritur, & propterea nequit de prima essentia hujus morbi testari. Similiter difficultas spirandi & asthma non perpetuo hunc affectum comitantur, ideoque ab iis indicium partis primo affectæ desumi non potest. 3. Tussis modo adest, modo abest, sæpiusq; varie intenditur & remittitur, dum essentia morbi in eodem statu persistit; quod & plurimis ex prædictis quoque symptomatibus contingit. 4. Inflammatio pulmonum non frequenter hic adest; atq; ubi accidit, morbus is acutus est, non chronicus, quemadmodum hic, de quo agimus; ut à symptomate tam raro & tam fugaci nihil certi de parte primo affecta concludere liceat. 5. Tumores duri pulmonum, tubercula, apostemata, ut & strumæ possunt præcedere, concomitari & subsequi hunc affectum; sed morbi hi plane diversi sunt generis ab eo, de quo sermo est; quin & adultis æque ac puerulis communes sunt. Tandem phthisis non nisi post diuturnam morbi hujus durationem supervenire solet, remota esse manifeste appareat, adeoque parum aut nihil conferre possit ad partem primo affectam detegendam. Ad hæc inseparabilia illa & cunctis notissima

symptomata hujus morbi, puta impotentia partium externarum ad motum, & inæqualitas nutritionis, nulla ratione à pulmonibus affectis deduci possunt: quare viscus hoc pro prima hujus morbi sede admittere non possumus. Atque ita tandem ad partes primo affectas indigitandas devenimus.

Partes
primo
affectæ
quæ.

Primum locum mereri videtur spinalis medulla calvariæ egressa: secundum, nervi omnes ab eadem producti; tertium, omnes partes membranosæ ac fibrosæ ad quas nervi isti deferuntur. Et in hisce partibus primam hujus morbi essentiam radicari statuimus, neque alias partes his associa-re opus esse existimamus. Enimvero molli-ties, laxitas, atque atonia totius spinæ extra calvariæ, omnium nervorum inde orto-rum, omnium fibrarum universi corporis, adeoque impotentia ad motum, segnities quietisque affectatio, quæ à primis etiam hujus morbi initiis se produnt, satis super-que evincunt partes hæc frigiditate, defe-ctu ac torpore spirituum esse affectas; atque hinc contingit extenuari eas minusque quam par est, ali. Etenim torporem suum extre-mitatibus arteriarum nonnihil communi-cant, unde affluxus sanguinis qui ad eas di-stribuitur, imminuitur; & quia frigidiores sunt defectuque spirituum laborant, affusum sanguinem imperfectius coquunt, ut eas mi-nus

nus debito, minusque cæteris partibus nutriri adeoque extenuari necesse sit. Primam ergo hujus morbi essentiam jure meritoque partibus hisce solis adscribimus.

Dubitari tamen hic potest, annon ossa etiam inter partes primo affectas numerari debeant, cum tumores ossium variis in locis præsertim in epiphysibus ossium ad carpos & in extremitatibus costarum, ubi cum sterni cartilaginibus committuntur, statim à prima invasione morbi observentur? Respondemus negari quidem non posse dictos ossium tumores cum ratione auctæ magnitudinis, tum ratione figuræ vitiatæ revera morbos esse, adeoque ossa vel ad essentiam morbi primariam vel secundariam referenda esse concedimus: At vero ea non pertinere ad essentiam morbi primariam ex eo liquet, quod dicti ossium tumores à prima hujus morbi essentia dependeant, eamque præexistere supponant. Oriuntur enim ab inæquali partium nutritione quæ symptoma est primæ essentiæ hujus morbi. Quomodo autem inæqualis nutritio ab essentia prima hujus morbi dependeat, suo loco plenius explicandum; ubi nempe ratio essentiæ secundariæ reddenda est. Hic tantum ostendamus illos ossium tumores recte deduci ab inæqualitate nutritionis, quando videlicet ea nimium est aucta in partibus tumentibus

An ossa
intereas
accen-
senda.

respectu cæterarum. Id hoc argumento probatur, quod partes ossium protuberantes qua similes ejusdem plane sint speciei cum cæteris ossium partibus ; quare necesse est, ut per eandem viam generationis proveniant, qua cæteræ augentur & crescunt. Quandoquidem ergo reliqua ossa augeantur nutritione, id est, per intus assumptum alimentum sibi que assimilatum, pari certe quoque ratione & hæc ossa incrementum suum (etsi $\alpha\lambda\omicron\gamma$ & præter modum mensuramque) acquirere judicandum est. Dicas tumores fere ex vitioso succo non alimentario & legitimo solere generari. Fatemur quidem id plerumque verum esse, sed plerumque tantum. Nam & quidam tumores ex legitimo & alimentario succo proveniunt, ut carunculæ, fungi & strumæ forte nonnullæ ; sed & hi quoque tumores multum differunt à præsentī ossium protuberantia. Etenim tumores isti, quos excrescentias appellare consuevimus, aliquid extra habitum partis, & quid toto genere præter naturam præ se ferunt : ast hi tumores non excrescunt extra habitum partis, neque aliud præter naturam includunt quam solam magnitudinem improporionate auctam, vitiatamque inde figuram affectarum partium. Nam alias non essent hæc protuberantiæ ejusdem

dem speciei cum reliquo osse , cui continuantur , quod sensuum experientiae repugnat.

Si igitur dentur tumores nonnulli (etiam inter istos qui plane præter naturam sunt & extra habitum partium consistunt) ex succis alimentariis geniti , certe multo minus intellectu difficile est , protuberantias hasce ossium è legitima ossium materia à facultate insita nutritiva generari formarique. Atque hoc clare eo confirmatur quod ossa secundum naturam similem legitime nequaquam producantur ex materia illegitima, hoc est, indisposita & dissimili materiae aliorum ossium similarium. Ex quolibet ligno non fit Mercurius. Agens naturale disponit materiam priusquam formam introducere potest. Materia sic disposita legitima quoque necessario est. Materia autem ossium protuberantium manifeste est disposita ; aliter enim non reciperet actu formam ossis specificam. Porro quod à facultate nutritiva hi ossium tumores generentur, etiam evidens est, quod nulla alia in corpore nostro detur vis ossifica præter illam nutritivam facultatem ossibus ipsis insitam , & quod tumores hi generentur & augeantur per intus assumptum alimentum , & ab ipsis ossibus assimilatum ; licet forte respectu totius ossis
hæc

hæc alimenti receptio sit inæqualis , causaque sufficiens erroris nutritivæ facultatis , quo ex una parte plenius atque in tumorem , ex alia parcius ista ossa augeantur.

CAP. VII.

Secundaria hujus morbi essentia.

ABsolutis tum prima ac radicali hujus morbi essentia , tum partibus primo affectis , examinanda jam porro venit essentia , si quæ sit secundaria , quæ nempe morbum hunc immediate consequitur. Atque hic in memoriam revocanda est triplex constitutio superius asserta , *Naturalis* , *Vitalis* , *Animalis* , & per se hæc singulas constitutiones procedet examen. Et primo quidem consideremus naturalem constitutionem. Hanc supra consistere docuimus in Temperamento , qualitatibus communibus , copia & dispositione spirituum insitorum , in organizatione , & continuitate : Et quidem in temperamento & copia ac dispositione spirituum insitorum primam morbi essentiam fundari adstruximus : reliquæ autem partes hujus constitutionis , puta, qualitates

tates communes, organizatio, & continuitas
superfunt adhuc percurrentæ.

Per *qualitates communes* easdem prope in-
telligimus quas alii nonnulli modos mate-
riæ, alii qualitates secundas appellare con-
sueverunt. Vocamus autem has *communes*,
quod nulli soli elemento aut formæ adstrin-
gantur, sed quodammodo expatientur per
omnia corpora eaque fere plus minusve affi-
ciant. Ejusmodi sunt, Densitas, raritas;
consistentia, fluiditas, tenacitas, friabilitas;
laxitas, tensio; (seu potius tensitas, ut di-
stinguatur habitus ab actione) flacciditas,
turgescencia & rigiditas; mollities, durities;
lævitas, asperitas. Sed animus non est
singulas qualitates communes exacte enu-
merare, neque etiam jam citatas ulterius
prosequi, nisi quatenus præsens occasio po-
stulaverit.

Qualita-
tes com-
munes.

E qualitatibus nonnullis communibus in-
ter se complexis videtur *Tonus partium* re-
sultare. Tonus enim partium proprie con-
sistit in debito tenore sive mediocritate inter
certas communes qualitates oppositas, ut
inter densitatem & raritatem, &c. Quod si
recessus fiat à justa mediocritate versus alte-
rutrum extremorum, tonum plus minus vi-
tiari necesse est. Duo ergo hic circa *Tonium*
partium inquirenda videntur: primum, An
in hoc affectu tonus partium sit ullo modo

Tonus
partium
in quo
consi-
stat.

vitiatus : deinde an Toni vitia pertineant ad secundariam hujus morbi essentiam.

Quod ad primum attinet , non opus erit singulas partes toni sigillatim percurrere ; satis erit eas saltem examinasse , quæ criminis suspectæ videntur.

**Laxitas
Toni.**

I. Ergo occurrit evidens *Laxitas Toni* in hoc affectu , differt autem hæc Laxitas tum ab infirma cohærentia partium, tum à Paralytica resolutione. Nam infirma cohærentia sive labefactata tenacitas partis facile quidem sit *occasio* laxitatis , cum partem tendi vix ferat ; at vero potest pars simul & laxa & satis esse tenax , ut in fidium chordis videre est, quæ remissæ laxantur , servata interim tenacitate suæ substantiæ. Et frequenter in dissecctis observavimus partes ipsas laxas satis fuisse tenaces , idque aliquoties in hoc ipso morbo. Quare distincta qualitas est hæc laxitas à vitiata partis tenacitate. Neque etiam minus differt ab illa resolutione partium quæ occurrit in membris Paralyticis. Etenim Paralysis consistit primo in læsa constitutione animali : hæc vero laxitas radicatur in constitutione naturali. Neque enim hic adest vera Paralysis sive respectu motus , sive respectu sensus partium ; neque etiam cerebrum primario hic affectum est , ut supra demonstravimus. Porro quod in hoc affectu adfit laxitas nimia partium

tium primo affectarum adeo manifestum est, ut supervacaneum ducamus id ulterius comprobare. Nam & ipsis sensibus obvia occurrit, & propterea eam infra inter morbi signa retulimus. Sive enim sit pars essentiae sive secus, modo in sensum manifeste occurrat, rationem signi induit respectu aliarum partium essentiae à sensu remotiorum.

II. In hoc affectu non tantum *laxitas* in Tono adest sed & *flacciditas*. Qualitas autem hæc aliquid amplius comprehendit ultra meram & simplicem laxitatem: connotat enim insuper inanitionem quamdam unde partes in se quasi subsidunt. Talis autem inanitio & subsidentia partium primo affectarum in hoc morbo sensu quoque dignoscuntur, ut ulteriori probatione non sit opus.

Flacciditas
Toni.

III. *Mollities* quoque in Tono partium primo affectarum in hoc morbo nominari potest. Equidem contingit interdum ut mollities cum prædictis qualitatibus non coincidat; sed quid aliud includat aut excludat, ut in Tumore suppurato adest mollities, sed absque laxitate toni, inanitione aut subsidentia. In dato etenim casu mollities dependet maxime à terminationis modo & læsa tenacitate partium. Ast in hoc affectu fere coincidit cum laxitate ac

Mollities
es Toni.

E

flac-

flacciditate ante memoratis , ut non opus sit eam accuratius quam nomine tenus distinguere.

Lubricitas interna.

IV. Accidit insuper & aliud vitium in Tono partium primo hoc morbo affectarum , & est nimia *Lubricitas interna*. Miretur forte aliquis quid sibi velint illa verba, *Lubricitas interna*. Fatemur equidem nos defectu vocabulorum coactos esse hanc appellationem fingere. Enimvero cum in natura ejusmodi qualitas re vera existat quæ hæcenus & à Philosophis & à Grammaticis neglecta nomine caruit , eam nos nobis libertatem sumpsimus , ut propter magnam affinitatem , quam cum superficiali corporum lubricitate habet , nomen idem cum distinctivo *interna* Epitheto adscriberemus. Duplicem ergo in corporibus naturalibus , agnoscimus lubricitatem ; Alteram *externam* & superficiei , quæ quidem consistit in lævore & æqualitate superficiali , cujus ratione subjectum ejus alia corpora , quæ contingit facile , sine multa attritione ac renitentia præterlabitur. Atque huic lubricitati contraria est asperitas superficialis. Sed hæ duæ qualitates huc non spectant , cum sint organicæ , neque ullo modo ad Tonum partium pertineant. Altera lubricitas , cujus mentionem facere occœpimus , consistit in *interno* illo , profundo , & simili lævore &

& æqualitate corporis, cuius ratione tota
 subjecti ejus substantia facile alia corpora
 intro-lubeuntia sine multa attritione ac re-
 nitentia præterlabuntur. Et huic quoque
 lubricitati datur interna asperitas contraria.

Quod autem detur talis lubricitas interna &
 similis, ut & asperitas ei opposita innu-
 meris fere instantiis facile monstrari potest.

*Afferitur
 ejusmodi
 lubrici-
 tas.*

Etenim mucilagines *pene* omnes lubricæ
 sunt, idque non tantum quoad extimam su-
 perficiem, sed & intus & universam sub-
 stantiam in qualibet earundem particula; ad-
 eo ut, secundum definitionem corporis si-
 milaris, quælibet particula ratione hujus
 qualitatis sit similis toti, ideoque qualitas
 hæc interna est & similis, perque totam
 intimam subjecti substantiam diffusa. Simi-
 liter asperitas ejusmodi similis & interna
 observari potest in fructibus immaturis, per
 totam nempe eorum substantiam carnem-
 que internam protensa. Adepta vero justa
 maturitate in locum jam dictæ asperitatis
 plerumque succedere solet lubricitas talis
 qualem modo descripsimus. Notandum hic
 venit, corpora hæc interne seu similariter
 lubrica, si forte illinantur superficiebus cor-
 porum alias asperis, lubricitatis quendam
 gradum, quamdiu adhærent, iis eatenus
 conciliare; similiter eadem intus assumpta ut
 succos, lubricos, mucilaginem althææ, &c.

lubricitatem quandam internis corporis meatibus communicare ; quin non tantum meatibus cavitates internas spectantibus , sed plus minusve ipsi substantiæ partium corporis similari , quam ipsam quoque sanguis lubrico isto succo imprægnatus perluit.

Ea multiplex est

Est autem hæc interna lubricitas multiplex. *Oleosa* seu *pinguis* , *Aquosa* , *Spirituosa* , *Salina* & forte *terrestris*. *Oleosa* maxime conspicua est in pinguedine animalium , imprimis juniorum , & in oleis multis expressis , præsertim humidioribus & frigidioribus , ut & temperatis ; quemadmodum cernere licet in oleis semin. papav. femin. pepon. 4. femin. frigid. maj. amygd. dulc. lini. & similia. *Aquosa* nonnihil reperitur in ipsa aqua simplici , licet ob fluiditatem minus emineat : item evidentissime observatur hæc lubricitas in mucilaginibus , &c. *Spirituosa* forte nunquam sola occurrit , atqui cum aquosa mixta frequentissime , ut in spermaticis omnium fere animalium , & fructibus maturis. *Salina* quoque simplex rara est , quamvis eam sali tartari inesse quis contendat. *Salina* autem mixta frequens obvia est , ut in sapore & sale tartari cum aqueis & oleosis soluto. *Terrestris* (etiam mixta) vix observatu digna est , nisi quatenus concurrat ad aliqualem fluidorum inspissationem , ut in luto

luto argillaceo & terra fullonum soluta. Verum nos hic maxime respicimus ad lubricitatem aquosam ut quæ sola in affectu, de quo agimus, criminis rea esse potest.

Talem
lubrici-
tatem in
hoc affe-
ctu oc-
currere.

Atque hæc in genere de lubricitate interna seu simili sufficiant. Inquirendum jam porro restat, utrum partes primo in hoc morbo affectæ interna seu simili lubricitate aquosa ultra debitam proportionem afficiantur. Et primo quidem videtur omnino verisimile adesse talem nimiam lubricitatem in partibus dictis, quod humiditas in iis nimium abundet, quæ lubricitati dictæ semper favet, sive cum calore sive cum frigore jungatur. Norunt omnes spermata animalium quanto magis humida sunt quam animalia ex iis producta, tanto quoque magis esse lubrica: similiter carnes animalium juniorum quam seniorum magis esse lubricas. Cum itaque adeo intime connectantur humiditas atque hujus generis lubricitas; cum etiam in partibus primo affectis manifestum sit nimiam adesse humiditatem, facile certe concedi potest in iisdem partibus lubricitatem una nimium abundare. Atque ad hoc non parum facit torpor spirituum in hisce partibus. Etenim spiritus ubi exaltantur nonnihil acrimoniæ & asperitatis contrahunt, ut cernere licet, ex collatione musti cum vino vinoso veteri aut cum spiritu vi-

ni vel aqua vitæ. Musti quippe spiritus vere dici possunt torpidi ac sopiti, si conferantur cum spiritibus vini veteris; & quanto sunt torpidiores, tanto quoque plus lubricitatis, tantoque minus acrimoniarum ac asperitatis in se continent. Unde patet torporem illum spirituum in partibus primo affectis favere etiam nimiarum lubricitati: Torpor enim spirituum in dictis partibus ejusdem fere gradus est cum torpore spirituum in musto. Et quia in partibus primo affectis spiritus deficiunt, patet hanc lubricitatem esse nimis aqueam lubricitatem. Porro laxitas, flacciditas, & mollietates, huc insuper conspirare videntur. Nam fructus immaturi ut duri sunt, ita dum maturescunt, molliores evadunt, simulque lubricitatem internam acquirunt, similiter relaxantibus balneis laxantur partes, & una magis lubricæ evadunt. Item lubrica intus assumpta, ut mucilago althææ, &c. non laxant modo partes, sed & meatus lubricant, unde in calculo cum successu propinantur. Præterea hæc partium primo affectarum lubricitas multum confirmari videtur eo quod in hisce post mortem dissectis manifesta lubricitas intus tactu deprehendatur, atque ex iis compressis mucilagineus quidam cruor intus eas oblinens digitis emungatur. Tacemus quod cutis externa ut plurimum in hoc affectu lubrica, raro aspe-

ra

ra ad tactum occurrat . Notatu saltem dignum est , nimis lubrica medicamenta seu exterius admoveantur , seu interius assumantur plus damni quam emolumenti in hoc affectu adferre solere . Atque ita absolvimus priorē quæstionem de modo , quo tonus partium in hoc affectu vitatur . Sequitur altera ventilanda .

Eam esse
partem
essentiæ
hujus
morbi.

An Tonus eo modo quo dictum fuit vitatus sit pars essentiæ hujus morbi ?

Supponimus hic quod quicquid in corpore vitatum reperitur , sit vel causa morbifica , vel symptoma , vel morbus ipse ; adeoque hic morbus vel simplex , vel compositus , vel compositi pars aliqua , eaque vel primaria vel secundaria .

I. Dicimus tonum vitatum supra propositum non esse proprie morbi causam . Atque hoc vix indiget probatione . Tonus enim dictus est constitutio præter naturam in ipsis partibus radicata , qua ratione evidentissime à causa morbifica proprie dicta distinguitur . Licet enim morbus alius alterius causa esse possit , non tamen vel tunc , proprie appellatur causa morbifica , sed morbus primarius , alterque , quem producit , secundarius . At vero ubi uterque in unum morbum totalem coalescit , prior erit pars essentiæ primaria , posterior vero pars essentiæ secundaria .

Non
causam.

Non
sympto-
ma.

II. Afferimus tonum partium descriptum non esse merum symptoma. Neque enim is sub excretis & retentis, neque sub actione læsa, neque sub qualitate aliqua mutata non lædente actionem comprehendi potest. I. Tonus vitiatus non contineri sub excretis & retentis, vel sub actione læsa, eadem opera probari potest hac ratione, quod illa symptomatum genera ne constitutiones quidem corporis sint; at dictus tonus vitiatus extra controversiam est constitutio præter naturam mutata, quemadmodum supra liquido demonstravimus. 2. Quod tonus dicto modo vitiatus non contineatur sub qualitate mutata non lædente actionem adeo evidens est, ut probatione non egeat. Nam laxitas & flacciditas motum partium lædit, & lubricitas nimia debitæ irritationi vitalium spirituum impedimento est, ut postea patebit.

Objici potest quasdam nudas qualitates mutatas, quæ in genere symptomatum continentur, posse etiam actiones lædere; ut color mutatus in cuticula ingratum aspectum intuenti præbet, adeoque deformitatem & defectum; debitæ pulchritudinis parit.

Respondemus, colorem mutatum cuticulæ quatenus pulchritudinem ejus (quæ propria cuticulæ actio est) vitiat, in rigore sub

sub notio
dere. V
tantum e
lor muta
usque in
bi defini
que ind
classe m
conting
lædere
nea eve
morbo
cundarie
tum digr
tius læ
non per
ptomati
appella
III.
nec cau
men sit
morbum
manifest
nim ton
turam, a
immedi
petit de
sit con
eo quo
Quod

sub notione morbi (in lata acceptione) cadere. Verum cum actio hæc cuticulæ sit tantum objectiva & ad extra, & cum is color mutatus nullam actionem internam istiusque individui lædat, medici, qui in morbi definitione ad actiones internas ejusdemque individui tantum respiciunt, eum è classe morborum solent excludere. Vel si contingat colorem partis vitiatum alicubi lædere actionem internam (quod in sola cornea evenire compertum) omnino eum pro morbo cordatiores habent, licet forte secundario. Quare, ut in viam, à qua paullulum digressi sumus, redeamus, cum tonus vitiatum lædat, ut diximus, actiones internas, non pertinet proprie ad istam speciem symptomatis, quæ qualitatis mutatæ nomine appellari solet.

III. Dicimus tonum hunc vitiatum, cum nec caussa sit morbifica, nec symptoma, & tamen sit quid præter naturam, necessario esse morbum ipsum. Porro idem confirmatur manifeste ex ipsa morbi definitione. Est enim tonus hic vitiatum constitutio præter naturam, actionem internam lædens primo seu immediate; est ergo morbus. Cui enim competit definitio, ei & competit definitum. Quod sit constitutio præter naturam, liquet eo eo quod solidis corporis partibus inhæreat. Quod idem quoque actionem internam

lædat, ex eo patet, quod datis sola laxitate, flacciditate, & lubricitate partium ultra modum, mox nulla alia accedente causa debilitetur agilitas, vigorque corporis respectu motus, segnitieque quædam in spirituum vitalium irritatione emergat. In agilitate res est manifesta, cum corpora firma atque tensa cæteris paribus agilia sint & è contra; in segnitie quoque irritationis idem evnierre, postea suo loco videbimus, si quidem, impresentiarum nihil aliud allaboramus probare, quam tonum vitiatum in hoc affectu esse morbum.

IV. Dicimus Tonum hunc vitiatum in præsentis affectu non esse morbum quendam simplicem, seorsim & per se existentem, sed ita esse cum essentia primaria in iisdem partibus conjunctum atque compositum, ut tota essentia morbi (de quo agimus) ex pluribus morbis (in se quidem si separatim considerentur, simplicibus) unitis dicatur conflare, adeoque tonum vitiatum esse tantum partem totius affectus. Atque hoc non alia indiget probatione, quam quod in iisdem plane partibus essentia prima superius proposita, dictusque tonus vitiatus comperiantur. Morbus enim compositus is proprie dicitur, qui ex pluribus simplicibus in eadem parte conjunctis conflatur.

V. Afferimus Tonum vitiatum non modo
esse

esse partē totius essentiæ, sed talem esse partem quæ nonnihil depēdet à primaria essentiæ, adeoque esse partem essentiæ secundariæ.

Priusquam procedamus ad hujus propositionis probationem duo concessa præmittenda sunt.

Concedimus I Tonum dictum in aliis forte casibus ab aliis etiam causis & immediate vitiari posse, licet id non eveniat in præsentī morbo. Nam tonus partium insitus laxari potest primario in constitutione animali, idque subito, ut in Paralyfi videre licet. Tensitas enim naturalis (& non tantum animalis) membri paralytici laxatur, & quidem subito citraque notabilem alicujus partis primariæ essentiæ prædictæ interventum. Similiter in Lipothymia laxitas omnibus partibus & languor subito contingit. In neutro casu possumus laxitatis causam referre ad frigidam ac humidam intemperiem constitutionis insitæ, cum illa non adeo subito tam insigniter immutari possit. Quod illi (ut hoc obiter moneamus) considerent, qui qualitates hæc communes semper secundas & à solis primis dependentes esse volunt. Immo è contra in isto casu observent frigidam ac humidam intemperiem laxitatem eam subito introductam paullatim postea consequi. Porro quod ad flacciditatem partium attinet (quæ subsidētiā respi-

spicit qua differt flacciditas à laxitate , ut latius supra ostendimus) ea immediate produci potest à largis evacuationibus , ut fluxu alvi , sudoribus , similibusque supra modum profusis , nondum insigniter immutato temperamento , quamvis non difsiteamur hoc facile & ut plurimum consequi. Tandem lubricitas interna manifeste à frigidityte separari potest , licet difficulter ab humiditate.

Concedimus II in præsentī morbo ne quedem omnimode Tonum vitiatum dependere ab essentia prima data , neque omni ex parte eidem subordinari. Nam I. qualitates toni hic vitiati nonnihil etiam debent communibus causis , scilicet tum sibi , tum primæ essentiæ datæ communibus. Nam humectantia nimium , una eademque opera & humiditatem nimiam , & laxitatem producere apta nata sunt. Similiter ab evacuationibus nimis inopia spirituum & simul flacciditas emergunt. Item à nimium lubricis seu extra applicatis seu intro assumtis. aut utrisque , interna lubricitas simul cum intemperie humida intenditur. Tanta enim concatenatio est totius essentiæ hætenus propositæ cum communibus causis , ut vix quidquam intendat primam essentiam morbi, quin simul plus minus ipsuat in tonum vitiatum.

His

His concessis , dicimus nihilominus in præsentī affectu maximam esse dependentiam toni vitiatī ab essentia prima hujus morbi superius data ; quo solo respectu , tonum vitiatum ad essentiam secundariam hic retulimus. Si cui placeat contendere tonum dictum alio respectu clarius ad essentiam secundariam esse rejiciendum , quod putet primariam essentiam cujusvis morbi similem necessario & semper fundari in solis primis qualitatibus ; aut quod opinetur qualitates in quibus tonus consistit esse perpetuo secundas , easque primas solas (ut umbra solet solem) consequi ; sciat is nos hic de industria quæstiones hæc declinasse , ne in enormem digressionem devolveremur.

Restat igitur solum probandum magnam esse dependentiam toni vitiatī à prima hujus morbi essentia ; Idque per partes satagemus. Incipiemus à laxitate. Concessimus equidem laxitatem interdum subito posse produci , atque in eo casu humidam intemperiem sæpius eam consequi , nempe ubi laxitas primario dependet à vitio constitutionis aut animalis aut vitalis ; in præsentī tamen affectu cum nec constitutio animalis nec vitalis primo afficiantur , necesse est eam ab aliis causis promanare. Porro , ea quidem est conditio laxitatis ac tensitatis ,

Depen-
dentia
toni vi-
tati à
prima
hujus
morbi es-
sentia.

ut subitis alterationibus obnoxia sint. Fila enim barbiti in momento fere tendi, iterumque laxari possunt; idem quoque fibris partium à nonnullis causis accidit. Verum in hoc morbo laxitas gradatim ac sensim obrepit; oportet itaque hic eam à causa aliqua sensim ac gradatim aucta oriri, regi, ac modificari. Etsi ergo modo concessum fuerit laxitatem nonnihil debere communibus morbi causis; regitur tamen ac modificatur ejus augmentum potissimum à primaria hujus affectus essentia. Nam humectantia licet una laxent, vix tamen amplius laxant quam humectant, siquidem maxima ex parte humectando laxant. Cum itaque communes causae hujus morbi potissimum mediante essentia morbi prima in Tonum influant, & cum neque constitutio animalis neque vitalis hic causae vicem sustineant, recte inferre licet laxitatem toni maxime dependere a prima essentia hujus morbi. Id ulterius confirmatur, quod in humida intemperie ex se insit tendentia quaedam corporis ad diffluendum, adeoque ab ea necesse est laxari fibras partium; praeterea defectus spirituum eorundemque torpor vigorem partis minuendo ejus tonum remissiore efficiunt. Concludamus ergo in hoc affectu laxitatem morbosam maxime dependere à primaria morbi essentia. Quod ad flacciditatem

taſtem attinet, quatenus comprehendit laxi-
tatem, ab iifdem cauſis oritur quibus laxi-
tas : quatenus vero ulterius ſubſidentiam
quandam & inanitionem includit, evidenter
dependet à defectu & torpore ſpirituum in-
ſitorum; quorum copia & vigore auctis flac-
ceſcens membrum facile redditur turgidu-
lum. Interim non negamus quin ſimul iſta
ſubſidentia ex parte dependeat ab extenua-
tione & atrophia partium.

Denique quomodo lubricitas à cauſſis
hiſce proveniat ſatis ex ſuperius dictis ma-
niſeſtum redditur.

Ut tandem huic rei finem imponamus,
obſervare licet in ulteriorem confirmatio-
nem eorum quæ jam diximus, eam eſſe toni
morboſi dependentiam ab eſſentia prima da-
ta, ut pari fere paſſu per totum morbi de-
curſum ſimul intendantur ac remittantur.
Etenim in principio Pueri hoc morbo labo-
rantes, tantum tardius incedunt dum parum
adhuc laxatus eſt partium tonus; in pro-
greſſu vix pedibus aut ſegniter admodum ſe
committunt; deinde ſedentes ſolum aut ge-
ſtati ludunt; poſtea vix erecti ſedent, de-
inum morbo jam ad ſumimum gradum per-
tingente debile collum vix ſuſtinet capitis
onus, ut ſæpe ante obitum cernere licet;
quæ omnia ut eſſentiam morbi primariam
gradatim auctam, ita & una toni vitia pari
paſſu

passu intensa attestantur. Atque ita hisce omnibus recte perpensis, referimus tonum vitiatum ad essentiam hujus morbi, non primariam sed secundariam, & per consequens concludimus, quod quidem erat in quæstione, tonum illum morbosum esse partem essentiæ hujus morbi secundariam.

C A P. VIII.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione vitali.

SUPRA proposuimus illam partem essentiæ secundariæ hujus morbi quæ fundatur in constitutione naturali insita, quatenus comprehendit qualitates communes: adhuc restant ejusdem vitia organica, ut & continuitatis, si quæ talia reperiantur, examinanda. Verum cum nulla vitia continuitatis propria in hoc affectu occurrant, & cum vitia organica partim ab essentia supra data, partim à vitali constitutione læsa dependeant, videtur jam proximo loco accedendum ad ipsa vitia constitutionis vitalis.

Constitutionis
vitalis
divisio.

Constitutio vitalis commodè dirimitur in *originalem* seu illam quæ influit, & *participatam* seu illam quæ influxu producitur.

Con-

Constitutionis vitalis originalis subjectum sunt ipsi spiritus in sanguine arterioso excitati. Dices cor potius videri esse subjectum hujus constitutionis. Atqui aliter se res habet. Ipsum enim cor per arterias coronarias recipit vitales spiritus cum sanguine arterioso e sinistro suo ventriculo delatos. absurdum autem est statuere cordis parietes esse primum subjectum caloris vitalis, & interim illas eundem ab arteriis accipere. Dicendum ergo solidam substantiam cordis esse quidem primum præcipuumque subjectum suæ constitutionis naturalis & insitæ; sed cum ipsa recipiat vitales spiritus (ut dictum) non potest censerī subjectum primum constitutionis vitalis, quæ per istos spiritus ei imprimitur, diutiusque non permanet quam cordis substantia spiritibus vitalibus perfunditur. Neque enim ullibi absque spiritu vitali subsistere potest vita. Quare substantia cordis eatenus de vitali constitutione participat, quatenus alluitur spiritibus vitalibus; & per consequens constitutio illa in cordis substantia non est originalis & influens, sed participata seu ex influxu producta. Hoc etiam eo confirmatur, quod vitalis calor sanguinis in cavitatibus seu ventriculis cordis (qui calor pars saltem est constitutionis vitalis, longe intensior ac major est quam in ipsis parietibus cordis; ut quivis in

Prima
ejus spe-
cies hu-
jusque
subje-
ctum.

vivis animalium dissectionibus vulnerato cordis ventriculo immissoque mox digito observare potest. Longe enim auctiorem calorem sentiet in sanguine, quam in ipsa ventriculi substantia quomodocunque tractata. Adhæc constitutio vitalis quid transiens est, & in ipso motu ac fieri consistit; in spiritibus ergo mobilibus & evanescentibus (quales sunt vitales in sanguine arterioso contenti) radicitur. Etenim abscisso aliquo membro in momento fere extinguatur vita, & per consequens vitalis constitutio; naturalis autem (ut supra monuimus) aliquandiu (licet non ita exaltata quemadmodum ubi vitalis superest) post mortem permanet. Et tollitur quidem subito vita vitalisque constitutio in prædicto casu non à causa aliqua positiva contraria sed à pura puta privatione causæ conservantis ac continentis. Hoc confirmatur evidentissime, quod subito intendatur, remittatur, & alteretur constitutio vitalis in omnibus partibus pro modulo constitutionis vitalis excitatæ in ventriculis cordis. Sic in Lypothymia, deficiente corde, subito vita partium languet; ast ubi per spiritum aliquem cardiacum ventriculi cordis spiritibus aliquantum resecti sunt, mox vitalem constitutionem in omnibus partibus subito nonnihil reparari cernimus. In suppressione anhelitus subita

mors

mors sequitur intercepto torrente vitalis sanguinis à dextro ad sinistrum ventriculum. In venæ sectione aut alia aliqua sanguinis nimia profusione ex solo defectu spirituum vitalium Lipothymia contingit. Cum itaque constitutio vitalis in quibulvis partibus solidis sit transiens & fugitiva, & cum ea dependeat à proportionem spirituum vitalium in eas è ventriculis cordis influentium, recte inferre licet eam in solidis partibus non esse originalem sed participatam. Verum in ipsis spiritibus vitalibus, quorum ministerio vitalis constitutio universis partibus impertitur, oportet sit originalis: nulum enim aliud originale ejus subjectum in corpore invenire est.

Concedimus tamen solidam substantiam cordis per suam constitutionem naturalem (vitali præsertim irrigatam) esse adjuvantem causam excitationis vitalium spirituum in sanguine ventriculis suis concluso, licet non sit primum subjectum ejusdem vitalis constitutionis, quemadmodum modo abunde probavimus. Atq; hæc impræsentiarum in genere sufficiant de utraq; vitali constitutione, originali & participata, & ad probandum illam proprie spiritibus vitalibus, hæc solidis partibus ut immediatis subjectis inhærentiæ esse attribuentiam. Examinanda jam restant tria vitiorum genera ad hanc constitutionem pertinentia: quo-

rum duo priora spectant originalem, tertium spectat participatam. Primum vitium ad generationem vitalium spirituum; secundum ad eorum distributionem; tertium ad participationem constitutionis vitalis pertinet. De quibus ordine proposito inquiremus.

C A P. I X.

Vitiata generatio spirituum vitalium in hoc morbo; & an id vitium sit pars ejus essentiae secundaria?

Vitales spiritus primo excitantur seu generantur intra ventriculos cordis, nempe in ipsa massa sanguinis, & proprie sanguinem arteriosum à venoso discriminant. Foventur autem & conservantur jam geniti intra cavitates arteriarum, dum in habitum partium distribuuntur. Immo non tantum in arteriis foveantur, verum & in illis recte dispositis forte nonnulli novi (quamvis minus efficaciter quam in corde ipso) excitantur.

Hoc Præmonito.

Statuimus primo in ipsa substantia cordis nullum occurrere vitium generationi spirituum

tuum

tuum vitalium repugnans quod proprie pars
 sit essentiae vel secundariae hujus morbi.
 Nam cor ipsum ex parte sui recte in hoc
 morbo suo officio fungitur, & si quid im-
 perfectum accadat in generatione spirituum
 vitalium, non cordi proprie, sed ineptitudi-
 ni materiae ad formam spirituum vitalium
 subeundam adscribendum est. Quemad-
 modum nempe ingestus cibus, si crudior sit
 quam par est, frustrare potest perfectionem
 coctionis, sano alioqui existente ventricu-
 lo, ita & ineptus sanguis ad cordis ventri-
 culos delatus actionem cordis ut ex se in-
 tegram, quoad effectum tamen & opus im-
 perfectam reddere potest; in quo casu viti-
 um non cordi ipsi, at materiae indispositioni
 jure meritoque attribuere solemus. Dicas,
 Febrim cum hoc morbo aliquando compli-
 cari; & tum quidem ipsum cor inepte vita-
 les spiritus generare. Verum febris illa
 morbus est diversi generis, nulloque modo
 aut totum aut pars essentiae hujus.

II. Dicimus Arterias minores in partes
 primario affectas insertas, re ipsa nonnihil
 ex vicinia & contactu ab iis refrigerari &
 torpore affici, adeoque spiritus vitales in se
 contentos inepte conservare, unde eorum
 constitutio vitalis nonnihil imperfecta red-
 ditur priusquam in partes ipsas effunduntur.
 Atque hoc Arteriolarum vitium bono jure

ad vitalium spirituum generationem adscribi videtur. Etsi enim non sit arteriarum munus spiritus vitales secundum primariam vocis sensum generare ; eo ipso tamen quod jam genitos conservare teneantur , tali nimirum conservatione quæ continuatam qaandam eorundem generationem quodammodo includit , earum vitia hoc respectu ad vitalium spirituum generationem recte referri possunt. Nam vitalis constitutio (ut supra ostendimus) affectio quædam transiens est , quæ , dum durat , est quodammodo in continuo fieri , quæque instar flammæ , ubi continua ejus reparatio suppressa est , subito extinguitur. Propterea sunt Arteriæ quasi cor continuatum omnibus corporis partibus , quibus spiritus contentos effundunt ; & quæcunque spirituum vitia ante eorum in habitum partium effusionem accidunt , cum ea necessario ad originalem constitutionem vitalem spectent , neque alioquin ad spirituum distributionem adscribi possint , ad ipsam eorundem generationem referenda sunt , generationem scilicet quasi continuatam in arteriis , qua continue à momentanea extinctione præservantur.

Porro hoc vitium vitalium spirituum est constitutio vitalis & originalis læsa , & cum sit quid præter naturam , actionem primo lædens , à quo emanat constitutio participa-
ta

ta similiter læsa, cumque dependeat mere ab essentia primaria superius dicta & in iisdem partibus complicitur, pars erit essentiæ secundariæ hujus morbi.

III. Dicimus materiam vitalium spirituum, viz. sanguinem venosum suis spiritibus naturalibus imprægnatum in circuitu redeuntem à partibus primo affectis versus cor, nonnihil ab iis ineptum reddi ad formam vitalis spiritus adnittendam. Etenim necesse est sanguinem dum partes intemperie frigida, penuria ac torpore spirituum insitorum laborantes transit, afficiatur quoque inde aliquali frigiditate, torpore, & forte crassitie ac visciditate ultra debitum naturæ gradum. Nam quemadmodum sanguis suas qualitates partibus, quas permeat, nonnihil imprimit; ita vice versa partes ipse suas quoque sanguini transfluenti quantum possunt impertiunt. Sed & hic una concedendum est impressam hanc à partibus primo affectis indispositionem (præsertim ubi levior est) in reditu ad partes internas, priusquam cordis ventriculos attingat, à calore earum multum corrigi, & interdum omnino superari; vel si quid supersit istiusmodi contracti vitii, aboletur id sere semper in totum longitudine itineris ante sanguinis reditum ad sinistrum cordis ventriculū, dum per dextrum & parenchyma Pulmonum delabitur.

Hoc etiam vel hinc confirmatur, quod si peristeret indispositio ista donec sanguis ad sinistrum ventriculum rediret, tota massa sanguinis arteriosi crudior & imperfectior foret; & cum ab Aorta ad omnes partes sanguis hic imperfectis spiritibus vitalibus refertus transmitteretur, omnes partes corporis plus minus afficeret, quod rarissime in hoc morbo observatum. Caput enim, multaque viscera, utcunque ex his aliqua solito majora reperiantur spiritu tamen vitali integro irrigari videntur. Sed etsi, ut diximus, levior sanguinis indispositio corrigatur ante reditum in dextrum ventriculum, ubi tamen gravius vitium ei inuritur, non plane ex omni parte superari potest, unde Pulmones in hoc morbo sæpius gravissimis malis affliguntur: Enimvero, cum sanguis minus spirituosus adeoque minus permeabilis, frigidiorque ac crassior aut viscidior continue per Pulmones trajicitur, vix fieri potest, quin is tractu temporis debiliores Pulmonum partes plus minus inficiat & obstruat, unde deficiilis respiratio, tussis pertinax, tumores duri, inflammationes, abscessus, phthisis, proveniunt; febres quoque tum erraticæ tum hæcticæ hinc ortum suum ducere possunt. Verum cum labes ista à partibus primo affectis repente introducatur, credibile est eam (etsi pulmones sæpe ut diximus

ximus ab ea afficiantur) antequam sanguis ad ventriculum sinistrum pertingat plerumque superari. Atque hinc ratio reddi potest cur caput partesque vicinæ satis floridæ conspiciantur , quod nempe in illis neque naturalis neque vitalis constitutio sensibiliter læsa sit , cum spiritus vitales perfecti in sinistro ventriculo geniti & ab eo distributi floridum istum colorem in facie excitent ; cum è contra pulmones sæpe supradictis vitiis laborarent nondum superato sanguinis vitio quod antequam dextrum ventriculum & venam arteriosam subeat , secum attulit.

Porro imperfecta hæc productio vitalium spirituum in dextro ventriculo cordis ob sanguinis venosi affluentis crudelitatem pertinet omnino ad essentiam secundariam huius morbi , ejusque pars est censenda. Nam est constitutio vitalis vitiata , à qua in Pulmonibus actiones læduntur , & dependet plane ac omnimodo ab essentia primaria data , neque interim subsistit in solida cordis substantia , ut eo nomine novi morbi nomen mereatur.

Hic obiter notamus , Practicos in curatione hujus affectus semper remediis suis admiscere illa quæ Pulmonibus prospiciant ; nec præter rationem ; cum è modo dictis liqueat quanto in periculo continue id viscus versetur. Atque hæc sufficiant de vitiis

in generatione vitalium spirituum ; sequuntur jam vitia distributionis eorundem.

C A P. X.

Vitiata distributio vitalium spirituum in hoc affectu ; & an sit pars essentiae ejus secundaria ?

Vitia distributionis tria,

Vitiata haec distributio videtur in tribus consistere ; nempe in ejus *Imminutione*, *tarditate*, & *inaequalitate*. Distributio sanguinis & spirituum imminuta, ut & tarda, in una aliqua parte (& forte in omnibus primo affectis) deprehendi potest ; *inaequalitas* vero in una aliqua observari minime potest, cum ea resultet ex collatione variae velocitatis ac tarditatis, magnitudinis ac parvitatís torrentis sanguinis respectu aliarum atque aliarum partium. *Imminutio* ac *tarditas distributionis*, cum ab iisdem fere causis in praesenti morbo dependeant, simul tractari possunt, & cum istae differentiae simpliciores sint inaequalitate, earum tractatio merito praemittenda videtur.

Circuitum sanguinis non esse difficilem in hoc morbo.

Primo autem concedendum est transitum sanguinis per partes primo affectas non admodum difficilem esse in hoc affectu.

Li-

Licet enim frigida intemperies, inopia ac torpor spirituum, videantur difficulter admittere sanguinis transitum per partes istis qualitatibus affectas; revera tamen aliæ qualitates conjunctæ; puta humiditas, laxitas, flacciditas, mollities ac interna lubricitas, tantum ad minimum possunt ad facilitandam quantum prædictæ ad impediendam ejus permeationem. Immo, si justa instituatur æstimatio, forte plus possunt. Verum id hic non asserimus, majorem solum transitus difficultatem pernegamus. Enimvero, si libeat componere corpora mollia cum duris, laxa cum strictis, humida cum siccis, lubrica cum asperis, facile in illis percipere licet circulationem sanguinis longe esse expeditiorem quam in istis. Atque hoc manifestum est in junioribus animalibus in quibus priores dominantur qualitates. In recens-natis licet cor tenellum sit, arteriæ minus firmæ, virtus pulsifica adhuc imbecillis, circuitus nihilominus sanguinis prompte & facile exercetur; quæ in senioribus non sine validiori pulsu nixuque cordis & arteriarum peragitur. Deinde, Hippocratis & Galeni sententia, puerorum corpora maxime sunt permeabilia, ob humiditatem scilicet, laxitatem & mollitiem. Præterea, si attendamus ad formationem pulli intra ovum, res reddetur oppido manifesta.

Post

Post paucos ab incubatione dies, cor pulli evidenter pulsare cernitur, sanguisque sui circuitum inchoare. Quod si tunc temporis consideremus fragilitatem ipsius cordis, & quam infirme ejus partes inter se cohæreant dum interim circulationem sanguinis suo modo peragit, necesse est concedamus in ista informi massa humiditatem, mollitiem, internamque lubricitatem motum istum facilitare. Objiciat forte aliquis in modo citatis casibus libertatem & promptitudinem circulationis sanguinis non tam ab humiditate, mollitie & lubricitate, quam à spirituum insitorum copia dependere. Nam in cachexia, morbo virgineo; hydrope, carnes satis molles sunt, humidæ & forte lubricæ, cum interim circuitus sanguinis satis difficilis sit. Respondemus, revera illa corpora quæ ex copia spirituum insitorum tenera & molli redduntur, aptius cæteris paribus circulationem sanguinis admittere. Verum non simpliciter verum est, corpora magis spirituosæ semper faciliorem circuitum sanguinis obtinere. In Piscibus enim sanguis longe facilius circuitum suum obit quam in animalibus terrestribus, ut liquet ex tenera & fragili constitutione eorum cordis & arteriarum; Ii tamen minori copia spirituum insitorum gaudent. At quia perpetuo in aquis degunt, humidiores ac magis

gis lubri
dentiffi
tum san
citas &
cachex
conce
ficilem
rituum
stru
Quare
frigida
rituum
unt, m
litie ac
ad just
latio fi
menti
moll
tum,
tes aff
da. R
guinis
vitati
mul ta
Veru
cultat
fi cir
dum
in pa
sangu

gis lubricæ sunt eorum carnes. Unde evidentissime patet quanti momenti ad circuitum sanguinis facilitandum sit interna lubricitas & humiditas. Porro quod attinet ad cachexia & morbo virgineo laborantes, concedimus quidem in iis circuitum esse difficilem ; non tamen solum ob defectum spirituum insitorum, sed & ob pertinaces obstructions in universo corpore existentes. Quare concludendum videtur non obstante frigida intemperie, inopia, ac torpore spirituum, quæ ad difficultatem circuitus faciunt, modum tamen ei ab humiditate, molitie ac lubricitate interna adeo imponi, ut ad justam, si non nimiam, facilitatem circulatio sanguinis reducatur. Sed si tanti momenti sint humiditas, interna lubricitas & molities ad facilitandum sanguinis circuitum, videtur certe distributio ejus per partes affectas celerior non tardior expectanda. Respondetur facilitatem transitus sanguinis non opponi tarditati motus, aut parvitati ductus : Potest enim motus facilis simul tardus esse, & in ductu quoque parvo. Verum facilitas hic directe opponitur difficultati, sive luctæ & labori qui in hoc casu, si circuitus esset difficilis, accideret arteriæ, dum sanguis permeat. Quod autem arteriæ in partes primo affectas parum laboris in sui sanguinis circuitu exequendo subeant, Pau-

Dux
causæ
celerita-
tis circu-
itus san-
guinis.

lo post demonstrabitur ; hic tantum asserimus facilitatem transitus sanguinis non satis arguere vel motus celeritatem , vel ductus amplitudinem. Enimvero duæ potissimum causæ concurrunt ad accelerandum decursum sanguinis per habitum partium. Altera est aptitudo partis recipientis , sive ejus per quam sanguis permeare debet , atque hæc causæ mere passiva est & ignavia ; altera est impulsus tum cordis & arteriæ , tum ipsius sanguinis arteriosi se expandere annitentis. Hæc causæ activa est ac vegeta ; cessante quippe hoc impulsu , distributio sanguinis mox omnino cessaverit , utcunque alias supponatur transitus facillimus. Patet ergo impulsu hunc esse principem atque activam causam tum celeritatis ac tarditatis , tum quantitatis distributionis sanguinis. Quapropter causæ illæ quæ impulsu hunc quovis modo aut promovere aut retundere queunt , accuratius hic veniunt examinandæ : ab his enim dignoscere licebit utrum reipsa distributio sanguinis in partibus primo affectis sit parcius aut tardior debito.

Quatuor
causæ
impel-
lentes
sanguinem,

Ad incitationem impulsus dicti hæ causæ potissimum concurrunt. 1. *Copia & activitas vitalium spirituum in sanguine contentorum.* 2. *Cordis integra virtus.* 3. *Arteriarum robur, calor, & magnitudo debita.* 4. *Irritatio tum cordis tum arteriarum sive extrinsecus sive in-*

intrinsecus facta. Has ordine percurreremus, ut qualiter se in præsentī affectu habeant innotescat.

I. Quod ad *copiam & activitatem vitalium spirituum*, attinet, supra monstravimus in hoc morbo frequēter excitari spiritus vitales imperfectos in dextro ventriculo cordis : cum ergo sanguis hisce imperfectis spiritibus imbutus in pulmones impellendus sit, necesse est distributio illic ob defectum activitatis spirituum aliquantū ignavior ac parciore sit. Deinde cum sanguis vitalis, ut supra quoque monstravimus, in arteriis, quæ in partibus primo affectis terminantur, nonnihil refrigeretur, necesse est transitum ejus per dictas partes segniorē quoq; esse & diminutiorē.

II. *Virtus cordis*, nisi forte per accidens ex complicatione alius morbi, vix solet in hoc morbo observari læsa.

III. *Arterias* quod attinet, non possumus defectum notabilem in earum *robore* accusare. Atqui in *calore* tum *magnitudine* earum manifeste occurrit vitium. I in *calore*. Arteriæ in partes primo affectas insertæ, necessario ab illarum intemperie frigida, simili quoque intemperie nonnihil afficiuntur. Nam cum intemperies partium primo affectarum activa sit diuque permanens, fieri non potest quin plus minus conformem qualitatem in partes adeo vicine connexas in-

introducatur. Etenim agentia naturalia corpora, quæque intra sphaeram suæ activitatis posita maximeque illa quæ proxima sunt, assimilare satagunt. Si quis autem ambigat an ista arteriarum frigiditas retardare ac imminuere possit sanguinis per partes primo affectas decursum, consideret frigiditatem ex se inimicam esse cuivis motui. Frigoris quippe sua natura est sedare impetus, densare, ignaviam, somnolentiam, stuporem ac immobilitatem inferre, atque ubi intensior est, congelare ac mortificare partes. Necessesse est ergo remoram injiciat torrenti sanguinis per partes ea qualitate affectas transeunt. Præterea observavimus sæpius in venæ sectione frigente membro sanguinem tardius ac parcius effluxisse; calefacto vero eo, aut frictione alioque motu aut medio excitato pulsu sanguinem liberalius egressum esse. Adhæc frigida admota manifeste conferunt ad sistendum sanguinem è quacunque parte præternaturaliter erumpentem, ut è contra calida eundem proritant.

Objici potest ab externo frigore sæpe intendi pulsum; ut ex contrectatione nivium videmus non modo pulsum, sed & calorem auctum in manibus tractantium.

Respondemus frigida per se semper morari transitum sanguinis per habitum partium;

um ; ex accidente vero si quæ tandem provocent (quod indicto casu contingit) artèriarum pulsus ad fortiores ictus instituendos, posse circuitum sanguinis eatenus intendere. Verum in præsentì morbo id nullatenus contingit. Quippe, (ut supra ostendimus) circuitus sanguinis in hoc affectu, utcunque imminuatur aut retardetur, manet satis facilis & expedita, neque inde ulla irritatio pulsus exsurgit, aut paullo post clarius videbimus. II. In magnitudine artèriarum defectus quidam notatur. Nam cum ex modo dictis liqueat artèrias ad partes affectas delatas nonnihil frigidiores fieri debito, facile credere licet eas simul graciliores reddi; sic in membro quovis refrigerato cernimus venas & artèrias solito esse exiliores: & negari non potest actuale frigus semper coarctare vasa. Sed & plus quam probabile est potentialem quoque frigiditatem (qualis forte potius dicatur esse illa quæ est intemperiei insitæ venas & artèrias exiliores reddere. Sic videmus frigidas complexionès, tum frigidas & humidas, minores venas ac artèrias obtinere quam calidas. Obesa corpora, scemina, pueri strictiora vasa quam macilenta, viri, adulti, possident. Præterea calor ipse expansiva qualitas est, ut ampliora, frigus contractiva est, ut angustiora vasa præstat. Denique observavit

è nobis aliquis in hoc ipso affectu se aliquo-
 ties deprehendisse, in dissecatis post mor-
 tem, venas ac arterias ad partes quidem pri-
 mo affectas tendentes graciliores debito;
 verum arterias carotides & venas jugulares
 improporionate ampliatas: & credibile est
 hoc perpetuo observari potuisse, si in men-
 tem dissecantium hoc ipsum attentius con-
 templari venisset. Sed hoc non præfracte
 asserimus, ast ulteriori inquisitioni relinqui-
 mus. Interim cum ex dictis satis pateat cir-
 cuitum sanguinis in partibus primo affectis
 esse imminutum, consentaneum quoque ra-
 tioni est vasa quoque earum esse angustiora.
 Et cum sinister ventriculus cordis in Aor-
 tam tantam effundat quantitatem quæ om-
 nibus partibus sufficiat, cumque tot partes
 primo affectæ diminute istum sanguinem
 absorbeant, credibile est per alias partes &
 nominatim per caput ac hepar liberalius so-
 lito eum distribui, adeoque vasa harum par-
 tium nonnihil dilatari & ampliari: Circa
 sanguinis in hoc affectu imminutum circui-
 tum, hoc unicum experimentum addimus.
 Injecta ligatura sive in brachio, sive in cru-
 ribus puelli hoc morbo graviter afflictæ, non
 ita expedite venæ ultra ligaturam intumue-
 runt, neque habitus partis sanguine satur ita
 turgidulus & coloratus illic apparuit ac in
 sanis solet fieri. Unde manifeste liquet in-
 fe-

ferendum
 partes et
 Ut flui
 inundat
 tudine
 Reditu
 ligatura
 vireple
 ligatur
 cidere
 dum ac
 tuendu
 nis in
 dam,
 tum fri
 ut satis
 primar
 entem
 IV
 cordis
 caussa
 rum
 arteri
 dunt.
 cursu
 rentis
 gener
 natur
 se vel
 que o

ferendum esse sanguinis transitum per istas partes esse ignaviozem ac minorem debito. Ut fluvius aggere stipatus citius aut serius inundat ripam pro varia velocitate ac magnitudine torrentis ; ita hic quoq; contingit. Reditus sanguinis per venas ad interiora viliaturæ sistitur ; quod si is rapidus esset, breviter replet venas & habitum partium ultra ligaturam, quemadmodum alias in sanis accidere videmus : cum autem segniter admodum ac tarde eas repleat in hoc affectu, statuendum est omnino circulationem sanguinis in istis partibus imminutam esse ac tardam, arteriasque in dictas partes insertas tum frigidiores tum graciliores esse debito, ut satis superque evicerimus arterias partium primario affectarum laborare vitio in deficiente magnitudine.

IV. Quod tandem attinet ad *irritationem* *Quarta.*
cordis & Arteriarum (quæ forte præcipua causa est multarum in pulsibus differentiarum) manifeste hæc languida & inefficax in arteriis partium primo affectarum deprehenditur. Non animus est impræsentiarum discursum instituere de natura, causis, differentiis, & effectis irritationis in pulsibus : in genere tantum notamus eam esse posse vel naturalem, vel violentam, & utramque esse vel universalem vel particularem, simulque oriri posse vel ab extra vel ab intra ; de-

De irri-
tatione
pulsuum.

nique esse vel nimiam vel deficientem. In
præsentis affectus tractatione satis erit si
nonnulla delibemus de irritatione particula-
ri arteriarum, eaque deinde ad præsens na-
gotium accommodemus. Afferimus itaque
I Arterias cum nixu quodam sanguinem
protrudere in substantiam seu habitum par-
tium; partes vero istum sanguinem recipi-
entes nonnihil contraniti; propter hunc au-
tem renixum arterias ad fortiores nixus seu
pulsus instituendos proritari: tantique mo-
menti esse istum renixum ad fortiorem red-
dendum pulsum, ut ubi renixus languidus
est, vix fieri possit ut pulsus sit fortis; ubi
vero renixus plusculum intenditur, ita ta-
men ut nixum arteriarum non plane vincat,
pulsus robustior reddatur, modo aliunde
non intervenerit impedimentum. Atque
hoc variis instantiis illustrare possemus; pau-
cas annotabimus. Hyberno tempore pulsus
pleniores, duriores, robustiores, & constan-
tiores sunt quam æstate. Certum autem est
tum temporis partes corporis externas fri-
gore constrictas firmiores & minus permea-
biles esse, adeoque sanguini in sua circulati-
one earum substantiam permeare conten-
denti, fortius quam alias eas reniti; unde
arteriæ, ubi nihil aliud interveniens prohi-
bet, necesse habent fortius se movere, forti-
usque sanguinem impellere, si suo officio in

cir-

circuitu sanguinis perficiendo defuncturæ sint. Hinc tum irritantur arteriæ istæ nisi plane supprimantur, aut aliunde sopiantur, indeque paullatim fortiores ictus instituunt; simulque à spirituofo sanguine coarctato & pro ampliore loco colluctante plusculum incalescunt, atque aliquantum ampliantur, & nonnūquam victa nonnihil renitentia sanguinem in partes uberiore ac rapidiore torrente quam prius effundunt. Hoc amplius confirmatur adaucto. Licet enim initio mox frigeant manus, paullo post tamen plus satis incalescunt, simulque sanguine, quem intensus rubor indicat, suffunduntur. Nam ex contactu nivis primo partes densantur, ac fortius circuitui sanguinis resistūt, arteriæ quoq; tunc in illis partibus contrahuntur: Atqui, nisi prævaleat frigus usque ad omnimodam spirituum in istis arteriis contentorum suppressionem, & ad ipsarum arteriarum stuporem, aut saltem torporem, arteriæ istæ paullatim irritantur, sanguisque cohibitus fortius luctatur pro majori loco, adeoque demum ex lucta utriusque incalescunt arteriæ simulque ampliantur, & aucto pulsu sanguinem copiosius in partem prius perfrigeratam extrudunt. E contra, æstate, vbi minor occurrit in sanguinis transitu renitentia, pulsus flaccidior, languidior, ac mollior contingit.

Unde

Unde patet defectum debitæ irritationis à languida partium sanguinem ab arteriis recipientium renitentia profectum, pulsum vigorem imminuere.

II. Idem adhuc evidentius cernitur in aucto pulsu à motu corporis ; nam in motu violentiore omnes fere muscoli tensi sunt, unde transitui sanguinis plusculum renituntur ; hinc arteriæ ad luctam irritantur , earum calor intenditur , adeoque pulsus frequentiores , fortiores ac pleniores eduntur.

III. Inflammatio alicujus partis ut manifeste irritat ejus arterias , ita & vehementiorem pulsationem & liberaliorem sanguinis affluxum in eadem promovet. Idem quoque de dolore dicendum.

IV. Huc etiam referenda contusio alicujus partis. Nam pars contusa difficilius affluentem sanguinem admittit : hinc irritantur arteriæ , fortius pulsant, partemque contusam iis contranitentem in tumorem attollunt. Plurimis aliis exemplis idem demonstrari posset, nisi hæc abunde viderentur sufficere.

De renixu contra pulsum.

Notandum porro est renixum partium in sanguinis ab arteriis receptione factum , satis magnum esse posse, neque tamen satis efficaciter arterias irritare : in quo casu retundit ac remittit potius impetum torrentis sanguinis.

sanguinis quam intendit. Etenim renixus iste per se retundit aut impedit decursum sanguinis per substantiam partium; quatenus vero una proritat arterias ad fortiores ictus instituendos, per accidens torrentem ejusdem promovet. Quare cogimur hic in aliam digressionem vel inviti delabi, distinguendo inter renixum partium qui irritat, & eum qui non, vel parum irritat. De priori sufficiant instantiæ modo allatæ, de posteriori paucas in medium adducemus.

Ergo, datur *renixus plane suppressens torrentem sanguinis*. Talem efficit ligatura fortis, quæ plane intercipit pulsum in partibus ultra consistentibus, neque tamen arterias citra se irritat, quod omnem vim arteriæ ultra ligaturam superet, actionemque ejus penitus abrumpat. Idem cernitur in partibus ex frigore demortuis, aliisve de causis sphacelo corruptis; quin forte in contracturis & schirrhis nonnullisque cicatricibus confirmatis.

Species
renixus
Prima.

II. *Occurrit renixus comprimens arterias vel ex compressione arteriarum*. Hic accidit in ligatura mediocri. Item in compressione arteriæ à tumore in partibus vicinis aut proximis ut à tuberculo crudo; item in compressione à qualicunque externa causa. Multa quæ spectant ad morem decubitus dextri

Secunda.

præsertim & sinistri huc referantur; sic in tumoribus dextrum latus spectantibus sinister decubitus sæpe ægrius toleratur ob compressionem partium sanarum à tumentibus, &c. Atque hæc compressio, ut ut circuitui sanguinis resistit, non tamen videtur magnopere arterias irritare, quod non minus vim ipsam pulsificam intercipiat quam ejusdem actionem minuatur. Quamvis forte in pulmonibus nonnunquam irritet ob calorem eorum alias eminentem, non secus ac fieri solet in partibus dolentibus aut inflammatis.

Tertia.

III. Datur *renixus ex parte reprimens circuitum sanguinis, sed absque compressione articularum, neque tamen in totum eum supprimens, neque admodum arteriam irritans*. Talis occurrit in obstructionibus ab humoribus lentis, frigidis, crassis, humidis, qui, etsi nonnihil liberum sanguinis transitum impedire possint, parum tamen arterias irritant, quod una torporem quendam, aut saltem frigidam intemperiem iis inferant, ut & sanguini in iis contento. Idem fere dicendum est de membris paralyticis, nisi quod in his evidentius torpor arteriis eorum introducatur, sanguinisque transitus minus in iis retardetur.

Defectus
irritatio-
nis in
hoc
morbo.

Porro asserimus II. Partes primo affectas non satis in hoc morbo irritare arterias, quibus sanguis per eas distribuitur. Nam etsi in hisce partibus, cum ob earum soliditatem,

tum

tum ob frigiditatem, concedamus aliqualem renixum, debilis tamen admodum est is segnisq; atque parum irritans. 1. Quod in istis partibus cum frigida conjungatur intemperies humida, quæ per se temperat ac lenit qualem cunq; irritationem. 2. Quod adsit inopia insitorum spirituum, qui alioquin, ubi suppetunt, dare & fovere solent arteriarum sanguinisque in iis contenti vigorem. 3. Quod istæ partes torpeant, ut hac ratione ineptæ sint quæ arterias excitet. 4. Quod laxæ, flaccidæ, ac molles sint, adeoq; magis pronæ sint facile recipere quod arteriæ immittunt, quam eas obnitendo laceßere. Atque arterias non fortiter & cum notabili robore sanguinem in hæc partes protrudere, vel hoc indicio manifesto est, quod eæ post influxum spirituum & sanguinis, permaneant adhuc laxæ, molles & flaccidæ, cum è contra pulsus fortes soleant partes alias flaccidas subito plenas, turgidulas ac rigidiusculas reddere. 5. Quod partes primo affectæ lubricitatem similem possideant. Quemadmodum enim externa seu superficialis lubricitas quodvis præterlabi finit sine attritione; ita quoque interna seu similis lubricitas per meationem sanguinis faciliat, ut cum minima lucta ejus circuitus obeatur. Concludendum ergo est arteriarum irritationem in hoc affectu esse

esse deficientem, adeoque segniter admodum & inefficaciter excitari arterias ad pulsum validum efficiendum.

Tandem perpenſis omnibus quæ adduximus de cauſſis activis & impellentibus ſanguinem in circuitu ſuo, ſatis eluceſcit ſanguinis circuitum in hoc affectu, licet ſatis facilis & expeditus ſit, eſſe tamen diminutum & ſegnem per partes prius affectas, tum ob ignaviam ſanguini, arterioſi in dictarum partium arteriis contenti, tum ob deficientem calorem atque exilitatem iſtarum arteriarum, tum denique ob earundem inefficacem irritationem. Atque hæc dicta ſunt de duobus prioribus vitiis pertinentibus ad diſtributionem ſanguinis in hoc affectu, diminutione ſcilicet ac tarditate diſtributionis; reſtat jam ut breviter expendamus inæqualitatem ejuſdem.

C A P. X I.

Inæqualitas diſtributionis ſanguinis in hoc affectu.

Inæqualitas hæc æſtimanda eſt ex collatione magnitudinis ac velocitatis torrentis ſanguinis facta in diverſis partibus. Si enim circuitus ſanguinis ſecundum geometricam

cam præ
tardus,
ille ex
dos eſt
& tard
qualis
Atque
onis.

Ex
guinis
dum p
ſtat co
beriori

Aſſ
fundat
ferim
exle
cor i
junga
defun
tatem

in Ao
(ut ſu
prime
eſt ſu
fectas
tis ſe
cept
infar
pleti

cam proportionem sit vel æque diminutus & tardus, vel æque magnus & velox, æqualis ille ex scopo præsentis inquisitionis reputandus est: E contra, si in aliis partibus minor & tardior, in aliis major & velocior sit, inæqualis & improporcionatus censendus est. Atque hic esto status præsentis disquisitionis.

Ex supra-dictis liquet distributionem sanguinis per partes primo affectas esse admodum parcam & tardam. Tantum ergo restat considerandum an per cæteras partes uberiore ac concitatiore motu feratur.

Afferuimus antearadicem hujus mali non fundari in ipso corde, neque cor ipsum præsertim quo ad sinistrum suum ventriculum ex se primo male affici. Credibile est ergo cor ipsum (nisi forte alius morbus vel jungatur vel superveniat) recte suo officio defungi, sufficientemque sanguinis quantitatem pro una vice per quemlibet ictum in Aortam expellere. Cum ergo diminute (ut supra probatum est) sanguis ad partes primo affectas ab Aorta dispensetur, necesse est superflua portio ad alias partes non sic affectas distribuatur. Nam alias Aorta non satis se expediret, nec sanguinem à corde receptum satis exoneraret, sed à copia ejus infarciretur, & opprimeretur, hæcque repletio levi occasione ad sinistrum usque ven-

Inæqualitas distributionis probatur.

ventriculum cordis redundaret, febrimque accenderet: & agnoscimus quidem ob hanc ipsam causam, inter alias, febrim in hoc affectu, frequenter, ac facile accendi. Verum cum illa febris sit alius morbus conjunctus, & ab hoc diversus ac separabilis, & cum, sæpius morbus hic sine febre occurrat; necessario concedendum est sanguinem, quo diminutius ad partes primo affectas distribuitur, eo copiosius ad partes cæteras affundi, saltem tunc, ubi febris abest. Nam cum ea quantitatis sanguinis, ut modo diximus, in Aortam excludatur quæ toti corpori sufficiat, & cum tota ea in varias partes distribuenda sit; sequitur planissime, quo minus in unam partem eo uberius in aliam dispensari.

Atque ita ex dictis percipere licet inæqualitatem distributionis sanguinis ex sola ejusdem diminutione in partibus primo affectis supra asserta (saltem probabiliter inferri. Ex diminuto nempe ac tardo decursu sanguinis per partes primo affectas, affluxum ejusdem tum uberiolem & concitatio-rem ad partes interiores non sic affectas recte colligi. Videamus jam an cætera phænomena huc spectantia huic ratiocinio respondeant.

I. Manifestum videtur ex supra-allatis, Caput, Cerebrum, Hepar, cæteraque viscera, non ista frigida intemperie, neque illo

tor-

torpore ac inopia spirituum insitorum laborare, quibus premuntur partes primo affectæ. Nam viscera & partes dictæ non recipiunt nervos suos à spinali medulla extracalvariam, ut in eadem conditione cum cæteris partibus involvantur. Porro istæ partes, quantum ex tactu judicare licet, moderate exterius saltem calent; & quantum ex visu, colore naturali ac florido conspiciuntur. Præterea pleniores ac habitiores occurrunt quam partes primo affectæ.

Adhæc, Pueri hoc morbo afflicti moderate appetunt, ingesta alimenta non male coquunt, & circa caput sensus obtinent satis acutos; vident, audiunt, gustant, olfaciunt, non hebetius quam alii, & quoad ingenium, sæpe coætaneos superant, nisi aliunde quid obstet. Quæ omnia collecta satis superq; attestantur in istis partibus, aut non, aut saltem parū admodum dominari vel frigidā intemperiem, vel torporem & inopiam spirituum insitorum. His jam concessis necesse est liberaliorem sanguinis ad dictas partes distributionem una concedamus. Quod n. ad calorem attinet, supra monstravimus eum tum ampliare, tum proritare arterias ad fortiorem pulsationem edendam; & copiam spirituum supra quoque monuimus non modo fovere vim pulsficam arteriarum, vigoremque sanguinis in iis contenti conservare,
sed

fed & nonnihil concitare ac irritare utrumque, idque eo efficacius, quo minus spiritus infiti torpore affecti sunt.

2. Nisi istæ partes pleniore circuitu sanguinis irrigarentur, molliores, laxiores, ac flaccidiores quam reipsa sunt, occurrerent, non secus ac partes primo affectæ observantur. Etenim deficiente aut languente in quavis parte pulsu, pars statim redditur laxa ac flaccida, ut omnibus partibus in Lipothymia contingit. E contra, ubi pulsus fortis est, pars, ad quam pertinet, rigidiuscula ac turgidula deprehenditur. Pulsus enim plenior, statim partes prius præ inanitione concidentem replet ac infarcit, ut soluta Lipothymia restitutoque pulsu, partes corporis prius languidæ laxæque, non modo bene coloratæ, sed & vegetæ ac turgidulæ redduntur. Cum ergo istæ partes, illa molliæ, laxitate & flacciditate non affectæ sint, dicendum est eas pleniori pulsu perfundi.

3. Ipsa magnitudo harum partium aucta præ partibus primo in hoc morbo affectis testatur eas liberalius alimento suo, nempe sanguine (qui commune ac ultimum partium alimentum censetur) irrigari. Etenim vix alias ulla ratio sufficiens fingi potest, cur, cum partes primo affectæ emaciatae sint, hæc pleniusculæ & habitiores (præsertim cerebrum

brum & hepar) inveniantur. Idem & confirmat floridus harum partium color. Pulsu enim in quavis parte languente, non-nihil de nitore coloris in ista parte mox decedit.

4. Observatæ sunt in hoc affectu Arteriae Carotides, tum venæ jugulares quæ ad cerebrum & partes circa caput pertinent, ampliores; quæ autem vasa ad partes primo affectas feruntur, exiliores debito: unde liquido inferre licet sanguinem inæqualiter ad istas partes dispensari. Atque hic oramus atque obtestamur eos quibus occurrit opportunitas disseccandi corpora ex hoc morbo defuncta, ut accuratius velint explorare an arteriæ in partes ossium protuberantes insertæ liberalius quoque & commodius effundant sanguinem in istas, quam in cæteras ossium partes parcius nutritas, & annon istarum partium arteriæ paulo ampliores sint quam harum. Licet equidem hoc scrutinium, cum ob exilitatem dictarum arteriarum, tum earum insertionis obscuritatem, ut & ossium duritiem, difficillimum esse agnoscamus.

5. Juvantia & lædencia huc quoque spectant. Nam frictionibus motu & agitatione varia corporis, atque exercitiis, corroborantibus illitionibus, similibusque mediis quæ calorem in dextris membris cæterisque par-

partibus primo affectis fuscitant, pulsusque irritant ac quocunque modo augent, unde distributio sanguinis propius ad æqualitatem reducatur, manifeste juyantur pueri hoc morbo afflicti; contrariis læduntur. Similiter medicamenta intus assumpta quæ distributionem sanguinis ad partes primo affectas promovent (qualia sunt moderate calida, benigna & naturæ familiaria, atque ita attenuantia, incidentia & deobstruentia, ut simul spiritus nequaquam dissipent sed foveant augeantque) conferunt multum ad hujus morbi curationem; contraria vero eundem aut gignunt aut genitum intendunt. Hisce omnibus consideratis, concludendum est distributionem sanguinis in hoc affectu esse irregularem & inæqualem. Atque ita tandem absolvimus disquisitionem de vitiis in distributione vitalis sanguinis: restant jam si quæ sint vitia constitutionis vitalis participatæ in hoc morbo examinanda.

C A P. XII.

Vitia constitutionis vitalis participatæ in hoc affectu.

Diximus supra originem constitutionis vitalis in sanguine arterioso, & præfer-

sertim in spirituosa ejusdem parte fundari :
sed quoniam partes solidæ quoque nonnihil
de natura vitæ vere participant, iis vitam
participatam, sive constitutionem vitalem
participatam merito adscribimus.

Consistit autem hæc *constitutio vitæ parti-*
cipatæ in tribus.

In qui-
bus con-
sistat con-
stitutio
vitæ par-
ticipatæ.

1. In *Unione quadam sanguinis arteriosi*
cum substantia solidarum partium quas permeat.

2. In *calore vitali in istis partibus excitato.*

3. In *vivificatione & exaltatione constitu-*
tionis naturalis, omniumque facultatum natu-
ralium istarum partium.

Ejus pri-
ma pars.

1. Quod ad *Unionem illam sanguinis arte-*
riose attinet, jure ea prima pars vitæ partici-
patæ reputanda est. Ideo enim partes solidæ
de natura vitæ, sive de constitutione vitali
participare dicuntur, quod in se vitales spi-
ritus contineant. Neque etenim absque spi-
ritu vitali consistere potest vita. Quando er-
go vitalis spiritus in & cum sanguine arterio-
so ad partes solidas per arterias distribuitur,
atque hæ partes istum sanguinem in suam
substantiam imbibunt, fit, ut partes dictæ
cum spiritibus vitalibus uniantur, sicque eæ
de natura vitæ participant.

Porro cum hæc unio non sit permanens
sed transiens & in motu consistat, videtur
ea in ipso congressu & mutuo amplexu spi-
ritus insiti naturalis & influentis vitalis con-
sistere.

sistere. Conditiones autem quæ requiruntur ut hic congressus sit naturalis, sunt,

1. Ut sit utrinque moderatus, non impetuosus.

2. Ut sit utrinque validus, non languidus aut torpidus.

3. Ut sit utrinque amicus & gratus, non hostilis & insensus; ut sit tranquillus, non tumultuarius; nec nimis sit lubricus, neque nimis asper.

4. Ut non desinat in dissipationem omnimodam spirituum, quin magis in eorundem sedationem aptamque dispositionem pro reditu per venas. Forte plures istiusmodi conditiones addi possunt; sed cum ad hunc affectum maxima ex parte parum pertineant, ab ulteriori earum examine hic superfedemus. Notamus tantum in hoc affectu congressum mutuum & unionem vitalis & insitæ constitutionis per spiritus suos non contingere cum eo vigore, activitate, & oblectamento utrinque, quibus alias perfici solet in sanis. Atque hoc vix eget ulla probatione, cum ex supra dictis pateat non tantum constitutionem insitam partium primo affectarum laborare frigida & humida intemperie, inopia & torpore spirituum, sed & sanguinem ipsum vitalem nonnihil refrigerari ac torpidiorem reddi in extremitatibus arteriarum, priusquam in partes primo affectu

affectas effundatur ; ut necessum sit unionem
 illam cum sufficienti neque vigore , neque
 voluptate peragi. Enimvero, ubi spiritus vi-
 tales vigorosi cum spiritibus insitis pariter vi-
 gorosis congregiuntur , non sine lucta qua-
 dam blanda & delectante uniuntur. Sive, ut
 exemplo hoc rem illustremus, spiritus insiti,
 tanquam sponsa, simul & alliciunt & quo-
 dammodo repellunt spiritus vitales qui hic
 quasi sponsi personam agunt : verum vita-
 les spiritus calore suo stimulat & pulsum
 vigore impulsus , audacius confidentius paul-
 lo insitos invadunt , eorumque fines ac ter-
 minos penetrant subeuntque , dum interim
 spiritus insiti (ut ut modelte quasi renitentes
 ac reluctantes) non sine voluptate quadam
 eos excipiunt. Ipsa enim voluptas corporea
 in lucta quadam amatoria fundatur , prin-
 ceptusque pars ipsius vitæ in istiusmodi con-
 certatione de unionem mutua utriusque spiri-
 tus consistit. Eo enim fine tum generantur,
 tum distribuuntur vitales spiritus, ut demum
 pervadant constitutionem insitam solidarum
 partium easque sua vitali virtute profunde
 imbuant : atqui cum non possint hi ita pene-
 trare sine nixu & renixu , necessario accidit,
 ut vigor istius luctæ sive nixus & renixus
 major minorve fit pro copia , calore, &
 activitate spirituum inter se concertantium.
 Quoniam igitur spiritus naturales , tum vi-

tales in hoc affectu nonnihil frigidiores, pauciores, minusque activi sunt, necesse est eorum congressum & unionem ignaviolem, minusque debito esse delectantem. Ad hæc notandum est in hoc affectu (quod & supra latius ostendimus) transitum sanguinis arteriosi per partes primario affectas nimis facilem esse & lubricum, unde hac etiam ratione congressus iste & unio spirituum in istis partibus ignavior redditur, minusque jucundus. Præterea exhalationes calidæ, licet revera parcius ut plurimum in hoc affectu excitentur, excitatæ tamen, ob mollitiem, laxitatem, internamque lubricitatem partium primo affectarum citius quam par est expirant, unde istas partes magis frigidas & flaccidas relinquunt.

Secunda
pars vitæ
participa-
tæ.

II. Quod attinet ad *calorem vitalem solidis partibus communicatum* (qui secunda pars est constitutionis vitalis participatæ) partim dependet is ab unione prædicta sive incorporatione sanguinis arteriosi cum solidis partibus, partim vero consistit in motu seu nixu quodam expansivo (consimili isti nixui expansivo qui est ipsius sanguinis arteriosi) excitato in ipsis solidis partibus. Primum admodum manifestum est, necesse enim est sanguinem arteriosum calore vitali imprægnatum, ubi intra solidas partes recipitur, iis cum substantia suum calorem quoque imperti-

pertire. Secundum etiam non difficulter
 evincitur. Etenim si calor vitalis in sangui-
 ne arterioso radicans consistat in motu quo-
 dam seu nixu istius sanguinis uniformiter dif-
 fuso simulque nonnihil cohibito, fieri non
 potest quin consimilem nixum in solidis
 partibus, quas pervadit, excitet, cum
 causæ naturales semper agant ad extremum
 suarum virium, & quantum fieri potest, per
 viam assimilationis. Si quis dubitet an es-
 sentia vitalis caloris consistat in tali nixu uni-
 formi diffusivo, moderate cohibito & in-
 trinsecus proveniente, sciat essentiam ca-
 loris in genere consistere in motu vel nixu
 rarefactivo nonnihil cohibito, ut clare de-
 monstrat *Vice-Comes Verulamius* in novo suo
 Organo. Hoc autem dato, calor vitalis,
 cum in se veram naturam caloris contineat,
 necessario quoque erit talis, nixus rare-
 factivus nonnihil cohibitus. Verum ut
 hic calor in genere restringatur ad vitalem,
 plures conditiones addendæ sunt; quas ta-
 men hic, ne in enormem digressionem
 provehamur, neque enumerare neque pro-
 sequi accuratius possumus. Interim ut ma-
 teriam & modum habeamus inquirendi, u-
 trum calor vitalis in hoc affectu sit secun-
 dum naturam modificatus; necne? vi-
 sum est sequentes conditiones paucis propo-
 nere.

Condi-
tio nes
caloris
vitalis se-
cundum
naturam
se haben-
tis.

1. Quo calor vitalis dicatur naturalis seu secundum naturam, requiritur ut ejus origo sit interna, nempe in ipso sanguine arterioso, & per implantationem ac unionem ejusdem, ut superius dictum, ad partes solidas derivetur. Ut enim quid dicatur naturale, necesse est id sit ab interno principio: licet quoque quæcunque foveant, augent, vel excitant moderate internum principium posse eo respectu hanc appellationem subire concedamus.

2. Requiritur, ut calor iste sit moderatus, non remissior aut intensior æquo, sed gradu apto partibus dispensatus.

3. Requiritur, ut sit quodammodo uniformis sui que similis in partibus eadem constitutione similari gaudentibus, modo æque distent à fonte caloris, pariterque ab aliis causis concurrentibus & vicinis affectæ sint. Verum in partibus longius à fonte caloris distantibus, pariter tamen alias, quemadmodum dictum, affectis, ut uniformiter diminutior sit: similiter in partibus quoad constitutionem insitam frigidioribus, ut sit proportionaliter quoque remissior. Denique in partibus ab aliis causis diversimode affectis, ita ut una multo intensius caleat quam altera, requiritur, ut inter partem calidiorem & frigidiorē calor paullatim seu gradatim, & quasi uniformiter remissior (si

à par-

à parte calidiorē versus frigidiorē palpan-
do procedas) deprehendatur : & eo usque
etiam uniformitas quædam vel in hac dif-
formitate seu disparitate caloris , dummodo
intra naturæ limites manserit , observari po-
test, Partes enim proximæ sive immediate
se mutuo tangentes , non naturaliter se ha-
bent , ubi altera præ altera impense calet.
Enimvero cum calor hic vitalis consistat in
nixu rarefactivo nonnihil cohibito, si is mul-
tum inæqualis & difformis sit in partibus
juxta se se positis , fiet, ut pars illa quæ vio-
lentius nititur , conetur una se divellere ab
ista quæ minus nititur , eritque adeo nixus
iste præter naturalis dolorem inferens. Con-
sistit enim dolor in solutione continuitatis
nondum facta , sed in fieri.

4. Ut hic calor non actuet aut promo-
veat actionem alius cujusvis qualitatis noxiæ
conjunctæ. Quamvis enim in hoc causa no-
xia qualitas conjuncta præcipue peccet, po-
tiorēque partem culpæ mereatur, calor ta-
men in totum excusari non potest. Nam
calor acris & malignus connotant alias qua-
litates conjunctas præter nudum calorem,
ipse tamen calor vitalis quantenus intendit
ac stimulat activitatem istarum qualitatum
conjunctarum quo potentius lædant , ex
parte reus est censendus eorundem noxiæ
actionis.

5. Ex parte renixus requiritur quoque moderamen, tum ratione sedationis spirituum vitalium exuscitatorum, tum ratione permeationis sanguinis arteriosi cum ratione transpirationis exhalationum non sedatarum.

6. Est proportio quædam observanda inter nixum vitalis caloris expansivum & renixum eum coercentem. Non modo igitur excessus alterutrius in se vitium est, sed & si alter alteri sit impropportionatus, eo ipso quoque vitiosus est censendus.

7. Rhythmus & ordo quidam tum in nixu tum in renixu est observabilis. Neque enim eodem continuo tenore procedunt; at micando quasi modo intenduntur, modo remittuntur: & intenduntur quidem maxime in diastole arteriarum, ubi sanguis suis cancellis angustioribus non contentus, de ampliore loco luctatur, adeoque arterias distendit donec competens ejus portio in habitum partium excidat & inibi digeratur, tunc quippe locus non adeo in angustias sanguinem cogit, quin per tantillam temporis morulam ab impetuoso suo motu supersedeat. Atque inter causas pulsationis hæc micatio sanguinis arteriosi non infimæ est notæ. Ut hæc jam ad præsens negotium applicemus, è conditionibus modo propositis secunda sola in præsentī affectu videtur

ma.

manifeste desiderari. Calor enim vitalis non moderatus hic, sed deficiens, remissiorque gradu naturali & justo deprehenditur. Nam cum partes primo affectæ frigida ac humida intemperie, inopia ac torpore spirituum laborent, necesse est eas (ut supra quoque ostendimus) calorem sanguinis arteriosi prius quam in earum substantiam effunditur, nonnihil retundere; unde partes istæ remissorem vitalis caloris gradum, quam iis debetur, participant. Atque hæc dixisse sufficiat de calore vitali partibus communicato.

III. Quod ad ultimam partem vitæ par-
 ticipatæ attinet, quæ quidem dependet à
 duabûs prioribus, quæque prima est inten-
 tione naturæ, licet ultima executione, dici-
 mus eam finem quodammodo esse tum con-
 stitutionis vitalis, tum distributionis ejusdem,
 ut & unionis prædictæ calorisque partibus
 communicati. Non enim sua sola gratia ex-
 citantur in sanguine arterioso vitales spiritus,
 neq; suo tantum commodo in partes distri-
 buuntur, iisque uniuntur; alit maxime, ut
 vivificent & nobilitent insitam solidarum par-
 tium constitutionem earumq; adeo facultates
 actuent & exaltent. Quemadmodum enim
 color per se tantum potentia est visibilis, ni-
 si lumine irradietur; ita & facultates illæ in-
 sitæ attrahendi, retinendi, coquendi excer-
 nendi, & formandi, quasi mortua sunt &

Tertia
pars.

mere potentiales, quando affluxu vitali non actuantur & vivificantur. Hoc clarissime videri est in lipothymia; nam deficiente vitali influxu, subito labascunt ac languent omnes istæ facultates.

Verum cum facultates omnes fundentur in aliqua constitutione, quæ earum & causa & subjectum est, quæri posset, in qua constitutione partium prædictæ facultates fundentur; Respondemus quoad potentialem naturam eas radicari in constitutione insita quam prius descripsimus; verum quoad actuatam & jam vivam factam essentiam dependere eas quoque ab influxu vitali. Atque in genere pronunciamus constitutionem vitalem participatam, quam prius in tribus consistere asseruimus, cum constitutione insita conjunctam, esse integram & adæquatam tum causam tum subjectum omnium istarum facultatum. Operosior autem digressio foret, quam nostrum institutum patitur, inquirere in specialem modum, quo istæ constitutiones hanc vel illam facultatem in specie determinatam producant. Impræsentiarum tantum breviter percurremus vitia prædictarum facultatum quæ in hoc affectu occurrunt.

I. Vis Formatrix hic errat ob inæqualem affusionem vitalis sanguinis in diversis partibus, de qua supra disseruimus. Hinc caput

put & Hepar in nimiam molem excrescunt; partes primo affectę extenuantur; ossium extrema protuberant, quin etiam aliquando, quę alias recta forent, ossa incurvantur.

2. Coctrix debilis est in hoc morbo in partibus primo affectis, ob insitam intemperiem frigidam, ob inopiam & torporem spirituum, ob lubricam unionem spirituum vitalium cum constitutione insita, & ob debilem calorem vitalem impressum.

3. Attractrix, retentrix, & expultrix videntur haud multum à naturali conditione recedere: attractrix tamen aliquanto segnior est debito; retentrix ob internam lubricitatem nonnihil infirmior; expultrix vero concitatior justo ob eandem causam.

Atque ita tandem absolvimus examen vitiorum constitutionis vitalis in hoc affectu. *Constitutio animalis* jam proxime consideranda foret, nisi quod nonnulla vitia constitutionis insitę, nempe ejus vitia organica, quę nonnihil dependent à vitiis quibusdam recitatis constitutionis vitalis, hunc locum, ut sibi magis proprium, vindicarent.

CAP. XIII.

*Vitia Organica constitutionis insi-
tæ in hoc affectu.*

Quinq;
capita vi-
tiorum
organici-
corum in
hoc mor-
bo.

CUM vitia organica in hoc affectu per-
tineant ad constitutionem partium in-
sitam, immediate quidem ea post vitia simi-
liaria ejusdem constitutionis juxta methodo
tractanda forent: verum, ut supra monui-
mus, quod eorum ratio & causa maxime à
vitiis constitutionis vitalis modo notatis pe-
tenda sit, coacti fuimus præmittere horum
tractatum, illorumque adeo consideratio-
nem in hunc locum reservare.

Vitia Organica in hoc morbo reducuntur
commode ad hæc capita.

1. Ad certarum partium extenuationem &
maciem, videlicet partium primo affectarum.
2. Ad aliam partium magnitudinem præ-
ter rationem auctam, ut cerebri, totius capitis,
& Hepatis.
3. Ad protuberantias sive tumores certorum
ossium, ut ossium ad carpos, ad talos, & extre-
mitates costarum.
4. Ad certorum ossium incurvationem, ut
frequentius accidit ossibus cubiti & tibia, non-
nunquam ossibus femoris & humeri.

5. Ad

5. *Ad pectoris acuminationem & angustiam.*

Atquæ hæc vitia infra inter symptomata & signa hujus morbi memorantur, non quidem quod reipsa mera sint symptomata, sed quod in sensus incurrant, adeoque signorum vicem commode suppleant; tum ratione partium essentiæ morbi altius latentium, tum ratione caussarum ejus abditarum. Quicquid enim ipsum sensu percipitur, & præter se aliquid obscuri menti repræsentat, rationem habet signi. Revera enim hæc vitia sunt partes essentiæ ipsius morbi & quidem secundariæ, cum sint vitiosæ constitutiones organorum actionem lædentes, & dependant ab aliis partibus essentiæ morbi.

Communis causa fere omnium modo recitatorum affectum videtur esse *inæqualis* & *improportionata nutritio*, sive ἀλογολογοφία *partium*. Hæc autem in hoc morbo à duabus præsertim caussis dependet. Prior est dispar & inæqualis constitutio insita partium irritationaliter nutritorum. Disparitas inter constitutiones insitas partium primo affectarum, & capitis ac viscerum ex supra-dictis nullo negotio colligi potest, ut non mereatur ulteriorem inculcationem. Posterior causa, quæ certe non minoris est momenti, est ipsa inæqualis distributio sanguinis arteriosi ad partes, ut dictum, inæqualiter nutritas.

Quod

Communis
causa eorum
causarum
la.

Quod sanguis in hoc affectu inæqualiter distribuatur supra monstravimus : hic tantum inferimus inde sequi necessario inæqualem nutritionem partium. Omnia animalia quo pleniore victu utuntur (nisi aliud interveniat impedimentum) eo habitiora & pinguiora cernuntur : subtracta vero debiti alimenti quantitate decrescunt , atque indies extenuantur. Cur non idem animalium partibus accidere judicemus ? Sanguis, aut saltem aliquid in sanguine contentum pro ultimo alimento partium omnium agnoscitur. Ubi ergo id liberalius uni parti & alteri parcius dispensatur, minime certè mirum est, si una pars in justo majorem molem excrescat, dum altera interim extenuatur. Sed hæc in genere dixisse sufficiat. In specie,

I. Afferimus in hoc affectu partes primo affectas indies macrescere & emaciari. Neque expectanda est hujus assertionis probatio, cum quotidiana experientia idem oculis attestetur. Verum cur ita extenuentur istæ partes, rationes exigamus.

Cur extenuantur partes in hoc affectu ?

1. Ducitur à primaria essentia morbi, ab intemperie frigida nempe, à penuria & ignavia spirituum insitorum in prædictis partibus. Hinc enim attractrix, retentrix, & coëctrix suo munere parum efficaciter in illis defunguntur.

2. Ducitur à laxitate, mollitie, & interna

na lubricitate earundem partium: hinc enim earum expultrix concitator est debito, transpiratio nimis facilis ac dissipativa, circuitus sanguinis nimis lubricus, retentrix debilis alimentum citius & facilius elabi patitur quam par est; atque hic idem pene hisce partibus accidit quod intestinis in Lienteria. Ut ut sit, impensæ excedunt vectigalia, & per consequens istæ partes extenuantur.

3. Ducitur ab inæquali distributione, & quidem diminuta in partibus primo affectis, de qua satis superque supra dictum est.

II. Afferimus in hoc affectu magnitudinem capitis & præsertim cerebri, ut & magnitudinem Hepatis esse præter rationem auctam. Aliquando conjungitur Hydrocephalus, quem tamen nullam hujus morbi partem, aut diversi generis existimamus: licet nonnunquam hunc affectum posse occasionem ministrare hydrocephalo supervenienti concedamus. Porro vidimus aliquando, supervenienti huic morbo tabe, eaque diu continuata, faciem partesque circa caput nonnihil ante obitum fuisse extenuatas. Non tamen id evenisse à morbo de quo agimus; aut à Tabe huic accidente. Interim ut ratio reddatur magnitudinis supra modum auctæ in prædictis partibus, notemus.

I. Partes ad caput & viscera fere omnia pertinentes, nervos ab illa parte spinalis
me-

medullæ quæ intra calyam concluditur, recipere, & propterea non necesse esse hæc partes infelici conditioni partium primo affectarum subjici. Quare nulla ratio nos cogit asserere, hæc auctas partes vel intemperie frigida vel penuria & torpore spirituum affici, vel attractricem, retenticem, aut coëtricem facultatem inde vitiatam obtinere; & per consequens, partes hæc eximuntur omnino à prima causa modo recitata extenuationis in reliquis partibus primo affectis.

2. Notemus neque laxitatem, flacciditatem, mollitiem aut internam lubricitatem in dictis partibus supra modum auctis dominari, neque has qualitates (quemadmodum accidit partibus primo affectis) expultricem debito concitatioem præstare, adeoque metuendum esse exportationem superare importationem, quod in partibus extenuatis contingere docuimus.

3. Notemus sanguinem in circuitu suo quo parcius ad partes primo affectas distribuitur, eo liberalius hæc auctas partes rigare. Hoc superius probavimus, neque pluribus hic in eam rem opus. His ergo notatis, evidens occurrit ratio, cur prædictæ partes irregulariter augeantur: Etenim si in iis attractrix, retentrix & coëtrix non debilitentur secundum primam annotationem, & expultrix non sit justo concitatioem sec. secun-

cundam, atque interim copiosius alimentum iis affundatur sec. tertiam, necesse est earum molem improporionate excrefcere. Nam ubi abundat alimentum, neque fuo officio defunt facultates, fieri non potelt quin plenior partium nutritio fubfequatur.

III. Afferimus, protuberantias five tumores offium in carpis, talis, & extremitatibus coftarum duplici nomine vitiatum organum efficere, ratione fcilicet tum magnitudinis, tum figuræ. Partes utroque modo vitiatæ oculis obviæ funt, ut fruftra alia fit exfpectanda probatio. Sed cur offa ad iftum modum, in iftis locis, fic protuberant? Arduum certe elt hujus rationem reddere, neque forte audemus polliceri nos omni ex parte curiofis fatisfacturos. Itaque loco refponfionis fequentes obfervationes non plane inutiles in medium proferimus.

I. Offa in multis cum Parenchymatis vifcerum conveniunt. Nam I. constant ex materia quadam fimilari à fanguine perlabbente fecreta, nec laboriofa affimilatione opus habente, & omnino facilem nutritionem, donec ad *ἀκμὴν* incrementi pervenerit, videntur admittere; nutriri porro ufque dum ad extremam forte ficcitatem per ætatem perducantur, & extenuationi notabili vix videntur elfe obnoxia: ita & parenchymata fimilaria funt per fecretionem à

Protuberantium
offium in
hoc affe-
ctu cauf-
fa.

sanguine fere solam congesta, facile crescunt, ægre raroque extenuantur. 2. Ossa simili fere modo, quo parenchymata, aluntur. Per arterias recipiunt sanguinem, per venas superfluum portionem amandant, ac loco vasorum tertii generis, quibus exterminantur excrementa; cavitatibus & cellulis donantur. Dubitet forte aliquis de arteriis ossium, cum tam dura & rigida pars inepta videatur intra quam pulsant arteriæ. Concedimus quidem minus apta esse ossa pro arteriarum pulsatione ob duritiem suam & rigiditatem, adeoque agnoscimus ea non aliquam notabilem arteriarum ramificationem in se admittere; verum si quis inde inferre velit nullas plane introadmitti arterias, næ is sibi nos omnino repugnantes habebit. Sunt etenim partes vivæ, nutriuntur, crescunt, facultatibus attractrice, retentrice, contractrice gaudent. Deinde sanguinem ea intra se recipere quem non possunt nisi per arterias, patet ex eorum cruentatione sive fracta sint, sive rasa, aut alio quovis modo divisa in vivis adhuc animalibus. In junioribus animalibus, spongiosa ossium substantia ipsaque medulla, sanguine suffusa cernitur, & maxima pars cavitatum earum non tam medulla, quam sanguine referta est. In majoribus animalibus observare licet venas & arterias per membranas ipsam medullam invol-

ven-

Ossa non
omnino
Arteriis
destitui.

crescentes distributas : quæ omnia satis arguunt
 Ossa distributionem sanguinis ad ipsa ossa. Ve-
 alun- rum natura sagax (quæ in omnium partium
 , per formatione commodissime omnia concin-
 t, ac nat) prospiciens hic arterias venasque prop-
 ter duritiem ossium non posse convenienter
 ceter- longiori ramificatione per substantiam ossi-
 & cel- um disseminari, numerosas eas, at valde exi-
 gues arte-
 inep- guas & plerumque capillares mediante pe-
 Con- rioostio hinc inde sparsim in foraminula ossi-
 ro ar- um vix conspicua ejaculatur. Immo in ma-
 & ri- jorum animalium diu elixatis ossibus forami-
 n ali- nula hæc insertionis vasorum satis facile in
 onem extima superficie detracto perioostio cerni
 nferre queunt. Sed hæc sufficiant dicta de venis
 , næ arteriisque ossium, cum res hæc minus per-
 debit. tineat ad nostrum scopum. Quod ad vasa
 cres- tertii generis attinet, quandoquidem ossium
 e, co- excrementa non plane inutilia erant futura,
 a intra neque commode extra corpus exterminari
 arte- poterant, natura, loco vasis tertii generis
 fracta conceptacula quædam (cavitates nempe, &
 divisa cellulas) construxit, in quæ ossium excre-
 s ani- menta, partem scilicet pinguem quæ plane
 ipsa inutilis est ad ossa nutrienda, reponeret.
 tur, & Aliqui quidem medullam esse proximum os-
 in me- sium alimentum existimant; sed perperam,
 majori- cum hæc, ut modo diximus, plane inepta
 & arte- sit ad ossium generationem & nutritionem.
 invol- Ossa enim non tantum durissima & solidissi-

Medul-
 lam non
 esse ossi-
 um ali-
 mentum.

Sed
quod-
dam co-
rum ex-
cremen-
tum seu
secre-
mentum.

ma atque ex se albioris coloris sunt, sed & constant ex substantia quadam terrestri satis tenaciter coherente; quæ conditiones longe absunt à medulla. Hæc quippe in igne tota conflatur & in flamas abit; ossa vero, nisi ratione medullæ, vix flammam concipiunt, sed in terrestrem substantiam fere tota calcinantur. Deinde nulla arte ad illam firmitudinem, quam in ossibus cernimus, perducipotest medulla. Porro medulla ad moderatum ignis calorem liquefit & dissolvitur; ossa vero ardentissimas ignis flamas sine ulla eliquatione sustinent. Præterea ossa per diuturnam elixationem non in medullarem substantiam, sed gelatinam quandam resolvuntur. Tandem ossa in pulverem comminui possunt: non sic medulla. Certum ergo est medullam non esse ossium alimentum, sed quoddam eorum excrementum sive potius secrementum, utile id quidem, suisque adeo conceptaculis asservandum. Ossa enim natura sua alioquin sicciora, frigidiora, & asperiora, minus apta forent motui, nisi medullæ seu exudationibus seu exhaletionibus humectarentur & lubrica redderentur, blandoque ejus calore foverentur. Hæc omnia uno fere sequenti experimento confirmantur. In animalibus junioribus æstimata magnitudine ossium, minus medullæ inest ossibus, plus sanguinis, quam

quam in grandioribus. In fœtu nondum edito. vixdum vestigia medullæ à sanguine distinctæ observantur, post partum vero indies medullaris substantia augetur, & minus minusque sanguine suffusa eique permista conspicitur : in ætate demum consistente ossa medulla fere pura & sincera, sanguine vix conspersa, replentur; in senectutis vero progressu credibile est ossa indies minus minusque irrigari sanguinis circuitu, & forte ipsam medullam tandem cessant fere nutritione ossium potius imminui quam augeri: quo respectu limitandum forte est experimentum propositum. 3. Ossa (exceptis forte dentibus) nervis carere & vel non, vel parum certe, neque aliter quam ratione perostii aut fibrarum ejus in ossium foramina immissarum sentire creduntur. Similiter Parenchymata viscerum videntur potius per suas membranas & vasa quam per suam substantiam sensum illum, quem obtusum habent obtinere.

Ex his colligimus ossa in hoc affectu non multum aliter affici respectu nutritionis quam parenchymata viscerum. Supra monstravimus ossa non esse numeranda inter partes primo affectas, ut neque parenchymata dicta: hic modo ulterius asserimus ossium genus sive ossa universa simul sumpta non parcius forte in hoc morbo ali, quam alias in

fanis solent. Si enim per modum congesti-
 oni similem ut parenchymata, atque adeo
 facile alantur si possideant arterias & venas
 ad ea deductas, & cellulas ac cavitates ad
 sanguinem recipiendam, si non sint in nu-
 mero & conditione partium primo affecta-
 rum, neque nervos à spinali medulla re-
 cipiant; credibile omnino est non male ea
 posse alimentum suum recipere, retinere,
 ac coquere. Porro si consulere libet expe-
 rientiam, Pueri hoc morbo laborantes habi-
 ta ratione ætatis ac magnitudinis partium
 aliis fere ponderosiores sunt; ut aliquoties
 observavimus, quod certe ex parte adscri-
 bendum videtur ossium magnitudini. Quam-
 vis hic magis frequentes, certas, & dili-
 gentius expensas optemus observationes,
 quas alii occasionem nacti sibi poterunt sub-
 ministrare: interim opinamur ossa in genere
 non admodum parce in hoc morbo nutriri.
 Dicat aliquis, quæ hæcenus dicta sunt spe-
 ctare ossium nutritionem in genere, non
 vero ex iis reddi rationem eorum protube-
 rantia. Non id dissimulamus: atqui, cum
 vitia hæc ossium dependeant ab eorum inæ-
 quali nutritione, ut supra probavimus, non
 inutile hic proponere duximus aliqualem ra-
 tionem nutritionis eorum in genere. Per-
 gimus jam propius ad prædictos ossium tu-
 mores. Atque observamus.

II. Tumores istos ossium non esse heterogenei generis respectu cæterarum partium ejusdem ossis, sed esse partes plane similes & cum cæteris homogeneas, neque ex parte constitutionis similis, sed tantum ex parte magnitudinis & figuræ esse vitiosas.

Hinc sequitur III. Has protuberantias non ex materia ossium illegitima, aut per virtutem aliam, quam è qua & per quam alia ossa, generari.

IV. Tumores dicti producuntur ex inæquali nutritione ossium, puta ex liberaliore nutritione protuberantium partium & parciore cæterarum partium ejusdem ossis. Atque has tres ultimas observationes satis superque probavimus supra, ubi de partibus affectis actum.

V. Observamus Epiphyfes ossium in talis & carpis, forte etiam in nonnullis aliis locis, molliores ac spongiosiores esse reliquis partibus eorundem ossium. Quin forte majores arterias & venas in se recipiunt, licet hoc nondum satis exploratum habeamus. Extremitates etiam costarum multo magis spongiosæ sunt & molles quam cæteræ earum partes. Unde inferre licet molliores istas & spongiosiores ossium partes posse facilius ac liberalius sanguinis circuitum admittere, adeoque plenius nutriri

quam cæteras earum partes. Dicas, istarum partium mollitiem & spongiositatem non minus in pueris sanis quam hoc morbo afflictis reperiri. Concedimus id quidem, sed necesse interim est partes, quarum substantia compactior est, quæque difficilius sanguinis circuitum admittunt, leviori de causa affici atque obstrui, quam eas partes quæ facilius recipiunt & apertiores sunt. Sanguis autem in hoc affectu frigidior, viscidior, pauloque crassior debito, externis partibus affunditur; quæ ergo partes ineptiores sunt ad ejus transitum admittendum, eæ prompte nonnihil obstrui parciusque nutriri possunt. Sed cur in sanis dictæ partes molliores spongiosiores non item liberalius nutrantur cum largius quoque vel in sanis, ut dictum est, sanguinem recipiant? Respondemus, quia in sanitate ut istæ partes liberalius per arterias sanguinem percipiunt, ita & liberalius per venas eundem remittunt, quod certe modum ponit nimio earum alioquin futuro incremento. In hoc affectu vero eadem partes, ob frigiditatem, crassitiem, ac visciditatem affusi sanguinis, parcius forte aut tardius eum remittunt quam iis affunditur, adeoque ex sanguinis copia plusculum excrescunt istæ partes, dum cæteræ ossium partes ob angustiam cavitatis arteriæ, forte vix satis copiose sanguine rigantur quo ex æquo

æquo debitoque nutriantur & crescant. Atque hinc (saltem probabiliter) deducimus inæqualitatem nutritionis ossium in hoc morbo. Conditio autem sanguinis qua in hoc morbo apta est ullas partes per quas transit obstruere, videtur peculiariter osseum genus respicere. Nam in visceribus, exceptis pulmonibus, rarius sanguis obstructiones parit, ut neque in partibus primo affectis; cujus rei forte interna lubricitas est causa: Ut ut sit, osseum genus; sive quod incapax sit internæ lubricitatis; sive quod succus nutritius in massa sanguinea peculiariter aptus sit in partibus tantoperè fixis concre-scere; sive quod idem sit natura sua ossibus affinis; osseum (dicimus) genus obstructionibus facile in hoc affectu infestatur, indeq; id inæqualiter nutriri contingit.

Dentitionis vitia huc etiam referenda sunt, cum ea quoque maxime dependere videntur ab hac inæquali ossium nutritione. Etenim si æqualiter dentes nutrirentur, uniformes essent substantiæ, neque frustulatim, ut frequenter hic accidit, exciderent. Partes quippe similes, quando æqualiter nutriuntur, non adeo interruptam atque inæqualem consistentiam acquirunt, ut facile frustulatim comminuantur. Quare cum dentes sint partes substantia similari naturaliter gaudentes, si æqualiter nutrirentur, uniformen

& æ-

Vitatorum Dentium in hoc affectu causæ.

& æqualem consistentiam haberent, & vel integri in alveolis suis persisterent vel integri exciderent; vixque alia ratio sufficiens videtur reddi posse; quamobrem ex una parte magis quam ex alia frangerentur & per frustra exciderent. Concedimus quidem friabilitatem huc multum conducere, sed & istam friabilitatem magna ex parte à prædicta inæquali nutritione dependere arbitramur. Solent enim alias dentes satis firmam, solidam, ac sibi cohærentem consistentiam obtinere; & certe ex materia satis viscida præsertim in hoc affectu videntur confici; siquidem hæc massa sanguinis justo viscidior & crassior fere deprehenditur, ut facile non sit hanc friabilitatem dentium defectui visciditatis materiæ, at multo probabilius inæqualitati nutritionis adscribere. Concludimus ergo, protuberantias ossium, tum vitia dentium oriri ab inæquali nutritione istarum partium, proveniente à peculiari dispositione sanguinis obstructiva, ossa præsertim respiciente. Procedimus jam ad ossium incurvationem in hoc morbo.

IV. In hoc affectu frequenter solent ossa nonnihil incurvari, præsertim Tibiæ & Fibulæ; Item ossa Humeri & Femoris; Articuli etiam nonnulli inclinantur, nunc introrsum, nunc extrosum; tota spina etiam sæpe inflectitur, interdum in modum literæ

ræ S. introquetur, partim scilicet antorsum, partim retrorsum, aut etiam partim dextorsum, partim sinistrorsum.

Curvitatē hanc ossium aliqui adscribunt eorum *flexibilitati*. Aiunt enim in tam tenella ætate ossa ipsa ex se non esse adeo inflexilia rigidaque, ut provecta; itaque accedente hoc affectu forte plane flexilia gradu aliquo reddi: Invehuntur ergo in nutrices, quæ infantes puerosque præmature suis pedibus committunt, existimantes eorum ossa ab onere sustentati corporis flecti. Alii similiter imperitum nutricum fasciandi modum accusant.

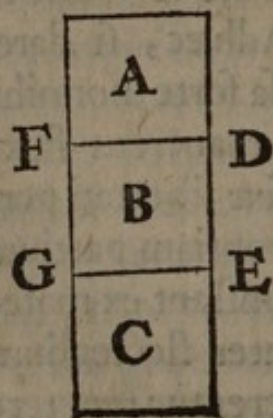
Curvatis ossium causæ.

Verum his ex omni parte assentiri non possumus. Et primo quidem ossa in Pueris hoc modo afflictis magis flexilia minusque friabilia & rigida esse quam in aliis plane negamus. probavimus enim supra ossa in hoc affectu quoad similem naturam non differre ab ossibus sanorum. Præterea, nemo hactenus fide dignus testatus est se vidisse in hoc morbo ossa flexilia. Adhæc, si daremus in tam tenella ætate ossa forte nonnihil inflecti posse, non tamen manerent flexa ut plumbum aut cera, sed suæ libertati permessa redirent denuo ad propriam partium positionem. Non enim constant ex materia ductili, adeoque vel inter flectendum frangerentur, vel certe niterentur repetere pri-

pristinum partium situm. Quod ad nutrum vel imperitiam vel incuriam attinet, licet eam ex omni parte non excusemus, vix tamen merito hanc curvitatem iis imputare possumus. Videmus pauperum liberos minori cura tractari, pedibusque citius committi quam generosorum; illorum tamen liberi rarius hoc vitio infestantur quam horum. Præterea nutrices novimus, quæ, summa etiam adhibita diligentia, tum in fasciandis, tum in alio quo vis modo tractandis infantulis quos lactarent, non tamen potuere hanc ossium curvitatem præcavere. Nobis igitur alia hujus curvitatæ causâ exquirenda est.

Comparemus ergo ossa, quibus curvitas accidere solet, *columnæ*; & certe satis apposite, cum, si erigantur, columnam quodammodo referant: atque inde demonstrationem rem hanc explicantem & illustrantem deducimus. Esto ergo columna ex tribus lapidibus A B C sibi

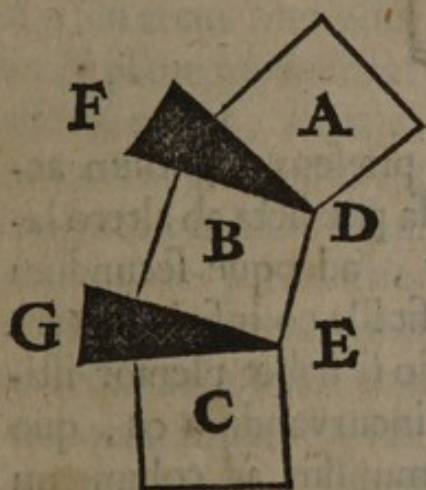

invicem impositis erecta. Supponimus talem quæ ob omni latere perpendiculariter sic erecta, ejusdemque altitudinis. Si ergo à dextro latere immiseris cuneum inter lapides A B per line-

lineam FD necessario caput columnæ, superius nempe lapis A inclinabitur versus D angulumque in D conficiet, & altitudo columnæ à dextris erit elatior quam à sinistris. Similiter si alterum impuleris cuneum per GE inter lapides BC amplius adhuc incurvabitur columna, fietque angulus in E . Stat ergo jam columna in-

clinata ad lævam
in hunc modum

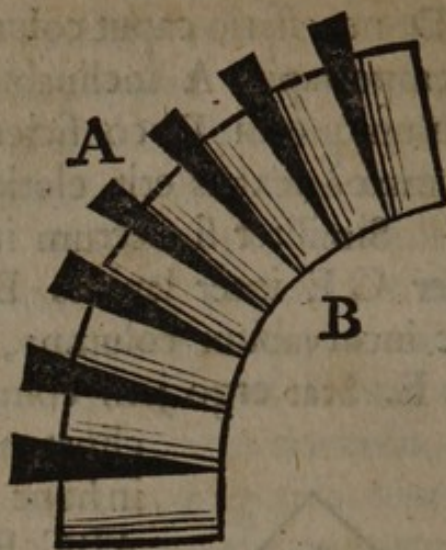
$ABC\ FG\ DE$.

Quo autem ex pluribus lapidibus columna exstruitur, si inter quosvis duos, ut dictum, cuneus ab uno solo latere interponatur, non columnæ

speciem, at portionem arcus referet; quemadmodum in seq. figura AB fit conspicuum.

Ut

Ut ergo hæc ad præsens negotium accommodemus ; si ossa prædicta ab altero latere plenius alantur , adeoque secundum oppositum ; necesse fit illa eo ipso incurvari. Nam hic eodem modo se habet plenior istius lateris nutritio ad incurvandum os , quo se habet cuneus ita immissus ad columnam incurvandam , nisi quod cuneus certis tantum locis lateris columnæ infigatur, plenior vero nutritio lateris ossis fiat ex æquo fere secundum totam ejus longitudinem. Etenim alimentum intra os assumptum qua parte liberalius admittitur, ea id suffarciendo, ad modum cunei columnæ intrusi in longitudinem auctiorem protendit ; qua parte vero parcus, ea id minus protendit, unde necessario accidit os incurvari versus latus quod pari passu cum altero non elongatur.

Por-

Porro si productio unius lateris columnæ non accadat tantum in uno vel duobis locis ejusdem, aut in pluribus, ut in tertia figura, tum eo proprius ejus inclinatio accedit ad figuram portionis circuli, seu arcus. At vero si secundum totam longitudinem dictum latus ex æquo ultra oppositum produceretur, ex æquo certe versus oppositum latus inflecteretur, atque exacte segmentum circuli seu arcus sine ullis angulis effingeret; simili plane modo incurvatio ossium in hoc affectu oritur, à majore nempe elongatione lateris plenius nutriti: cum enim illa elongatio per intus assumptum alimentum secundum omnes partes istius lateris accadat, non expectanda est angulosa figura, aut ex multis rectis angulatim connexis composita, aut arcuata, in qua convexa pars constituitur à latere plenius, concava à latere parcius nutrito. Quando autem contingit unam aliquam partem lateris convexi ossis curvi magis improporionate nutriri respectu lateris oppositi, ex illa certe parte os convexum magis quam ex cæteris prominebit. Atque ita ex inæqualitate nutritionis, rationem curvitatiss ossium in hoc affectu reddidimus. Addamus, coronidis loco, in hujus rei ulteriorem confirmationem observationem à curatione hujus curvitatiss ossium deductam. Solent medicastræ nostræ fricare quotidie late-

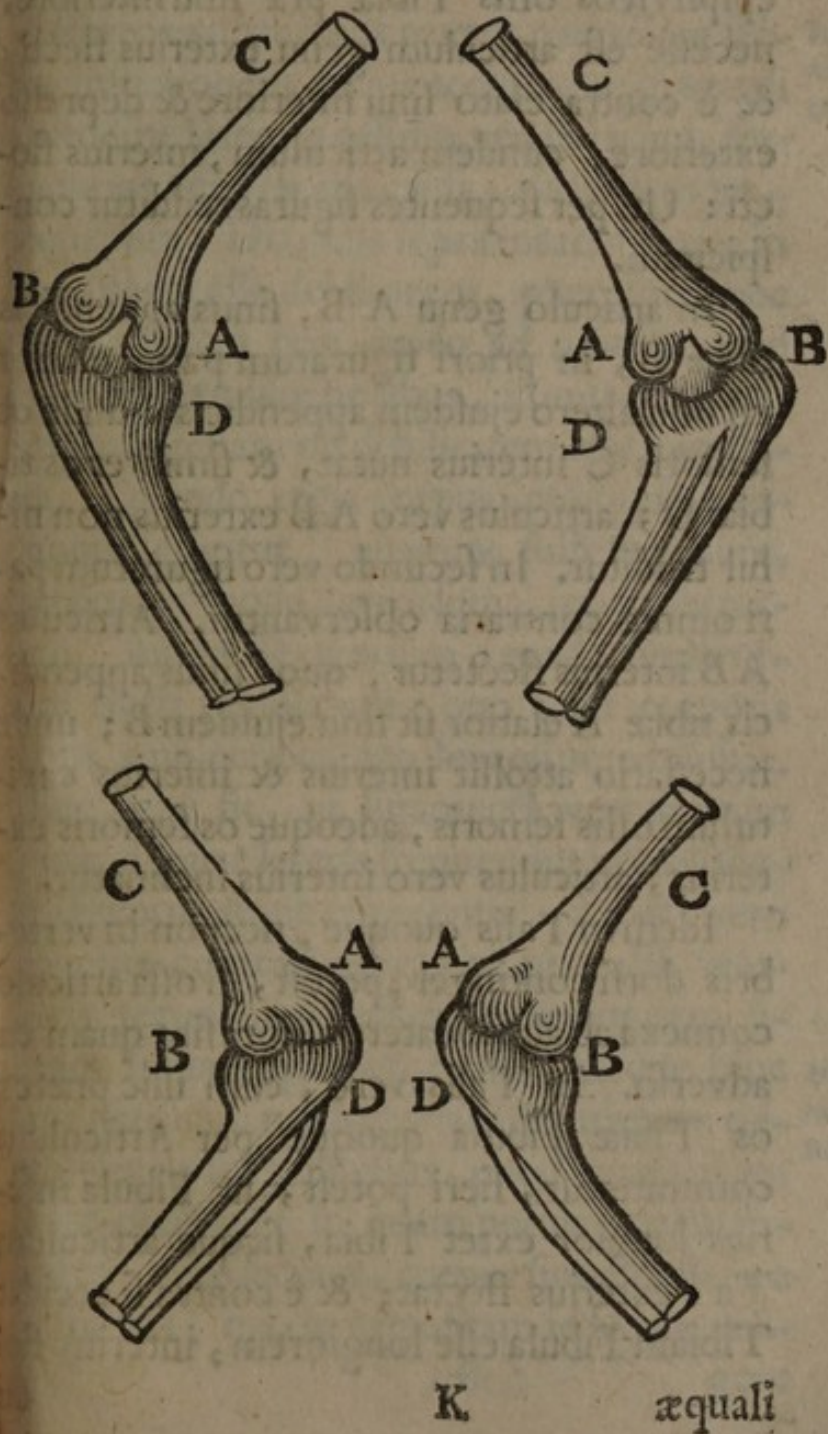
latera ossium cava, non convexa, illamque frictionem multum conducere ajunt ad curationem, hanc verò potius nocere. Certum autem est frictionem liberalius evocare succum in massa sanguinea nutritum ad partem sic fricatam. Quando ergo partem cavam, quæ parcius debito alitur, fricueris, non mirum est si id profuerit, cum eo alimentum copiosius alliciatur, & calor partis quoque excitetur atque augeatur; neque è contra mirum si ossis pars gibba frictione amplius lædatur, cum ea alimentum ad partem, prius nimio opere nutritam, plenius attrahatur. Præterea unguenta quæ possunt fovere calorem insitum & nutritias facultates roborare post frictionem, parti ossis cavæ adhibita magis conveniunt, parti vero convexæ ligatura strictior & reprimens non nihil ossis prominentiam utiliter solet adaptari: ea nempe potissimum ratione, quod à tali ligatura arteriæ capillares, quæ ad illud ossis latus sanguineum seu succum nutritium advehunt, constringantur, ejusque adeo nutritio imminuatur. Atque hæc sufficiant dicta de ossium, in hoc affectu, curvitate.

Inflexionis
Articulorum
causæ.

Huic insuper Titulo adjicimus opportune *Inflexionem articulorum nonnullarum*, ut genuum & talorum, quæ frequenter in hoc affectu occurrit, modo introrsum modo extrorsum

trorsum facta. Atque hæc inflexio quoque videtur interdum non incommode referri ad inæqualitatem nutritionis. Etenim si ex in-

æquali nutritione accadat, ut alterum latus Tibiæ, puta exterius, præ altero ita elongetur ut nonnihil attollat exteriorem sinum epiphyseos ossis Tibiæ præ sinu interiore, necesse est articulum genu exterius flecti; & è contra elato sinu interiore & depresso exteriore, eundem articulum, interius flecti: Ut per sequentes figuras redditur conspicuum.

In articulo genu A B, sinus appendicis tibiæ B, in priori figurarum pari, elatior est sinu altero ejusdem appendicis; unde os femoris C interius nutat, & similiter os tibiæ D; articulus vero A B exterius non nihil truditur. In secundo vero figurarum pari omnia contraria observantur. Articulus A B interius flectetur, quod sinus appendicis tibiæ A elatior sit sinu ejusdem B; unde necessario attollit interius & inferius capitulum ossis femoris, adeoque os femoris exterius, articulus vero interius inclinatur.

Idem in Talis quoque, necnon in vertebrae dorsi contingere potest, si ossa articuli connexa ab altero latere altiora sint quam e adverso. In Talis verò, cum illic præter os Tibiæ Fibula quoque per Articulum committatur, fieri potest, ut Fibula inferius longior extet Tibia, sicque articulus Tali exterius flectat; & è contra si accadat Tibiam Fibula esse longiorem, interius flectat.

eti articulum necesse est. Quamvis hic concedemus non adeo frequenter ejusmodi inæqualitatem longitudinis inter Tibiam & Fibulam evenire.

Porro existimamus præter naturalem spinæ inflexionem rarius accidere ab inæquali altitudine laterum ossium vertebrarum, frequentius vero ab alia causa, quam jam prosequemur. Diximus supra totam spinam in hoc affectu esse debiliorem, puerosque hoc malo afflictos non modo ad motum, sed & ad insistendum pedibus, immo & ad erigendam spinam ob debilitatem esse ineptiores. Quando ergo corpus ipsis quomodo-
cunque erigitur, quærunt sustentaculum, spinamque modo antrorsum, modo retrorsum, modo dextrorsum, modo sinistrorsum flecti permittunt, quo onus corporis rebus ambientibus pro levamine incumbat. Hinc sæpe fit, ut ligamenta vertebrarum spinæ à parte lateris frequentius prominentis laxentur atque elongentur, à parte vero opposita contrahantur; ita ut tractu temporis secundum rectam & naturalem lineam spina erigi non possit. Atque hinc sane nutricum negligentiam & incuriam minime excusare possumus, quod non satis attente observent in quam potius partem in-
antes, quos lactant, corpus suum inclinare proni sint, quo in oppositam id sedulo diri-

Inflexio-
nis spinæ
causæ.

Incuria
nutricum
notatur.

gere fatagant. Similiter etiam quando nutrices præmature infantes debiliores, & sine debita cura pedibus committunt, fieri potest, ut, cum motus tonicus musculorum suus impar sustentationi corporis, pueri sive genu sive talum ad alterutrum latus inflecti sinant; unde ligamenta articuli ab externa aut interna ejusdem parte extenduntur, & per consequens ligamenta lateris adversi contrahuntur, quo necesse est articulum aut extrorsum aut introrsum flecti. Quamvis ergo supra negavimus curvitatē ossium hinc dependere, concedimus tamen articulorum distortionem in infantibus debilioribus ex tali nutricum incuria accidere posse. Concedimus insuper ex constanti inepta fasciatione ossa, quæ alias forent recta, posse incurvari: hanc tamen causam rariorem in præsentī affectu esse existimamus, ut fusius supra declaravimus. Procedimus jam ad angustiam & acuminationem pectoris in hoc morbo.

Angu-
stia & A-
cumina-
tionis Pe-
ctoris
causa.

Notamus hanc angustiam & acuminationem pectoris non statim ab initio morbi apparere, sed confirmato demum morbo supervenire, paullatimque intendi, donec diu perseverante morbo evidens ea & insignis observetur, quando pectus antrorsum refert carinam navis, aut pectus Gallinæ. Hujus vitiatæ figuræ pectoris, quod alias secundum

lum naturam latum, non à lateribus coarctatum, & antrorsum planum non acuminatum foret, ad 4 causas reducimus; quarum res priores minus efficaciam huc contribuent, ultimam vero totum fere negotium absolvere agnoscimus. Cum tamen tres priores aliquid saltem huc contribuant, eas quoque hic ordine recitabimus.

Sit 1. In hoc affectu os sterni ex *aucta* *role Hepatis* nonnihil elevatur sive antrorsum truditur, unde nonnulla portio dictæ initiatæ figuræ constituitur; atque insuper & eadem elevatione ossis sterni nonnulla contractio costarum versus spinam inferi, qua altara pars confit istius vitiosæ figuræ. Hanc contractionem costarum sic demon-

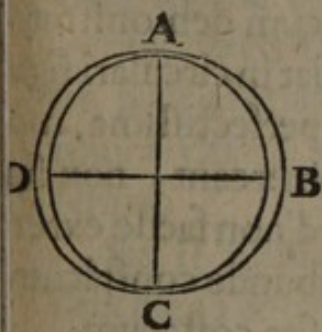
monstramus. Sit circulus A B C D. Supponitur is confici ex materia flexili, sed non æque extensibili, verbi gratia, ex osse Ceti. Quando ergo distenduntur latera A

C ab invicem, ita ut

ea distantia inter A C producat in longum, pari tunc fere passu latera D B istius circuli necessario contrahuntur, & eadem vera linea lateralis distantia à D ad B abbreviatur; ex circulo enim formatur fi-

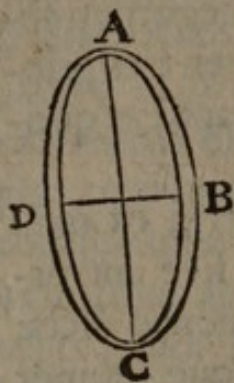
K 3

gura

gura ovalis, ut qui experiri velit deprehendet. Mutabitur quippe figura in eum fere modum quem sequens figura

exprimit, in qua linea distantiae inter A & C protensa repræsentatur, simulque linea D B abbreviata apparet, circulusque redditur ovalis; neque pluribus ad hoc probandum est opus. Sciendum jam est costarum paria opposita, præsertim superiora quæ maxime pectus efformant, median-

te, à parte postica, spina; à parte anteriore, sterno, rudem quandam figuram circularem exprimere. Neque quemquam movere debet, quod non constituent circulum exactum & perfectum, cum demonstratio nostra non minus procedat in circulari figura ut imperfecta quam in perfectissima, modo ejus partes undique cohæreant, non sint intortæ, sint flexiles, sed non facile extensiles; quæ conditiones abunde conspiciuntur in figura modo proposita costarum.

Si ergo in hoc affecturos sterni antrorsa nonnihil elevetur, quo cedat hepatis molli, necesse est costas propius ad se invicem versus spinam adduci, quo necesse est pectus lateraliter coarctetur, minuta ejus latitudine.

Dicat aliquis ; si elevatio ossis sterni condu- Object.
ceret ad coarctandam latitudinem Pectoris , id
potissimum præsaret circa costas inferiores,
quandoquidem ab inferiore parte elevatio hac
sterni incipiat ; verum contra evenire omper-
tum est , si quidem coarctatio pectoris maxime
accidit circa alias & mox infra claviculas , infe-
riores vero costæ videntur ad latera expandi po-
tius quam constringi.

Respondemus inferiores 5 costas non ar- Resp.
ticulari cum sterno , neque integrum circu-
lum conficere , adeoque nullo modo specta-
re ad demonstrationem propositam : illa-
rum vero distentionem aliunde , nempe à
plenitudine hypochondriorum , de qua pro-
xime dicemus, dependere. Notandum quo-
que est nos hanc non præcipuam causam vi-
tiate figuræ statuere , immo tantillum so-
lummodo eo conferre existimamus. Atque
sic procedimus ad secundam causam hujus
figuræ vitiate , quam etiam leviusculam cen-
semus.

Sit II Causa. In hoc affectu hypochon-
dria plena & tensa perpetuo fere deprehen-
duntur , nimirum tum ob magnitudinem
Hepatis , tum quod omnia fere viscera in
infimo ventre contenta satis ampla sint ,
quandoquidem in iis , ut ante dictum , pri-
ma essentia hujus morbi non radicatur ; tum
denique quod intestina & ventriculus plus

minus fere flatibus distendantur. Jam vero ex illa plenitudine & tensitate hypochondriorum colligere æquum est costas in hoc affectu plusculum quam par est, deorsum trahi. Nam maxima tensitas hic observatur in musculis obliquis qui hypochondriis subtenduntur: Musculus autem oblique descendens habet capita dentata 6 7 8 & 9 costis affixa, & pars quoque tendinis lati obliqui ascendens implantatur cartilaginibus costæ 9 10 & 11. Quare cum dicti musculi perpetuo fere nimium tensi in hoc affectu deprehendantur, necesse est eos nonnihil deorsum trahere dictas costas; & cum omnes costæ firmiter inter se per musculos intercostales connectantur, accidit omnes costas in hoc affectu plusculum deorsum trahi. Jam vero quod costæ ita detractæ nonnihil coarctent pectus ex seq. figura demonstratur.

Sit

Fig. 1.

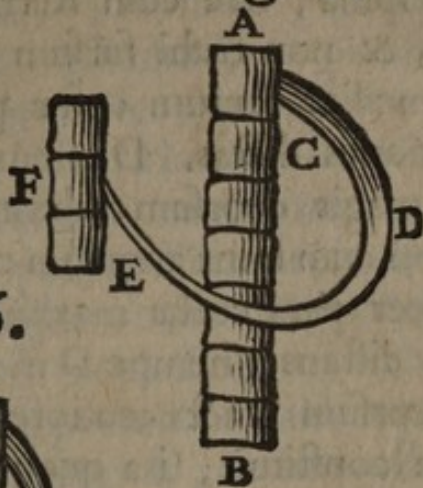

Fig. 3.

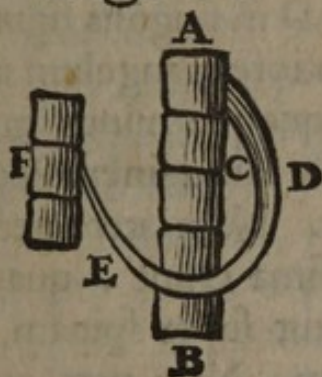
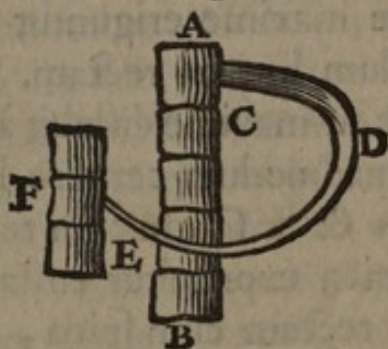

Fig. 2.

Sit A B spina dorsi. C D E costa. F. os sterni: supponimus hic quod cuilibet in sceleto cernere datum est, Costas non committi cum spina secundum angulum rectum, sed angulum infra costam esse paullo recto minorem, adeo ut si costa paullulum sursum trahatur, ejus articulatio cum spina propius ad lineam rectam accedat. Suppo-

nimus etiam articulationem costæ ipsius sive
 cum spina, sive cum sterni manere stabili-
 lem, & non trahi sursum (ne quis erret)
 sed medias tantum costæ partes inter arti-
 culationes dictas. Dicimus ergo è contra,
 quo magis deorsum trahitur costa, eo acu-
 tiorem cum spina angulum conficere. Qua-
 propter pars costæ maximæ à spina dorsi
 A B distans (nempe D in singulis figuris)
 ut deorsum tracta acutiorem angulum cum
 spina constituit, ita quoque minus quam
 antea à spina distat, & latitudinem Pecto-
 ris angustiores reddit. Nam latera pecto-
 ris tunc quidem latissima erunt, quando
 costæ maxime eriguntur super spinam se-
 cundum lineam rectam. Nam pars costæ
 D tunc maxime distabit à spina dorsi A B,
 quemadmodum cernere licet, si conferan-
 tur 1 & 2 figura cum tertia, siquidem in
 figura 3 exprimitur costa erecta ad angu-
 lum rectum cum spina, & tunc pars costæ
 D evidenter magis distat à spina dorsi A B,
 quam in prima vel secunda figura; ut in-
 tuenti sit conspicuum: in 2 vero figura co-
 sta cum spina supponitur valde acutum an-
 gulum conficere, & pro proportionem pars
 ejus D (ut videtis) minus distat à spina,
 quam eadem pars D in prima figura, cujus
 angulus minus acutus supponitur: & ad-
 huc multo minus ea distat à spina quam in
 tertia

tertia figura, cujus articulatio ad angulum rectum erigitur. Inferimus ergo costas, quando sursum trahuntur, ampliare nonnihil pectus lateraliter; quando vero deorsum trahuntur, idem à lateribus coarctare.

Hoc ipsum ulterius confirmatur eo, quod quo tempore pectus dilatatur, nempe ubi inspiratio peragitur, costæ nonnihil sursum, vi muscutorum intercostalium, trahuntur; & quo tempore pectus contrahitur, nempe ubi expiratio peragitur, eadem costæ nonnihil deorsum, ope muscutorum obliquo- rum abdominis, retrahuntur. Id quivis in se ipso aliove experiri potest præsertim in magnis inspirationibus & expirantibus. Percipiet enim liquido in magna inspiratione costas simul elevari nonnihil sursum, unaque ampliare latitudinem pectoris; in magna vero expiratione costas nonnihil deorsum, eademque opera introrsum contrahi. Neutrum horum contingere posset, nisi talis esset costarum positus, ut eæ inferiores respectu spinæ conficerent acutum angulum, magnisque depressæ adhuc acutior, & per consequens magis tunc coarctarent pectus; & è contra sursum motæ propius accederent ad angulum rectum cum spinu, adeoque pectoris latera extenderent. Concludimus ergo ex plenitudine & tensitate hypocondriorum in hoc affectu costas non-

nonnihil deorsum trahi, pectusque à lateribus coarctare; licet concedamus, ut supra monuimus, causam hanc non tantum valere, ut ei magnam hujus vitii partem tribuamus.

Sit III Causa hujus vitatæ figuræ pectoris *Adnascencia lateralis Pulmonum cum Pleura*, quæ in hoc morbo confirmato frequentissime observatur. Certe ejusmodi Adnascencia nonnihil restringit atque impedit motum costarum extrorsum, quo pectus lateraliter dilataretur. Etenim si costa, ubi adnascencia subest, conaretur se à centro Pectoris fortius dimovere, periculum esset ne quodammodo aut adnascences Pulmones, aut Pleuram ipsam à costis dolorifice divideret. Quamvis autem Pulmones ad ingressum aëris facilem secundum omnes sui partes extensionem admittant, ubi tamen ii subsidunt vel crassis humoribus infarciuntur (quod frequentissime in hoc casu accidit) vix notabilem distentionem sine aut vasis alicujus, aut membranæ, aut ipsius parenchymatis soluta unitate admittunt. Porro dum consideramus pulmones in sanis rarissime Pleuræ lateraliter adnecti; & non nisi in istis partibus Thoracis quæ minus crant motui ad considerabilem distantiam exponendæ, nempe dorso, sterni, mediastino, & forte media parte diaphragmatis,

tis, &c. existimamus sane id non inconsulto à provida natura factum, ne scilicet eorum connexiones vel dilatationi Pectoris office-
rent, vel pulmones ipsos istiusmodi calamitatibus obnoxios redderent. Ut sit, concipi vix potest, quin præternaturalis illa Pulmonum coalescentia cum pleura plus minus impediatur ac remoretur veram costarum expansionem versus latera, adeoque aliquantillum saltem conducat ad angustiam Pectoris promovendam.

Sit IV. *Causa figuræ vitiatæ prædictæ, Inæqualis nutritio certarum partium costarum præ aliis.* Atque hanc quidem causam longe cæteris tribus efficaciorē ad hoc symptoma efficiendum dicimus. Quod ut monstremus, Asserimus I septem costas superiores potissimum, si non solas, hanc Pectoris figuram constituere. Etenim quinque inferiores, ut non immediate cum sternō committuntur, ita neque possunt sternum ullo modo acuminare aut elevare. Adde quod, cum in integros circulos (ut supra monuimus) non cœant, facile mobilis est earum figura ut plus minus cedat plenitudini hypochondriorum. At vero septem costæ superiores per suas cartilagine cum ossibus sterni articulantur, unde fieri forte potest, eas ossa sterni, quæ tangunt, nonnihil antrorsum attollere, quando quinque inferiores con-

tactu

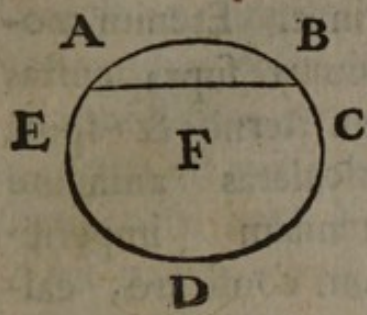

tactu sterni privatae id efficere non possint.

2. Afferimus costas omnes & non tantum 5 inferiores, sed & 7 superiores inaequalem in hoc affectu nutritionem admittere, atque ab una parte uberius ali, adeoque ab illa magis sec. longitudinem produci quam ab altera parcius nutrita: & quidem amplius crescere ea parte qua cum sterni cartilaginibus committuntur altera vero parte nempe versus capitulum, quo sinibus dorsi junguntur, minus tardiusque elongari. Ratio est, quod anterior pars cujusvis costae mollior ac spongiosior sit quam ejusdem posterior, ut in quovis animali cuilibet licitum est experiri. Cum ergo (ut è supradictis elucescit) partes ossium molliores in hoc affectu facilius recipiant alimentum & augeantur quam partes duriores & solidiores, sequitur anteriores costarum partes quod molliores sint, magis produci, quam posteriores. 3. Afferimus in corpore figura circulari sive annulari donato (qualem paria costarum 7 superiorum sibi mutuo oppositarum mediante osse sterni & spina dorsi, suo modo, licet imperfecte, constituunt) si una pars annuli magis prolongetur quam altera, necesse est vel reliquas partes ejusdem huic incremento cedere, vel illam partem sic inaequaliter elongatam aut exterius prominere, vel interitus plicari, aut sursum

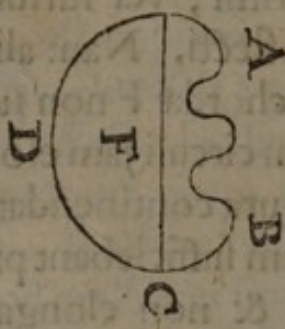
sum vel deorsum, & sive aliquo, sive plu-
ribus ex his modis inflecti. Hoc sic demon-

stramus. Sit circu-
lus vel annulus A B.
Supponantur partes
ejus anteriores ab A
ad B elongari, reli-
quæ autem ejusdem
partes nempe C D E
manere in situ suo

neque omnino cedere elongationi dictæ.
His positis, necesse est portionem circuli
elongatam, nempe A B vel antrorsum ele-
vari, vel introrsum deprimi, vel sursum,
vel deorsum, vel varie inflecti. Nam alias
distantia inter terminos chordæ F non suf-
ficeret ad istam portionem circuli jam elon-
gatam immutata arcus figura continendam.
Etenim termini isti tantum sufficiebant pri-
us, elongato ergo arcu, & non elongata
chordæ, aut terminis & extremitatibus
chordæ, fieri non potest, ut arcus eodem
modo se habeat ad chordeam quo prius.
Mutabitur itaque facta flexione vel antror-
sum, vel introrsum, vel sursum, vel deor-
sum, vel pluribus ex his modis, quemad-
modum per figuras seqq. videre licet. Pri-
ma figura Arcum extrorsum prominentem
refert. 2 introrsum. 3 varie inflexum sive
plicatum & intortum. Et prima quidem ad-
modum

modum apposite figuram Pectoris in hoc affectu vitiatam exprimit. Etenim monuimus supra costas cum sterno & spina articulatas annulum quendam imperfectum conficere, eademque in hoc affectu celerius ali & elongari à parte anteriori quam à posteriori; ergo quoad causam plane & plene convenit hoc symptoma cum figura illa primo descripta. Præterea, supposuimus partes circuli C D E manere stabiles, id quoque in hoc affectu accommodari potest lateralibus & posterioribus partibus costarum. Cum enim hæ multo minus crescant quam anteriores, certe plane stabiles æstimandæ sunt, habito respectu ad merum excessum incrementi in parte anteriori. Nisi quis forte dicat, vel costarum latera & partes posteriores expandendo se, vel articulos earum, quibus cum vertebrae dorsi committuntur

mittuntur, permittendo costas retrorsum
 flecti, augmentationi isti excedenti nonni-
 hil cedere. Verum neutrum horum vere
 dici potest. 1. Enim laterales & posteriores
 partes cujusvis costæ ut duriores ac solidio-
 res ac robustiores sunt anterioribus; absur-
 dum autem est existimare partes debiliores
 ejusdem costæ posse flectere partes firmio-
 res, aut partes minus flexiles cedere par-
 tibus facilius flexilibus. Quare partes late-
 rales & posteriores costarum non ita flecti
 possunt ut cedant partibus earundem ante-
 rioribus elongatis. 2. Quod ad articulos co-
 starum attinet, certe ille articulus, quo
 committitur costa cum vertebra thoracis,
 nullo modo pati potest costam sic retror-
 sum flecti, quo cedat ejusdem elongatio-
 ni; idque non tantum quod is duplex sit,
 nempe cum sinu vertebræ & processu ejus-
 dem transverso, adeoque ad motum retror-
 sum permittendum maxime ineptus; sed
 vel maxime quod decuplo fortior sit ante-
 riore articulo, quo eadem costa cum osse
 sterni committitur. Articulus autem decu-
 plo robustior, simulque duplex, atque ita
 duplex formatus, ut plane ineptus reddi-
 tus sit ad motum retrorsum patiendum,
 nullo modo concipi potest retrorsum ce-
 dere, ne articulus decuplo debilior nonni-
 hil antrosum flecteretur. Concludendum

I.

ergo

ergo partes costarum laterales & posteriores non cedere earum inæquali productioni quæ antèrius contingit, & per consequens eas hoc respectu stables esse habendas, adeoque necesse esse illam elongationem inæqualem immutare earum figuram à parte anteriore, idque eas illic inflectendo aut sursum vel deorsum, aut introrsum, vel extrorsum seu antrorsum, aut multifariam.

Non potest fieri hic flexio Costarum sursum vel deorsum, quod costæ *propter suam latitudinem* ineptæ sint ut alterutro modo inflectantur. Adde quod musculis intercostalibus firmiter in suo situ cohibeantur ut sine vi istis musculis illata vix aut ne vix quidem possint vel sursum vel deorsum incurvari.

Quod illa elongatio non possit vel certe ægerrime possit plicare costam introrsum, eo evincitur, quod magnitudo Hepatis tali motui repugnet. Probavimus enim supra ejus magnitudinem nonnihil attollere os sterni extrorsum seu antrorsum. Deinde ipsa figura costæ circularis plicationi introrsum faciendæ evidenter obluetatur. Denique quod ista elongatio non multifariam flectat costas, etiam hinc inferri potest, quod ejusmodi inflexio figuram compositam inferret, aliquamque simplicium figurarum ante rejectarum necessario contineret.

Qua-

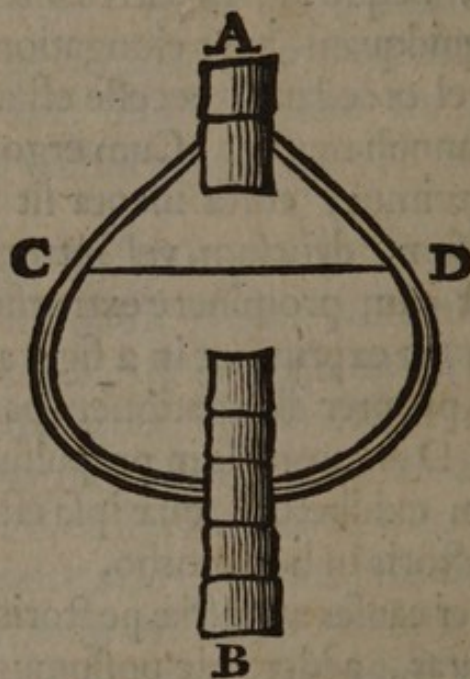
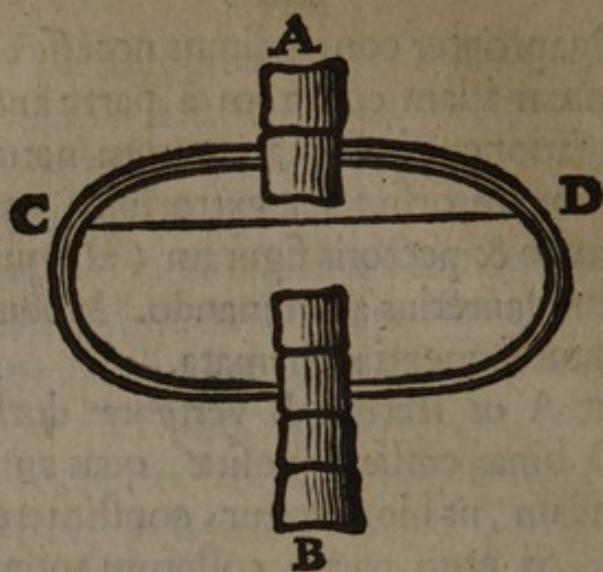

Quapropter concludimus necesse esse in-
æqualem illam costarum à parte anteriori
elongationem immutare earum naturalem
figuram antrorsum seu extrorsum, os sterni
elevando & pectoris figuram (alioquin fere
planam) antèrius acuminando. Modum ex-
primunt sequentia schemata.

Sit A os sterni: B vertebræ dorsi, C
& D binæ costæ oppositæ, quas annulum
quendam, ut hic cernitur, constituere dixi-
mus. Si ergo partes costarum anteriores,
nempe inter C & A & inter D & A elon-
gentur, neque tamen partes inter C B &
D B quidquam huic elongationi respon-
deant vel ei cedant, necesse est antèrius fi-
guram annuli mutari. Cum ergo, ut supra
monstravimus, costa inepta sit ad flexio-
nem sursum, deorsum vel introrsum, ne-
cesse est eam prominere extrorsum seu an-
trorsum, ut exprimitur in 2 figura, ubi ster-
num A propter elongationem partis costæ
CA & DA antrorsum propulsum & acu-
minatum exhibetur; quæ ipsa est figura vi-
tiata pectoris in hoc morbo.

Præter causas angustiae pectoris hætenus
memoratas, addere hic possumus *imminu-
tum incrementum costarum inter C & B tum
inter D & B.* Debita enim Pectoris latitu-
do à justo istarum partium costarum incre-
mento & elongatione maxime dependet.

Si enim istæ partes costarum ad justam longitudinem accrescant, fieri non potest quin pectus ad latera justa fere proportionē dilatent,

latent, subducto tantum tantillo angustiae quod priores causae solae ei poterant inducere. Nam quo magis istae costarum partes elongantur, eo etiam magis pars lateralis costae D & pars C distabit à spina dorsi B, pectusque adeo latius reddetur. E contra ubi reliquo corpore aucto istae partes costarum vel parum vel non aequè augmentur, necesse est eas lateraliter minus distare à centro pectoris quam par est, ideoque pectus ad latera angustare. Siquidem latera costae C & D eo minus distant à spina dorsi & centro pectoris, quo minus elongantur costarum partes inter CB & DB, ut cuius attendenti patet. Atque hæc sufficiant dicta de causis Angustiae pectoris & Acuminationis ejusdem in hoc affectu; quibus etiam tandem finem imponimus huic disquisitioni de vitiis Organicis in hoc affectu evenientibus.

C A P. XIV.

Essentia secundaria hujus morbi in constitutione animali.

Finito jam examine constitutionis naturalis & vitalis in hoc affectu læsæ, restat ut inquiremus in constitutionem animale.

Et supra quidem asseruimus nullum hic occurrere vitium primum, & quod pars sit essentiae primariae hujus morbi. An vero in ea adsit aliquod vitium secundarium, nunc venit dispiciendum.

Quandoquidem autem tum veteres tum neoterici qui de Facultate Animali scripserunt, ne mentionem quidem fecerunt constitutionis animalis, nedum ejusdem descriptionem tradere aggressi sunt; jure meritoque ea à nobis illam agnoscentibus expectabitur. Et cum aliqui viri cordati nonnihil dissentiant ab ista descriptione quæ deduci potest à veterum & communi sententia de facultate animali, remque illam secus explicantes aliam descriptionem paullo diversam substituant, utramque hic in medium proferre visum est.

Descriptio
constitutio-
nis ani-
malis
magis
confor-
mis opi-
nioni ve-
terum.

Secundum priorem sive veterum vulgoque receptam opinionem & descriptionem facultatis animalis, constitutio animalis est *Affectio illa corporis quæ in generatione & motu debito spirituum animalium consistit.* Per motum autem debitum spirituum animalium intelligi volunt excursus eorum à cerebro per nervos instar fulminis, atque iterum eorum ad cerebrum recursus, quo ei renuncient quid ab externorum sensuum organis percipiatur.

Aliter e-

Alii vero, ut diximus, rem hanc aliter ex-

explicant. Concedunt quidem constitutio- ^{juldem}
 nem animalem includere generationem & ^{constitu-}
 distributionem spirituum animalium ; ast ^{tionis de-}
 illum pernicem motum fluxus & refluxus ^{scriptio.}
 spirituum animalium , fulminis instar , in
 nervis ajunt esse inconceptibilem , & , si non
 inutilem , saltem tamen esse minime neces-
 sarium ad facultatem animalem stabilien-
 dam. In ejus autem locum substituunt in-
 ter vigilandum *motum quendam contractivum*
& tonicum , sive *nixum motivum ipsius substan-*
tiae cerebri , spinalis medulla , nervorum inde
ortorum , partiumque in quas distribuuntur. At-
 que hunc motum sive nixum *tensitatem* quan-
 dam in partibus prædictis producere dicunt,
 vi cujus alterationes ab objectis quibusvis
 istis partibus impressæ communicantur ce-
 rebro. Quemadmodum enim in Cithara,
 ubi fides , sunt debito modo tensæ , si in al-
 terutra extremitate quam levissime plectro
 percutiantur , motus ille in momento , sal-
 tem Physico , excurrit ad alteram extremi-
 tatem ; ita quoque asserunt moto aliquo
 nervo extra cerebrum debite tenso , motum
 istum ob continuitatem & tensitatem dicta-
 rum partium ad cerebrum ipsum extendi,
 ibidemque impressionem quandam suæ
 causæ conformem signare. Inter dormien-
 dum vero existimant cerebrum , spinalem
 medullam , & plerosque nervos nonnihil

laxari. Et quidem, simpliciter semperque ajunt anteriores connexiones spinalis medullæ cum cerebro durante somno laxas manere; concedunt vero connexiones posteriores cum cerebello aliquando tensas esse, ut in Noctambulonibus, atque ita externa objecta quodammodo percipere, sed non per sensum communem judicata, sed tanquam à memoria ad phantasiam reflexa. Neque etiam necesse esse arbitrantur inferiores omnes partes spinalis medullæ adeoque nervos inde ortos perpetuo inter dormiendum laxari; cum aves plurimæ pedibus insistentes dormiant; cum respiratio per somnum aliquorum nervorum tensitatem supponat; denique, cum, ubi primum obrepit somnus, superiores nervi ferme laxentur prius quam inferiores. *Insomnia* autem quod attinet, opinantur ea oriri ex varia & fortuita agitatione & mixtione diversorum *sigillorum* seu *impressionum* in memoria reconditarum, quæ jam denuo percipiuntur ob retentam aliquam tensitatem in nonnullis cerebri partibus. Ubi vero in profundiore somno nulla observantur insomnia, totum quoque cerebrum laxari affirmant.

Sive jam prior sententia, sive hæc posterior veritati magis consentanea sit, nihil nos impræsentiarum moramur; neque hanc
litern

litem suscipimus hic determinandam, cum utrovis modo facultas animalis functionem suam exerceat, ab iisdem causis, & fere similiter vitium secundarium in animali constitutione per hunc morbum eveniat. Nam I. Quod ad *generationem spirituum animalium* attinet, sive prior sive posterior sententia asseratur, perinde erit; quod in cerebro, in quo utraque opinio supponit generari spiritus animales, nihil vitii (nisi forte alias conjungatur morbus) deprehendamus. Supra enim ostendimus ipsum caput non esse inter partes primo affectas annumerandum, neque ejus actiones internas & proprias in hoc affectu vitari. Deinde II. quod ad *distributionem spirituum animalium* attinet, sive ea perficiatur prorsum & retrorsum eoque rapido illo motu instar coruscationis fulminis, sive motu tantum prorsum facto, eoque paullatino & placida, idem vitium in hoc affectu occurrit.

Etenim I. cum suppositus ille rapidus motus spirituum animalium fiat transitu per partes primo affectas, viz. per spinalem medullam extra calvariam, per nervos inde ortos, & per partes in quas ii nervi distribuuntur; & cum hæ omnes partes in hoc affectu laborent intemperie frigida, tum paucitate ac ignavia spirituum insitorum; necesse est debitam istius motus velocitatem

vitia
constitu-
tionis a-
nimalis.

nonnihil retardari. Frigida enim intemperies, ut & torpor ac inopia spirituum, cuiusvis motui (excepto constrictivo) repugnant. Dicat aliquis sententiam priori loco propositam supponere eximiam activitatem & subtilitatem spirituum animalium, quibus hanc repugnantiam facile possunt superare. Verum, ut ita sit, cum partes, quas permeant, reagant, suamque frigiditatem & torporem iis communicare fatagant, necesse est eas activitatem illam spirituum nonnihil retundere, subtilitatem minuire, expeditumque illum transitum aliquantum remorari. Quare supposita hac sententia ut vera, vitiabitur in hoc affectu constitutio animalis ex parte motus rapidi spirituum diminuti, idque secundo, cum motus hic non retardetur vitio primario spirituum animalium, ¶ ast vitio partium primo affectarum, quemadmodum dictum. Similiter in modo posterius proposito, in quo motus spirituum supponitur placidus & tranquillus, necesse est eas, dum tardiuscule per partes primo affectas transmittuntur, labem aliquam à vitiata constitutione insita istarum partium contrahant, ob easdem rationes proxime præcedenti articulo allatas. Erit ergo secundum hanc quoque opinionem vitium secundarium in distributione spirituum animalium.

Tan-

Tandem quod ad *tensitatem ipsius substantiæ cerebri, spinalis medullæ nervorum & nervosarum partium inter vigilandum* attinet, quæ in posteriori sententia ante proposita supponitur, necesse est defectum aliquem debite tensitatis in spinali medulla extra calvæ, in nervis inde ortis, tum in partibus ad quas distribuuntur in hoc morbo adesse. Etenim 1. Intemperies frigida & humida debite isti tensitati adversatur. Ita quoque & torpor ac inopia spirituum insitorum; quibus certe partes affectæ inertes redduntur minusque aptæ ad animales actiones obeundas; contra quam evenit, quando prædictæ partes debitam suam tensitatem obtinent. 2. Ex supra dictis liquet Tonum harum partium in hoc affectu nonnihil vitiari propter nimiam laxitatem, flacciditatem, mollitiem, & internam lubricitatem, quæ qualitates justam earundem partium tensitatem evidenti labifactant. Quamvis ergo cerebrum in hoc affectu debitum forte influxum ex parte sua prebeat, vix tamen, & ne vix quidem fieri potest, ut sufficienti gradu tensitatem suam spinali medullæ extra calvæ nervisque inde ortis, &c. ob intemperiem, torporem & inopiam spirituum insitorum, tum tonum earum partium vitiatum, ut dictum, communicet. 3. Symptomata in hoc morbo animalem facultatem

spe-

spectantia idem luculentissime confirmant. Etenim pueri hoc morbo afflicti ab ipso ejus principio minus robuste (si cum aliis coætaneis conferantur) se movent exercent, minusque delectantur lusibus masculis; at in progressu morbi motum fere omnem concitationem averfantur, pedibus insistentes vacillant, quæruntque sustentaculo, vix aliter incedentes erecti, neque ludere delectantur nisi sedentes aut recumbentes, vel brachiis molliter gestati; denique spina debilis emaciato corpori erecto, vel oneri grandiusculi capitis vix sufficit sustentando. Quæ omnia satis superque demonstrant tensitatem partium motui inservientium esse minus in hoc affectu rigidam quam inter vigilandum ex æquo requiritur. Si ergo ista debita inter vigilandum tensitas sit pars constitutionis animalis, quod hic supposuimus, eadem certe vitiata constituit necessario morbosam affectionem in constitutione animali: & cum hoc vitium non primario ab ipso cerebro, sed ab insita constitutione partium primo affectarum dependeat, secundarium vitium respectu animalis constitutionis jure merito censendum est.

Cur sensus non æque hic lædatur ac motus.

Occurrit tamen hic scrupulus: Quæret aliquis cur sensus quoque in hoc affectu non pariter lædantur ac vis motiva? In promptu est ratio. Longe major tensitas, robur, & vigor

vigor nervorum ad facultatem motivam quam sensitivam exercendam requiritur. Ad sensationem enim levissimus fere motus tonicus nervorum sufficit, non item ad motum. Sic observare licet in motu cujusvis articuli musculos eum moventes admodum duros, tensores, ac rigidos esse; verum remissa illa duritie, rigiditate ac tensitate sensationem nihilominus facile peragi. Neque obstat, quod aliquando in Paralyssi sensus nonnihil stupeat permanente motu; Paralysis enim affectus est ab hoc plane diversus. In ea quippe vitium primum in ipsa constitutione animali residet; fieri ergo potest, ut non minus sensum quam motum afficiat. Præterea quando forte nervus cutaneus debito cerebri influxu caret, is vero qui ad musculos istius partis fertur, eo fruatur, fieri potest, ut hac etiam de causa tollatur sensus manente motu; licet casus hic non tam frequens sit, sæpiusque motus aboleatur constante sensu. Sed de hac re satis superque diximus. Atque ita tandem deprompsimus ea quæ de integra essentia hujus morbi tum primaria tum secundaria meditati sumus, idque qua potuimus perspicuitate in materia difficili & ab aliis ante non tractata præstitimus. Proximum est ut ad causarum hujus affectus examen nos accingamus.

Παχίνδ causa, & I. quæ ad
Parentes attinet.

Essentiam hujus morbi *primariam* atque
etiam *secundariam* superius fufe expli-
cuimus: & quidem dependentiam *essentia*
secundaria à *primaria* ibidem satis demonstra-
vimus. Non ergo hic expectandum est,
ut denuo ex professo & speciatim de causis
essentia secundariae quas nempe ante retu-
limus, tractemus. Sufficiet causas essentia
primariae investigasse. Si qua tamen occur-
rat causa quæ una influat cum in prima-
riam, tum secundariam morbi essentiam,
eam hic quoque obiter annotare non gra-
vabimur.

Duo
summa
causarum
hujus
morbi
genera.

Omissa vero omni *ἀνεξαρτήτως* circa varia
causarum genera, ad duo solummodo ca-
pita discursum hunc nostrum contrahere vi-
sum est. Prius continet *infirmities*, morbo-
sasque *parentum dispositiones*, quæ forte eate-
nus in liberos influunt, ut saltem proclivi-
tatem aliquam & aptitudinem ad inciden-
dum in hunc affectum (si non actu ab ipso
ortu in eum delapsi sint) inferant. Posterius
comprehendit *causas hujus morbi accessorias*:
eas nempe, quæ pueris post partum accidunt.

De

De primi generis causis occurrit in ipso limine quaestio, utrum & quatenus morbus hic dici possit *haereditarius*? Quo felicius in hujus quaestione determinatione procedamus, distinguendus est morbus *haereditarius* in *proprie* & *improprie* sic dictum. Et quidem morbus *haereditarius* *proprie* sic dictus semper supponitur praextitisse in utroque vel alterutro parente, indeque in prolem esse derivatus. Morbus vero *haereditarius* *improprie* dictus non supponitur in *eadem specie* praextitisse in utroque vel alterutro parente; praecessisse tamen necesse est vitium quoddam (forte diversi plane generis) in altero saltem eorum, cujus virtute dispositio quaedam proli impressa est, qua in morbum hunc *improprie* *haereditarium* proclivis redditur.

Porro morbus *haereditarius* *proprie* dictus adhuc duplex est: vel in *conformatione*, ut quando mancus mancum, surdus surdum, caecus caecum generat; vel in *constitutione similari*, ut quando podagricus podagricum gignit. Notandum est in priori genere à primis effectis formationis staminibus actu foetui inesse vitium *haereditarium*; in posteriori vero non necesse est actu inesse foetui à prima formatione morbum ejusdem speciei cum morbo parentum; sed sufficit ejusmodi dispositio à parente altero vel utroque

An & quatenus morbus hic dici possit *haereditarius*. Morbus *haereditarius* est vel *proprie*, vel *improprie* sic dictus.

Uterque rursum duplex.

que impressa, quæ tractu temporis ex concursu aliorum incidentium causarum in eundem actuari possit. Adhæc morbus quoque improprie dictus hæreditarius similiter duplex esse potest, nempe vel in *conformatione*, vel in *constitutione similari*. In *formatione*, ut quando neuter parens cæcus, luscus, balbus, claudus, &c. prolem tamen cæcam, luscam, balbam, aut claudam ex ipso vitio formationis in utero in lucem producit. Etenim in casibus propositis, id ipsum vitium quod in prole cernitur, ab aliquo vitio parentum, licet forte diversi generis, profluxit, adeoque morbus hæreditarius, etsi improprie, nuncupari potest. Similiter in *constitutione similari* prolis morbus improprie hæreditarius residere potest, ut quando melancholicus, & sedentarius, vel etiam intemperans prolem generant cachexiæ aut podagræ obnoxium, licet forte parens neque cachexia neque podagra unquam laboraverit.

Quæstio-
nis præ-
dictæ so-
lutio.

Hisce præmissis ad quæstionis solutionem propius accedimus. Et dicimus i hunc morbum non contineri, sub priori specie morbi hæreditarii proprie dicti. Illa enim in formatione consistit; hic vero morbus secundum essentiam suam primariam est morbus similis, ut supra demonstravimus, & rarissime à primo ortu, nedum ab ipsa
prima

prima conceptione & formatione se prodit. Atque ob easdem rationes asserimus etiam hunc affectum non pertinere ad priorem speciem morborum hæreditariorum improprie dictorum, qui similiter in formatione partium consistunt, & mox à prima formatione inchoantur.

II. Dicimus fieri posse morbum huc cadere sub secunda specie proposita morbi hæreditarii improprie dicti, nempe illa quæ in constitutione simili consistit. Hoc tamen ut certum & exploratum statuere nequimus, cum pueri quas hætenus hoc morbo afflictos novimus nondum ad eam ætatis maturitatem pervenerint qua liberos generent, ideoque non aliter quam per probabilem conjecturam opinari nobis licet, an eorum progenies hæreditario jure quondam hoc morbo contaminata sit futura, necne.

III. Dicimus in multis pueris morbum hunc cadere directe sub secunda specie morbi hæreditarii improprie dicti superius propositi. Etenim secundum ejus primariam essentiam est morbus similis, & licet nondum satis diu nobis innotuerit, ut quid in secunda progenie efficiat definire valeamus, frequenter tamen in presenti progenie rudimenta quædam hujus morbi in multis ab altero vel utroque parente derivata fuisse deprehendimus. Adeo ut licet neuter parens

M

hoc

hoc morbo in infantia vel pueritia laboraverit, apparatus tamen aliquis & pronitas in hunc affectum statim in eorum infantulis apparuerit, præsertim in iis quorum parentes ob vitium aliquod corporis, vel errores vitæ dispositi ante coitum fuerunt ad hanc labem fœtui inurendam. Quæ autem affectiones, parentum eos ad liberos huic morbo facile obnoxios generandos disponant, mox ordine enumerabuntur; ex quibus etiam ulterior confirmatio assertionis hujus liquebit.

IV. Dicimus, licet affectiones Parentum frequenter in fœtibus dispositionem quandam ad hunc morbum incurrendum imprimant, adeoque in secunda acceptione morbi hæreditarii improprie dicti affectus hic censendus sit, ut modo dictum, rarissime tamen accidere ut hic morbus in actum erumpat ante fœtus partum. Testatur aliquis nostrum se semel, & semel tantum, vidisse puerum recens natum hoc morbo afflictum. Atque in eo spina dorsi & collum adeo erant debilia, ut nulla ratione valerent grandiusculum caput sustinere. Obiit hic intra tres menses post partum. Quibus patet eum gravissime fuisse affectum. Videtur ex modo dictis conspicuum, infantes, ut frequenter dispositionem ad hunc morbum à parentibus mutuentur, rarissime tamen in eum ante par-

tum incurrere, ubi vero in eum tam præ-
 mature incurrunt, gravissime affligi. Cu-
 jus utriusque eventus ratio quæri possit.
 Quod ad priorem attinet, dicimus hunc af-
 fectum ex parte consistere in intemperie fri-
 gida partium primo affectarum, & qui-
 dem inæquali, frigidiori scilicet in dictis
 partibus habito respectu ad temperiem ca-
 pitis & viscerum; hancque inæqualem fri-
 giditatem istarum partium magni esse mo-
 menti in hoc morbo, idque etiam ratione
 ipsius inæqualitatis: hæc enim multum con-
 tribuit inæquali illi & imminutæ distribu-
 tioni vitalis sanguinis ad partes primo affe-
 ctas. Cum ergo eo tempore, quo foetus in
 utero gestatur, inæqualitas hæc tempera-
 menti partium primo affectarum plurimum
 corrigatur, & avertatur ab æquali calore,
 quo uterus corpus Embryonis undique ar-
 cte amplectitur & fovet, sequitur gestatio-
 nem non parum huc morbum arcere, at-
 que ejus invasionem ad minimum retardare.
 Corpus enim uteri æquali calore undique
 perfusum omnesque partes Embryonis ex
 æquo complectens ac fovens haud facile
 permitit unam partem præ alia algere, adeo-
 que imminuto sanguinis vitalis affluxu irri-
 gari. Quapropter cum illa ipsa inæqualitas
 caloris ac irrigationis sint partes essentia
 hujus morbi, & sine quibus morbus hic con-

sistere non potest, minime mirandum est
uterum hanc morbi partes strenue impu-
gnantem ejus invasionem, durante saltem
imprægnatione plerumque protrahere.

Cur ii,
qui ante
partum
hoc mor-
bo corre-
pti fue-
runt, gra-
vius ac
periculo-
sius la-
borent.

Quod ad posteriorem partem quæstionis
propositæ attinet, cur nempe Infantes, qui
ante partum hoc morbo correpti fuerunt,
gravius ac periculosius laborent, dicimus
secundum illud *Hippocr. sect. 2. aph 34.* mor-
bum, qui cum ægrotantis conditione mi-
nus cognatus fuerit, periculosiorem esse
eo qui secus; ut febris seni quam juveni ma-
jus minatur periculum, hyemeque quam
æstate. Morbus enim qui ægrotantis condi-
tioni conformis est, leviolem postulat cau-
sam profui introductione; is vero qui illi
contrarius est magnitudinem causæ arguit,
quæ non obstante fræno effectum suum pro-
ferat. In præfenti ergo affectu si æqualis ute-
ri calor non possit coërcere propensitatem
Embryonis ad hunc morbum, quin eum in-
currat, necesse est causam à Parentibus im-
pressam esse vehementem, ipsoque prin-
cipia seminalia esse insigniter labefactata.
Spes itaque in angusto est ubi fœtus hoc
morbo laborans nascitur, neque prudens
medicus curationem absque ingentis peri-
culi prognostico aggredietur. Porro corol-
larii vice aliam regulam priorî affinem, licet
forte nondum certam & comprobatam, sub-
texamus.

texamus. Pueros nempe, quo citius à partu hoc morbo corripuntur, eo difficilius (cæteris daribus) ab eo liberari. Sed hæc sufficiant de proposita quæstione.

Jam nos accingamus ad divisionem & enumerationem causarum quæ ex parte Parentum hunc morbum producant. Vitia hæc parentum alia respiciunt generationem ipsius spermatis, è quo foetus constant; alia respiciunt Embryonem jam conceptum & in utero adhuc gestatum. Vitia generationis seminis sive in mare, sive in foemina, vel à toto corpore, vel à partibus generationi dicatis procedunt. Vitia parentum à toto corpore dependentia eo maxime in foetum influunt, quod materiam generationi seminis minus aptam ad partes huic muneri dicatas transmittant. Non animus est singula materię seminis vitia hic recensere, ast ea solummodo quæ ad hoc malum proli inferendum conspirant. Hæc ad 4 Classes reducimus.

I. Classis continet *intemperiem frigidam humidam materię, ex qua semen generatur.* Hoc præcipue provenit ab *intemperie frigida & humida parentum*, ad quam etiam referimus *cacochymiam*, præsertim *pituitosam & serosam*; item *cachexiam*, *hydropem* & forte *morbum virgineum*, quem febrim albam vocant, non satis ante conceptionem eradicatum; qui omnes affectus manifeste fa-

Enumera-
ratio
causarum
quæ ex
parte Pa-
rentum
hunc
morbum
produ-
cunt.

1. Ante
conce-
ptionem.
Vitia Pa-
rentum à
toto cor-
pore de-
penden-
tia.

1. Intem-
peries
frigida &
humida
materię
ex qua
semen
genera-
tur, ejus-
que cau-
sæ.

ciunt ad materiam aquosam, frigidam, humidam partibus genitalibus suppeditandam; qualis non modo in genere minus apta est ad spermatis generationem, sed & specialiter inclinatur ad conditionem hujus morbi, cujus pars essentialis primaria in ipsa intemperie frigida & humida consistit, ut supra monstravimus. Porro ad hunc titulum revocare forte licet *scorbutum*, *strumofam affectionem*, *Luem veneream*, *Ictericamque*, in quibus sanguis quoque sordibus & excrementitiis humoribus, ichoribusque malis inquinatur, ut non facile in semen probum ac laudabile commutari possit.

2. Inopia spirituum insitiorum in materia dicta, ejusque causa.

II. Classis continet *Inopiam spirituum insitiorum in materia* è qua semen generatur. Ex hujusmodi enim materia semen spirituosum confici non potest. Causæ quæ talem materiam partibus genitalibus suppeditant sunt corpora generantium *exsucca*, *extenuata*, *emaciata*, sive à longa inedia, sive ab evacuatione aliqua nimia, ut à diu continuatis vomitu, diarrhœa, dysenteria, lientaria, fluxu hepatico, ab hæmorrhagia profusiore ex quacunque parte, à sudoribus nimis, à diuturno aliquo morbo viribus necdum ante coitum reparatis; à febre, aut alio gravi aliquo morbo præsentem; præcipue Tabe, febre hæctica, atrophia ex quacunque causa, denique ab imminuta alimentum ultimi, ob cujusvis partis vitium, concoctione.

etione. Etenim in istiusmodi casibus, materia, quæ ad partes generationi inservientes amandatur, competente copia insitorum spirituum destituta est, unde partes semen præparantes ac coquentes defectum hunc nequeunt integre corrigere, semenque satis spirituosum ejaculari. Cum ergo non minima pars primæ essentia hujus morbi in penuria spirituum insitorum consistat, fieri non potest, quin fœtus ex tali semine parum scilicet spirituosum genitus, innatam quandam dispositionem ad hunc affectum in primis suis rudimentis impressam contineat, quæ postea, concurrentibus aliis causis, facile in actum deducatur.

III. Classis continet *Torporem seu stuporem materia transmissæ ad partes genitales*, è qua semen producitur. Etenim non modo partes solidæ, sed & tota massa sanguinis, humoresque in ea contenti torpori ejusmodi sunt obnoxii. Atque hinc est quod Medici sæpius dicant in morborum causis reddendis, humores, tum etiam sanguinem esse nimis fluxiles & mobiles, debitoque concitatiores, interdum è contra esse ineptos ad motum, minus fluxiles esse, minusque æquo activos; atque hujus quoque rei respectu mediocritas quædam est saluberrima. Verum plura huc spectantia videantur supra. Prosequemur hic tantummodo *vitia paren-*

3. Torpor
materia
dictæ.

Ejus
causa.

tum à quibus hic defectus vigoris & activitatis in feminis materia oritur. Sunt hæc ergo, 1 ipsa constitutio parentis alterutrius vel utriusque mollis, laxa, & effœminata, ad actiones robustiores ac viriles indisposita, 2 Dieta humidior, & plenior, Epicurea, frequentibus cruditatibus obnoxia. 3 Vita genus delicatum, mollitiei ac voluptatibus deditum, ignavum, laboribus periculis & curis rarius assuetum. Huc referas quoque exercitii fortioris omnimodum defectum, somnum immoderatum, præsertim mox post cibum, & somnolentiam qualemcunque, vitam sedentariam, speculativam, scientiis, & mollioribus artibus, puta pœtica, Musica, Cosmetica & similibus solum intentam. Huc etiam reducimus Comœdiarum & spectaculorum scenicorum quotidianam frequentationem, Fabularum & Historiarum Commentitiarum assiduam Lectionem, loquoque masculi exercitii lusus pictarum chartarum aut alearum frequentiores. Huc pertinent etiam Pacis diuturnioris ac opulentia: solennes fructus, securitas, incuria, negligentia & similes. Omnia jam hæc enumerata vitia ad mollitiem & torporem partibus inferendum manifeste faciunt. Cum ergo sanguis, una cum humoribus in eo contentis, in circuitu suo perluat omnes partes sic torpidas redditas, fieri non potest, quin in transitu suo aliquam alterationem eodem spectantem subeat; & cum

portio

portio sanguinis transeuntis torpore non-
 nullo, ut dictum, affecti, transmissa ad par-
 tes genitales evadat ipsa materia ex qua ge-
 neratur semen, facile inferri potest foetus ex
 talibus principiis oriundum intra se contra-
 here proclivitatem saltem aliquam ad torpo-
 rem & ignaviam nativæ suæ materiæ con-
 formem, illamque proclivitatem post partum
 sumnota præservatione ab æquali uteri fœtu,
 à variis causis non difficulter in actum dedu-
 ci: Quapropter cum torpor ejusmodi sit pars
 primæ essentiæ hujus morbi, sequitur in ta-
 libus seminalibus principiis dispositionem
 quandam ad hunc affectum ab altero aut
 utroque parente derivatam delitescere.

IV. Classis continet *vitiosas dispositiones*
 (si qui tales occurrunt) *Parentum qui ipsi in*
pueritia sua hoc morbo laboraverint. Hæ siqui-
 dem morbi hæreditarii proprie dicti notam
 liberis inurerent. Verū, quia, ut supra dictum,
 nondum liquet an Parentes hoc morbo in
 Pueritia afflicti prolem eo affectam genituri
 sint; præterea, quæ Parentum vitia vel ad ali-
 quam unam trium prædictarum classium,
 vel ad plures, vel simul omnes commode re-
 ferri possint, non erit operæ-pretium iis hic
 pluribus insistere. Quare enumeratis jam
 vitiis à toto corpore parentum dependenti-
 bus, proximo loco accedimus ad ea vitia quæ
 in ipsis partibus genitalibus resident.

4. Vitiosæ
 disposi-
 tiones
 parentū
 qui ipsi
 forte in
 sua pueri-
 tia hoc
 morbo
 laborave-
 rint.

Vitia in
ipsis par-
tibus ge-
nitalibus
residentia

Vitia hæc partium genitalium sunt interdum intemperies frigida; interdum humida, quando præ nimia humiditate laxantur & ener- vantur, unde sperma vel plane infœcundum vel in hunc morbum procliva excernunt. Adhæc, interdum istæ partes Gonorrhœa sive virulenta, sive biliosa, sive aquea infestantur, semenque minus elaboratum ejaculantur; idem dicendum est de fluore albo & rubro in mulieribus. Tandem nonnulla extrinsecus partibus genitalibus admota huc quoque spe- ctant; ut unguenta ex cicuta aliisve narcoti- cis præsertim frequentius iis illita; similiter unguenta, plumbum album, vel rubrum, ce- russam, calcem plumbi, lithargyrum, saccharum saturni & similia recipientia, assidue diuque istis partibus applicata. Ejusmodi enim acti- vitatem spirituum insitorum in istis parti- bus retundunt, torporemque quendam iis inserunt, qui semini in illis confecto com- municatus prolem ad hunc affectum dispo- nunt.

II. Cause
ex parte
matris
hunc
morbum
post con-
ceptio-
nem pro-
ducentes

Absolvimus demum institutam enumera- tionem causarum, si non omnium, saltem præcipuarum, majorisque notæ, quæ ante con- ceptionem circa generationem seminis prolifici oc- currunt, & ad hunc affectum invehendum fa- ciunt. Sequuntur jam vitia & errores matris tempore gestationis fœtus in utero, quæ etiam in- ter hujus affectus causas ante partum repu- tandæ sunt.

I. Oc-

1. Occurrit *intemperies frigida & humida* ipsius uteri, quæ (ut cuiusvis, vel nobis tantis, facile manifestum est) ex assiduo contactu Embryoni promptissime communicari potest.

1. Intemperies frigida & humida ipsius uteri.

2. Loco se offerunt ea omnia quæ succos crudos parumque defecatos, excrementitiis humoribus aut ichoribus refertos, vice probi alimentum, Embryoni suppeditant. Huc spectat imprimis insalubris gravidarum diæta, præsertim ad humiditatem & frigiditatem cruditatesque accumulandas inclinans. Porro idem faciunt coctiones earundem seu primæ seu secundæ imperfectæ & deficientes, maxime ubi neque vomitu, neque alia evacuatione cruditates inde provenientes excernuntur, sed ex cum sanguine materna ad fœtum tandem pro alimento derivantur. Præterea si gravidam post conceptionem invadat morbus humidus frigidusque, ut *intemperies cum materia frigida & humida*, *cachexia*, *hydrops*, &c. facile inde evenire potest, ut impurum quoque alimentum, quodque huius morbi semina tum serat tum foveat, Embryoni dispensetur.

2. Quæcunque faciunt ad improbum alimentum embryoni suppeditandum.

3. Loco censenda sunt ea omnia quæ quocunque modo Embryonem debito alimento defraudant; ut *evacuatio quævis iusto profusior*, imprimis *hemorrhagia longior ex ulla parte*; item *venæ sectio vel temere, vel iusto largior adhibita*.

3. Quæcunque Embryonem quovis modo debito

alimen-
to de-
fraudent.

hibita. Huc etiam refertur *nimius veneris usus* *tempore gestationis.* Alterius quoque *Infantis lactatio* divertere potest sufficientis alimenti affluxum ab utero versus mammas. Huc spectat *diuturna inedia*, ut & *atrophia* quacunque *matris gravida*, aut *appetitus cibi plane dejectus*, vel *defectus coctionis.* *Febris tandem acuto pregnantis accidens*, præter alia incommoda, defraudare quoque potest fœtum sufficienti alimento; *febris ita hæctica.* Hæc omnia non modo *virium vitalium dejectionem* & *imminutam nutritionem* fœtui inferunt, verum & *insuper penuriam spirituum insitorum.* Etenim abque nutritione eliquantur ac dissipantur spiritus insiti, tum necessaria etiam reparatione destituuntur. Cum ergo pars essentiae hujus morbi in defectu spirituum insitorum consistat, necesse est à prædictis causis dispositionem aliquam ad hunc affectum fœtui impertiri.

4. Ni-
miam
gravidarum
otium.

4. Et ultimo, *Nimia gravidarum somnolentia, ignavia, mollities, aversatio laboris & exercitii post conceptionem* huc etiam nonnihil contribuunt. Licet enim violentiores motus actionesque cujusvis generis gravidis interdican- tur, moderati tamen labores, vigiliae, & exercitia quæ nullam vim utero inferunt aut abortum provocant, non modo ad sanitatem matris faciunt, sed & nonnihil torporem Embryonis excutiunt, ejusque calorem,

lorem, vigorem, & activitatem excitant atque adaugent. Atque ita finem imponimus huic capiti primo *de causis hujus morbi ante partum*. Restant examinandæ *ea quæ post partum* *incidunt.*

C A P. X V I.

Causæ hujus morbi Pueris post partum incidentes.

NOtavimus præcedenti capite infantes ab ipso ortu rarius hoc morbo affligi, nativa vero dispositione ad eundem frequenter ob causas illic memoratas affici. Prosequemur jam *causas quæ vel nativam illam dispositionem post partum actuare aptæ sunt, vel de novo & integro hunc morbum producere.* Sciendum autem est, easdem causas quæ dispositionem nativam ad hunc morbum actuent, eundem posse de novo producere, si gradu satis intensæ sint. Ideoque fatemur pueros à nativitate in hunc affectum pronos, facilius, id est, à causis gradu remissioribus affici; alios vero ab omni nativa labe immunes non nisi à causis potentioribus in eundem incidere; interim causæ istæ ejusdem sunt generis & gradu solo distinctæ. Quare non opus fuerit de his distincte & separatim agere;

agere; suffecerit has simul & indiscrimina-
tim proposuisse.

An mor-
bus hic
sit conta-
giosus?

Negati-
va asseri-
unt.

Quid po-
tissimum
requira-
tur ad
morbum
proprie
contagi-

In ipso limine occurrit Quæstio discu-
tienda; utrum nempe *Contagium* inter cau-
sas hujus morbi annumerandum sit, adeo-
que utrum morbus hic proprio sensu mor-
bus sit *contagiosus*? Certe qui considerat
morbum hunc veteribus incognitum hoc ul-
timo seculo occidentales Angliæ tractus
primum invadentem, intra paucos annos per
totam fere Angliam dispersum esse, facile
prima fronte opinetur eum esse vere conta-
giosum, & per contagium tam longe late-
que disseminari. Sed pressius attendenti ali-
ter se res habere videbitur. Licet enim mor-
bus hic aliquo forsan modo nitatur sibi si-
milem affectionem aliis corporibus impri-
mere; vix tamen eo usque procedit, ut mor-
bum ejusdem speciei de integro producat.
Forte equidem nonnullam leviusculam in-
clinationem alteri corpori possit imprimere,
immo interdum ipsam forte morbi invasio-
nem in corpore insigniter ad eum prædispo-
sito acceleret aut promoveat, neque tamen
propterea nomen morbi proprie contagiosi
mereatur. Omnes enim morbi corpora sibi
proxime immutare sibi que assimilare fata-
gunt; non tamen id sufficit, ut omnes mor-
bi contagiosi denominentur. Ad morbum
enim contagiosum proprie sic dictum con-
stituen-

stituendum requiritur ulterius, ut propaget
 à se *fermentum quoddam seminale* sui, quod
 se clam insinuans in alia corpora, paullatim
 morbum ejusdem speciei in ea introducat.
 Verum hic morbus nullum tale fermentum
 in sua essentia continet, neque clanculum
 propagatur emissio prius à se seminio quod
 vicinis corporibus morbum ejusdem speciei
 imprimat. Diximus enim supra, essentiam
 hujus morbi primam consistere in frigida &
 humida intemperie, in torpore & inopia
 spirituum insitorum; quæ affectiones si quæ
 corpora propinqua assimulare conentur a-
 perto Marte, cum vero ex insidiis & clan-
 destinis prius immixtis id aggrediuntur. Si-
 militer si respicias ad essentiam ejus secun-
 dariam, neque tonus vitiat, neque con-
 stitutio seu vitalis seu animalis læsa, neque
 organorum depravationes aptæ deprehen-
 dentur in alia corpora se insinuare, speciem-
 que suam propagare. Denique si velimus
 ipsam experientiam hic consulere, id extra
 dubium oppido statuetur. Etenim observa-
 mus frequenter pueros seu coætaneos, seu
 prope coætaneos in iisdem ædibus enutri-
 tos, quorum unus aut alter hoc morbo forte
 afflicto fuerit, dum alius aut plures eorum
 minime laborent. Immo novimus pueros
 non tantum communibus ædibus, assiduo-
 que mutua societate gaudentes, sed & quo-
 tidie

osum
 constitut
 endum.

tidie communi mensa & lecto utentes, quorum alter hoc malo affectus socium convictus & concubitus nullo modo infecerit: quod sane vix videtur contingere potuisse in morbo proprie contagioso. Quapropter excluso contagio è numero causarum huius morbi, ad alias veriores investigandas nosmetipsos accingamus. *Causas post partum* hanc morbum invehentes in duas classes distribuimus. Prior continet *errores hoc facientes in usu 6 rerum non-naturalium*: Posterior complectitur *morbos diversi generis praecedentes, qui post se aptitudinem aliquam ad hunc affectum relinquere saepius solent.*

Causæ
hujus
morbi
post partum.

Quod ad priorem classem attinet de abusu 6 rerum non naturalium, quatenus hunc affectum respiciunt, cum pueri rarius vehementioribus *animi passionibus* commoveantur, vixque inde hunc morbum incurrant; deinde cum etiam *veneris usus* ad eos non pertineat; ad 5 capita sequentia causas has revocabimus. Ad *Aërem*, tum *ea quaecunque extrinsecus corpori occurrunt aut applicantur*; ad *Cibum & Potum* seu *qua intus assumuntur*; ad *motum & quietum*, *vita genus, actiones & exercitia*, ad *somnum & vigilias*; denique ad *ea quæ retinentur in corpore præter naturam, aut excernuntur.* Quæ singula ordine proposito, qua possumus brevitate, examinabimus.

De Aëre & extrinsecus occurrentibus.

Aër humidus & frigidus multum huc *Aër hu-*
 contribuere potest. Etenim cum is facilius *midus &*
 occurrat partibus externis & in hoc morbo *frigidus.*
 primo affectis, quam visceribus intus re-
 conditis, directe facit ad inæqualem illam
 intemperiem, frigidam nempe & humi-
 dam (quæ pars est primæ essentia hujus
 morbi) istis partibus imprimendam. Hujus-
 modi Aëris constitutio circa veris princi-
 pium maxime viget, quo idcirco tempore
 cautas decet esse nutrices, ne infantes ad
 hunc morbum propensos nimium Aëri ex-
 ponant; ut & ubi Aër nebulosus, crassus, plu-
 viosus, vaporibusque scatens observatur.
 Hinc loci maritimi, paludinosi & pluviis im-
 bribusque frequentioribus obnoxii, immo
 vel numerosis aquarum scaturiginibus irri-
 gui, cæteris paribus, in hunc morbum fec-
 undiores esse solent. Similiter ædes juxta
 ripas fluminum majorum, juxta stagna,
 piscinasque exstructæ hoc nomine culpan-
 tur. Præterea *Balnea frequentia, ablutionesque*
cum aqua dulci, licet actu calide adhibitæ, cum *Balnea*
 potentia sint frigida ac humida, huc etiam *frequen-*
 referantur; nam intemperiem suam partibus *tia ablu-*
 queis adhibentur, ex parte communicant, *tionef-*
 & manifeste toni molliem ac laxitatem, *que cum*
 sanguinisque circuitum nimis lubricum & *aqua dul-*
 ci.

N

igna-

ignavum in istis partibus plus minus efficiunt.

Lini-
menta
frigida &
humida
aut la-
xantia &
lubrican-
tia.

Lintea
molliora,
item non
probe sic-
cata,

Huc etiam annumeremus *linimenta frigida & humida*, ut & *laxantia & lubricantia* in tenella ætate diutius continuata, præsertim circa spinam aut origines nervorum. Denique *lintea molliora*, tum non probe siccata hujus morbi radices fovēt. Ob hanc causam, inter alias, accidit pauperum infantulos minus huic malo obnoxios esse, quod nempe plerumque asperioribus linteis, aut forte laneis integumentis involvantur. Quæ utraque tum fricando partes, tum eas titillando calorem insitum excitant & adaugent, vitalisque sanguinis affluxum copiosorem ad habitum corporis irritant, adeoque magni sunt momenti ad hunc morbum arcendum. Lintea vero molliora neque irritant calorem in externis partibus, neque enim probe fovēt. Etenim si forte per tantillum temporis spatium à partium contactu amoveantur, calorem suum protinus exuunt, proximoque contactu sensum frigiditatis partibus inferunt. Quare ejusmodi lintea cum sint inter ea quæ extrinsecus applicantur, & cum sola frigiditate ac mollietie hic noxia sint, ad hanc primam causarum classē, ejusque partem primam quæ humida & frigida extrinsecus occurrentia complectitur, retulimus.

2. Loco Aer speciali quodam inquinamento infectus, ut noxiis exhalationibus metallicis, quæ ut plurimum, venenosa quadam malignitate spiritus insitos partium oppugnant, eosque vel extinguunt, vel fugant ac dissipant, tonumque partium simul exsolvunt vimque pulsificam, in partibus præsertim externis, quibus primum occurrunt, saltem minuunt, si non etiam languore afficiant & enervent. Huc imprimis faciunt exhalationes è plumbo, antimonio, argento vivo, similibusque elevata. Porro unguenta ex iisdem confecta, si frequentius aut intempestive partibus primo affectis illinantur, idem præstant; quamvis hæc etiam nonnihil ad quartum hujus classis titulum forte pertineant. Observavimus autem pueros nonnullos unguentis mercurialibus illitos ad necandam scabiem in hunc postea morbum incidisse.

Aër noxiis inquinamentis infectus.

Linimenta ex mercurio similibusque parata.

Observatio.

3. Loco Aer impense calidus, subtilis, vehementer attenuans ac dissolvens, quod spiritus insitos dissipet, evocet, ac absumat inter causas hujus morbi annumerari debet. Similiter linimenta calidiora & præsertim simul discussiva, olea chymice distillata & non satis correctæ temperaturæ admixtione: hæc enim in tam tenera constitutione partium facile eliquant & in tenues auras resolvunt spiritus insitos, adeoque inopiam spirituum

Aër impense calidus.

Linimenta calidiora.

Balnea
calidiora,
& quæ
nimium
siccant
& discu-
tiunt.

rituum insitorum inferunt. Huc etiam refe-
renda *balnea acria, salina, calida & discusi-*
va, immo & *intempestive* aut *ultra modum*
justamque mensuram adhibita. Nam hæc,
similiter ut priora, spiritus eliquant atque
absumunt.

Aër nar-
coticis
exhalati-
onibus
scatens
tum bal-
nea, fo-
mentiti-
ones, &
linimen-
ta ex
narcoti-
cis con-
fecta.

4. Et ultimo, *Aer exhalationibus vaporibusve narcoticis refertus, & balnea, fomentationes & linimenta ex soporiferis, seu narcoticis, cicuta, hyoscyamo, opio, solano, ut & similibus confecta, atque extrinsecus adhibita*, ad hanc classem etiam commode accensentur. Nam torporem partibus primo affectis, in quas primum vim suam exerunt, facile inferunt; qui torpor non modo ipse pars est primæ essentiae hujus morbi, sed & facile obtundit ac minuit vitalem inflexum in illis partibus, adeoque etiam causa est istius partis essentiae morbi secundariæ, quæ in constitutione vitali consistit, quam rem supra fusius explicuimus. Atque hæc de extrinsecus occurrentibus.

II. De Cibo & Potu, introque assumptis.

Alimen-
ta nimis
humida
& frigida

Ad hunc titulum pertinent primo *Alimenta cujusvis generis nimis humida & frigida*. Quippe quæ foveant manifeste intemperiem, in qua pars essentiae hujus morbi consistit. Huc ergo referimus *pisces plurimos, cibosque*

in refe-
discu-
modum
hæc
atque
vapori-
fementa
narcoti-
ci & fi-
adhibi-
e accen-
rimo af-
erunt,
do ipse
sed &
flexum
a est isti-
quæ in
rem su-
de ex-

crudos & coctione non satis preparados: item ea omnia quacunque faciunt ad defectum coctionis in ventriculo. Itaque novorum ciborum ingestio, priusquam alii ante assumpti concocti sint, in pueris ad hunc affectum dispositis, valde noxia est; & omnino diata paullo plenior potius quam parcior hoc respectu improbanda est; obruit enim calorem, crudosque humores accumulatur. Et forte hæc una inter causas speciales reputanda est, cur morbus hic frequentius generosorum quam rusticorum cunas infestet. Similiter medicamenta frigida & humida intus assumpta, item laxantia atque interna lubricitate donata, huc quoque manifeste spectant. Hæc enim non modo con-

Medica-
menta
interna
frigida &
humida,
tum la-
xantia, &
lubrican-
tia.

2. *Alimenta nimis crassa, viscida & ob-*

struentia huc etiam faciunt, maxime quod æquali distributioni sanguinis officiant. Huc referimus carnes sumo induratas, multa-
que sale conditas, similiter pisces salitos, caseum cuiusvis fere generis liberalius comestum, panem è furno recenter extractum, adhucque calentem. Item dulcia fere omnia saccharo condita, nisi simul vinosas, aut incedentia & atten-

Alimenta
crassa &
viscida.

*Similia medica-
menta,
tum etiā
narcotica* nuantia fuerint. *Medicamenta etiam cujuscvis
generis obstruentia* huc pertinet, quibus ulte-
rius addere licet *narcotica, & quacunque torpo-
rem partibus inducunt propinata.*

*Alimen-
ta admo-
dum ca-
lida, &
aëria.* 3. *Alimenta admodum calida depredantia,
aëria, corrosiva, ut vina vetera & fortiora,
præsertim jejuno stomacho hausta, cibi mul-
to pipere aliisve aromatibus conditi, inter as-
sumpta hujus affectus causas annumeranda.*
*Similia medica-
menta* Hæc enim in tam tenera partium consisten-
tia facile eliquant aut depascuntur spiritus
insitos. Idem faciunt & *medicamenta immo-
derate calida & discussiva*, immo hæc longe
potentius nocere possunt, quod & citius &
validius spiritus insitos depopulentur, quam
alimenta prædicta.

III. De Motu, quiete, Actionibus & Exercitiis.

*Excessus
motus
possibilis
sed rarior
causa.* *Motus & exercitia modum si excedant, cor-
pus puelli in profusiorum sudorem sol-
vunt, unaque spiritus insitos partum non
nihil dissipant ac immunuunt, adeoque hac
ratione possunt ad hunc morbum invehen-
dum conspirare; licet rarissime contin-
gere putemus, pueros hinc affectum, de
quo agimus, incurrere. At defectus motus
& exercitiorum frequentissime atque effica-
cissime facit ad hunc morbum producen-
dum.*

dum. Etenim spinalis medulla nervique in-
 de orti, cæteræque partes primo affectæ, <sup>quantif-
 sima cau-
 sa.</sup>
 motui atque exercitiis maxime inserviunt.
 Torpor ergo & segnities istarum partium
 facit, ut neque satis foveatur earum calor
 insitus, neque is stimuletur, neque intem-
 peries frigida obrepens arceatur, neque
 humiditates excrementitiæ & superfluæ per
 debitam transpirationem excutiantur, quin
 effœminata quadam mollitie, laxitate, &
 interna lubricitate eas affici permittit, unde
 arteriæ quoque ad eas distributæ parum ir-
 ritantur, ignavos pulsus edunt, neque par-
 tes turgidulas reddunt, ast flaccidas & sub-
 sidentes relinquunt. Quibus de causis cir-
 cuitus sanguinis tardus, & imminutus red-
 ditur, nimisque quam par est lubricus, tum
 calor vitalis debilis necessario producitur.
 Quæ omnia satis evincunt hanc esse admo-
 dum efficacem hujus affectus causam.

IV. De Somno & Vigiliis.

Concedimus *Somnum* tum *frequentiorem*
 tum *productiorem* pueris quam viris deberi.
 Si tamen is vel in pueritia modum excedat,
 eodem res redit ac in defectu excitii ac mo-
 tus. Somnus enim quies quædam est & pri-
 vatio vigiliarum sive exercitii sensuum *σέση-
 νίς τις ὁ ὑπνός τις ἐξηγέρσει* : Vigiliæ
 autem

Somnus
 & vigilia
 eodem se-
 modo ha-
 bent ad
 hunc af-
 fectum
 prove-
 hendum
 quo quies
 & motus.

autem in ipso sensuum exercitio consistunt, teste Arist. de Somno & Vigil. Quare quæ ex defectu motus & exercitii oriri mala descripsimus, eadem quoque ex *somno nimio* contingere necesse est. E contra *immoderate vigilia* in tam tenella ætate valde quoque noxiæ sunt. Nam non modo alimentorum coctionem impediunt, alit in super acrimoniam quandam sanguini inurunt, dissipantque adeo principia constitutionis insitæ partium primo affectarum, & insitorum spirituum defectum invehunt.

V. De excretis & retentis præter naturam.

Causæ internæ morborum forte non incommode ad hunc titulum omnes reduci possent. Etenim quælibet contenta in corpore præternaturaliter alterata, quatenus sunt præternaturalia, suam ablationem indicant, & inter præternaturaliter retenta excernenda eatenus reputentur. An vero concedimus rectius omnes *causas internas* in duo genera distingui posse; quorum alterum continet *retenta & excreta præter naturam*, alterum contenta in corpore *præter naturam alterata*. Nam hæc posteriora non tantum per *excretionem* tolli, sed & per *alterationem* ad convenientem naturæ modum reduci possunt. Ut ut sit, magna est affinitas inter humores

res *alteratione vitiatos, & excrementitios retentos*. Etenim tot sunt in corpore, tamque varii excretionis modi, ut vix humor ullus per alterationem productus fingi possit, qui non facultatem secretricem & excretricem aliqujus visceris, alijsve partis proprie respiciat, & ab ea secernendus & evacuandus destinetur. Ideoque, licet errores coctionis primæ vix corrigantur in secunda aut tertia *per alterationem; per motum tamen localem, siue excretionem* alicubi in corpore factam, separatis partibus inutilibus, iisque rejectis, emendari possunt. Similiter alterata aliquo modo præter naturam massa sanguinis, aut humore quovis inquinata, materia peccans, quæ alias per alterationem domari non potest, excretionem forte ab aliqua parte aut viscere facta (nisi una facultas ejus secretrix aut expultrix impedita fuerit) brevi exterminatur. Magni igitur momenti sit oportet medicum scire, qui humores in specie in quovis morbo dominantur, & per quas vias determinatas ex naturæ instituto proprie excernendi sint.

Etenim tot sunt forte *excretorum species infimæ*, quot sunt *distincta Parenchymata* aliaque partes ad ejusmodi munus in corpore destinata. Credibile namque est, aliud excernere Hepar, aliud Renes, aliud Pancreas, aliud Lienem, aliud Ventriculum, & Intestina,

Errores
primæ
coctionis
licet vix
corrigantur in secunda
aut tertia
per alterationem
possunt
tamen
per motum
localem
corrigi.

Plures
sunt species
excretorum
quam
vulgo
statui solet.

aliud *Pulmones*, aliud *Cerebrum*, aliud *Testiculos*, *Uterum*, *Renes succenturiatos*, *Thymum*, *Glandulas Laryngis*, *Gutturis*, & *Facium*, aliud *Cuticulam*, & *Cutim*. Siquidem vix admittendum videtur, naturam sibi fabricasse diversæ speciei organa, diversis five uti ad unum idemque munus obeundum. Quando ergo contingit cujusvis dictarum partium excretionem cohiberi, peculiaris quædam impuritas inde in massam sanguinis redundabit; adeoque tot erunt præter naturam retentorum differentia, quot sunt genera partium excretioni speciali inservientium; & similiter tot erunt genera vitiosæ excretionis five nimia, five imminuta, five depravata, quot sunt diversæ viæ per quas excretio fiat.

Singula
excreto-
rum spe-
cies non-
dum no-
bis sunt
fatis no-
ta & per-
specta.

Si quis quærat an singula excretorum genera nobis sint satis nota & perspecta; Respondemus, desiderari adhuc exactam notitiam specialis humoris per *vas novum Pancreatis* excernendi; delude quid excernant *Renes succenturiati*, quid *Thymus*, quid *Glandula Laryngis*, immo forte vix dum satis constat quid rejiciat *Lien*. Ob hanc ergo causam, inter alias, visum est ab ulteriori aut accuratiori disquisitione de retentis & excretis five in ordine ad partes viasque quas spectant, five in ordine ad præsentem affectum, hic supersedere, potiusque insistere

stere quadripartitæ Galenum humorum divisioni in *bilem*, *pituitam*, *sanguinem* & *melancholiam*, addita solummodo *transpiratione indebita* & *sudore*. Licet enim dubitemus, an hæc divisio deducat humores ad species infimas, quod (ut supra notavimus) evidenter plures quam quatuor partes sint specie distinctæ humorum excretioni dicatæ; cum tamen hæc divisio humorum non modo omnibus medicis classicis arrideat, sed & in se omnino utilis sit, & saltem reducat humores ad certa capita seu genera (ut forte quodlibet genus plures sub se species complectatur) ei impræsentiarum insistere decrevimus; eoque magis, quod optime sub generali notione jungat & complectatur tum alterata præter naturam intus contenta, tum excernenda nondum excreta, eoque respectu levaverit ex parte onus nostrum, opusque contraxerit. Siquidem dum hoc modo procedimus, non opus erit aliud peculiare caput instituere de istis hujus morbi causis, videlicet de contentis præter naturam alteratis, quandoquidem sub hoc titulo, ut diximus, comprehendantur.

Causas ergo internas hujus morbi (sive sint humores excrementitii retenti, sive alteratione vitii) reducibus vel ad *bilem*, vel *melancholiam*, vel *pituitam* & *serosum humorem*, vel *indebitam transpirationem* & *sudorem*.

San-

Causæ
internæ
hujus
morbi.

Sanguis enim proprie dictus vix reus in hoc affectu deprehenditur.

Object. *Object.* *Objicias Practicos in hoc affectu fere semper vena sectionem in concha Aurium præscribere, eamque evacuationem utilem observare, quod vix admitteretur, nisi aliquo modo sanguis hic peccaret.*

Resp. *Resp.* Respondemus valere hoc remedium non ratione universalis plenitudinis sanguinis, sed ratione peculiaris plenitudinis ipsius capitis. Supra enim monstravimus in hoc affectu sanguinem inæqualiter partibus corporis dispensari, & quidem diminute partibus primo affectis, capiti vero nimis copiose. Licet ergo non adsit universalis sanguinis redundantia in hoc morbo, respectu tamen particularis plenitudinis ipsius capitis, utiliter forte sectis illis extimis & minutis aurium venis particularis ejusmodi depletio instituitur. Dicas nos hoc responso plethoram universalem quidem declinare, ast particularem capitis (quæ non minus causa morifica censenda) plane concedere. Respondemus nos fuisse supra explicuisse hoc vitium sanguinis, ubi egimus de inæquali distributione ejusdem, ad quem locum propriæ spectat, cum sit causa essentialis secundariæ non primariæ hujus morbi; ideoque hic non expectanda est inanis ejusdem rei repetitio. Pergendum ergo jam est in
pro-

proposita disquisitione de prædictis humoribus, tum transpiratione.

I. Bilis (sive intelligas hoc nomine humorem excrementitium in vesicula & poro biliario, sive calidiorem, sicciolem, acriorem, amaramque partem massæ sanguinis; sive nidorosum illum humorem, qui oleum rancidum sapore suo refert, ex corrupto cibo præsertim pinguiori, adusto, vel salso, in ventriculo genitum & fluitantem, sive ichores quosvis acres & corrosivos è sanguine corrupto in corpore productos) potest, si forte in corpore redundet aut ferociat ac dominetur, esse hujus morbi causa.

Etenim, licet videatur potius posse impugnare frigidam atque humidam intemperiem, quæ pars essentia primæ hujus morbi est; eo ipso tamen quod apta est nutritionem partium sive irritando nimium excretricem, sive attenuando alimentum, nonnihil impedire, & ipsam constitutionem infinitam partium extenuare aut eliquare, spiritusque adeo insitos absumere & dissipare, inter causas hujus affectus recte statuetur. Notum enim est biliosos, fere macros, & extenuati habitus esse ob rationes modo assignatas.

II, Melancholicus humor (sive intelligas terrestriorem sanguinis portionem; sive salinam illam & tartaream materiam in & cum

Quomodo Bilis possit esse hujus morbi causa.

urina

Quomo-
do me-
lancholi-
cus hu-
mor hu-
jus mor-
bi causa
esse possit

urina excretam, & in arenulas, ubi refrixerit urina, ut plurimum concrefcentem; sive acidum humorem in ventriculum à Liene forsitan (licet non per vas breve venosum, ut veteres crediderunt) refusum; sive terrestres illas alimenti assumpti partes, quæ cum facibus alvi per sedem deponuntur) quemvis horum intelligas, si redundet hic humor, neque debito modo expurgetur, culpari potest ut causa hujus affectus. Nam 1. humor ille qui *terrestrior pars sanguinis* est, si excedat justam proportionem in massa sanguinis cum minus aptum reddit ad nutriendas partes præsertim primo affectas. Partes enim primo affectæ nobiliores sunt texturæ quam parenchymata viscerum, aut ossium genus; ideoque supra monuimus parenchymata & ossa facilem admittere nutritionem, & per modum congestionis similem; verum illæ partes priores longe accuratorem secretionem & operosiores assimilationem postulant. Atque hinc est quod carnes viscerum animalium inter impuriora & crassiora alimenta recte reputentur; nimirum quod minus selecto sanguine, minasque ante unionem elaborato alantur. 2. *Salina* similiter, & *tartarea materia* nimium accumulata nutritioni inimica est, & potius dissipativa est ac depascens quam augmentationi favens. 3. *Humor acidus ventriculi* totus edax est ac fame-

famelicus, & forte ubi redundat ipsi sanguini consimilem deprædantem qualitatem facile impertiat. 4. Et ultimo *terrestriores alvi faeces* importune retentæ chylum inquinare possunt, eumque minus idoneum ad alendum reddere. Denique concedimus singula melancholiæ proposita genera superflue coacervata aut præternaturaliter retenta, non primo ac per se & directe ad huius affectus productionem facere; indirecte tamen modoque proposito ad ejus generationem nonnihil posse contribuere.

3. Pituita (sive sumatur pro *humidore & frigidiore parte massa sanguinis*; sive pro *serosa parte ejusdem*; sive pro *lento humore ventriculi & intestinorum*; sive pro *saliva & sputo*; sive pro *mucosarum aut faucium*; sive pro *peculiari humore, quem forte novum Pancreatis vas expurgare solet*) quomodolibet sumatur, si retineatur ac in corpore redundet, magis directe hunc affectum respicit, ejusque causam magis proprie & per se dici meretur. Est enim hic humor frigidus, humidus, lentus, crassus, torpidus, parum spirituosus, mollis, & interna lubricitate affectus; quæ omnia ad amissim quadrant cum essentia primaria & secundaria huius morbi propositi. Quocirca humor hic superflue accumulatus, cum in huius morbi productionem univoce conspiret, causa pro-

Quomodo Pituita huius morbi causa esse possit.

propria & agens per se merito æstimanda est.

Præter hos humores etiam *indebita transpiratio*, ut & *sudor* sive *nimius*, sive *deficiens* inter causas hujus affectus nonnunquam recenseri possunt.

Quomodo sudor excedens vel deficiens, ut & indebita transpiratio hujus morbi causa esse possit.

Etenim sudor immoderatus, ut & nimia transpiratio, dissipat vires, & una eliquat partes, imprimis externas in hoc morbo primario affectas, atque discussis spiritibus insitis facile post se intemperiem frigidam relinquit. Sed & transpiratio alio modo insuper, nimirum ubi nimis lubrica est, hunc affectum promovet. Requiritur enim ad justam caloris partium excitationem & conservationem debita quædam lucta exhalationum inter transpirandum. Quæ si deficiat, calor actualis quoque qui ex parte in ipsa hac lucta consistit) valde debilis ac languidus evadit, partesque frigida intemperiei facile exponuntur. Sed de hac re superius plura. E contra sudor præter rationem cohibitus, ut & imminuta transpiratio, facile febrilem calorem accendit, adeoque vires insitas frangit partesque dissolvit, easque frigida intemperiei postmodum facile obnoxias reddit.

Denique, ut reliqua verbo complectamur, humor, quivis præter modum ac rationem excretus, colliquationem partium
spi.

spirituumque insitorum dissipationem facile infert, adeoque corpus ad hunc affectum disponit. Atque hæc dixisse sufficiat de rebus non naturalibus causisque morbi inde ortis.

C A P. X V I I.

Morbi antecedanei, qui hujus morbi causæ esse possunt.

MOrbi hi, respectu essentiae propriæ, solo morborum nomine nuncupandi veniunt: attamen respectu hujus morbi, quem ut effectum post se relinquunt, causarum morbificarum rationem vere subeunt, atque inter causas hujus affectus accenseri debent. Etsi vero plurimi horum (quod ad parentes, pertineant, adeoque nativam labem proli imprimant) superius memorentur; suam nihilominus considerationem diverso tamen respectu & ordine hic jure mirentur. Morbos hos reducimus ad tria genera seu capita.

- I. *Ad morbos huic affines seu ex parte con-
generes.*
- II. *Ad morbos corpus extenuantes seu ema-
ciantes.*
- III. *Ad morbos ignaviam & torporem par-
tibus primo affectis inducentes.*

De I. Genere.

Qui
morbi
huic sint
affines &
congene-
res.

Morbos huic *affines* seu *congeneres* vocamus eos qui ex parte saltem consistunt in eadem natura cum essentia hujus morbi. Hujus generis sunt *intemperies quævis frigida, intemperies quævis humida; item quævis frigida & humida*. Nam pars primæ essentiæ hujus morbi includit intemperiem frigidam, ut & humidam, adeoque istæ intemperies cum hoc affectu ex parte conveniunt. Huc etiam spectant *cacochymia, pituitosa, melancholica & mixta; obstructio ab istiusmodi humoribus facta, cachexia, hydrops*. Imo huc etiam referre possumus, propter affinitatem, *morbos illos in quibus spiritus insiti nonnihil absumuntur*; quippe pars essentiæ hujus morbi consistit in penuria eorundem spirituum; alias vero commodius referuntur ad genus secundum; similiter *morbi in quibus partes primo affectæ torpore afficiuntur*, ratione affinitatis suæ huc possunt pertinere, licet tertium genus morborum enumeratorum magis proprie spectent. Porro *morbi, in quibus laxatur, & flaccescit tonus partium*, huc respiciunt; quippe qui partem hujus morbi includunt, eam videlicet, quæ consistit in laxitate, flacciditate, interna lubricitate & mollitie toni supra descriptis. Afferunt Philosophi Elementa, quæ in symbolicis, ut

voca-
unt in
morbi,
frigida,
vii fi-
lientia
gidam,
peries
Huc
melan-
odi hu-
no huc
ffinita-
normi-
hujus
a spiri-
ntur ad
quibus
ratione
, licet
torum
in qui-
uc re-
morbi
sistit in
itate &
nt Phi-
cis, ut
vo-

vocant, qualitatibus conveniunt, facile inter se transmutari; pari profecto ratione morbi, qui ex parte in eadem essentia conveniunt, facile reciprocum transitum ab uno ad alterum admittunt. Sic videmus Ephemeram, quæ in præternaturali calore cum putrida conventi, levi de causa in eandem degenerare. Notandum hic tamen, graviores morbos non ita prompte in leviores, atque leviores in graviores commutari. Præterea neque omnes morbi qui forte pariter de eadem essentia participant, æque facile inter se permutantur. Alii enim morbi promptius in alios, cum quibus ex parte conveniunt, quam alii transeunt, idque propter alias rationes præter dictam convenientiam. Ut ut sit, si intemperies frigida & sicca puello accideret, facile ea in frigidam & humidam laberetur, tum ob congruentiam utriusque morbi in frigiditate, tum ob peculiarem tenellæ ætatis versus humiditatem inclinationem. Etenim ob frigiditatem coctiones imperfectæ fierent, hincque cruditates seu crudæ humiditates accumularentur, quas facile & proxime in tam tenera ætate sequeretur intemperies humida. Porro intemperies frigida & humida, ratione frigiditatis tardior pulsum, ratione humiditatis magis lubricum minusque oblucentem efficeret, unde im-

minuto vitali calore , paullatim spiritibus insitis torpor obreperet ; denique , ob labilem illam retentionem ortam ab interna partium lubricitate , & ob debilem coctionem , spiritus insiti partium primo affectarum sensim quoque minuerentur , adeoque gradatim hoc modo introduceretur integra hujus morbi essentia. Sed de hoc genere hæc dicta sufficiunt.

De II. Genere.

Morbi plurimi emaciantes & quovis modo corpus extenuantes, licet forte ipsi nullo modo de essentia hujus morbi (quemadmodum morbi primi generis) participant, corpus tamen ad hujus morbi invasionem disponere, eundemque post se relinquere queunt. Etenim omnes morbi graviores & diuturniores, tractu temporis, atterunt & extenuant habitum partium, spiritus insitos absument, tonumque partium solvunt; atque hæc attritio, & extenuatio partium potissimum respicit partes in hoc morbo primo affectas. Nam, ut supra asseruimus, parenchymata viscerum non ita facile subjiciuntur colliquationi aut dissipationi; Quin in cadaveribus eorum, qui à longis morbis extincti sunt, dissectis, viscera nihilo ferme minora, immo forte majora frequen-

ter

ter reperiuntur, quando externæ partes (quæ in hoc morbo solent esse primo affectæ) vi morbi plurimum emaciatae sunt. Ideoque cum morbi extenuantes vim suam maxime in partes primo affectas exerant, facile contingit, ut ii in pueris ad morbum hunc invehendum faciant. Absumptis quippe magna ex parte spiritibus insitis partium primo affectarum, vix fieri potest, quin consequatur intemperies frigida, quam ob cruditatem excipit) ut supra monuimus) humida, simulque torpor; cum calor, activitas, & vigor partium maxime dependeant à spirituum insitorum copia. Atque ita exhibuimus modum, quo hic morbus insitit vestigiis aliorum præcedentium hujus generis; quod jam ulterius in tres classes subdividimus.

Prima comprehendit *morbos per insensiles vias habitum partium extenuantes & absumentes*. Huc spectant febres fere omnes, præsertim *Hæctica, Tabes, Ulcus Pulmonum cum febre putrida*: Item *febris quælibet continua violentior, febris ardens, maligna, pestilentialis, Pleuritis, Peripneumonia*; Item *variola & morbilli, ubi gravius affligerint*. Similiter *febres, intermittentes diuturniores*: Denique *morbis omnes chronici graviterque affligentes* idem præstant. Secunda Classis continet *morbos per vias manifestas colliquantes & solidantes*.

Tria genera morborum corpus extenuantium.

dam substantiam partium evacuantes. Huc referas immoderatam vomitionem, lienteriam, dysenteriam, diarrhoeam, fluxum hepaticum, diabetem, hemorrhagiam quamlibet profusorem, sudorem nimium, ulcus in quavis parte magnum, profundum, multamque materiam indies excernens. Hi enim affectus omnes evidenter habitum partium extenuant, & ad hunc morbum introducendum faciunt.

Tertia tandem complectitur morbos, qui quidem non directe, ast ex consequentia quadam substantiam partium dicuntur extenuare; ut omnes morbi impediens alimentorum vel coctionem vel distributionem. Siquidem hi partium à vitali calore continue depastarum reparationem prohibent. Hinc morbi varii Ventriculi, Intestinorum, Mesenterii, Pancreatis, Lienis, Hepatis immo morbi in ore, faucibus, vel gula impediens tantum assumptionem aut deglutitionem cibi inter causas huius morbi hoc respectu annumerentur. Ut intemperies, tumor, nausea appetitus defectus ventriculi; item intemperies, tumor, obstructio & scirrhus mesenterii, pancreatis, hepatis, lienis, similesve affectus alicujus dictarum partium, quibus debita alimentorum coctio vel distributio quovis modo frustratur, partesque inde defectu alimentum extenuantur.

De III. Genere.

Morbi torporem partibus primo affectis inducentes, peculiari quoque jure ad hujus affectus productionem conspirant. Etenim calor insitus istarum partium nonnihil ab illis sopitur, minusque efficax redditur; unde intemperies frigida sensim obrepit, quam & humida (ut modo dictum) facile consequitur, mollietisque etiam, tum interna lubricitas. Adhæc pulsus arteriarum ad istas partes delatarum paullatim enervatur, distributio sanguinis calorisque vitalis minuitur, partes ipsæ parcius aluntur, tandemque penuria spirituum insitorum supervenit; ut ab hac etiam radice, aliquandiu permanente, essentia hujus morbi demum pullulare queat. *Apoplexia, Paralysis, Lethargus, Carus, similesque affectus* huc maxime spectare videntur. *Rarissime* tamen pueri his de causis in affectum hunc incidunt, atque adeo raro, ut nondum nobis observare contigerit hunc morbum ab istiusmodi affectibus originem duxisse. Siquis hujus raritatis rationem exigat, dicimus puerorum corpora, ob raritatem ac permeabilitatem, rarius istis affectibus subjici; ubi vero forte iis corripiuntur, morbus ipse non constitutionem naturalem aut vitalem, aut animalem primo impetit; adeoque animalis facultatis de-

Pueri rarissime à soporosis affectibus in hunc morbum incidunt, & cur.

privationem aliquamdiu invehit, priusquam naturalem vel vitalem interturbet. Torpor vero, de quo hic loquimur, ad constitutionem naturalem pertinet, in quam non statim transferri potest. Porro, ob transpirationis facilitatem in corporibus puerorum, si forte isti affectus mitius ea invadant, facile ac cito excutiuntur; sin sævius irruant, æque ferme cito, ob constitutionis debilitatem, interimunt; quippe qui natura sua gravissimi sint affectus. Utrovis autem modo accidant, vix tamdiu protrahuntur, ut satis efficaciter torporem hunc insitæ partium constitutioni imprimant. Concedimus tamen hos affectus si forte diutius cum vita persistant, posse, tractu temporis, constitutionem insitam eo torpore afficere, ut morbus hic inde subsequatur, licet nondum id nostra observatione sit compertum.

Qui morbi sint, qui frequentius solent torporem huic morbo proprium invehere. Cæterum morbi, qui frequentius hunc torporem constitutioni insitæ partium primo affectarum invehunt, sunt illi ipsi, qui pueros quovis modo ab actionibus & exercitiis debitis, præsertim ab usu pedum impediunt; ut luxatio, aut fractura, vulnusve aliquod pedis, cruris, femoris, spinæ dorsi; item tumores aut dolores, similesve affectus, sive ii affligant partes jam dictas, sive alias, modo id efficiant, ut pueri inde ambulare, aut pedibus insistentes ludere, masculisve exercitiis uti recusent.

Hinc

Hinc enim torpet paullatim vigor calorque externarum partium quæ in hoc morbo primo sunt affectæ, atque inde catenatim succedunt cæteræ partes essentiæ hujus affectus, quemadmodum superius declaravimus.

Absolvimus jam enumerationem *causarum hujus affectus*, & ad *differentias* ejusdem proxime foret procedendum, nisi hic se interponerent. Difficultates duæ, quæ proprie resultant ex causarum propositarum ulteriori consideratione. Etenim causæ modo allatæ videntur omnes tum pueris, tum adultis communes; unde jure quæri possit. Qui fiat quod ætate grandiores non æque ac pueri hoc modo infestentur? Deinde cum causæ propositæ fere omnes communes sint cum Angliæ, tum multis aliis regionibus; & earum nonnullæ omnibus terrarum plagis. Hinc insuper quæri possit, cur in Anglia morbus hic frequentior quam in aliis regionibus occurrat? Has quæstiones ordine examinabimus, nostrumque de his judicium in medium proferemus.

CAP. XVIII.

Quæstio prior.

CUr ætate grandiores non æque ac pueri huic morbo sint obnoxii ? Quæstionis termini videntur insinuare affectum hunc posse quidem, licet admodum raro, adultis etiam accidere : sed hujus dubii solutionem in calcem præsentis determinationis reservamus. Interea primo opponendæ, & ex adverso pensitandæ sunt constitutiones seu dispositiones tum puerorum huic morbo maxime obnoxiorum, tum grandiorum rarius ei obnoxiorum ; necnon juvenum, virorum, & senum, idque in ordine & relatione ad hunc affectum. Quæstio enim ipsa non absoluta sed comparativa est, primaque ideo ratio determinationis ejusdem petenda est ex mutua collatione diversarum dispositionum dictorum subjectorum, quatenus eæ aut facilius aut difficilius impressiones propositarum causarum admittunt. Deinde etiam expendendæ veniunt accidentales quædam peculiæresque conditiones juniorum puerorum sub certa aliqua ætate, ob quas sub uua ætate magis, sub alia minus huic affectui redduntur obnoxii.

Quo

Quo priorem collationem felicius expectamus, ex adverso sistemus, hinc quidem pueros semestres, hornotinos bimulos, trimulos, quadrimulos; illinc vero quinquennes, & ultra ætate provectos, juvenes, viros, tum senes; illosque generali termino juniorum, hos seniorum seu ætate grandiorum complectemur, nisi forte res ulteriorem grandiorum distinctionem postulaverit. Hisce ergo præmissis collationem institutam aggredimur.

Distin-
ctio ho-
minum
respectu
ætatis in
juniores
& senio-
res.

I. Juniores pueri frigidiori temperamento præditi sunt senioribus. Calor enim temperamenti à primo ortu ad virilem usque ætatem intenditur, quo tempore in statu quodam consistit longe intensior illo puerorum; verum hinc sensim declinat ad extremam usque senectutem, paulloque ante hunc extremum terminum ad gradum istum, quo in pueritia occepit, relabitur; ante vero hunc terminum supremæ senectutis, temperamentum ipsorum senum calidius est illo puerorum. Licet enim revera juniores pueri uberiore calore insito, spirituque insito abundant, non tamen propterea necesse est calidiore temperamento fruantur. Siquidem ad constitutionem temperamenti calidi, præter spiritus insitos & calorem insitum, plura requiruntur concurrentia, verbi gratia, amplior portio humoris biliosi,

Juniores
pueri fri-
gidiori
tempera-
mento
præditi
sunt quàm
seniores,
& cur.

Plura re-
quirun-
tur ad
constitu-
tionem
tempera-
menti
calidi,

una-

quam
spiritus
infiti, &
calor in-
fuit.

unaque vel maxime vitalis facultatis validior nixus, nempe tum in pullis, tum in spiritibus vitalibus in circuitu suo. Cum ergo juniores pueri frigidiores sint, haud mirum, si morbis frigidis, qualis hic est, magis sint obnoxii. Quod ad senes attinet, praesertim in provectiore senectute; concedimus illos quoque & frigidiores esse, & frigidis morbis levi de causa subjici. Quapropter, hinc, videlicet à frigiditate temperamenti, nullam differentiam inter pueros juniores & hosce senes, respectu aptitudinis ad hunc morbum incurrendum, deducimus.

Differt
revra in
tempe-
ries hu-
mida
quæ pue-
ris ab illa
quæ seni-
bus con-
tingit &
quomo-
do.

2. Juniores pueri humidiores sunt ætate grandioribus. Senescere enim, si sano sensu sumatur, est siccessere. Quamvis enim senes suo modo etiam humidis affectibus, ut catarrhis, obstructionibus, cachexiæ, hydropi, paralyfi, lethargo, laxitati nervorum tremorique & similibus malis obnoxii sint, re ipsa tamen nonnulla est differentia inter intemperiem humidam, quæ pueris, & illam quæ senibus contingit. Nam in pueris adventitia humiditas intemperiem constituens, non tantum intimam solidarum partium substantiam perfundit, sed & eidem penitus incorporatur: ast in senibus solida partium substantia, vel tum quando intemperie humida imbuatur, non videtur

tur exuere suam terrestreitatem, sed quodammodo componi ex natura sua terrestri, & succo quodam adventitio humido crudoque, aut etiam excrementitio, vel in poros, vel in substantiam partium imbibito, non tamen satis incorporato sive unito Quemadmodum enim arena, multa aqua perfusa, totam terrestrem suam substantiam utcunque nonnihil madidam sibi retinet) ita & senum corpora, ut ut crudis vel excrementitiis humoribus madescant, non deponunt tamen terrenam illam substantiam, sive partem illam, quæ capitis mortui nomine à chymicis designatur, quam sibi in dies à primo ortu accumularunt. Est ergo hæc senum intemperies spuria, non genuina; cruda, non in substantiam partium plene digesta. Ideoque licet concedamus senes etiam posse suo modo, quo dictum est, laborare intemperie humida; liquet tamen una ex iis quæ diximus, quantum discriminis intersit inter hanc senum & illam juniorum puerorum. Porro quod hæc humida senum intemperies minus sit præsentimorbo conformis, quam illa puerorum ex eo manifestum esse potest, quod in senibus non eam mollitiem ac teneritudinem partium, quam in pueris deprehendimus, producat: neque eos æque disponat ad dissipationem aut colliquationem spirituum insitorum, aut
lubri-

lubricam permeationem sive sanguinis sive exhalationum, quæ in hoc affectu supponuntur; quin potius obstructionibus cæterisque malis supra recitatis, eos obnoxios reddit. Facta ergo collatione inter intemperiem humidam, quæ pueris junioribus, & illam quæ senes afficere solet, non levis resultat ratio, cur senes in hunc affectum saltem ægrius quam pueri incidant.

3. Pueri juniores, licet spiritibus insitis naturaliter abundant, ob corporis tamen perspirabilitatem, ob laxitatem & teneritudinem (ut dictum) minusque firmam partium cohærentiam, facilius quam seniores dissipationi & colliquationi spirituum insitorum subjiciuntur; & per consequens leviori de causa in eorundem inopiam incidunt.

4. Pueri juniores ob eandem infirmam partium consistentiam, torpori etiam redduntur magis obnoxii quam grandiores. Etenim ad vigorem & activitatem partium, præter justam spirituum copiam requiritur imprimis firmitas earum cohærentiæ & consistentiæ.

5. De Tono partium non opus est ut quidquam addamus; cum ejus debilitatem in junioribus pueris præ grandioribus toties jam insinuaverimus, & cuivis liceat, observare, ut tonus crescente ætate magis magisque firmetur.

6. Quod

6. Quod ad diminutam distributionem sanguinis ad partes primo affectas attinet, (quam notabilem esse partem essentiae hujus morbi secundariae supra probavimus) dicimus, grandiores aetate pueros tum validioribus tum frequentioribus exercitiis uti, quam juniores; & propterea in illis fortius proritari pulsus externarum partium, nempe primo affectarum, caloremque majorem in iis excitari & foveri, ideoque frigidam intemperiem potentius ab iis arceri.

7. Quod ad vitia organica, auctam nempe magnitudinem Capitis, Hepatis, vasorumque eorundem, similesque affectus attinet, notum est proportionem partium in grandioribus magis esse confirmatam, & stabilem in junioribus è contra facilius moveri atque alterari; cessante vero accretione, non nisi gravissimis de causis eam amplius immutari. Ut vel hinc etiam juniores pueri in hunc morbum maxime proni sint.

Concludamus ergo hanc partem quaestionis, juniores pueros, respectu peculiarium suarum, constitutionum & dispositionum naturalium esse magis huic malo obnoxios quam grandiores, eoque magis, quo juniores.

Juniores
pueri quo
respectu
sunt ma-
gis huic
morbo
obnoxii
quam a-
tate gran-
diores.

Verum non praetereunda, quae hic occurrit, objectio, quae opportune quoque occasionem subministrat transeundi ad alteram

obja. ram collationem, videlicet juniorum puerorum inter se. Si enim juniores pueri (ut ex dictis liquet) magis sint ex naturali sua constitutione & dispositione proclives ad hunc morbum, & quo juniores, eo magis; qui fit, quod pueri rarius ante semestrem ætatem & paullo ultra in hunc affectum incidunt? Etenim, secundum sententiam dictam, pueri mox à partu viderentur huic morbo maxime obnoxii; quod tamen experientia non comprobatur, quin potius contra testatur, pueros nempe ante nonum ætatis mensem vix ant quam rarissime in hunc affectum incurrere. Hic ergo aggredi nobis opus est alteram collationem puerorum juniorum inter se. Siquidem fieri non potest, ut ita constanter morbus hic pueris ad eundem maxime dispositis parceret, minusque dispositos frequentissime invaderet; nisi aliquid interveniret discriminis, quod illas ætates deversimode respicit, quodque morbi invasionem ante completum ferme primum ætatis annum remoratur, non obstante propensitate naturæ, & tamen postea, vel non omnino, vel non adeo potenter pueros ab hoc morbo tueatur. Hic ergo investiganda est ipsa ratio discriminis inter has ætates. Quam ut promptius assequamur, non erit forte abs re obiter annotare specialius, quæ ætates frequentius,

tius, quæ rarius, duce experientia hoc morbo affici observentur.

Asserimus ergo morbum hunc rarissime Quæ ætas junio-
rum ra-
rius, quæ
frequentius huic
obnoxia. infantes mox à partu, aut ante semestrem ætatem (immo forte ante nonum mensem) corripere. Ab illo tempore vero paullatim incipere frequentius indies grassari usque nempe ad primum ætatis annum completum cum dimidio. Inde frequentiam, quasi *ἀκμὴν* suam attingere, & in eadem quasi consistere ad finem usque secundi ætatis anni cum dimidio; ita ut tempus invasionis sit annus ille integer, qui mox primum sesquiannum à partu sequitur. Exacto secundo anno cum dimidio morbus indies minus frequenter invadere incipit, ob rationes scilicet supra allatas. Verum rationes, ob quas Infantes recens nati rarissime, & ob quas à nono mense ad sesquiannum frequentius, curque postea per integrum annum frequentissime afficiantur, hic ordine exigendæ sunt.

I. Rationes, ob quas pueri recens nati rarissime afficiuntur, hæc possunt assignari. Cur Infantes recens nati rarissime afficiantur.

Prima est, quod fœtus in utero ab æquali calore & amplexu uteri strenue muniatur adversus hunc morbum, ut supra declaravimus, & per consequens, idem in lucem recens editus aliquid munimenti contracti ab æquali illo uteri fotu aliquandiu retineat, ut statim à partu non ita facile in eum incidat.

P

Secunda

Secunda est, quod obstetrices & nutrices ea arte recens natos tractent, ut eorum conditio quam proxime accedat ad illam quam nuper in utero habuerant. Uno enim continuo involucrio totum corpus, excepto capite, undique involvunt: unde partes corporis exteriores & primo affectæ in hoc morbo ab injuriis externi frigoris muniuntur, calidæque exhalationes à quacunque parte corporis erumpentes isto involucrio forte duplicato aut triplicato, fasciisque circumducto, ex æquo retinentur, omnibusque partibus corporis æqualiter communicantur, ut quasi in communi hypocausto æquali calore foveantur. Cum ergo prima pars essentiae hujus morbi in inæquali frigida intemperie consistat, non mirum si munimenta hæc corporis eam ad tempus saltem avertant.

Lac muliebre saluberrimum infantibus alimentum

Exceptis certis casibus.

Tertia ratio forte esse potest *salubritas Dieta*. Lac enim muliebre tam tenellæ ætati saluberrimum alimentum est, præsertim è mammis exsuctum. Est quippe cibus simplex & uniformis, multum alens, coctu facilis, & constitutioni infantum amicus & familiaris. Quamdiu ergo hoc alimento commode aluntur, pauciores diætæ errores incurrunt, minusque huic morbo redduntur obnoxii. Notandum tamen, si lac nutricis non sit in se probum, vel alias non re-

respondeat constitutioni infantis, rationem hanc locum non habere. Quando igitur nutrix gravida est, aut immoderatus veneri dedita, quando ea cacochymica, valedudinaria, aut alias ægra, quando ea temulentia aut crapula aut insalubri diætæ dedita est, tutius est, nisi commodior nutrix in promptu sit, ablaetare infantulum.

Quarta & ultima ratio est, *tarditas motus hujus morbi in sua prima invasione*. Adeo enim lente sensimque obrepit, ut ad plures menses vix sui manifesta vestigia prodat, nisi forte à vehementissimis causis ejus progressus promoveatur, ut à morbo violentiore aut colliquante, seu antecedente, seu superveniente. Cum ergo tam lente morbus hic natura sua primas radices agat, cumque pueri, ut prius monstravimus, nascantur fere ab eodem immunes: vix contingit eum ante sextum mensem, immo raro ante nonum, evidenter in actum prorumpere. Atque adeo rationes reddidimus, ob quas infantes modo nati, non obstante constitutionis debilitate, ad plures menses ab hoc affectu defendantur.

II. Causæ, cur pueri à nono mense ad sexquiannum ætatis indies hoc morbo frequentius infestentur, sunt hæ.

I. Quod causa prima, modo proposita, recens-natis hunc affectum arcens indies remittit

Cur Infantes à 9 mense ad sexquiannum ætatis indies hoc morbo frequentius infestentur.

tat & ante nonum mensem plane evanescat.

2. Similiter causa propulsiva secunda supra data ante hanc ætatem indies inefficacior redditur. Etenim infantum manus, post menses aliquot, si non prius, à communi involucri liberari solent; & forte ante semestrem ætatem pedes quoque interdium, licet noctu iterum fascientur. Interdium ergo saltem membra externa communi hoc fomentu destituuntur. Sæpe etiam errant nutrices, dum infantes debiliores præmature vestibus induunt. Perperam quippe numero mensium tempus vestiendi definiunt, cum potius ex activitate ac robore motus pedum & manuum id æstimare deberent. Ubi enim motus & exercitium istarum partium plus conferat ad excitandum & fovendum earum calorem, pulsusque proritandos, quam fatus fasciarum, proculdubio maturum tum tempus est pueros è fasciis liberandi. Poro 3. *Post nonum mensem pueri fere varias sorbitiones, præter lac mammarum, admittunt, & ex varia dieta facilius in victus errores labuntur.* 4. Tarditas motus hujus morbi non impedit quin post nonum mensem in actum prorumpat. Etenim motus, præ tarditate imperceptibilis, tractu aliquot mensium, manifesta sua vestigia profert. Ultimo dentitionis mala huc etiam non parum contribuunt. Incipit enim dentitio fere circa septimum

Error nutriticum, quæ debiliores infantes præmature vestibus induunt, notatur. Quando fasciæ infantibus sint exuvendæ.

men-

menſem, variaque ſymptomata ſecum adfert, quæ facile tenella corpora ad hunc affectum diſponant.

III. Cauſa cur morbus hic poſt ſeſqui-
annum ætatis inter cunas frequentiffime graſ-
ſetur, ſunt;

1. Quod recitata prius cauſa propellentes
hunc affectum in junioribus, ſub hac ætate pla-
ne ſublata ſint, vel ſaltem inefficaciter admo-
dum agant.

2. Dentitionis mala, licet, quoad ſympto-
mata immediata quæ proferunt forte ante
hoc tempus evanuerint; ut plurimum ta-
men in partibus primo affectis diſpoſitio-
nem quandam poſt ſe relinquunt, quæ clam
ſe in illis occultans, poſt aliquot menſes
hunc morbum proferat. Eruptio vero den-
tium caninorum ſive ocularium dictorum
huc maxime ſpectat; cum hi paullo ante
ſeſquiannum ætatis erumpant, eorumque
eruptio laborioſiſſima eſſe ſoleat.

3. Accidentia quæ eveniunt cauſa ablaſta-
tionis huc etiam faciunt. Etenim tempus ſo-
lemne ablaſtationis non longe antecedit
ſeſquiannum ætatis: atque iſto tempore ma-
gna mutatio circa diætam, pueris contin-
git, quam ægre ferre ſolent. Quippe hinc
iraſcuntur, plorant, cibum præ animi motu
averſantur, haud facile placantur, neque ſa-
tis placide dormiunt. Quæ omnia præviam

Cur mor-
bus hic
frequent-
iſſime
pueros
poſt ſeſ-
qui an-
num æta-
tis uſque
ad ſecun-
dum
cum di-
midio af-
fligat.

saltem dispositionem ad hunc morbum (licet forte multum postea actuandam) partibus primo affectis facile imprimunt.

Atque ita tandem percurrimus hanc secundam etiam collationem, juniorum nempe puerorum inter se, causasque breviter explicuimus, cur isti pueri sub alia ætate magis, sub alia minus, huic malo exponantur.

An ætate grandiores unquam in hunc affectum incidant? Restat adhuc tertia pars quæstionis, quam nos reservasse diximus in calcem hujus disputationis examinandam. viz. *An forte ætate grandiores aliquando (etsi rarissime) in hunc affectum incidant?*

Affirmativa assertur sub certis limitationibus. Dicimus primo, Quod ad illam partem essentiae hujus morbi attinet, quæ consistit in intemperie humida, aliqualem differentiam expectandam esse inter illam intemperiem in junioribus pueris, & grandioribus, juvenibus, viris, maxime senibus. Etenim eadem differentia, quam supra posuimus inter intemperiem humidam juniorum puerorum & senum, secundum magis & minus observari potest inter ætates intermedias, magisque ideo cocta ac genuina erit humiditas juniorum, minus seniorum; ut ex eodem ratiocinio, mutatis mutandis, obvium est colligere.

Dicimus 2. Quod ad vitia organica attinet, necessario vasta occurrit differentia inter

ter huiusmodi morbos pueris & grandioribus ætate forte incidentes. Ossium enim tumores in carpis & talis, ut & illa pectoris acuminatio, nec non capitis ac pectoris impropportionate aucta moles, aut multo minus eminenter deprehendentur, vel plane aberunt, præsertim in adultis. Etenim crescente ætate partium figura & proportio indies confirmatio, stabilior & immobilior redditur; neque facile contingit unam partem præ altera tam insigniter per veram augmentationem excrecere.

Dicimus 3. Exceptis duabus conditionibus præmissis, idque eo modo, quo proponuntur, posse hunc affectum secundum cæteras ejus essentia partes (licet admodum raro, & non nisi gravissimis de causis) grandioribus pueris, juvenibus, viris, & senibus accidere. Nam 1. Intemperies frigida procul omni dubio iis contingere potest, licet non æque facile ac puerulis. 2. Intemperies humida similiter, sed sub limitatione modo proposita. 3. Penuria spirituum insitorum, licet non nisi potentissimis de causis, iis etiam incidere potest. Et enim morbi longi simulque colliquantes habitum partium, aut eum in auras dissipantes, aut longiori inedia & atrophia conficientes, spirituum insitorum inopiam necessario post se reliquunt. Videmus partes

externas etiam in adultis ab ejusmodi causis extenuatas & absumptas enervari, languescere, flaccescere, & omnino sufficienti spirituositate destitui. Concedimus tamen in adultis evicto morbo emaciante, ob vigorem pulsum cito reparari spiritus absumptos, hujusque morbi posita rudimenta intra unam vel alteram septimanam eradicari, & per consequens rarissime ea in adultis reperiri. Interim si forte contingat, ut absumptis spiritibus insitis impedimentum aliquod interveniat, quod retardet eorundem reparationem, fieri potest, hunc morbum, modo quo dictum est, succrescere. Torpor vero spirituum inopiam necessario consequitur. 4. Partes essentiae secundariae cum multum à vitiis primariis dependeant, ubi hæc diutius perseverant (exceptis tantum vitiis organicis) suo ordine supervenire queunt. Adeo ut non dubitemus quin morbus hic datis restrictionibus modo propositis & gravissimis urgentibus causis iisque diu persistentibus, cuivis ætati ultra pueritiam contingere possit.

Historia
morbi a-
dultis a-
pud nos
interdum
contin-
gentis
huic pue-
rili mor-

Apud Anglos morbus quidam senibus aliisque extreme debilitatis nonnunquam accidit, qui huic morbo admodum similis est, si non ejusdem plane speciei, salvis tantummodo exceptionibus prædictis, vernacula lingua ita affectos *bedridden*, quasi dicas
lecto

lecto affixos vocamus. Hi neque de dolore, ^{bo multum ad si-} neque alio alia alicujus momenti malo que- ^{milis,} runtur, nisi quod eorum partes motui infer-
vientes, illæ ipsæ nempe quas primo affe-
ctas in hoc morbo vocamus, extreme sint
debiles, molles, laxæ, flaccidæ, enervatæ,
ita, ut vix sufficiant corporis oneri sustinen-
do, cum interim eæ neque sint paralyticæ,
neque sensu aut motu penitus destituantur.
Dum hi in lecto recumbunt, alacriter quasi
sani loquuntur, surgere autem vel incedere
neque possunt neque cupiunt. Non minus
enim averfantur motum, quam ad eum ob-
eundum inepti sunt. Edunt, bibunt, dor-
miunt, ferme instar sanorum. Videtur mor-
bus hic multum saltem affinitatis habere (si
non sit ejusdem familiæ) cum hoc affectu
puerorum.

Porro testatur aliquis nostrum se sub ma-
nibus habuisse curandum virum generosum
30 circiter annos natum, qui ex immode-
rato vini & Tabaci usu quotidie fere per ali-
quot annos continuato, neglecta debita
cibi assumptione, in eam ventriculi de-
bilitatem incidit, ut quotidie mane vomue-
rit, omnemque plane cibum averfatus sit,
atque ubi eum invitus admitteret, vomitu
rejecerit. Coactus tandem est pro se-
danda ventriculi irritatione, ad quotidiana
num aquæ vitæ vulgaris usum confugere:

Observa-
tio Tri-
genarii
morbo
huic per-
quam si-
mili la-
borantis.

postea autem ex hac & cerevisia lupulata veteri; adjecto saccharo, confecit sibi potum, quo solo per tres ferme menses vitam sustinuit. Interim omnes partes quas in hoc morbo primo affectas vocamus, extrema macie conficiebantur, simulque molles, laxæ, flaccidæ & languidæ reddebantur, adeo ut neque se in lecto vertere, neque surgere, neque incedere, aut erectus stare potuerit; nullus tamen comitatus est dolor, neque ulla aut sensus aut motus privatio, non tussis, non respiratio difficilis. Facies partesque circa caput floridæ, bene habitæ, beneque coloratæ conspiciebantur, ut ex solo vultus intuitu vix suspicareris hominem ægrotasse. In lecto decumbens sedate cum sociis fabulabatur, per vices peti fumum exsugens, potumque prædictum ebibens. Eventus morbi non quidem ad hunc locum pertinet; breviter tamen in eorum gratiam, qui eum scire expetunt, annectimus. Medicus advocatus, interdicta intemperantia, & præter alia remedia, exhibito præcipue gr. β . *Laudani Londinensis*, compescuit nauseam, tum ventriculi tumultum, quam partem etiam internis tum externis roboravit; cibum probum facilisque coctionis præscripsit. Loco exercitii frictionibus matutinis calorem ad externas partes sollicitavit, porrecta prius exigua quantitate
elect.

elect, roborantis & aperientis cum tantilla
 portione chalybis confecti, & propinatis ℥ij
 vini absynthio & mentha conditi, & cum
 croco in nodulo suspensio parum tincti, immix-
 tis ℥iij cerevisia tenuioris adjecto sacch. ad gra-
 tiam. Porro purgatus est per intervalla be-
 nignis medicamentis, & vesperi cordiali-
 bus refectus. Intra 20 dies in tantum con-
 valuit, ut foras prodire, per horæ spatium
 obambulare, scilicet cum ascendere, tum
 descendere sine sustentaculo valuerit. Po-
 stea vero à simili intemperantia recidivam
 passus, absente medico defunctus est. Sed
 è diverticulo redeamus in viam, & ad sco-
 pum propositum sermonem nostrum diriga-
 mus. Affectus ipse jam confirmatus, qualis
 erat, cum medicus advocaretur, præter
 ventriculi mala, visus est includere maxi-
 mam partem essentia hujus morbi, de quo
 agimus. Etenim in partibus motui infer-
 vientibus, iis nempe quæ in hoc morbo
 primo affectæ sunt, intemperies frigida,
 sive ob defectum motus, sive ob imminu-
 tum vitalis sanguinis affluxum, tactu ma-
 nifeste deprehendebatur. Deinde in iisdem
 partibus intemperiem humidam ostendebat
 earum mollities, lubricitas, laxitas, flacci-
 ditas. Inopiam spirituum insitorum satis
 evincebat extrema istarum partium macies,
 torporem ineptitudo ad motum, & affecta-
 tio

tio quietis. Inæqualem sanguinis distributionem arguebat habitus plenior & floridior partium circa caput, dum cæteræ partes essent extenuatæ. Peculiaris autem causa hujus inæqualitatis in hoc ægro potuerit fuisse frequens vomitio, qua uberior sanguinis affluxus ad partes circa caput concitatus fuit, cæteris eo propemodum destitutis.

Ex jam dictis facile est cuivis perspicere maximam saltem partem essentiæ hujus morbi in memorato affectu conclusam fuisse. Unde tandem probabiliter inferre licet, possibile esse hunc affectum adultis etiam sub propositis limitationibus accidere; licet is rarissime in illas occurrat, quod gravissimas causas per longum tempus superstitæ vita continuatas ad sui introductionem postulet. Atque ita demum disquisitioni super hac priori quæstione terminum imponimus.

CAP. XIX.

Quæstio posterior.

Cur in Anglia frequentius hic morbus occurrat, quam in aliis regionibus? & An sit Anglis vernaculus.

DAri morbos *Endemios* sive *vernaculos* & *patrios*, qui nempe certæ alicujus regionis incolas ob communem causam, frequentius, quam aliorum locorum incolas infestent, communi medicorum consensu est. At cum relatio regionis ad morbos in ea frequentius grassantes diversimoda observari possit; & cum viri etiam cordati morbis nonnullis denominationem à certis regionibus improprie adscripserint; denique cum illi, qui hactenus de morbis vernaculis tractarunt, omnes morbos in quavis regione frequentiores indiscriminatim (ac si de morbi vernaculi natura ex æquo participarent) vernaculos nuncuparint; operæ pretium duximus nonnulla de horum morborum inter se differentiis præsentis disquisitione præmittere.

I. Ergo, morbi à regione denominantur vel *proprie*, vel *minus proprie* & *abusive*, vernaculi. Morbi

Quatuor
conditio-
nes, ut
morbi
dicantur
proprie
vernacu-
li.

Morbi proprie vernaculi dicti 4 condi-
tiones, ut sic dicantur, postulant.

I. Conditio est, *ut sit morbus frequentior in illa regione, cui attribuitur ut vernaculus, quam in ulla alia regione, cui non attribuitur ut talis.* Etenim morbus vernaculus perpetuo supponitur diversas regiones inæqualiter respicere; unamque magis (illam nempe cui adscribitur) aliam vero minus infestare.

II. Est, *ut dependeat morbus ab aliquali loci inclementia.* Morbus enim proprie vernaculus quoddam crimen & vitium ipsi loco imputat. Quando ergo locus ipse peculiaris cuiusdam vitii non reus est, improprie certe, immo falso, atque injuste stigma tale ei inuritur.

III. Conditio, *ut regionis inclementia tanta sit, ut etiam cautiore eosque qui debitum sanitatis regimen locoque appropriatum diligenter observant, afficiat.* Certis quippe regionibus peculiare quid in sanitatis regimine debetur. Ubi ergo populus, posthabita ejusmodi peculiari loci observatione, ex errore in 6 rerum non-naturalium usu, in morbum aliquem epidemicum inciderit, non is pro Endemio seu vernaculo habendus est, sed errori, imprudentiæ, aut incogitantæ & negligentæ incolarum adscribendus est. Morbus enim hic, quem supponimus, præcaveri pote-

poterat, modo regimen sanitatis loco appropriatum fuisset rite observatum.

IV. Est, *ut vitiosa ista regionis constitutio aliquandiu permanens & durabilis sit, aut ad minimum frequenter recurrens.* Vitium enim loci, quod fugax est, neque diu durat, nec sæpius recurrit, ut extraneum quid & mere adventitium respectu regionis habendum est, ut morbum patrium proprie non denominet. Exempli causa, Si perniciofa quædam & insolita aura ex aliis regionibus huc forte afflaretur, morbumque communem produceret, eaque non ultra menses aliquot vigeret; certe morbus ille non proprie vernaculus, at fortuitus casuque eveniens dicendus esset. Quapropter Febris Ungarica, tum sudor Anglicus, licet ab istis regionibus respective nomen sortiti sint, minus proprie jam saltem vernaculi nuncupantur, cum careant durabili fomite in istis locis persistente, & cum vel plane cessarint, vel saltem non magis hic aut illic, quam alibi impræsentiarum dominantur.

Morbi improprie vernaculi includunt quidem primam conditionem propositam proprie sic dictorum? scilicet, Quod frequentius in regione, cui adscribuntur, quam in aliis occurrunt: (alias enim ne improprie quidem venaculorum appellationem mererentur.) Carent tamen 2. 3. vel 4. Vel enim

Qui
morbi
impro-
prie di-
cantur
vernaculi

enim carent fomite in regione radicata ; vel fomes , quem habent , admodum debilis est , & inconsiderabilis , quique ex regimine diætæ loco appropriato superari potest ; vel denique fomes non permanens & durabilis est , neque frequenter recurrit. Per fomitem autem hic intelligimus aliquid respectu sanitatis culpabile in ipsius regionis conditione fundatum. Quando ergo morbus aliquis communis & frequens oritur ex abusu alcujus commoditatis regionis , ut si gens aliqua propter uberiores frugum vel fructuum proventus similemve fertilitatem regionis , vel propter diuturnam ac feram pacem intemperantiæ , socordiæ , aliisve vitiis se addiceret , indeque morbum aliquem communem incurreret , morbus is non proprie venaculus censendus est. Occasio enim istius morbi , quam suppeditavit patria , in se laudabile quid est , ideoque quodcunque ejus abusu accidit non patriæ , aut soli incolarum errori jure imputandum est. Similiter , si fomes morbi sit culpabilis , neque tamen is in ipsa constitutione regionis fundetur , verum in aliqua hominum actione , ut quando ex clade belli inhumata cadavera putredine sua aërem inquinant , indeque morbum Epidemicum producant , non est hic morbus venaculus dicendus cum ab arbitrio

tio homi
pendeat.

Morb
niam &

ex pravi
vicinam

dum N
bum Ga

vernacul
in Neap

bum Ne
his satis.

Mort
originali

novus
inhabitat

neris fo
Febris i

cant, si
celus pa

Polos.

Morb
vus is el

fam de
est. Ne

tio regio
nitatem

novatio
incongr

colatum

trio hominum, non proprio loci vitio, dependeat.

Morbus etiam nonnunquam per calumniam & abusive genti vel loco adscribitur, ex pravo & malevolo animo alicujus gentis vicinam defamare cupientis. In hunc modum Neapolitani Luem Veneream morbum Gallicum vocant, quasi is Gallis esset vernaculus; è contra Galli calumniam illam in Neapolitanos retorquent, & eum morbum Neapolitanum nuncupant. Verum de his fatis.

Morbus proprie dictus vernaculus, vel *originalis est & antiquus, vel adventitius & novus*. Originalis is est, qui, prima loci inhabitatione, incolas infestavit: hujus generis forte est *Bronchocele* apud Alpinos: Febris illa ardens, quam *Calenturam* vocant, sub Zona torrida; *mortificatio* sive *sphaecelus partium à frigore sub Zonis frigidis versus Polos*.

Morbus vernaculus adventitius seu novus is est, qui ob communem aliquam causam de novo regioni supervenit. Hic triplex est. Nam, *vel provenit ab originali aliquo vitio regionis, tractu temporis, in incolarum sanitate prevalente; vel ab alteratione seu innovatione aliqua ipsi Regioni accidente, vel ab incongruitate loci cum complexione novorum incolarum.*

Morbus
proprie
dictus
vernacu-
lus du-
plex est.

Verna-
culus ad-
ventitius
seu no-
vus rur-
sum tri-
plex est.

1. Morbus vernaculus novus regioni supervenit ab originali aliquo vitio, tractu temporis, prævalente. Fieri enim potest, ut firmiora corpora primorum incolarum alicujus loci influxui regionis valide insalubri resistant, & morbi vernaculi invasionem per multa secula repellant, licet postea progenies illorum, tractu temporis, paullatim immutata in ista peculiari ratione complexionis, qua ante resistebant, in morbum aliquem vernaculum demum labantur. Etenim plica Polonica Sarmatis & Polonis, scorbutus incolis littoris maris Baltici morbi sunt vernaculi, iidemque morbi novi sunt, (ut omnes fatentur) veteribus plane incogniti. Jam vero nondum constat ullam notabilem aut insignem immutationem vel innovationem, istis regionibus accidisse ante illorum morborum eruptionem, cui possis novi morbi originem probabiliter adscribere. Quare dicendum potius videtur novos istos morbos ab antiquo & originali locorum vitio profluxisse, non tamen eos prius exortos ob peculiarem vim primorum incolarum iis resistendi. Nam & in hunc usque diem nonnullas familias in prædictis locis ab istis morbis immunes, regionumque injuriæ nec dum cedentes, perseverare credibile est.

2. Morbus vernaculus novus provenire potest

potest ab immutata vel innovata regionis constitutione. Hujusmodi innovationes locorum accidunt, aut ab inundationibus aquarum, aut terræ motibus, aut eruptionibus vel novarum scaturiginum perniciosarum, vel novarum exhalationum forte mineralium è cavernis terræ, à maligno aliquo siderum aspectu, similibusque causis.

3. Morbus novus vernaculus provenire potest ab incongruitate loci cum incolarum complexione. Hujusmodi morbi maxime accidunt gentibus, quando ab una regione in aliam migrant, præsertim ubi constitutiones regionum, in quas se conferunt, admodum diversæ sunt ab iis, à quibus recedunt. Sic Angli qui primum Virginiam inhabitaverunt, tumore Abdominis & Hypochondriorum frequenter affligebantur; qui ubi in Angliam redierunt, haud difficulter curabantur: at illic permanentes, non æque facile.

Porro morbi vernaculi inter se differunt, quod alii *ex toto* dependeant ab inclementia regionis, alii *ex parte* tantum. Prioris generis videtur sphacelus membrorum à frigore in septentrionalibus tractibus Polo vicinioribus: integra quippe morbi essentia inclementiæ loci adscribi potest. Posterioris generis videtur Lues venerea apud Indos occidentales. Putatur enim illic contrahi

Alia
morbi
vernaculi
differen-
tia.

trahi partim ex impuro concubitu, partim ex peculiari insalubritate loci. Similiter in Hybernia dominatur dysenteria, quæ partim dependet à constitutione loci, partim ab erroribus diætæ. Atque hæc in genere de morborum vernaculorum differentiis dicta sint. Proxime jam inquirendum, *Cur in Anglia frequentius quam in aliis regionibus morbus hic occurrat?* & obiter notandum an, & quatenus idem sit Angliæ vernaculus?

Angliæ
tempe-
ries frigi-
da & hu-
mida.

I. Sciendum est Angliam esse insulam, & nonnihil humiditatis à vicinia maris, tum frigiditatem à distantia ab æquatore mutuari; deinde eam innumeris prope fontibus ubivis fere locorum scaturientibus abundare; denique multis pluviis iisque frequentioribus quam plerasque alias regiones irrigari: Quæ omnia frigiditatem atque humiditatem loci satis attestantur. Cum ergo intemperies frigida & humida sit pars essentiæ hujus morbi, facile inferre licet corpora incolarum magis hic ad istas intemperies inclinari quam in aliis regionibus calidioribus & siccioribus.

An, &
quatenus
hic mor-
bus dici
possit
Angliæ
vernacu-
lus.

Si ergo quæras, an hic morbus, ex hac saltem sui parte recte dicatur Angliæ vernaculus?

Respondemus, eum quodammodo sic dici posse (licet forte non proprie) eatenus nimirum, quatenus aliis regionibus pariter hu-

humidis
obseruetur. Siq
disposita
temperie
ipsa An
periem
essentia
se solam
omnem
hunc m
concedat
mitati
tamen i
esse Ang
Porro
respectu
Angliæ
dia, Zel
quibus
ter grass
non res
bus vig
nempe
que An
sam, q
Ad hæc
non eo
extra a
& simili

humidis ac frigidis (etsi in iis forte nondum observetur) idem, ut vernaculus attribuitur. Siquidem illæ regiones etiam, æque dispositæ sunt ad frigidam & humidam intemperiem suis incolis imprimendam ac ipsa Anglia. Notandum autem est intemperiem frigidam & humidam esse partem essentiæ hujus morbi communem, & per se solam eundem non specificare, neque omnem intemperiem frigidam & humidam hunc morbum inferre. Quapropter licet concedamus excessum frigiditatis, & humiditatis Angliæ vitio verti posse, negamus tamen inde recte inferri morbum integrum esse Anglis vernaculum.

Porro reperiantur forte regiones, quæ, respectu tum frigiditatis, tum humiditatis Angliam longe excedant, ut *Scotia*, *Hollandia*, *Zelandia*, *Hybernia*, *Dania*, similesque, in quibus tamen nondum hic morbus frequenter grassari notatus est; si ergo hic morbus non recte imputetur his regionibus, in quibus viget communis illa causa, excessus nempe frigiditatis & humiditatis, certe neque Angliæ propter istam communem causam, quæ hic levior est, jure imputetur. Ad hæc, frigiditas & humiditas Angliæ non eo usque à mediocritate recedunt, quin extra admotis, intus assumptis, exercitiis & similibus, recto nempe usu rerum non-

naturalium satis superque corrigantur, quominus hæc imputatio ei altius inuratur. Quapropter si hæc ita se habeant, si nimirum intemperies frigida & humida sint tantum communis pars morbi, si aliæ regiones, in quibus nondum viget morbus, sint ad minimum æque obnoxia frigiditati & humiditati, si denique istæ intemperies regimine diætæ loco appropriato præcaveri possint, certe ratio ab humiditate & frigiditate climatis desumpta, quam modo reddidimus, cur Angli frequentius hoc morbo tententur præ aliis, valde manca & insufficientis erit, ut nobis in hac sola acquiescere minime liceat; ideoque nihil aliud illam assignando voluimus, quam Angliam hinc magis disponere incolarum corpora ad hunc affectum, quam calidiores ac sicciores regiones suorum incolarum corpora. Atque adeo ad alias hujus frequentia causas investigandas procedimus.

Anglia
regio ad-
modum
proliera.

II. Loco annotare possumus Angliam esse *admodum proliferam*, & tum conceptioni tum gestationi satis favere, neque abortibus ita obnoxiam. Hinc autem evenit, ut non tantum viri robustiores validioresque, & integra sanitate præditi, sed & languidiores, debiliores, ac valetudinarii generent fœminæque infirmæ, cachecticæ, cæochymicæ, immo & in Tabem pronæ

con-

concipiant, ad nonum mensem gestent, legitimeque pariant. Minime autem mirandum est, si foetus è tali seminio genitus, quique soli fere clementiæ loci vitalitatem suam debet, minus vegetus & vicens, minusque nervosus, & in hunc affectum plane pronus in lucem edatur. Etenim ipsa benignitas regionis hoc respectu nonnullius infirmitatis in genere occasio esse potest. Quemadmodum enim barbari olim populi inhumaniter tractando recens natos infantulos, eos nempe nudos præ gelidis lymphis sub dio immergendo, infirmiores frigore ipso enecarunt, robustiores vero solos, qui injuriæ ejusmodi tractationis non succumbebant, educarunt, unde universa gens ab ista inhumanitate valida tandem ac robusta evasit; ita quoque è contra ipsa clementia loci infirmiores foetus promiscue una cum robustioribus præservando mixtam quandam gentem ex infirmis & validis conflata proferendi occasionem ministrat. Ne quis tamen erret, non volumus omnes in hac regione pueros in hunc affectum pronos ab infirmis parentibus & valetudinariis fatos fuisse. Licet enim parens uterque vel alteruter infirmus ut plurimum similem prolem edat, frequenter tamen videmus parentes satis validos etiam prolem huic morbo facile obnoxiam generare. Quare nec-

dum in hac secunda caussa acquiescimus, sed alia adhuc adinvenienda est, à qua sufficiens ratio frequentiae hujus morbi apud nos derivari possit.

Diuturna pax occasio est effeminatio corporum incolarum.

III. Ergo loco dicimus frequentiam hujus morbi in Anglia multum fuisse promotam à *diuturna ac secunda pace* regionis primam ejus eruptionem præcedente. Per hanc enim ditiores familiae, quas primas hic morbus infestavit, & adhuc præ aliis infestat, otio se ac delicatiori molliorque vitae generi addixerant, indeque in constitutionem humidiores, laxiores, molliorem, effeminatam, & ab excrementitiis humoribus minus perpurgatam inciderant, adeoque liberos huic morbo facile obnoxios procreant. Dicas, Scotiam ac septentrionales partes Angliæ ipsius, licet pari pace & securitate potitæ fuerint, non pariter tamen, immo rarissime hoc affectu affligi observatas.

Respondemus, revera Scotiam & septentrionales partes Angliæ quam australes & occidentales rarius ac mitius hoc morbo affligi. Interim forte prima ejusdem vestigia & quasi rudimenta longe frequentiora sunt etiam in locis dictis, immo & nonnullis exteris regionibus, quibus vix dum morbus notus est, quam vulgo creditur. Etenim licet hic morbus australibus & occidentalibus

An-

Angliæ, tractibus admodum familiaris sit, vulgoque satis notus, sæpe tamen videre licet pueros eo leviter affectos, de quibus neque parentes, neque alii ejusdem familiæ vel conqueruntur, vel quid mali suspicantur: immo multos novimus solo beneficio aucti caloris sive incremento ætatis sive exercitiis sanatos absque ope medica, quos nemo amicorum affectos putaverat. Quanto ergo facilius prima rudimenta hujus morbi illos lateant, quibus minus familiaris est, & apud quos rarissime ad eum gradum ascendit, ut opem medicam opus habeat implorare. Morbus hic longius latiusque extenditur quam vulgo credi solet. Suspicamur ergo hunc affectum frequentior rem esse quam credi solet, tum in Scotia tum in septentrionalibus Angliæ partibus, immo & in nonnullis regionibus, in quibus hætenus ignoratur; verum in iis locis mitius & remissiori gradu affligere, ut in medicorum manus non facile deveniat. Is enim mos vulgi est, medicum non accersere (præsertim ad infantes & puerulos) nisi morbus satis vehementer urgeat. Utcunque se res habeat, nondum quidem videmur satisfacisse propositæ objectioni, cur Angli occidentales & australes gravius & frequentius septentrionalibus & Scotis cum hoc morbo conflictentur, etsi pax & securitas utrique regioni par fuerit. Concedimus ergo ulteriorem adhuc

Q 5

ratio-

rationem hujus differentiae succenturiandam esse.

Australes
& occi-
dentales
Angliae
partes
multo
sunt fer-
tiliores
ac opu-
lentiores
quam se-
ptentrio-
nales.

Mollior
vitae ra-
tio tractu
temporis
familias
enervare
solet.

IV. Itaque & ultimo dicimus hujus differentiae causam esse *affluentiam omnium bonorum in australibus hisce & occidentalibus Angliae partibus*. Est enim haec pars Angliae multo florentissima opulentissima, feracissima, voluptatis omnimodae illecebris instructissima. Haud mirum ergo si hic primo hominum vivendi genus mollescere, vires labescere, corporis robur & tonus exsolvi coeperit. Versus septentrionem durius vivitur, frequentius exercitium corporis obitur, luxui & voluptatibus minus indulgetur. Jam vero quod mollior ac delicatior vitae ratio, tractu temporis, familias enervet, satis superque nobis historiae testantur, ut alia probatione opus non sit. Observare enim licet nobilissimas generosissimasque familias ob hanc ipsam causam serius aut citius degenerasse, aut etiam extinctas fuisse, eoque citius quo magis averсатаe fuerint labores & mascula exercitia, seque mollietati, otio, lusibusque foeminae addixerint. Neque unquam in majori periculo degenerationis familiae versantur, quam ubi bonis omnibus affluunt, & ob copiam securitatemque parentes ad molliem, otium, vitamque effoeminatam, procul omni labore, cura, & solitudine, quam maxime invitantur.

Quis

Quis opulentior, securior, aut effœminatior Solomone? filium hic post se reliquit Rehoboam degenerem. Henerici octavilinea extincta forte est ob similem causam. Innumera prope exempla in hanc rem accumulare, si opus esset liceret. Ut ut sit, videmus hunc morbum ditiores familias frequentius & gravius affligere quam pauperes; quare neque mirandum eum ditiores atque amceniores quoque partes Angliæ, australes nempe & occidentales prius invasisse quam septentrionales. Sed de hac re hæc dicta sufficiant. Restat tantum inquiramus an & quosque tres ultimo assignatæ causæ respiciant denominationem morbi vernaculi, & an propter illas morbus hic Angliæ attribui possit ut vernaculus.

Sciendum igitur est tres hæc causas in quantum à regione dependent, non esse causas per se, neque ex natura sua morbum hunc producere; verum esse tantum occasiones ob quas per accidens morbus hic oriri possit. Per se enim laudabiles regionis conditiones denotant, tantum quid culpandum in ea inferant. Quis enim patriam suam criminari possit, quod ea procreationi liberorum faveat, multo minus id improbare, quod longa securaque pace fruatur: denique minime omnium accusare amœnitatem regionis, fertilitatem, bonorumque

Morbus hic non proprie dici potest Anglis vernaculus.

rumque omnium affluentiam. Hæ enim omnes ex se benedictiones sunt, conditionesque patriæ exoptandæ. Cum ergo supra monuerimus morbum proprie vernaculum notam aliquam constitutionis vitiosæ loco, cui adscribitur, inurere; fieri non potest, ut propter regionis commoditatem, ei morbus aliquis, ut proprie vernaculus, attribuat. Quapropter (ut verbo, quæ dicta sunt fusiùs, complectamur) licet hic morbus ex parte frigiditatis & humiditatis fomitem in ipsa regionis constitutione habeat; licet etiam tres alias occasiones invadendi à regione mutuè, cum tamen, per debitam observationem regiminis sanitatis, loco appropriati, intemperies istæ præcaveri possint; & cum tres reliquæ occasionalis causæ per se minime culpabiles aut exoptabiles sint, morbum hunc non esse proprie Angliæ vernaculum dicendum est. Atque ita finem imposuimus disquisitioni nostræ de causis hujus morbi.

CAP. XX.

Differentiæ morbi Rachitidis.

PLures sunt hujus morbi *differentiæ* ob variorum malorum concursum, quam quis facile putaret; quarum aliæ majoris, aliæ sunt minoris notæ. Præcipuas hic breviter proponere decrevimus. Earum enim cognitio non modo ad signa prognostica definienda utilis est; quo varii morbi eventus distincte; secundum illas differentiæ, prædicentur; sed & insuper ea conducit tam ad præcautionem, quam ad curationem morbi, viz. ut ex earum consideratione apposita & proportionata præsidia eligantur.

Desumuntur autem hæ differentiæ vel ab ipsa *essentia morbi*, vel ab *ejus causis*, vel denique ab aliis morbis cum eo complicatis. Morbi *essentia* diversimode variare potest. Viz.

1. *Ratione partium essentia secundaria præsentium vel absentium.*
2. *Ratione magnitudinis.*
3. *Ratione vehementiæ.*
4. *Ratione virium.*
5. *Ratione temporum.*

Concedimus equidem nonnullas differentiæ hisce titulis subjectas aliquo modo coincidere: cum tamen formales earum conceptus distincti sint, diversas certe merentur

Divisio
differen-
tiarum.

tur considerationes. Licet enim morbus eo ipso etiam respectu dicatur major, quod plures essentiae secundariae partes in eodem aegroto complectatur; diversa tamen & distincta est haec consideratio ab illa magnitudinis. Etenim magnitudo proprie respicit gradum recessus à naturali statu, non naturam partis essentiae praesentis vel absentis. Hinc quippe differentia plusquam gradualis resultat. Similiter nonnullae reliquarum differentiarum idem forsan in concreto significant; at vero in abstracto & formaliter diversum quid & separatae considerationis designant. Sed pergamus.

I. Diff.

I. Differentia hujus morbi illa est, quae oritur à praesentia plurium vel pauciorum partium essentiae secundariae ejusdem. Etenim licet omnes partes essentiae primariae perpetuo adsint praesente ipso morbo, non tamen necesse est omnes partes secundariae essentiae semper adesse. Siquidem haec accessoriae sunt essentiae primae, eique paulatim superveniunt: immo nonnullae earum intervenientibus causis impredientibus ita plane intercipi possunt, ut omnino non appareant. Huc referas illam differentiam, quam in calce praecedentis disputationis proposuimus, quamque adultis possibile esse accidere, etsi rarissime, demonstravimus. Verum cum nostrum institutum sit de morbo, qua

qua puerili, hic tantum tractare, suffecerit hanc differentiam sic obiter notatam præterire. Sed & in ipsis etiam pueris contingit aliquando nonnullas essentia secundariae partes, quæ cum essentia primaria etiam conjunctissimæ sunt, saltem ordine naturæ succedere. Primaria enim essentia causæ vicem sustinet, quæ semper natura prior est causato. Veruntamen ordine temporis nonnullæ partes essentia secundariae simul quasi cum essentia primaria invadunt, aliæ autem tractu temporis superveniunt. Quæ hoc loco veniunt distinguendæ. Illæ enim plane inseparabiles sunt hæ vero separabiles ab hoc morbo.

Partes essentia secundariae inseparabiles reduci possunt ad hæc capita. 1. Ad Tonum partium primo affectarum vitiatum. 2. Ad inæqualem & imperfectam distributionem vitalis influxus in partibus primo affectis. 4. Ad vitia secundaria constitutionis animalis. Vitia hæc superius, ubi de essentia secundaria huius morbi, egimus, satis explicantur; ubi quoque, propter arctam eorum connexionem cum essentia primaria, quivis facile percipere potest ea simul tempore (licet non sine causali dependentia ab essentia primaria) incipere.

Verum Organica vitia omnia supra quoque memorata, separabilia & nonnunquam actu

actu separata ab hoc morbo deprehenduntur. Etenim magnitudo Capitis, macies artuum, iucurvationes sive Tibiæ sive ulnæ, inflexiones articulorum, pectoris angustia, non statim ab initio hunc affectum necessario concomitantur, sed tractu temporis paulatim morbo succrescunt. Et licet ἀλογιστοφία partium, quæ quodammodo in jam dicta vitia influit, levissimo gradu dici possit adesse ab initio morbi; illa tamen ipsa ex se tantum symptoma est, & non morbus, neque mox à principio istos morbos magnitudinis, figuræ, & situs producere valet. Porro non necesse est, ut simul; & ex æquo vitia hæc organica Rachitide laborantem invadant. Concedimus quidem extenuationem partium 1. affectarum, ubi morbus aliquandiu durat, semper & necessario ei succedere, neque postmodum perseverante morbo amoveri posse; esse præterea partem principem inter partes essentialiæ secundariæ separabiles; immo extenuationem fientem immediate consequi imminutam nutritionem partium primo affectarum, haud aliter ac imminuta nutritio sequitur immediate primam essentialiam morbi in dictis partibus; Interim dicimus extenuationem factam, quæ secundaria morbi pars ipsa est, de qua loquimur, necessario præsupponere morbi motum ac tempus, atque

in primo momento existentiae morbi existere non posse. Dicimus insuper medicos non agnoscere ullam mutationem factam in partibus sensui expositis, quæ sensui nondum compareat, & per consequens neque extenuationem factam in partibus primo affectis, donec ea sensibus obvia fiat, quod certe durationem aliqualem morbi necessario præ requirit. Improportionata vero Capitis magnitudo, simul fere incipit cum ista extenuatione partium primo affectarum; verum fieri potest, si Phthisis colliquativa cum hoc morbo forte compliceatur, ut ejusmodi magnitudo capitis ante obitum evanescat, quemadmodum supra in observationibus Anatomicis exemplo uno probavimus. Magnitudo ergo capitis magis separabilis est ab hoc affectu quam extenuatio partium primo affectarum: hæc quippe amoveri non potest absque ipsius morbi curatione. Ossium protuberantia nunc citius nunc serius apparent, modoque magis, modo minus intra æquale tempus excrescunt: diu vero perseverante morbo rarissime (si unquam) abesse cernuntur. Angustia pectoris non, nisi post longum tempus, confirmato jam morbo, supervenit, & Phthiseos ferme prodromus est. Tandem curvitas Tibiæ & Ulnæ, ut & inflexio Articulorum, tum abesse potest per totum morbi decursum,

R.

cursum,

cursum, tum secundum magis & minus ad-
esse, atque inter ea, quæ hunc morbum
sequuntur, maxime est fortuitum. Con-
cludimus ergo partes hæc organicas es-
sentia secundaria separabiles esse isto mo-
do, quo jam diximus, & prout plures vel
pauciores adsunt, morbi differentiam con-
stitui, qua alius magis, alius minus est com-
positus.

2. Diff. à
magnitu-
do.

2. Differentia hujus morbi desumitur à
magnitudine ejusdem. Magnitudo aestima-
tur *ex majori vel minori ejus recessu à naturali
statu.* Vasta quidem occurrit differentia
morbi hujus respectu magnitudinis. Alii
enim adeo leviter eo afficiuntur, ut vix di-
ceres eos omnino ægrotare : de nulla re
queruntur ; edunt, bibunt, dormiunt sano-
rum similes ; tantum ludunt segnius, &
nonnulla alia leviora morbi stigmata gerunt.
Et solo fere naturæ beneficio absque arte
convalescunt, neque parentes, nutrices, aut
adstantes facile sibi persuaderi patiuntur eos
hoc morbo detentos fuisse. E contra, alii
tam atrociter affliguntur, ut etiam optimis
præfidiis ab imminenti mortis periculo vin-
dicari non possint.

3. Diffe-
rentia à
vehe-
mentia.

3. Differentia est à morbi vehementia,
Hæc autem aestimatur *ex violentia motus mor-
bi, & naturæ renitentia, tum ex magnitu-
dine pugnae harum inter se.* Morbus licet alias
satis

satis magnus sit, tardi tamen motus est, vixque, nisi febris aliufve morbus urgens jungatur, naturam ad violentiorem pugnam proritat. Utcunque tamen motus ejus aliquando concitior, aliquando segnior est; unde morbus qualemunque differentiam mutuatur.

4. Differentia est à viribus Infantis vel Pueri ægrotantis. Hæ æstimantur *ex majore vel minore præsentia eorum quæ sunt secundum naturam*. Huc spectat conditio temperamenti, spirituum insitorum copia, & activitas, firmitas toni, vigor constitutionis vitalis & animalis organorum structura. Nam prout hæc magis vel minus secundum naturam se habent, ita robustiores vel minus robustæ æstimandæ sunt vires, & sec. eas morbus vel periculosior vel minus periculosus judicandus est. Juniores pueri ob hanc causam cæteris paribus periculosius laborant, quam seniores.

4. Differentia à viribus,

5. Differentia est à morbi temporibus. Atque hæc differentia quodammodo in concreto includit omnes præcedentes. Quicquid enim differentię cuius morbo accidit, necesse est id in aliquo morbi tempore accidere. Quatuor morbi *Tempora* à Medicis numerari solent; *Principium*, *augmentum*, *status*, & *declinatio*. Sciendum vero est Medicos paullo crassius in temporibus rerum

Differentia à Temporibus.

distinguendis procedere ; quam Philosophos. Non enim restringunt principium morbi ad id punctum temporis , quo morbus incipit ; sed extendunt id eo , quousque tanta alteratio morbi accidit , quanta certis ac sensui manifestis indiciis dignoscatur ; Etenim principium indivisibile non est tempus , quo actio medica perficiatur. Et quorsum utilis esset ea morbi temporum distinctio quæ in nulla ejus alteratione nobis nota fundaretur ?

Appro-
batio di-
visionis
Tempo-
rum
morb.
Galen.

Eiusdem
defectus
notatus.

Recte ergo Galenus tempora febrium & inflammationum ex cognoscibili earum alteratione deduxit : principium nempe à cruditate materiæ morbificæ ; augmentum à manifesta ejusdem coctione ; statum ab excretionem ; declinationem à reductione reliquiarum ad naturalem statum computavit. Atque hæc quidem tempora à cruditate & coctione , &c. discriminata febribus & inflammationibus apprimè quadrant. Verum distinctio hæc temporum in multis aliis morbis non æque feliciter succedit.

Natura enim in his non ita regulariter à cruditate ad coctionem , inde ad expulsi-
onem , & demum ad reductionem progre-
ditur , neque ex his morbi progressum cer-
to & tuto dignoscere possumus. Aliæ igitur
morborum horum alterationes clariores ac
cognitu faciliores attendendæ sunt. Conce-
dimus

dimus tamen hosce etiam morbos, ubi ad salutem terminantur, quatuor ista tempora, principium, augmentum, statum & declinationem percurrere. Verum ubi ad interitum ægrotantium tendunt, vix ad statum perveniunt, sed indies ad extremum usque vitæ diem augentur. Quare in his augmentum maximam latitudinem admittit, atque ulteriorem discriminationem seu subdivisionem meretur. Cum vero mediocris status morbi ejusdem generis sit quasi medius terminus inter principium & finem hujusmodi augmenti; commodè inde distinguere possumus *augmentum* in *augmentum citra*, seu *infra*, vel *ultra* seu *suprastatum*. *Augmentum citra statum* appellare possumus *augmentum citerius*, seu *inferius* vel *augmentum simpliciter*, cum non differat ad ipsa re isto nomine communiter recepta. *Augmentum ultra* seu *supra statum*, vocamus *augmentum excresecens*, *excedens*, vel *transcendens*, item *deploratum*.

Nova divisio Augmenti.

Porro duos modos declinationis morbi observare licet. Prior *legitimus*, quando morbus simpliciter versus sanitatem declinat. Posterior *notus*, quando morbus remittens migrat in alium diversi generis. Atque ita quamvis in convalescentibus 4 tantum sint morbi tempora, in aliis tamen duæ aliæ differentię discerni possunt. Notan-

Duplex declinatio.

Differen-
tia hujus
morbi
fec. tem-
pora pro-
posita.

dum tamen est hæc 6 tempora in eodem morbo & in eodem ægroto nunquam inveniri; ast ubi idem specie morbus est, in diversis subjectis. Hæc jam ad præsentem affectum applicemus. Dicimus ergo 6 occurrere differentias hujus morbi respectu ejus temporum. Est enim in principio, & dicatur *incipiens*; in augmento, & dicatur *confirmatus*; in statu, & dicatur *consistens*, in augmento supra statum, & dicatur *deploratus*; in declinatione vera, & dicatur *declinans simpliciter vel remittens*; in declinatione notha, & dicatur *migrans in alium morbum*. De quibus ordine proposito dicemus.

1. Morbus Rachites vocatur *incipiens*, quando prima morbi rudimenta & quasi vestigia, licet ea obscura, & quasi adhuc latentia observentur, nondum tamen manifesta partium primo affectarum extenuatio facta est.

2. Morbus hic *confirmatus* dicitur, quando jam evidens & manifesta extenuatio partium primo affectarum facta sensibus occurrit. Atque hic videt lector nos non distinguere hæc duo tempora ex cruditate & coctione, ast ex alia alteratione corporis, *viç.* extenuatione in partibus primo affectis facta. Etenim ex cruditate & coctione nullo modo discerni potest hujus morbi principium ab augmento. Alias autem, quantum

natura

natura rei patitur, libenter exemplum Galeni sequimur, & quemadmodum ille ex manifesta coctione augmentum à principio distinguit, ita quoque & nos ex manifesta alteratione, nimirum extenuatione in partibus dictis facta, tempora hæc in hoc affectu discriminamus.

3. Morbus hic *in statu consistens*, seu *statum attingens*, is est, qui, ad summum suum vigorem provectus, sistitur, & ad tempus neque sensibilibus augetur, neque imminuitur, sed sibi æqualis permanet.

4. Morbus hic *excedens statum mediocrem*, sive *deploratus*, is dicitur, qui magnitudine & vehementia superat ipsum ejusdem morbi statum in alio ægroto mediocriter affecto, simulque continue augetur, neque spes est quin indies auctus sit futurus ad extremum usque vitæ terminum. Ob quam causam conditio hæc morbi deplorata etiam cognominatur.

5. Morbus hic dicitur *vere & legitime remittens* seu *declinans*, quando essentia ejus sensim imminuitur, & signa ejus ac symptomata indies mitiora fiunt.

6. Morbus hic *illegitime declinans*, seu *migrans in alium morbum diversi generis* dicitur, quando ita essentia ejus, signaque & symptomata minuuntur, ut in eorum locum nova & forte graviora diversi generis sub-

inde surrogentur. Hoc modo morbus hic migrare solet in Tabem, in febrem Hecticam, & forte in lentam putridam; ut plurimum tamen idem morbus hos super-venientes ad interitum ægri usque concomitatur. Atque hæc dicta sint de differentiis hujus morbi ab essentia deductis.

Diff. à
caulis.

Morbus hic similiter *respectu causarum* in partes quasi dirimitur, scilicet in *morbum nativum*, & *adventitium*, seu *de novo contractum*. Porro morbus hic dici potest natus duplici sensu: priori proprie, quando æger hoc morbo actu eo affectus nascitur; posteriori improprie, quando æger non actu eo affectus in lucem prodit, sed dispositus solummodo à nativis principiis ad eum facile incurrendum. Si libeat lectori in memoriam revocare ea quæ supra de causis hujus morbi ex parte parentum dicta sunt, differentiæ hujus fundamenta ac rationem facile percipiet, ut ulteriori ejus explicatione opus non sit: solum addimus hanc differentiam maximi esse usus in prophylaxi, non tanti autem in therapeia. Morbus hic similiter mere adventitius est, qui, nulla nativa dispositione promotus, de integro, seu de novo post partum contrahitur: atque hic quoque duplex est; vel enim *alium morbum antecedentem consequitur*, vel *ex errore in 6 rerum non naturalium usu*
imme-

immediate producitur. De utroque satis differruimus, ubi de causis hujus morbi post partum egimus, quo lectorem remittimus.

Denique morbus hic nonnullas differentias admittit *ex parte aliorum morborum, cum quibus in eodem subjecto complicatur.* Non exspectandum, ut omnes morbos, cum quibus possibile est hunc morbum complicari, impræsentiarum enumeremus? eos solos commemorabimus, qui frequentes hujus morbi comites solent deprehendi. Ex his alii *dependentiam quandam ab hoc morbo ejusve causis habent; alii nullam vel perquam exiguam*, vixque separata consideratione dignam.

Diff. 2
morbis
compl
catis.

Prioris generis sunt *Hydrocephalus, dentitionis vitia, asthma, phthisis, febris hectica, febris lenta, erratica, ascites.*

Hydrocephalus magnam obtinet affinitatem cum hoc affectu; cum hic etiam affectus molem capitis præternaturaliter auctam, affluxumque sanguinis debito uberio-rem ad cerebrum ob arteriarum eo tenden-
tium amplitudinem ut plurimum supponat. Atque hinc facile evenit, ut cerebrum sanguinis copia oppressum nonnunquam necesse habeat permittere serosiores ejus par-tem (quippe maxime permeabilem) in ven-
triculos suos & cavitatem intra meninges

R 5

exsu-

exsudare, adeoque cerebri hydropem producere. Verum non hoc perpetuo contingit, ut supra monuimus.

Dentitionis etiam *mala* nonnuquam huic morbo antecedenti merito adscribuntur. Notum enim est hoc morbo affectis laboriosam dentitionem plerumque contingere, ipsosque dentes frustulatim excidere. Hoc autem vitium supra ad inæqualem partium nutritionem retulimus, ubi plura de eo videantur. Notandum interim est laboriosam dentitionem posse etiam hunc affectum præcedere, & ejusdem subsequens esse causam, ut supra quoque ostendimus.

Asthma similiter huic morbo familiariter supervenit, quod sanguis in transitu suo per partes *i.* affectas nonnihil refrigeratus, crassior, viscidior, torpidiorque redditus, non semper perfecte corrigatur ante ejus reditum ad dextrum ventriculum cordis. Unde à dextro ventriculo per venam arteriosam in substantiam Pulmonum ineptior ad transitum refunditur, facileque eo nomine obstructions illic frequenter, durosque tumores, asthma, nonnunquam inflammationes, abscessus, ulcera & phthisin, hydropem Pulmonum, febrim Hecticam, aut etiam lentam erraticam infert.

Ascites etiam huic morbo interdum comes est. An ex copioso affluxu sanguinis

ad

ad viscera abdominis, nondum audemus certo statuere. Certum tamen est affluxum sanguinis ad hunc ventrem satis copiosum & concitatum esse in hoc morbo. Hepar enim magnum est, reliquaque viscera potius pleniora quam macilentiora debitoprehenduntur. Unde fieri potest, ut ferrosa exsudatio è visceribus plenitudine oppressis in cavitatem abdominis excitetur; sed hoc minus confidenter asserimus, quippe qui nondum in hac re nobis ipsis satisfecerimus.

Possunt tamen hi memorati morbi puerili ætati accidere absque Rachitide præcedente, & causæ esse ejusdem supervenientis. Quin & insuper possunt huic morbo supervenire ab aliis causis, puta erroribus regiminis sanitatis: quamvis etiam in hoc casu affectus hic forte ex parte reus esse possit, si præcesserit. Atque hæc de morbis complicatis prioris generis.

Posteriores autem, qui nempe nihil aut parum saltem dependentiæ ab hoc affectu habent, sunt *febris maligna, lues venerea, scorbutus, struma*.

I. Certum est *febrim malignam* huic morbo supervenire posse, quod ea à contagio plerumque producat, à quo affectus hic præsens infantes immunes non præstat. Tantum addimus *febrim hanc raro, aut*

nun-

nunquam originem suam huic morbo debere.

2. *Lues Venerea* si forte cum hoc affectu complicetur, vel à nutricibus per contagium, vel à parentibus hæreditario jure derivatur. Est enim morbus ab hoc plane distinctus, nihilque prope commercii cum eodem habet.

3. *Scorbutus* cum hoc affectu interdum conjungitur. Estque vel hæreditarius, vel forte etiam in tam tenella constitutione per contagium contractus, vel denique de novo ex malo regimine infantis, & imprimis ex inclementia aëris & loci, ubi educatur, productus. Vix enim majorem habet cum hoc affectu cognationem quam cum cæteris aliis morbis longioris durationis, in quibus similiter, tractu temporis, sanguis hoc peculiare inquinamentum ut plurimum contrahit. Id tamen concedendum est, propter aversionem motus & exercitii, affectum hunc plusculum ad scorbutum disponere.

4. Et ultimo *strumosa affectio* aliquando huic associatur. Sed credibile est eam plus debere aliis causis sibi propriis, quam huic morbo præcedenti. Quamvis non diffiteamur hunc aliquam invadendi occasionem posse ei subministrare, quatenus hic crassiores ac viscidiores humores reddit.

Nonnulli forte alii morbi cum hoc interdum

dum complicantur; verum cum ii rarissimi sint, & vixdum in certam nostram observationem venerint, eos impræsentiarum præterimus, & ad signa morbi, tum differentiarum proximo loco progredimur.

C A P. XXI.

Signa morbi Rachitidis & primo Diagnostica.

Signa hujus morbi distinguimus in tria capita. Primum Continet ea signa, quæ ipsius affectus præsentiam demonstrant. & appellantur *Ἀγνῶστικά*. Secundum continet ea quæ distinguunt inter se morbi differentias, & vocantur *Ἀγνεῦστικά*, sive discrepantia. Tertium complectitur signa, quæ præsagiunt morbi eventum, dicunturque *Προγνῶστικά*. Hoc capite de diagnosticis agendum.

Signa *Ἀγνῶστικά* dividimus in *παθολογικὰ* & *συμπεριεχόμενα*. Atque hic videntur Auctores medici paullo strictius, quam necessitas naturæ rei requirit, signum *παθολογικὸν* definire. Volunt enim esse inseparabile & proprium quarto modo convenire, scilicet omni, soli, & semper. Equidem omnino concedendum est, signum ita insepa-

Signum
Patho-
gnomo-
nicum la-
tius ex-
tenditur.

inseparabile, sive proprium quarto modo, esse secundum maxime proprium sensum, signum *pathognomonicum*. Nam sive præsens id, sive absens sit, semper demonstrative significat: præsens quidem præsens morbi speciem certo testatur, eam morbi speciem abesse demonstrat.

Verum, cum perpendimus quam raro hujusmodi signa occurrant, & quam angustii propterea usus sit futura eorum notio sic restricta; de vocis usitata significatione amplianda cogitare inducimur. Licet enim veteres, ut huic defectui subvenirent, *συνδρομὴν παθολογωνομικὴν* in locum veri unius pathognomonici stricte dicti substituerint, atque nosmetipsi eandem *συνδρομὴν* lubentissime recipiamus & comprobemus; cum tamen ea ipsa *συνδρομή* raro ab ipso initio morbi appareat, & per consequens raro sit signum *inseparabile*, necessario sequitur eam ipsam quoque raro officio signi, *quarto modo proprii*, defungi posse, adeoque hanc etiam notionem ad angustiores usum esse repactam. Cogimur ergo ut huic incommodo plene subveniamus, nonnihil extendere significationem signi pathognomonici, ita, tamen ut de valore & certitudine significandi nihil remittamus.

Definimus itaque signum Pathognomonicum esse *quid apparens in vel circa agrotum, quod*

quod certo & infallibiliter morbi speciem demonstrat. Atque in hoc extenso sensu dividi potest in inseparabile sive proprium quarto modo, & separabile sive proprium tantum secundo modo, nimirum quod soli uni morborum speciei competit, licet non semper. Similiter & syndrome pathognomonica in 2. species prædictis respective analogas dirimatur. Aliquando enim hæc cum ipso morbo incipit, & eum inseparabiliter ad extremum ejus terminum comitatur. Ita dolor lateris punctorius, febris acuta, respiratio difficilis & tussis, si collective sumantur, syndrome quidem sunt, at quæ uni simplici pathognomonico primi generis, proprio scilicet quarto modo æquivaleat, & pleuritidem à principio ad finem usque inseparabiliter comitatur. Aliquando vero non statim ab initio morbi completa est syndrome, postea tamen aliis signis supervenientibus perfecta fit, morbique speciem infallibiliter denuntiat. Ex. gr. In variolis, incipiente jam morbo, syndrome ipsa adeo incompleta est, ut nondum morbi speciem certo determinet: postea vero erumpentibus sparsim in cute exanthematis ad maturationem tendentibus, consummatur syndrome, speciesque morbi extra dubium posita est.

Quod autem signum uni soli morbo (licet non quarto modo) proprium, sive id solita-

Solitarium & simplex sit, five ex syndrome conflatum, sufficiat, quando adest, conficere signum vere pathognomonicum, ex eo liquet, quod, quando adest, æque certo ac infallibiliter morbi speciem designet, ac ipsum signum quarto modo proprium. Quod enim uni tantum speciei convenit, quando adest, præsentiam istius quoque speciei necessario infert. Licet ergo signum secundo modo proprium inseparabile non sit, & ubi abest, non concludat de absentia morbi, quemadmodum signum quarto modo proprium; quando tamen adest, ejusdem est cum eo valoris ac certitudinis, ut diximus. Medici enim ex certitudine significandi æstimant dignitatem signi. In eum quippe finem morbi signa quærunt, ut in certam ejus notitiam deveniant. Cum ergo signa secundo modo propria æquivaleant quoad certitudinem, quando adsunt, signis quarto modo propriis, ea sub extensa signorum pathognomonicorum significatione hic complectemur.

Dicas hoc modo multa signa *ἡνθ' αὐτό-
μενα* ad *παθολογικὰ* reduci, & cum iis confundi. Esto: modo infallibiliter morbi speciem designent. Digna enim sunt, quæ hoc modo ab aliis epiphænomenis segregentur, neque ulla hic confusio in artis semeioticæ methodo sequetur, sed potius

valor

valor &
insinde

De sig

nihil fere

præmon

ordinem

non hic

thodus,

fontibus

ordinem

quæ cog

constitu

que met

mus. P

1. S

2. Q

3. Q

4. Q

5. V

larem sig

1. S

les spec

ties parti

via & to

1. La

ciditas,

in hoc

ctu me

hendita

firma;

valor & dignitas signorum facilius & apertius inde notabitur.

De signis *Συνεδρεύουσι*, sive *assidentibus*, nihil fere alicujus momenti habemus, quod præmoneamus, quin recta ad signa, ipsa in ordinem redigenda procedamus. Verum non hic expectanda est exacta aliqua methodus, cum signa plerumque è tam variis fontibus permanent, ut vix in accuratum ordinem sese cogi patiantur. Quare, ut ea quæ cognatæ sunt naturæ juxta se invicem constituentur, ad sequentem qualemcumque methodum signa hujus morbi reduxi-
mus. Proponemus ergo.

1. *Signa quæ ad actiones animales spectant.*

2. *Quæ spectant ad irregularem nutritionem.*

3. *Quæ respirationem respiciant.*

4. *Quæ ad vitalem influxum pertinent.*

5. *Vaga quedam & extra certas classes. Valorem signorum singulis titulis subjungemus.*

1. *Signa diagnostica ad actiones animales spectantia. Hæc sunt 1. laxitas & molli-
ties partium. 2. Debilitas & languor. 3. Ignavia & torpor.*

1. *Laxitas quædam & molli-
ties, si non flac-
ciditas, omnium partium primo affectarum
in hoc affectu observari solet. Cutis ta-
ctu mollior, & ut plurimum lævior depre-
henditur, caro musculosa minus rigida &
firma; articuli facile flexiles sunt, sæpe-*

S

que

que corpori sustinendo impares; unde erecto corpore antrorsum id, vel retrorsum, dextrorsum vel sinistrorsum nonnihil inflectitur.

2. *Debilitas* quædam & *languor* sive *enervatio* omnibus partibus motui inservientibus accidit. Debilitas hæc multum dependet à laxitate, mollitie, & flacciditate partium jam jam dictis; quo nomine ea signa huic præmisimus, ut & hoc ignaviæ ac torpori proxime enumerandis; quæ multum debent tum laxitati & mollitiei. Porro debilitas hæc incipit ab ipsis primis morbi rudimentis. Si enim intra primum ætatis annum, aut circiter, pueri hoc morbo infestentur, tardius solito pedibus insistant præ ista debilitate, & plerumque prius loquuntur quam incedunt; quod vulgo apud Anglos mali ominis haberi solet. Sin, postquam ambulare cœperunt pueri, hoc affectu corripiantur, paullatim infirmius pedibus insistant, atque inter incedendum sæpius vacillant, levique de causa titubant, aut etiam cadunt; neque æque diu se pedibus sine interposita sessione sustinent, aut æque alacriter se motitant. Demum multum aucto morbo destituuntur plane usu pedum, imino vix sedere possunt erecti, columnque debile, ægre, aut non omnino onus capitis sustinet.

3. Ignavia quædam & torpor statim ab initio morbi artus invadit, sensimque augetur, ut magis magisque indies omnem motum averfentur. Juniores pueri qui adhuc ulnis nutricum gestantur, si quando lætentur, non æque profuse rident, neque tanto cum vigore excitant se, artusque vibrant ac si è tractantium manibus exsilire gestirent: irati etiam non ita ferociter calcitrant, neque tanta cum animositate plorant ac solent sani coætanei. Grandiores facti, jamque pedibus commissi minus alacriter huc illuc cursitant, citius defatigantur, potiusque sedentes quam pedibus insistentes ludere amant, neque sedentes quidem cum vigore corpus suum erigunt, sed id inclinantes modo antrorsum, modo retrorsum, modo ad alterutrum latus, quærunt sustentacula, quibus recumbentes ignaviæ suæ auxilium præbeant. Jactatione corporis ab aliis præstita motuque violentiore non perinde ac alii pueri oblectantur, immo prævalente morbo omnem jactationem averfentur; tum plorantes non vehementiore aliquo lusu, ast molli placidaque tractatione & quiete placantur. Interim nisi alius aliquis morbus, symptoma, vel causa morbifica interveniunt, moderate tum dormiunt, tum vigilant, ingenosi sunt, non stupidi, immo præcoci solent esse ingenii,

nisi aliud quid obstet. Vultum videre est magis compositum & severum, quam ætas postularet, ac si in rem aliquam seriam meditabundi essent.

Signa hæc simul sumpta, nisi ab evidenti lassitudine prægressa, aut à primario aliquo cerebri affectu proveniant (quod certe rarissime in hac ætate contingit) sufficientem hujus morbi, *Συνδρομὴν παθολογικὴν* primigenis constituunt, & ubi simul adsunt, morbi præsentiam; ubi simul absunt, morbi absentiam certo attestantur. Si quando vero lassitudo sive febrilis, sive alia similia signa proferat, facile ab his distinguere possunt, tum quod causæ lassitudinis præcesserint, tum quod signa inde orta subito effulgeant, citoque evanescant; in hoc affectu vero signa sensim ingruunt, permanentque, aut ulterius indies intenduntur. Primarii autem cerebri morbi suis signis innotescunt.

Atque hæc de signis, quæ ad actiones animales spectant.

Signa quæ spectant ad irregularem partium nutritionem.

Supra monstravimus quanti momenti sit *ἀλογιστοφία*, sive *inequalis nutritio partium* in hoc affectu; hic ergo signa ab eadem magna ex parte pendentia prosequemur, eaque

æaque uno quasi intuitu conspicienda præbe-
bimus.

1. Occurrit *caput justo majus, facies quo-
que plenior & floridior*, si conteratur cum cæ-
teris corporis partibus. Licet autem signum
hoc præsupponat aliqualem motum mor-
bi antequam elucescat, adeo tamen obscu-
rus est morbus ante ejus apparitionem, ut
vix perceptibilis habeatur: à primo ergo
fere principio signum hoc plus minus se
ostendit, & ad exitum usque morbi con-
tinuatur, nisi forte aliunde istarum par-
tium colliquatio superveniat, ut supra mo-
nuimus.

2. *Partes carnosæ, imprimis musculosæ in-
fra caput*, quas inter primo affectas supra
numeravimus, in progressu morbi magis
magisque *indies atteruntur, extenuantur, ma-
cieque conficiuntur*. Hoc signum non statim
à morbi initio elucescit quod notabilem
morbi motum priusquam evidenter appa-
reat, prærequirat; certissime tamen, tractu
temporis in conspectum venit, morbum-
que ad extremum terminum, seu ad vitam,
sive ad mortem comitatur; optimeque mo-
tum ac gradum morbi ex incremento suo
demonstrat. Porro hoc signum cum priori
junctum constituit signum saltem pathogno-
monicum secundi generis, sive huic mor-
bo soli proprium; &, ubi simul adsunt, in-

fallibiliter denotant morbi præsentiam, licet non æque significant eundem abesse, quando absunt.

3. *Protuberantia* quædam & *nodi circa nonnullos articulos*, maximeque *in carpis conspicuæ*, paullo minus *in talis* observantur. *Similes quoque tumores videas in extremitatibus costarum*, quibus cum sterni cartilaginibus committuntur. Notavimus supra in observationibus anatomicis tumores hosce non in partibus, aut in ipsis ossibus sitos esse; licet hæc consideratio, cum ex se vix satis innotescant, eos ut signa vix tangat. Hoc signum quoque aliqualem motum morbi supponit, neque à principio principiante emergit; prius tamen se conspiciendum præbet quam notabilis partium extenuatio. Ubi vero adest, pathognomicum secundi generis conficit, certoque morbi speciem significat.

4. *Ossa nonnulla incurvantur*, præcipue *ossa Tibiæ & Tibulæ*, hinc *ossa Ulnæ & Radii*, sed paullo minus & infrequentius; *aliquando etiam ossa femoris & humeri*. Porro nonnunquam *decurtatio quædam ossium deficiensque eorum accretio secundum longitudinem observatur*. Supra, ubi vitiorum organicorum rationem reddidimus, hoc calu, plane omissum fuit. Videtur autem hic affectus ab eadem irregulari nutritione de-

pendere;

pendere; quatenus nempe alimentum in-
 tus assumptum ossa sec. longitudinem adau-
 get. Hinc nonnulli pueri affectu hoc diu-
 tius afflicti Pulmilioes fiunt. Huc forte re-
 ferri potest *plica illa in carpis*, quod cutis
 forsan sec. longitudinem magis nutriatur &
 excreseat, quam ossa Ulnæ & Radii; un-
 de necesse est eam sese in plicam quandam
 & rugam in carpis contrahere. Demum *ir-
 regularis quadam ossium capitis protuberantia*,
 maxime *ossis frontis antrorsum*, huc quoque
 referri potest. Spectat enim ad commune
 genus vitiatae figuræ ossium eorumque *ἀλο-
 γοτεροφία*. Videtur autem hæc in osse fron-
 tis evidenter pendere à liberaliori nutritio-
 ne istius ossis in ambitu suo, quo cum ossi-
 bus sincipitis committitur, futuramque co-
 ronalem constituit, quam in partibus ejus-
 dem anterioribus. Hinc enim necesse habet
 antrorsum protrudi. Et facilius quidem istic
 liberalius nutritur, quod hoc os versus fu-
 turam in pueris cartilagineum sit. Atque hoc
 etiam, quod nuperrime tantum observavi-
 mus, superius, ubi de vitiis organicis egimus,
 prætermisum fuit.

5. *Dentes tum tardius, tum molestius erum-
 punt, levi occasione vacillant, aliquando ni-
 grescunt, aut etiam frustulatim excidunt. In
 horum locum plerumque novi tarde ac laboriose
 succrescunt.* Hoc genus signi, ut & illud in

priori articulo notatum, ad *ἡνωμένον* re-
ferri potest, quod neutrum horum vel per-
petuo adsit, vel, ubi adest, certo morbi præ-
sentiam confirmet.

Conjectarunt aliqui ossa in hoc affectu
interdum esse flexibilia instar ceræ; sed
nos nusquam id vidimus, neque ab ocu-
lato teste fide digno relatum audivimus.
Quare ut fabulosum hoc signum plane re-
jicimus.

6. *Pectus in ulteriori morbi progressu, à la-
teribus angustius redditur, antèrius acumina-
tur*, ita, ut non incommode comparetur fi-
guræ carinæ navis inversæ, aut pectoris ca-
ponis. In medio enim utrinque in cacumen
quasi compressis lateribus assurgit. Si quis
quærat an signum hoc sit huic morbi soli
proprium? Respondemus, fieri quidem
posse in atrophìa aut phthisi ut pectus parum
augeatur, minusque quam aliæ corporis par-
tes, adeoque reddatur angustum: quoad
figuræ mutationem, absque *ἀλογοτεροφία*,
ea ipsa viz. quæ huic affectui propria est,
vix contingere posse. Quare hoc quoque
signum quando adest, licet serius invadat,
pathognomonicum secundi generis reputa-
mus, quod scilicet, ubi adest, certo morbi
speciem ostendit, quamvis non è contra.
Atque hæc de signis quæ spectant ad inæ-
qualem nutritionem.

Signa

Signa quæ respiciunt Respirationem.

1. Huc referre potest *angustia pectoris* modo memorata, de qua tunc fusius egimus.

2. *Subtumida quadam Abdominis repletio, & hypochondriorum tensio*; quæ liberum motum diaphragmatis deorsum, atque adeo respirationem nonnihil impedit. Notandum tamen est Abdomen & hypochondria quoad partes externas satis macra & extenuata apparere, ab intus vero, ab iis nimirum quæ in Abdominis cavitate continentur, intumescere, unde plenitudo hæc atque tensio exsurgit. Tumor hic partium à flatulentia ventriculi & intestinorum, partim à magnitudine Hepatis aliorumque viscerum provenit. Aliquando etiam huc conspirat serosa exsudatio in cavitatem Abdominis, Ascitem invehens. Hoc signum perpetuo fere adest, neque tamen pro pathognomonico habendum, cum multis aliis morbis sit commune.

3. *Tussis* frequenter in hoc affectu adest, tum *respiratio difficilis*, multaque alia pulmonum vitia, ut & eorum infarctus, tumores duri, abscessus, inflammationes, eorum coalescentia cum pleura; & similia: Hæc tamen vix inter signa recenseri debent, quod per se non satis evidenter in sensus (dum vivunt ægri) incurrant.

4. Pueri hoc morbo afflicti sæpe lateralem decubitus modo dextrum modo sinistrum averfantur, aut saltem ægrius ferunt; nimirum vel ob coalescentiam pulmonum cum pleura, vel tumorem in adverso latere; supino vero decubitu ut plurimum delectantur. Atque hæc signa etiam simul sumpta pathognomonicum neutrius generis efficiunt, sed *Συνεδέουσα* tantum sunt, morbisque aliis communia.

Signa que spectant ad vitalem influxum.

1. Vena & arteria in partibus primo affectis graciliores sunt debito, minusque conspicue quam in emaciato corpore expectares. In facie vero (habito respectu prædictæ gracilitatis in aliis partibus) excedunt proportionem debitam. Hoc signum fortasse pathognomonicum est, quamvis observatu difficile, necdum nobis satis exploratum.

2. Pulsus in carpis, tum aliis partibus primo affectis exilis est & debilis, alioquin forte moderatus, nisi una febris adfuerit.

3. Ligatura moderata supra cubitum aut genu injecta, non æque cito partem infra seu extra ligaturam sanguine turgidulam & coloratam reddit, ac solet in aliis pueris sanis coætanis.

Signa quadam vaga.

1. *Appetitus cibi & potus vel moderatus, vel iusto debilior est, nisi febris forte adfuerit.*

2. *Excrementa tum alvi, tum vesica sanorum fere similia sunt, nisi alius morbus prohibuerit.*

3. *Observatum est hoc morbo laborantes dulcia, ut syropos, tum bellaria, multoque sacch. aut melle condita (quæ aliis pueris in delitiis esse solent) averfari: forte hæc iis quoque noxia sunt, quemadmodum & scorbuticis, quod humores increassent.*

4. *Observarunt aliqui se pueros nonnullos hoc morbo affectos ponderosioresprehendisse, quam alios ætate & statura pares. Si hoc ita se habeat, tribuendum id est partim facilitati, partim inæqualitati nutritionis ossei generis in hoc affectu. Etenim cum auctum hoc pondus carnibus adscribi vix possit, quippe quæ hic extenuatæ sunt videtur id osseo generi attribuendum; cumque ossa in hoc morbo nondum observata sint sec. longitudinem præter modum ex-crescere, restat, ut id eorum crassitie superflue auctæ imputetur. Hæc etiam signa communia sunt, neque digniorem æstimationem merentur. Atque hæc de dianogsticis, sequuntur diacritica.*

CAP. XXII.

*Signa differentiarum Rachitidis,
sive ejus diacritica.*

EIdem methodo hic insistendum videtur, quam supra proposuimus, ubi de differentiis egimus, quarum signa hic quaerimus. Supra 5 differentias ab ipsa morbi essentia diduximus. 1. Erat à partibus essentiae secundariae separabilis praesentibus vel absentibus. Verum hujus differentiae signa nulla alia expectanda sunt praeter ipsas partes praesentes vel absentes, quae ipsae per se in sensus incurrunt, & propterea inter signa diagnostica capite praecedenti classe secunda adnumerantur.

2. Differentia erat à magnitudine morbi. Hujus indicia sunt *plura & graviora, vel pauciora & mitiora symptomata & signa praesentia*, nempe ex diagnosticis supra descriptis petita.

3. Differentia à vehementia desumpta erat; hæc distinguitur *ex tardiore vel concitatore incremento signorum diagnostico-
rum.*

4. Erat à viribus ægrotantis. Virium æstimandarum rationem supra exhibuimus: morbi vero differentia hinc orta respicit *pe-
riculum,*

riculum, ideoque ejus signa ad prognostica referimus.

5. Differentia ducebatur à morbi temporibus; quo respectu sex hujus morbi diversas phases supra enumeravimus: scil. *principium*, *augmentum*, *statum*, *augmentum supra statum*, *declinationem veram*, *declinationem notham si-ve migrantem in alium morbum*.

Sciendum est principium hujus morbi præter signa hoc tempus ab augmento distincteriminantia, requirere etiam quædam peculiararia signa præsentia ipsius morbi: Est enim tempus maxime obscuritatis, quo morbus quasi delitescit, neque ex signis diagnosticis supra relatis ab inexperto vel parum attento medico facile deprehendi potest. Per hoc quippe tempus plurima diagnostica prædicta nondum in apertum erumpunt; & quæ se produnt, obscuriora tantum adhuc sua vestigia observanda offerunt. Postulat ergo hujus temporis indicium *peculiarem collectionem signorum primo apparentium*, eorumque accuratam considerationem; reliqua vero tempora, præter signa diagnostica supra data, *sola indigent discriminatione inter se*, quæ levi negotio perficitur. Quare primo loco signa præsentia hujus morbi adhuc incipientis hic exhibenda, indeque discriminationis ejus ab augmento.

Signa

*Signa præsentis morbi rachitis in principio
adhuc existentis.*

1. Diligentur attendendum est ad 3 signorum genera superius actionibus animalibus adscripta: laxitatem nempe & molliem partium, debilitatem & languorem, ignaviam & torporem. Hæc quippe subobscuræ & remissiori gradu statim à principio principiante (ut loquuntur) advertenti observanda se præbent.

2. *Aspiciendus est color, tum habitus capitis & faciei in relatione ad artus.* Si enim color aut habitus illis floridior sit quam his, validam suspicionem hujus morbi radices jam agentis exhibet. Licet enim moles capitis evidenter aucta, partiumque affectarum manifesta extenuatio antequam apparent considerabilem morbi motum tempusque prærequirant; à principio tamen differentia quædam ratione coloris & habitus harum partium inter se collatarum ab accurato inspectore notari potest.

3. *Observandi sunt carpi & extremitates costarum.* In carpis quippe ante finem principii quædam nodorum rudimenta ut & plicæ se ostendere incipiunt, similiterque nodi in extremitatibus costarum.

4. *Subtumida quædam plenitudo & tensio ventris maxime circa hypochondria statim à principio*

principio occurrit. Magnitudo enim ventris cum magnitudine pectoris collata justam proportionem excedere competitur.

Atque hæc quædam signa simul sumpta præsentiam morbi etiam in ipso principio, certo demonstrant. Si vero eodem tempore nulla notabilis seu manifesta partium *i.* affectarum extenuatio appareat, eo ipso ab ejusdem augmento clare discriminatur. Hæc de principio.

Reliquorum temporum signa ex ipsorum temporum descriptionibus supra datis inter se nullo negotio distinguuntur; cum tamen ea huc spectent, verboque expediri possint, non gravabimur ea obiter annotare.

In augmento omnia signa quæ in principio apparuerant *intensiora & evidentiora* se præbent, pluraque alia & graviora indies accumuluntur. Distinguitur hoc tempus, ut dictum, à principio manifesta extenuatione partium primo affectarum jam facta; à statu vero continua aggravatione symptomatum & signorum dictorum.

In statu signa ac symptomata *gravissima & maxime obvia* adsunt; durante vero hoc tempore ab ulteriori manifesto seu incremento seu decremento cessat.

In augmento supra statum signa & symptomata *tum ratione magnitudinis ac vehementie, tum ratione dejectionis virium superant*
suam

suam conditionem, quam in statu mediocri habent, atque interim indies in deterius vergunt; quibus respectibus hoc tempus distinguitur tam ab augmento ordinario, quam à statu mediocri.

In declinatione vera simplex quadam remissio symptomatum ac signorum ad integram sanitatem tendens affulget, nullis interim signis apparentibus alterius cujusdam morbi ingruentibus.

In declinatione notha è contra, cum remissione symptomatum & signorum hujus morbi involvuntur alia novi morbi successuri, quæ variantur pro varia ejus conditione, & ex suis fontibus petenda sunt, neque hic expectanda. Porro si quæ specialia signa cujusvis horum temporum occurrant, quæ ad morbi eventum spectant, ad prognostica reservanda sunt. Atque hæc de signis differentiarum hujus morbi ab essentia deductis.

Differentiæ causarum, morbum in nativum & adventitium distinguunt, & nativum quidem in proprie & minus proprie sic dictum. Morbus proprie natus dictus, cum ab ipso partu supponatur actu præsens, non alia requirit signa quam diagnostica superiori capite recitata. Siquidem illa statim à partu apparentia morbum proprie nativum adesse demonstrant.

Sin. vero illa signa non statim à partu appa-

appareant, dispositio tamen nativa ad morbum facile incurrendum ab ortu adsit, quæ postea in actum erumpit, morbus inde productus nativus quoque (licet minus proprie) nuncupari potest, propter illam à nativo vitio dependentiam. Morbus hoc sensu nativus alia signa quam quæ supra referuntur, postulat, quibus distinguatur ab eodem morbo plane adventitio, quæ jam damus.

Signa morbi nativi improprie sic dicti.

1. *Valetudinaria debilisque constitutio, & morbi parentis utriusque vel alterutrius*; ut intemperies frigida & humida, cacochymia præsertim pituitosa, cachexia, hydrops, vel atrophia & phthisis, vel gonorrhæa, fluor albus, lues venerea, scorbutus, similesque affectus.

2. *Segnities & sedentaria parentum vita mollietisque.*

3. *Errores matris tempore imprægnationis*; quæ omnia fusius supra de causis hujus morbi ad parentes spectantibus prosecuti sumus.

4. *Debilitas ipsius infantis recens nati quando ea à labore parturitionis non provenit.*

5. *Invasio morbi ante exactum primum ætatis annum.* Hæc enim arguit nativam aliquam ad eundem dispositionem.

T

6. Si

6. Si fratres vel sorores seniores eodem morbo prius correpti fuerint. Tum quippe suspicari licet labem à parentibus contractam esse.

7. Si nullus alicujus nota error in tractatione infantis post partum, atque ante praesentis morbi invasionem commissus fuerit. De quo supra capite de causis post partum.

8. Si morbus hic non supervenerit alteri praegresso qui aptus est hunc post se relinquere. De cujus generis morbis supra quoque disseruimus.

Signa morbi noviter & ex integro post partum contracti contraria propemodum sunt & levi idcirco pede percurrentia.

1. Si morbus nulli infirmæ seu morbosæ constitutioni parentum, aut eorum vitæ generi, aut erroribus, imputari possit.

2. Si nulla debilitas statim à partu apparuerit.

3. Si morbus post sesquiannum ætatis cœperit.

4. Si fratres aut sorores à morbo immunes fuerint.

5. Si notabiles errores post partum in tractatione infantis commissi fuerint.

6. Si morbus aliquis præcesserit, cui suspicio est hunc insequentem adscribi posse. Hæc signa si vel omnia vel plura confluant, satis testantur morbum hunc non labi alicui nativæ, aut erroribus postea commissis attribuendum esse.

esse. Atque hæc de differentiis hujus morbi ex parte causarum.

Denique differentiæ quædam huic morbo accidunt propter alios morbos, cum quibus forte complicitur : in quo casu præter signa diagnostica supra enumerata, alia insuper desiderentur quæ morbo complicato in specie sunt propria. Non tamen accurata horum descriptio hic expectanda est, cum eadem fere sint quæ à scriptoribus practicis passim istis morbis tribuuntur. Sed cum aliqui morbi frequentius quam alii hunc comitari soleant, eorum signa breviter inuenimus.

1. Ergo *Hydrocephalus* cum hoc affectu complicatus aliquando nullis signis, ut innotescat, opus habet; sed ex se satis superque manifestus est, nempe vel ex ipsa enormi capitis magnitudine, vel ex aqua exterius sub *Pericranio* contenta (quod tamen rarissime contingere putamus) vel insigni futurarum hiatu aqua in capite conclusa duram matrem inter suturas attollente, ita, ut tumor molli & aquosus in ossium interstitiis exterius tactu percipiatur. Aliquando hydrocephalus obscurior est, signaque, quibus indicetur, postulat.

1. Ergo omnes sensus cum exteriores tum interiores hebetiores sunt, quam alias in hoc affectu esse solent. 2. Moles capitis aliquanto major quoque est quam alias. 3. Sutura in locis con-

suetis vel magis dehiscunt , vel tardius solito clauduntur. 4. Os frontis antrorsum magis prominere , reliquaue ossa capitis quasdam inaequalitates & protuberantias solito majores præ se ferunt.

2. Dentitionis mala conjuncta dignoscuntur, 1. Si solemne dentitionis tempus instet aut jam advenerit ; Hinc quippe suspicio aliqua ingruit laboris alicujus inde provenientis. Tempus hoc septimo à partu mense incipere solet , & ad sesquiannum ætatis protendi , & ultra , ubi tardius dentitio procedit ; quod in hoc affectu frequentissime accidit ; terminatur autem ubi numerus dentium completus apparet. 2. Pueri ad dolorem mulcendum digitos frequenter in os indunt , secundum illud quod communi verbo dici solet , ubi dolor ibi digitus. 3. Albicant gingivæ ea parte qua dens erupturus est , & ad tactum plusculum calent. 4. Dentes prodeuntes aliquando nigrescunt , aut vacillant , aut etiam frustulatim excidunt. 5. His adde vigilias , alvi profluvia , febres , convulsiones , quæ tamen fortuita sunt symptomata.

3. Asthma ex ipsa spirandi difficultate , quando ea non provenit à tensione & repletione infimi ventris , percipitur. Si vero una ad sit tumor , abscessus , vel Empyema , idque in altero latere pulmonum , egre ferunt decubitum in adversum latus ; si in utroque , supinum aut erectum

erectum decubitus expetunt. Idem plerumque accidet in inflammatione cum coalescentia Pulmonum cum pleura, ut & in pleuritide: sed additis tum febre acuta, tussi & sputo sanguineo in Pleuritide insuper dolore latere pungente. Phthisis innotescit ex diuturna tussi, sputo globoso & aliquando purulento (etsi Pueri rarius exspuant, quod materiam tussi in os elevatam per Oesophagum deglutiant) item ex febre putrida conjuncta & ex festina partium eliquatione. Ascites deprehenditur ex mole Abdominis præter morem aucta.

4. *Febris Hæctica se prodit ex calore continuo, acriori paullo illo qui in Ephemera solet esse, præsertim circa arterias, & auctori post assumptum cibum; item ex rapidiori partium consumptione; putrida cognoscitur ex urina in principio cruda, deinde magis cocta, tum etiam ex colore ejus justo intensiore. Ad hæc, si intermittens fuerit, ex inequalitate caloris, frigentibus nempe extremis in principio, postea plus satis incalescentibus; item ex Paroxysmis sive statis, sive erraticis; tandem ex Pulsu contractiori incipiente Paroxysmo, postmodum auctiori debito. Continua Febris ex intenso continuoque calore, tum siti, oris scabritie, lingueque colore mutato, & similibus.*

5. *Lues venerea conjuncta indicatur, si Parentum alteruter aut nutrix prius infecti fuerint, si ulcera in Capite. Ore, ac Naribus, aut pu-*

stulae eminentes vel crustosae exortae fuerint, praesertim quae ordinariis remediis non cedunt: si tumores duri aut nodi ossa carie fœdantes in digitis, tibiis, aut aliis partibus apparuerint; si dolores & inquietudo nocturno tempore acerbiores aegrum infestaverint? si bubones obliqui in inguine exorti fuerint.

6. *Scorbutus cum hoc affectu complicatus hæc signa habet. 1. Utroque affectu laborantes ægrius purgationes ferunt, sola vero Rachite afflicti easdem facile tolerant. 2. Exercitiis violentioribus multum læduntur, neque omnino ea ferre possunt. Etsi autem in hoc affectu solo, ignavia quædam & averfatio exercitii adfit, non tamen ab exercitio manifeste aut saltem non æque manifeste læduntur, nisi scorbutica affectio simul conjuncta sit. 3. Ad motum quemlibet concitatiorem magna difficultate spirandi laborant, doloribus variis per artus discurrentibus vexantur, quod ploratu exprimunt, pulsus frequentior & inæqualior sit, aliquando palpitatio cordis, aut etiam Lypothymia supervenit, & hæc fere sola quiete, placido nempe decubitu, cito mitigantur, vel etiam plane sedantur. 4. Frequenter Gingivarum tumores adsunt. 5. Urina absente febre solito intensiores redduntur.*

7. *Strumosa affectio cum hac complicata si externa sit, tumoribus in sensus incurrentibus satis manifesta fit, immo ubi exterius fre-*

requentiores strumæ occurrunt non levis suspicio est similes tumores in visceribus delitescere; alias vero si strumæ intus tantum generentur, vix certo indicio discerni possunt. Regula enim illa quam notarunt aliqui, viz. eos qui curto sunt collo, fronte brevi & angusta, temporibus compressis, & maxillis amplis præditi, esse strumis obnoxios, nimis incerta est ac fallax; addunt alii purgantia medicamenta iusta alioquin dosi propinata strumosos parum movere; sed & hoc quoque aliquando tantum, non semper autem verum esse experti sumus. Hæc de signis differentiarum.

C A P. XXIII.

Signa prognostica in morbo Rachitide.

MOrbus hic specie sua lethalis non est, immo nonnunquam adeo levis mitisque est, ut pueri eo affecti solo ætatis beneficio, calore vitali aucto, eoque, vi frequentiorum exercitiorum, ad partes externas evocato, absque medicamentis convalescerint. Aliquando tamen adeo graviter affligit, ut optimis etiam adhibitis præsidiis, vix, immo ne vix quidem, imminens vitæ

periculum præcaveatur. Quare ut medicus varios eventus morbi prævideat aut prædicat, signa ejus prognostica diligentius prius contemplari necessum habet.

In genere vero ea quæ à partibus morbi militant, ea nempe omnia, quæ contra naturam faciunt, ex adverso pensitanda sunt, & quo hæc potentiora, illa infirmiora, eo gravior & perniciosior morbus habendus est. Verum cum non cuivis obvium sit ex generali hoc monito singula satis accurate contra æstimare, non erit abs re speciales nonnullas regulas & observationes huc spectantes insuper subnectere.

1. Morbus hic proprie *nativus*, sive qui ante partum invadit, periculosissimus est, & rarissime, si unquam, ad salutem terminatur. Indicat enim ipsa principia seminalia læsa, indeque vires valde esse debiles: caussarum præterea vehementiam significat.

2. Quo citius à partu (hoc est) quo juniores hic morbus invadit, eo cæteris paribus periculosior est; tanto quippe debiliores sunt vires. Similiter *atate grandiores junioribus*, pedibus *incedentes non incedentibus* facilius curantur.

3. Morbus *nativus improprie sic dictus*, qui nempe ex parte dependet ab inclinatione *nativa*, periculosior est eo, qui ex mero errore *transientium* contrahitur.

4. Morbus hic ab aliis magnis morbis præceden-

cedentibus proveniens, periculofior est eo qui solo regiminis errore contractus est. Arguit enim antecedaneam quandam virium dejectionem.

5. *Observarunt aliqui, infantes, qui crine rubras nutrices sugunt, in hunc affectum magis esse proclives. Nos tamen regulam hanc fallacem esse suspicamur.*

6. *Alii dicunt puellas frequentius quam masculos hoc morbo laborare, faciliusque curari. Nondum equidem hoc nobis usque adeo compertum est. Concedimus tamen puellas plerumque frigidioris ac humidioris esse temperamenti, cui magis congener est hic morbus, ideoque non est à ratio ne alienum eum sexum leviori de causa hoc morbo affici posse, & ab eodem quoque facilius liberari.*

7. *Morbus hic potissimum infestat generosorum cunas, praesertim eorum qui molliter vivunt; deinde eorum qui sedentariam & securam vitam agunt; hinc infima plebis, propter varios errores, quos necessitas tam in parentum dicta quam infantium regimine infert, tandem minime omnium cunas eorum qui mediocris sunt fortuna, & qui laboribus ferendis assueti sunt, nequa competenti victu & necessariis ad vitam sustentandam mediis destituuntur.*

8. *Quo partes primo affecta magis extenuantur,*

tur, eo morbus, cæteris paribus, difficilius est curationis.

9. Quo enormior est moles capitis, eo longior & difficilius curatio. Itaque os frontis multum antè protuberans longitudinem saltem morbi portendit; similiter etiam aliæ irregulares cæterorum ossium capitis prominentiæ.

10. Quo debilius est spina dorsi, eo gravior & periculosior est morbus. Quare qui vix libenter erecti sedent, multo magis qui ne erecti sedere valent, & maxime quibus debile collum non sustinet capitis onus de vita periclitantur. Quinetiam à diuturniori debilitate, & inflexione spinæ, pueri modo gibbosi, modo aliter incurvi redduntur, truncusque corporis postea haud facile de novo erigitur.

11. Majores ossium in carpis & costarum extremis tumores morbi longitudinem præsagunt. Porro incurvationes ossium Tibiæ & Fibulæ vel Ulnæ & Radii; item inflexiones articulorum quo majores, eo longiorem ac difficiliorem curationem prænuntiant. Hæ enim non subito amoveri possunt, & masculis exercitiis ob eundis impedimento sunt.

12. Quibus ossa Crurum & Tibiæ multum & diu secundum latitudinem seu crassitiem potius augentur, quam secundum longitudinem, hi demum pumiliones plerumque evadunt.

13. Qui

13. Qui crura sursum trahunt, neque ea lubenter extendi patiuntur, difficulter curantur.

14. Dentes nigrescere aut frustulatim excidere, periculo non vacat, atque id eo pejus est quo tardius alii in eorum locum succrescunt.

15. Qui statum morbi attingunt, quo nempe is non amplius augetur, omnes si recte tractentur, evadunt, nisi forte alius morbus sit conjunctus, aut casu aliquo superveniat, agrumque in augmentum ulterius deturbet. Declinatio symptomatum similiter, sed certius sanitatis restitutionem pollicetur.

16. Hydrocephalus cum hoc morbo conjunctus semper periculum non leve importat. Quod si eo usque praevaleat, ut suturae cranii multum debiscant, atque in earum interstitiis aqua in capite conclusa duram matrem in mollem & aquosum tumorem attollant, lethalis est.

17. Dentitio laboriosa, nonnunquam gravissima symptomata secum adfert, mortemque ipsam minatur. Plerumque tamen minus ferocit, atque intra paucos dies terminatur. Utcunque, dum conjungitur, multum morbi motum accelerat. Dentes vero Canini, qui oculares vulgo nuncupantur, cæteris molestius erumpunt, plusque periculi portendunt.

18. Asthma (praesertim Orthopnoea, atque ea spirandi difficultas in qua decubitus in neutrum latus admittitur) valde periculosum. Suspicio enim est tumoris alicujus abscessus, Empye-

Empyematis, Pleuritidis, Peripneumoniæ aut adnascentiæ pulmonum cum pleura, qui omnes affectus periculosi sunt.

19. *Phthisis cum hoc affectu complicata lethalis ferme est, præsertim si unum idemque ulcus pulmonum ultra 40 dies perseveraverit.*

20. Morbus hic diuturnior facile in *Phthisin* vel *Tabem* migrat, vel saltem ante obitum *Tabem* sibi comitem perpetuo fere adsciscit, nisi forte alius morbus aut symptoma grave interveniens accelerata morte *Tabem* adventantem prævertat, ut convulsio, tussis clangosa dicta, intumescencia Pulmonum (quam Angli *the rising of the Lights* / vocant) febris continua, pleuritis, &c.

21. *Hydrops Pulmonum, ut & Ascites, si forte huic morbo associantur, eundem reddunt deploratum.*

22. *Febri Hæctica, Lenta, Putrida, maximeque continua partes primo affectas depascendo, hujus morbi motum vehementer accelerant, eumque periculosum efficiunt.*

23. *Lues Venerea cum hoc morbo conjuncta sive hæreditaria, sive ex contagio contracta difficilem admodum, si ullam, curationem admittit.*

24. *Scorbutus complicatus multum quoque difficultatis in curatione secum adfert, licet minus quam Lues venerea.*

25. *Strumæ sive externa, sive minores interna*

terna non ex se tantopere obstant curationi, licet alias ipsa aliquando in hac aetate difficillime percurentur. Externæ enim exulceratæ, aut inflammatæ simulque dolorificæ, vehementer naturam lacessunt, viresque dissipant, multo autem magis internæ, præsertim si partes nobiles occupaverint, aut ipsa mole vicinis partibus molestæ fuerint.

26. Quicumque ante annum quintum ætatis completum non perfecte sanantur, postea miseri ac valetudinarii ferme vivunt, & vel Asthmatici, vel Cathectici, vel Phthisici facti ante consistentem ætatem moriuntur, vel saltem gibbosi, nani, curvi, aut aliter deformes postmodum supersunt.

27. Scabies & pustula in cute, pruritusve, huic morbo supervenientes, ad curam ejusdem multum conferunt.

28. Qui facilius tolerant omnimodam jactationem corporis, ceteris paribus, facilius curantur.

Atque ita tandem absolvimus trium generum signorum, quæ hætenus in nostram observationem occurrerunt, historiam. Proximum est ut ad methodum praxeos, quæ præcautionem & curationem hujus morbi complectitur, deveniamus.

CAP. XXIV.

Methodus ad Praxin, tum Indicationis in genere.

Methodus ad praxin in Θεραπευτικήν & Προφυλακτικήν, in partem Curatricem & Praservatricem dividitur. De prior nobis hoc capite agendum, quamvis forte hic quoque nonnulla in genere proponenda sint, quæ cum Prophylacticæ, tum ὑγιαίνουσιν sint communia. Prophylacticen autem in specie ad calcem hujus tractatus reservamus.

Pars Curatrix appellari solet *Methodus medendi*, cujus, ut cujusslibet alius Artis, duo sunt generalia instrumenta, Ratio scilicet atque *Experientia*; quarum conjugium omnem artificis peritiam exhaurit. Per experientiam autem intelligimus non tantum *historiam morbi unius aut plurium, successusque medicamentorum*; sed & *observationem*, hoc est, applicationem historiarum ad ea, quæ in eodem affectu dicat ratio, idque per viam *comprobationis vel improbationis*. Similiter per *Rationem omnem mentis operationem* volumus, ita, ut non tantum *tertiam nempe ratiocinationem seu demonstrativam, seu probabilem & analogismum*, verum insuper & *primam & secundam*

secundam, hoc est, *simplicem apprehensionem tum compositionem ac divisionem* hoc instrumento complectamur. Etenim, pars hæc medicinæ præsupponit *Physiologiam*, *Pathologiam*, & *Semeioticem*, quæ certe uniuscujusque operationis intellectus exercitium multifariam exigunt. Deinde, nemo aliquam propositionem intelligat, qui non prius simplices ejusdem terminos apprehenderit; neque syllogismum, qui ignarus fuerit propositionum è quibus conflatur: ut manifestum jam sit omnem mentis operationem hic exerceri.

Indicatio, ἐνδειξις, nobile illud methodi medendi instrumentum, (cujus usu Dogmatici sectam suam ab Empiricis maxime discriminari volunt) partibus Rationis etiam venit accensenda. Quandoquidem autem nonnulla cum difficilia tum obscura occurrunt circa hoc instrumentum ab ipsis neotericis vix dum enodata & illustrata, operæpretium duximus hic paucis examinare.

I. *Quid sit Indicatio?*

II. *Ad quam intellectus operationem pertineat?*

III. *In quæ genera & differentia distribuatur?*

Quod ad primum attinet, licet forte plures hujus nominis significationes apud Auctores occurrant, illa tamen prima & maxi-

Quid Indicatio.

me

me propria est quam tradit Galenus *Meth. Med. 7.* Ἐνδειξις ἐστὶν ἐμφασις τῆς ἀκολυθίας. Indicatio est *insinuatio seu declaratio consequentia*, id est, *rei agenda*. In hoc sensu defini-
niri & describi potest indicatio, *Actio ob-
iectiva Indicantis relative considerati quæ repre-
sentat intellectui Indicatum*, hoc est, *quid conse-
rat, quid noceat, & per consequens, quid prose-
quendum, quid fugiendum sit*. Ut definitio
hæc seu descriptio clarior reddatur, expen-
damus ulterius *quid sit Indicans? quid Indica-
tum? qualis sit actio Indicantis? quo spectet di-
stinctio Indicati iuvantis & nocentis, sive pro-
sequendi & fugiendi?*

I. Quamvis termini illi *Indicatio, Indi-
cans, & Indicatum*, extendi forte ad alias ar-
tes & scientias possit; cum tamen hætenus
industria medicorum (præsertim Galeni)
soli methodo Praxeos approprientur, eo-
rum definitiones, quæ hic exhibendæ, hanc
solam methodum, omisso omni alieno eo-
rum usu, respiciunt.

Quid In-
dicans.

Generalis igitur Indicantis definitio à
natura generalissima, quæ in nostra arte in-
dicat, petenda est. Definiri ergo potest *In-
dicans in genere, status corporis quæ fluxilis,
vel mobilis, seu potius, quæ actu est in fluxu vel
motu, relative consideratus, prout insinuat quid
sit agendum sui causa.*

Dicimus primo Indicans semper aliquem
statum

statum vel conditionem corporis innuere; quare quod extra corpus est, ac nondum id afficit, cum non sit conditio seu status corporis, haud recte dicitur indicare. Causa ergo externa, & nondum corpus afficiens, non est Indicans, licet forte ejusaversio possit esse Indicatum. Secundo status corporis *qua fluxilis*, vel *qua mobilis*, seu potius *qua actu est in motu*, ad essentiam Indicantis requiritur. Etenim ut luculentissime probat Gal. I. ad Thrasyb. si corpus nostrum esset immutabile & perpetuum, nullus locus Arti medicæ relinqueretur: alit vero cum calor continue humidum depascit, cumque sanitas ipsa vel in statu perfectissimo fragilis sit ac fluxilis, immo actu fluens, & ex aliqua parte jam defluxit, patet subsidium Artis medicæ officiumque medici practicum postulari. Tertio ad Indicantis etiam naturam pertinet *relativa ejus consideratio*. Nam si status corporis ejusve mutatio absolute tantum consideretur, nuda tantum speculatio inde resultat; sin vero in ordine ad id quod agendum est, quo medicus officio suo circa illum statum recte fungatur consideretur, statim instrumentum practicum evadit, atque Indicantis naturam induit. Indicat quippe ejusmodi status qua fragilis & in motu est, omni modo sanitatis habendam esse rationem, eamque esse assequendam.

Adeoque quod generalis medici scopus querebat, hoc ipsum generale Indicans com-
monstrat. Non autem expectandum est, ut
consideratio generalissimi Indicantis quid-
quam aliud repræsentet quam actionem ge-
neralissimam scopo generali respondentem.
Si vero medicus particularem scopum ulte-
rius prosequi voluerit, oportet ad Indican-
tia particularia magis descendat.

Quid In-
dicatum.

II. Indicatum est *Actio medica ex parte Indicantis requisita*. Nam primo & formaliter Indicans denotat *actionem*, secundario vero & per consequentiam instrumentum, quo *actio perficitur*. Itaque appendicis loco addamus propositæ definitioni, quod *secundario, ex consequenti atque in concreto, includat instrumentum, quo ista actio exercetur*.

I. Dicimus Indicatum esse *actionem*. Eo enim fine Medicus utitur Indicatione, ut inde quid agendum sit, eliciat. Dicas, instante crisi aut ea legitime procedente; ipsum Indicatum esse abstinentiam ab actione, non autem actionem.

Respondemus, Abstinentiam hanc eo ipso quod consulto & secundum artem imperatur, sub aliquali notione actionis medicæ evidenter contineri: atque idem dicendum est de quavis actionis in arte nostra prohibitionem.

II. Dicimus Indicatum esse *actionem me-*
dicam,

dicam, hoc est, actionem ad sanitatem facientem. Etenim finis Medicinæ sanitas est; ideoque actio illa quæ ad sanitatem collimat, recte actio medica nuncupatur.

III. Dicimus Indicatum esse *actionem saltem respectu Indicantis requisitam.* Omnis enim actio Indicata non statim exequenda est, neque dici potest simpliciter, sed tantum ex parte Indicantis requisita; quocirca ea ulteriori examini subjicienda est priusquam decernatur exercenda: & si neque vires prohibeant, neque aliud contra indicans potentius repugnet, tum demum simpliciter requisita est, suoque tempore, si qua fieri potest, exequenda. Atque hinc recte distinguitur Indicatum in *inutile & utile.* Redditur autem Indicatum *inutile* vel ex defectu materiæ medicæ, qua id exequendum est vel ex præsentia validioris *Prohibentis*; aut *contra Indicantis.* Indicatum *utile* adhuc recte subdividitur in *circumstantiatum & non circumstantiatum.* Indicatum *circumstantiatum* sive actio rite circumstantiata quamprimum absque mora exequenda est. Indicatum *non-circumstantiatum* tam diu differendum est, donec debitas circumstantias perfecte natum fuerit. Dicimus quarto Indicatum *concrete & secundario includere quoque Instrumentum, quo actio Indicata perficitur.* Verbi gratia, status sanitatis indicat primo & for-

maliter actionem conservandi eam secundario vero & per consequens indicat simul instrumentum, quo eam conservemus, viz. similia. Hæc transitio Indicationis ab actione ad instrumentum non videtur pendere à sola virtute Indicantis, ast ex parte etiam à generalibus quibusdam certisque & vulgo receptis principiis, *similia similibus conservari, contraria contrariis curari*; ideoque consulto diximus instrumentum ejusmodi esse secundarium Indicatum, & per consequentiam illatum, & quod simul actionem cum instrumento includat Indicatum esse concretum.

Cognatio
officii
medici
cum actione
Indicata.

Porro, quum *officium medici practicum* magnam habeat cognitionem cum *actione Indicata*; quousque hæc convenient, & quæ ratione inter se differant, hic consideremus. Officium medici generale est, assequi, quantum fieri potest, finem artis suæ, nimirum *sanitatem*. Atque eadem assecutio sanitatis propemodum est generalissima actio Indicata. Hæc tamen eo distinguitur à generali medici officio, quod assecutio sanitatis non perpetuo sit possibilis. Quamvis ergo assecutio saniratis semper indicetur; quando tamen ea impossibilis est, non obligat medicum, cum nemo teneatur præstare impossibilia, adeoque nulla pars est ejus officii. Similiter actio indicata aliquando inutilis est ob

ob rationes modo allatas, in quo casu non pertinet ea ad officium medici. Ad hæc, actio Indicata, utilis licet suo loco sit exequenda, quamdiu tamen incircumstantiata manet, non exhaurit officium medici. Etenim medici est non tantum utilia in specie, sed & habita ratione temporis ordinis, modi, cæterarumque conditionum justæ administrationis talia opem ejus implorantibus præscribere. Denique actio Indicata utilis, omnibus suis circumstantiis debitis stipata vere exhaurit officium medici. Hujusmodi quippe, & solas hujusmodi actiones (saltem ubi eæ innotescunt) tenetur medicus exequi.

Præterea scopi sive *intensiones medicæ*, cum actiones Indicatas, tum officia medici diversimode respiciunt, & cum utrisque aliquid habent commercii, quo respectu hic quoque veniunt leviter considerata. Verum in ipso hujus discursus limine videntur scopi distingui posse in *notionales* sive *formulas inquisitionis circa quodvis officium medici*, & *res ipsas quærendas*. Formulæ inquisitionis nihil aliud sunt quam *aptæ quæstiuncule*, vel *interrogationes*, quæ quodvis medici officium in tot partes resolvunt, quot distincte inquirendas & examinandas continet. Novem hujus generis formulas enumerat Argenterius, 1. *An?* 2. *Quid?* 3. *Quæ materia?* 4. *Quantum?* 5. *Quale?* 6. *Quo modo?* 7. *Quan-*

Collatio
utriusque
cum scopis
medicis.

7 *Quando?* 8 *ubi?* 9 *Quo ordine agendum?*
 Alii has ad pauciora capita contrahunt, de qua re consulantur Autores, Scopi reales sive res ipsæ quærendæ sunt *partes ipsæ*, in quas quodvis officium medici apte distingui potest, suntque idcirco totidem numero, quot in isto officio reperiuntur partes distinctæ inveniendæ aut examinandæ. Hi scopi jam inventi, non re, sed sola ratione ab iis quærendis discriminantur, respectu nempe diversæ relationis ad intellectum quærentem & actu intelligentem. Ex his patet, quam cognationem habeant scopi cum officio medici, & actionibus Indicatis. Etenim scopi notionales sive formulæ scoporum, & res ipsæ sub illis formulis quærendæ in eandem metam collimant, viz. distinctam omnium partium cujuscvis officii medici inventionem: Verum res quærendæ sunt partes ipsæ officii à se invicem facilioris inventionis aut examinationis gratia apte disjunctæ.

Porro illæ partes hujus officii, quatenus sunt vi indicationis inventæ, ipsæ sunt actiones Indicatae; ita ut scopi ex Indicatione inventi, & actiones Indicatae realiter idem significant. Dicimus *realiter*, quod scopi etiam inventi qua scopi ab illis ratione differant, quandoquidem præter actiones Indicatas videntur connotare intentionem eadem actiones prosequendi, sicuti scopi non-

dum

dum inventi innuunt intentionem in illas inquirendi. Atque hæc de Indicatis.

III. *Actio Indicantis objectiva est, & Indicans, ut objectum præter seipsum, Indicatum intellectui, quodammodo insinuat.* Miretur forte aliquis, qui eveniat, ut objectum aliud quid præter se ipsum representet.

Resp. Eam esse naturam relativorum, ut (quæ talia) concipi non possint absque implicatione suorum correlativorum. Etenim relativum aliquod in propria sua consideratione oblique saltem involvit naturam alterius, ideoque facile intellectum deducit ad alterius cognitionem. Dicat aliquis, si Indicationis vis in mera relatione Indicantis ad Indicatum fundetur, qui fiat quod ejus usus ad solam artem medicam restringatur?

Resp. Nos non negare, quin usus hujus instrumenti extendi possit ad alias artes & scientias, ut supra quoque monuimus. Etenim in morali philosophia licet dicere virtutem indicare sui protectionem, vitium sui suppressionem. Neque vero tantum consistit hujusmodi relatio inter status rerum, actionesque eosdem spectantes, sed & inter terminos mere speculativos: ut bis duo sunt quatuor; homo non est equus. At vero hic consideramus Indicationē & efficaciam Indicantis tantummodo in ordine ad metho-

dum medicinæ, ut hic non opus sit huius instrumenti suum ulterius extendere, quod neque fecit Galenus, cum id ad ejus scopum parum contribueret. Afferimus tamen non quamlibet relationem sufficiens esse fundamentum Indicationis, sed oportet sit talis, quæ evidentem præ se ferat conformitatem & congruentiam inter indicans & Indicatum, unde in propositionem indubitatæ veritatis apte componantur; seu disparitatem & repugnantiam eorundem inter se; unde à se invicem apte dividantur, hoc est, in propositionem negativam æque certam disponantur. Quod autem propositiones hac Indicatione elicitæ sint certæ & evidentes, neque ulteriori probatione opus habeant, ex eo elucescit, quod quivis intellectus sui compos, nulloque præjudicio occæcatus, neque scepticis nugis ac fallaciis de Industria irretitus, necessum habeat iis mox assentiri ubi earum terminos intellexerit. Quinetiam ipsi sceptici, licet inter disputandum quamlibet veritatem, ut ut manifestam, susque deque habeant, & certissima quæque principia rebus quam maxime dubiis æquiparare satagant: in vitæ tamen muniis obeundis dum inedia succurrunt assumpto cibo, dum pecunias sibi annumerant, dum plagas fugiunt, atque hæc & similia constanter absque ulla mentis fluctuatione agunt,

gunt, satis testantur se ex prava quadam animi dispositione vel gloriolæ studio, vel victoriæ in contentione spe duci potius quam reipsa de istiusmodi propositionum veritate dubitare. Interim hic notandum est, Indicationem ipsam necessario fallacem esse ac infidam, ubi absoluta natura vel Indicantis vel Indicati prius non exacte cognita fuerit. Etenim in hac Indicationum arte, præsupponimus semper medicum antea didicisse probeque nosse quid sint res illæ omnes, quas secundum naturam nuncupamus, ut & in quo consistent morbi essentia, omnesque ejus partes, nec non causas omnes morbi perspectas habere: immo necesse est etiam sciat cunctas medicas actiones, puta quid sit alteratio, quid calefactio, quid frigefactio, &c. quid evacuatio, purgatio, venæ sectio, &c. quid conservatio, & similia. Non enim Indicatio manifestam reddit absolutam naturam vel Indicantis, vel Indicati; sed hæc prius nota præsupponens, mutuam tantum relationem repræsentat, viz. *aut arctam connexionem & conformitatem, quam inter se habent, vel disparitatem & oppositionem*, unde in propositionem certam formari possint. Verum certitudo propositionis indicatæ non potest superare certitudinem cognitionis Indicantis. Siquando igitur hesitamus de certa naturæ Indicantis notitia,

vix tutum est soli Indicationi fidere, donec alio ratiocinio ut analogismo, vel experientia ulterius ea confirmetur. Sed hæc dubitatio, non naturæ Indicationis, aut ignorantia rei Indicantis tribuenda est.

Adhæc, sciendum est relationem indicantis in methodo Praxeos, præter evidentiam, connotare etiam *quid debiti* aut *requisiti officii* respectu actionis Indicatae, propositionesque ex Indicatione formatas istud debitum insinuare vel explicite, vel saltem implicite. Ut in hac propositione; *morbus indicat sui ablationem*; decernitur ablatio, ut actio requisita ex parte Indicantis scilicet morbi, ac si diceretur, morbus requirit seu postulat sui ablationem; exprimitur autem frequentius & forte elegantius hoc debitum actionis officium per participium *indus*, ut, *morbus est tollendus*: quæ propositio manifeste significatione coincidit cum prioribus.

Object.

Objectio, quadam circa actionem Indicantis restat adhuc solvenda. Nimirum, si Indicatio sit ipsa Indicantis actio, quomodo vocari possit operatio Intellectus? omnes enim Indicationem ad aliquam intellectus operationem referunt.

Resp. Indicationem esse quidem actionem Indicantis, sed objectivam, eamque uniri facultati Intellectivæ, arque in eadem esse

esse quasi in subjecto: porro intellectum esse potentiam, & ab objecto suo actuari, & quasi informari. Quare actio Indicationis, licet *objective* tribuatur Indicanti, *subjective* tamen tribuitur Animæ ejusque præsertim intellectivæ parti, cujus actus & quasi forma est. Atque hinc facillimum est Galenum sibi ipsi conciliare ubi aliquando Indicationem ἐμφασιν, aliquando κατ'ἀλήθειαν definit.

IV. Examinandum est quo respiciat illa actionis Indicatæ distinctio in *actionem conferentem*, & *nocentem*, sive *prosequendam* & *fugiendam*. Urgeat enim aliquis Galenum perpetuo affirmare ab uno Indicante unum tantum insinuari Indicatum; & in *l. Meth. II.* asserere eos frustra Methodum curandi tentare, qui unum ab uno Indicari ignorant: atque omnes qui de hac materia scripserunt, videntur idem attestari.

Resp. Galenum intelligendum esse de tribus distinctis Indicantium generibus, quæ nullo modo sunt confundenda, ut neque eorum Indicata. Quod enim proprie indicat morbus, non tribuendum causis aut viribus; similiter quod indicant causæ, non applicandum id vel viribus, vel morbo ipsi; denique quod vires indicant, nec morbo neque causis adscribendum. Hoc enim respectu uni Indicanti unum Indicatum respondet,

spondet, & qui hoc non observat, necessario omnia confundit, frustra que secundum Galeni mentem hoc instrumento in artis operibus utitur, veruntamen sciendum est, in quovis genere prædicto, Indicatum in duas partes dividi posse, quarum altera *actio conferens & prosequenda est*, altera *noxia & fugienda est*; utraque vero ad idem genus è tribus dictis pertinet, & quasi media pars est totius Indicati: Nam vires jubent eligere ea, quæ illas tueri queant; ea vero vitare, quæ illas amplius lædere apta sunt, & utraque actio concurret ad completam conservationem præstandam. Similiter cum in curatione, tum in præservatione reperitur actio tam prosequenda, quam fugienda: neutra tamen excedit sui generis terminos, ut nulla inde confusio metuenda sit. Dum enim curamus, ea eligimus quæ morbum demoliuntur; ea fugimus, quæ illum fovent. Similiter dum præservamus, causas tollimus, & ea simul cavemus quæ quovis modo ad earum continuationem aut repullulationem contribuunt. Atque ob hanc rationem in definitione Indicationis supra data, distinguimus actionem Indicatam in *prosequendam & fugiendam*: quod idem quoque in enumerandis particularibus hujus morbi indicationibus facturi sumus.

Ad quam   Tempestivum jam est ut ad secundum
quæ-

quæsitum ab initio propositum, viz. ad ^{intelle-} quam intellectus operationem ^{ctus ope-} Indicatio ^{rationem} spectet, transeamus. Dicimus ^{Indicatio} ^{pertineat.} Indicatio-
nem quodammodo includere simplicem apprehensionem utriusque termini, Indicantis & Indicati. Nemo enim propositionem intelligat ignotis terminis ejus simplicibus. Verum hæc cognitio tantum præparatoria est, & præsupposita in arte Indicationum, ut supra quoque notavimus. Dicimus secundo *compositionem & divisionem esse explicitam operationem intellectus in perceptione Indicationis*. Et enim Indicans vi relationis suæ repræsentat Indicatum secum in propositionem relativam apte connectendum. Quod vero propositio sic conflata natura sua adeo sit manifesta & evidens, ut de ejus veritate dubitari non possit, neque ulteriori egeat probatione, expresse dicit Gal. — καὶ ἀλήθειαν ἀνευ τηρήσεως ἢ λογισμῶν, Item l. de opt. Sect. ad Trasf. c. 11. — ἀνευ ἀποδείξεως, καὶ πειρατικῆς τηρήσεως. Hic aliqui Galenum calumniantur, quasi artem extruxisset ab omni ratione & experientia alienam; cum tamen nil aliud voluerit Galenus quam propositiones Indicatione elicitas per se certas esse, neque comprobatione seu experientiæ seu rationis indigere. Objicit quidem Sennertus Indicationem pertinere non posse ad secundam mentis operationem, quod Indicatum
neque

neque affirmetur neque negetur de Indicante. Sed videtur vir doctissimus in hoc lapsus. Licet enim directe, & per nudum verbum substantivum sive copulam (est) forte neque affirmetur neque negetur Indicatam de Indicante; indirecte tamen & in casu obliquo manifeste de eodem prædicatur eo modo, quo fieri solet in propositionibus relationis; v. gr. *Indicans est Indicati Indicans*; vel *status sanus est suæ conservationis Indicans*; *status morbosus est remedii Indicans*, &c. Et si quis velit exprimere Indicatam cum relatione sua ad Indicans per participium in *du*s, ejus prædicatio erit directa: Ut, *status sanus est conservandus*; *status morbosus est curandus*; *morbis est tollendus*, &c. Si negare possit doctissimus Sennertus has esse propositiones, pari facilitate negaverit Indicationem spectare ad hanc operationem intellectus; sin necesse habeat illud confiteri, etiam hoc una agnoscere tenetur. Asseruimus vero Indicationem explicite spectare ad secundam mentis operationem, quod intellectus, quoad ordinem temporis, simul comprehendat mutuam relationem Indicantis & Indicati, indeque propositionem conficiat, quæ propositionis formatio ipsa est Indicatio, atque explicite secunda Intellectus operatio. Quod autem intellectus simul tempore Indicans & Indicatam

catum in Indicatione complectatur, eleganter exprimit Galenus ficta voce de composita, qua in ejus definitione utitur, — συμπεροσπίπασα κατάληψις. Item in alia definitione, — συμπεροσπίπει τὸ συμφέρον.

Dicimus 3 Indicationem *implicite quoque referri posse ad tertiam Intellectus operationem*: quoniam ordine Naturæ videtur Intellectus prius evidentem relationem Indicantis ad Indicatum percipere, quam de certitudine propositionis inde resultantis concludat, licet ordine temporis hæc simul Intellectus complectatur, ut modo dictum, neque necesse sit explicitum syllogismum conficiat. Nam revera potest intellectus simul tempore comprehendere ea, quæ ordine naturæ successiva dicantur, ut solem & lucem, ignem & calorem, &c. Eo ipso vero quod hæc simultanea comprehensio Indicationis includit dependentiam quandam notitiæ Indicati à relatione Indicantis percepta, supponit quoque relationem dictam saltem ordine naturæ prius percipi, Indicatum vero posterius & per illationem implicitam innotescere. Nam transitio quædam, respectu ordinis naturæ, hic implicari videtur à relatione Indicantis, tanquam medio termino, ad propositionem ex Indicante & Indicato conflata tanquam ad con-

conclusionem ; quæ implicita quædam augmentatio dici potest.

Dicimus 4. *Posse per ambages Indicationem reduci ad explicitam augmentationem sive syllogismum*, seu potius, *idem quod Indicatione assequimur posse etiam per viam syllogismi inveniri & probari*. Nam ratio evidentiae propositionis Indicatae explicite applicari potest, ut medius terminus ad istam propositionem inferendam. Interim syllogismus sic confectus vel mere nugatorius, vel ad summum tantum explicatorius erit. Ut si quis vellet probare morbum esse tollendum, sic procederet. *Quod est contra naturam est tollendum ; morbus est contra naturam ; ergo morbus est tollendus* : medius terminus (*quod est contra naturam*) est ratio relationis morbi ad sui ablationem, sed tantum est expositivus generalis naturæ morbi. Quisquis enim intelligit quid sit morbus, necessario simul concipit esse quid præter naturam. Ideoque talis syllogismus tantum expositivus est. Non tamen eum semper inutilem putamus, cum ad convictionem pertinacis, vel informationem ignorantis aliquando inserviat. Huc quoque referre possumus translationem Indicationis ab actione ad instrumenta virtute generalium regularium, *similia similibus conservantur, contraria contrariis curantur* ; quæ supra quoque memorantur.

Dici-

Dicimus 5. *Collationem Indicationum inter se, quo ex consensu & dissensu Iudicantium quid simpliciter & absolute agendum sit eliciamus, necessario involvere tertiam Intellectus operationem.* Etenim limitatio cujusvis Indicationis supponit medium terminum isti Indicationi extraneum, quo prius intellecto limitatio ut conclusio infertur. Qui enim necesse habet (quo de veritate propositionis alicujus statuatur) terminum extraneum ut medium consulere, hic certe manifeste argumentatur. Cum ergo ad limitationem Indicationis præter Indicantem & Indicatum tertius terminus ejusque consensus vel dissensus requiratur, patet ad ejus inventionem tertiam operationem Intellectus postulari. Licet ergo simplices Indicationes prima rudimenta Methodi ad Praxin subministrant, ad complementum tamen artis ratiocinatio sociata est adsciscenda.

Dicimus 6. *Electiorem materiae medicae in specie, ejusque aptam administrationem non tantum omnem operationem intellectus, sed & insuper postulare experientiam.* Etenim quis absque hac dosi scammonii alteriusve cujusvis medicamenti purgantis, quosve humores in specie educat, satis intelliget? In alterantibus etiam lateat forte qualitas aliqua non explorata, ægrotanti noxia, quæ sola experientia percipi possit.

Statuimus ergo (Indicationum propria vi
usuque servatis) ad completam medicinæ
methodum requiri quidquid ratio, quidquid
experientia contribuere possint.

Differen-
tiæ Indi-
cationū.

Procedendum tandem est ad tertium ti-
tulum ab initio propositum, in quæ scilicet
genera & differentias Indicatio distribuatur.
Differentiæ quidem è supra dictis facile elici
possunt, quas hic propterea omittimus. Hic
autem distinguimus Indicationem in *generi-
cam, subalternam, & specificam*. Generica à
generali Indicante petitur, subalterna à ge-
neribus Indicantium intermediis, specifica
ab infima eorum specie. Supra notavimus
generale Indicans esse ipsum statum corpo-
ris in genere consideratum, qua fragilem &
in motu: status hic indicat sanitatem esse
assequendam, quæ generalissima est actio
medica, & generalissimum Indicatum. Ve-
rum tamen hæc actio quodammodo con-
creta est, & duas æque generales actiones
in abstracto includit, scilicet *Conservationem*
& *Correctionem*. Quippe status generalis
prædictus etiam concretus est, duasque simi-
les considerationes in abstracto complecti-
tur, alteram nimirum partium secundū natu-
ram adhuc se habentium, quæ puram putam
conservationem postulant; alteram partium
de integritate sua nonnihil jam lapsarum,
quæ similiter puram putam correctionem

Duo In-
dicata
abstracta
genera-
lissima.

exigunt:

exigunt. Hæ duæ actiones in omni artis opera perpetuo conjunguntur. Qui enim conservat, simul corrigit, hoc est, vitia quædam emendat, & qui corrigit seu vitia emendat, simul Conservationi prospicit. Complicatio harum actionum adeo est, subtilis, ut videatur imposuisse ipsi acutissimo Argenterio qui l. 1. de Off. med. c. 2. affirmat Conservationem esse ipsam illam Correctionem, quæ in arte tuendæ sanitatis exercetur. Verum dupliciter errat. 1. Quod Correctionem & Conservationem in vñ unam & eandem actionem esse putet, cum re ipsa duæ sint distinctæ, ut ut conjungantur in artis exercitio. Etenim à diversis considerationibus generalis Indican- tis, ut modo dictum, indicantur, & Conservatio respicit ea quæ sec. naturam sunt; Correctio vitia Naturæ. Quinetiam per instrumenta formaliter distincta, immo opposita perficiuntur. Nam Correctio in ipsa etiam arte tuendæ sanitatis per contraria, Conservatio per similia peragitur: Ut, inanitioni in hac arte succurrimus assumpto cibo, inanitioni quidem contrario, ast partibus nutriendis simili; Quamvis ergo conjungantur hæ actiones in executione, re ipsa tamen formaliter distinctæ sunt, & distincte ab intellectu concipiendæ. Secundus error Argenterii, quod solum Correctio-

nem vitiorum generalem actionem totius Medicinæ esse contendat, cum Conservatio æque sit universalis pariterque in omni Medicinæ parte exerceatur.

Nemo dubitat quin in ὑγιαίνειν conserve-
mus : quod vero simul corrigamus, demon-
strat Galenus L. ad Thrasylb. & lib. *An res
tuendæ sanitatis ad medicum pertineant.* Di-
cas Gal. ibi probare omnem actionem me-
dicam esse Correctionem, ipsamque Con-
servationem sub latitudine Correctionis
comprehendi. Non tamen ita accipiendus
est Galenus, quasi vellet Correctionem
esse genus Conservationis, cum, ut modo
monstravimus. Conservatio & Correctio
vel in hac arte tuendæ sanitatis sint formaliter
diversæ & contra distinctæ actiones :
id vero tantum voluit Galenus omnem
actionem Medicam, quando actu admini-
stratur, in se Correctionem includere, eo-
que respectu Correctionem appellari posse,
adeoque Correctionem esse generalem a-
ctionem totius Medicinæ : non tamen ne-
gat Gal. quin conservatio sit æque genera-
lis. Quid enim prohibeat duas esse genera-
les actiones abstractas in Medicina ? Non
id destruit, si quis forte putet, unitatem Ar-
tis ; quin potius eam confirmat. Unitas e-
nim Artis in communitate aliqua, quæ om-
nibus ejusdem partibus tribui potest, consi-
stit?

stit ; atque eo firmior unitas hæc censenda est, quo pluribus communitatibus omnes Artis partes inter se connectuntur. Si ergo duæ sint actiones generales, æque omnibus partibus Medicinæ communes, eo firmius partes istæ in unam Artem coalescunt. Quare non repugnat ratiocinio Galeni, si quis dicat conservationem quoque esse generalem actionem totius Medicinæ ; cum scopus Galeni tantum fuerit ostendere Medicæ Artis unitatem ex communitate istius generalis actionis, viz. Correctionis : potuisset autem id æque ostendisse, si natura rei postulasset, ex communitate Conservationis. Etenim in Ὑγιαίνῃ nobilissima pars totius concretæ actionis est Conservatio : indeque tota actio à potiori parte Conservatio, & Ars ipsa Conservatrix denominatur, licet alias, ut dictum est, Correctionem quoque includat. In Prophylactica vero præcipua pars actionis Medicæ præservatio est, scilicet Correctio causæ morbi imminantis : ita tamen hæc perficitur, & per ea media, quæ vires præsentis permittant, nullo autem modo per ea quæ easdem destruant. Ideoque in Prophylaxi quoque ratio habetur virium, earumque conservatio indicatur. Verum à potiori similiter parte tota actio concreta (etsi, ut dictum. Conservationem quoque includat) Præservatio &

Præcautio appellatur. Denique in Therapeutica, licet similiter tota actio concreta Curatio, & ipsa Ars Curatrix à principe actionis parte denominetur; re ipsa tamen tota hæc actio Curandi in tres partes abstractas beneque distinctas dirimi potest: in Curationem causæ, in Curationem morbi, & Conservationem virium. Vitalis quippe sive Conservatrix Indicatio ad hanc quoque Medicinæ partem evidenter & omnium consensu spectat, & in omni Curativa actione priusquam ea exequenda est, consuli debet. Unde patet hanc etiam partem Medicinæ perpetuo conservare, hoc est, in omni Curatione prospicere, ne vires à remedio præscribendo plus detrimenti capiant, quam emolumentum id est, quod per morbi ejusve causæ à remedio impugnationem iisdem accidit. His omnibus igitur perpensis, concludimus generale Indicatum Concretum quid esse, apteque distinguui in duas generales actiones abstractas, quæ in omni parte Medicinæ exercentur, idque in Artis opera unam actionem completam sive complexam perpetuo conficere.

Porro generale Indicans, viz. status corporis, qua fragilis & in motu, præter partes sive considerationes abstractas jam propositas, dividi potest in tres species, seu potius tria genera subalterna pariter concreta:

scil.

scil. in *statum sanum*; in *statum morbosum*; & *neutrum*. Hæ tres species ipsa sunt subiecta trium specierum Methodi ad praxin: nimirum *status sanus*, ὕγιεινός; *status morbosus*, ἰσχυρὸς καὶ ἀνθυγιεινός; *status neuter*, μετὰ φύλακτικὸς. Tres hi status etiam concreta Indicantia sunt, & concrete quid sit agendum, vel quodnam sit officium Medici in singulis istis Artibus respective indicant: viz. *status sanus*, sanitatem esse conservandam; *status morbosus*, morbum esse tollendum; *status neuter*, morbi imminentis causam esse corrigendam, ne in morbum erumpat. Atque hæc tria Indicata similiter concreta sunt, eorumque quodlibet, ut supra probavimus, in abstracto tum Conservationem tum Correctionem includit.

Denique in statu morboſo actio Corrigendi in duas species resolvitur; in Correctionem causæ, & Correctionem morbi; atque adeo tria actionum abstractorum genera hic reperire est. Status enim morbosus in tres species abstractas finditur, in morbi essentiam, morbi causas, & vires, sive ea quæ supersunt in hoc statu secundum naturam. Ea enim quæ præter naturam sunt & correctionem in genere indicant, in duas species, ut dictum, hic abeunt, viz. in morbi essentiam, & morbi causas; ideoque tres sunt partes huius status, quæ singulæ forma-

liter diversimode indicant. Tria ergo (ut negotio huic finem imponamus genera Indicationum in hoc statu veniunt consideranda : nempe ab essentia morbi, *Curativa* ; à causis, *præservativa* ; à viribus, *vitalis*, seu *Conseruativa*. Ad causas referimus quælibet impedimenta curationis, ut & symptomata urgentia, quæque curationem ad se trahunt, hoc enim respectu naturam induunt causarum. Hæc in genere de Indicationibus dicta sufficiant.

C A P. XXV.

Curativæ Indicationes.

AB *essentia morbi* deduci has Indicationes modo asseruimus. Hic ergo omnes essentia hujus morbi partes leviter percurrendæ sunt, ut, quid quælibet agendum insinuet, percipi possit.

Indicatio
prima.

1. Ergo, morbi hujus essentia ex parte consistit in intemperie frigida & humida: indicat ergo morbus hic, respectu hujus partis essentia suæ, non tantum ea omnia vitanda esse, quæ quovis modo istam intemperiem aut fovere aut intendere apta nata sunt ; sed & in subsidium advocanda esse ea, quæ eandem infringant, viz. calefacientia & siccantia.

2. Con-

2. Consistit hic morbus etiam *ex parte secunda.*
 in inopia spirituum insitorum: non modo
 ergo ea omnia fugienda sunt, quæ quovis
 modo spiritus ulterius dissipare, eliquare,
 vel in auras dissolvere queant; sed & ea in-
 super eligenda sunt, quæ eosdem instaura-
 re, fovere, ac multiplicare possint. Respuen-
 da igitur hic validiora discussiva, quod spiri-
 tus una discutiant; item impense calida,
 quod eosdem in auras resolvant: multo ma-
 gis, quæ vim eliquandi partes habent, ut
 violentiora purgantia. Eligenda vero ali-
 menta optima, & coctu facilia medicamen-
 ta, quantum fieri potest, spiritibus insitis
 amica & benigna.

3. Morbi hujus essentia ex parte in tor- *Tertia.*
 pore spirituum consistit: Insinuat hic tor-
 por vitanda esse ea omnia, quæ nimirum si-
 gunt ac densant spiritus, aut aliter eos stupe-
 faciunt; qualia sunt narcotica, multa que mi-
 neralia, quæ de plumbi natura participant,
 qualia sunt *Minium, Cerussa, Lithargyrus, &c.*
 Vocanda autem in usum esse *exercitia, mo-
 tus, frictiones*, eaque omnia quæ spiritus insi-
 tos excitare, eorumque torporem excutere,
 atque eos agiles reddere valeant.

4. Tonus, qua justo mollior, laxior, flac- *Quarta.*
 cidior, indicat vitanda esse ea, quæ emollire,
 laxare, aut enervare partes solent, eaque
 applicanda aut intus exhibenda, quæ eas-

dem firmiores, solidiores, magisque tenfas præstent. Idem Tonus, quæ nimis interne lubricus, suspecta reddit ea omnia quæ interna lubricitate multum abundant, videturque nonnihil asperitatis aut etiam adstrictionis in iis quæ vel assumuntur, vel applicantur, desiderare.

5. Vitalis constitutio læsa ex parte generationis vitalium spirituum non adeo multum refert: verum ex parte distributionis vitalium spirituum inæqualitas ejusdem magni momenti est, atque indicat ea esse cavenda, quæ sanguinis affluxum versus caput promoveant, ut & ea quæ ejusdem affluxum ad partes primo affectas remorentur. Eligenda vero esse ea, quæ arteriarum pulsus in partibus primo affectis proritare, in capite vero potius sedare valeant. Idem propemodum indicat diminutior & tardior decursus sanguinis per partes primo affectas, nimirum pulsus ad istas partes evocationem. Transitus vero sanguinis per habitum partium nimis lubricus & facilis, indicatione sua coincidit cum lubricitate Toni modo notata. Defectus constitutionis vitalis ex parte unionis satis vigorosæ & jucundæ inter spiritus vitales & insitos, indicat ea quæ utrumque spiritum tum nutrire ac fovere; tum excitare ad majorem activitatem possunt, contraria autem esse fugienda.

gienda. Calor vitalis, qua deficiens idem fere indicat quod intemperies frigida, modo simul habeatur respectus tum roboris cordis & arteriarum, tum vigoris vitalium spirituum.

6. Inæqualis nutritio ea indicat, quæ Sexta.
æqualem distributionem alimenti & caloris, aut certe eam liberaliorem ad partes minus debito nutritas promoveant. Partium extenuatio plenior nutritionem postulat: Irregularis capitis magnitudo, extenuantia potius, quæque fluxum ab illa parte avertant, exigit. Idem indicant tumores ossium. Ossa iucurvata indicant ea quæ alimentum attrahunt ad latus cavum, ut frictiones moderatas; at vero reprimentia potius secundum latus gibbum, ut ligaturas comprimentes. Articulorum inflexio, artificiosam eorundem erectionem, quoad fieri potest, insinuat. Pectoris angustia, pectoralia, & quæ pectus dilatare apta nata sunt, innuit; ejusdem acuminatio vero ea, quæ ad æqualem nutritionem faciant.

7. Imperfecta animalium spirituum Septima.
distributio, & nonnihil in partibus primo affectis imminuta, indicat cephalica, eaque quæ istam distributionem faciliunt, ut exercitia, frictiones, & similia. Defectus debitæ tensitatis nervorum partiumque nervosarum sive fibrosarum, indicat ea, quæ
nervos

nervos roborant partesque firmant. Hæc
de Indicationibus Curativis. Sequuntur
Præservativæ.

C A P. XXVI.

Indicationes Præservativæ.

Earum
divisio.

Indicationes hæ à causis morbi vel antecedentibus, vel præsentibus deducuntur. Quæ à priori causarum genere fluunt ad Prophylacticam spectant: hic autem eas tantum proponimus, quæ à causis præsentibus & in corpore contentis, nempe vel communibus, vel huic morbo propriis proveniunt.

Quamvis autem causæ communes non videantur productionem essentia morbi immediate attingere; vel eo ipso tamen quod *impedimenti vicem* subeant, curamque remorentur, suam ablationem indicant.

Sunt vero hæ causæ, vel *impuritates*, aut *excrementitii humores in primis viis congesti & retenti*, qui, nisi tollerentur, non modo alimenta assumpta contaminarent, sed & appropriata medicamenta nonnihil retunderent, aliterve impedirent. Indicant ergo sui evacuationem sive *per blandiorem vomitum*, sive *per lenitivam purgationem*, prout occasio
hanc

hanc vel illam viam magis suaserit: vel sunt *causæ communes altius à partibus corporis inhibita*: & hæ quoque suam evacuationem postulant. Verum quandoquidem secundum hoc causarum communium genus iisdem propemodum medicamentis simulque exigitur, quibus causæ huic morbo propriæ utrumque hoc genus in præsentî consideratione jungemus.

Causæ igitur huic morbo propriæ, ut & communes istæ quæ altius in corpus penetrarunt, dividi possunt in *sanguinem & humores cacochymicos*. Sanguis quidem, etsi in partibus prius affectis deficiat potius quam redundet, in capite tamen plerumque particularem sui evacuationem postulet, quæ *scarificatione venarum in Aurium concha* peragi solet. Huc quoque ex parte *fonticulos* inter primam & secundam vertebram colli excitatos referre possumus, licet hi forte respiciant insuper ex parte humores Caco-chymicos.

Humores Cacochymici dividuntur in eos, qui adhuc in venoso genere fluitant; & in eos, qui certis corporis partibus impacti sunt. Causæ seu humores in venoso genere fluitantes indicant (primo & quoad intentionem) sui evacuationem, verum si ad motum inepti sint, (quoad executionem) præ-viam præparationem. Quoniam autem ple-
rum-

rumque evenit , ut non omnes humores æque sint inepti , sed alii satis , alii minus , quam par est , fluxiles , & medicamento obsequentes , in hoc casu primo indicant evacuationem minorativam , & deinde præparationem.

Porro hi humores in venoso genere subdividi possunt in *febriles* (nimirum si adsit febris putrida) & *non febriles*. Humores febriles vel sunt *turgentes* , vel *non turgentes*. Turgentes , hoc est , inquieti seu impetuose commoti , indicant quamprimum evacuationem , saltem minorativam , nisi forte natura sua ferantur ad partes externas & ignobiles , puta cutaneas , quemadmodum accidit in variolis & morbillis , similibusque morbis. Sin vero adsit febris , eaque acuta , neque humores turgeant , indicant primo illam peculiarem præparationem , quam *coctionem* vocant , ut reddantur pharmaco propinando obediens , dein *evacuationem*. At si febris non acuta sed lenta sit , & etiam si materia non turgeat , ejusdem tamen pars aliqua satis sit fluxilis ; in hoc casu , quovis tempore morbi indicatur evacuatio minorativa primo , & postea reliquiarum coctio , ut illæ quoque suo tempore evacuentur.

Humores in venoso genere contenti non febriles , si fluxiles sint , indicant primo eva-
cura-

cuationem : cum autem in hoc affectu per-
 petuo fere adsint humores lenti & crassi pa-
 rumque sequaces, præparatio (saltem ubi
 jam præmissa est evacuatio minorativa) pri-
 mo indicatur : & quidem viscerum humores
 incidentia, crassi attenuantia indicant. Ad-
 hæc cum morbus sit admodum chronicus
 & ad plures menses, immo forte ad annum
 & ultra extendatur, non existimandum est
 totam materiam morbificam posse simul
 præparari aut evacuari ; quare hoc respectu
 indicat, ut, per vices, modo præparantibus,
 modo evacuantibus insistamus. Præterea
 sciendum est aliam præparationem & eva-
 cuationem exigere humores biliosos, aliam
 melancholicos, aliam pituitosos & serosos :
 & pro diversitate humorum sanguini com-
 mixtorum variam indicari tum præparatio-
 nem, tum purgationem.

Humores certis corporis partibus impa-
 cti multo magis requirunt præparationem
 antequam evacuentur ; juxta illud Hippocr.
*Corpora quum quis purgare volet, ea fluxilia
 faciat oportet.* Neque vero humoribus his ge-
 neralis quædam præparatio sufficit, sed talis
 requiritur præparatio, quæ peculiari, jure
 ipsam partem, in qua hærent, respiciat ; adeo-
 que aliam præparationem humores in Pul-
 mone, aliam in Hepate, aut Liene, &c postu-
 lant.

Deni-

Denique quum omnium humorum genera proposita, postquam evacuata sunt, de-
nuo possint succrescere, indicant ea esse vi-
tanda, quæ ad similes humores facile gene-
randos faciant. Atque hæc de Indicationi-
bus Præservativis, restat nunc vitalis sive
conservativa consideranda.

C A P. XXVII.

Indicatio conservativa, sive vitalis.

ORitur hæc Indicatio ab iis rebus quæ
sunt secundum naturam. Ipsa enim vita
in his consistit: in triplici nimirum corporis
constitutione, Naturali, Vitali, & Animali,
supra memoratis.

Naturalis sub se continet

1. Temperamentum.
2. Spiritus insitos, eorumque copiam &
vigorem.
3. Tonum partium.
4. Organorum structuram.
5. Continuitatem.

Vitalis continet

1. Generationem &	} vitalium spirituum.
2. Distributionem	
3. Participationem eorundem ab iis par- tibus,	

*tibus, quibus distribuuntur, scilicet,
ex unione eorum cum dictis partibus &
calore communicato.*

Animalis similiter continet

1. Generationem &	} animalium spirituum
2. Distributionem	

*Debitam Tensitatem partium à cerebri in-
fluxu pendentium.*

Hæc omnia, quod in iis vita consistat, vocantur *indicantia vitalia*: apud Autores vero ut plurimum communi nomine *virium* veniunt, sed paullo crassior est hæc nuncupatio, cum, si proprie loquamur, vires in dictis constitutionibus radicentur, earumque facultates sint. Non autem in animo habemus usum loquendi innovare, modo res ipsa, uti est, intelligatur.

Indicantia hæc, quamdiu sana atque integra manent, generalem tantum ac ordinariam conservationem per rectum *sex rerum non naturalium* usum postulant. Ubi vero ea omnia ex æquo vel læsa vel imminenti læsioni obnoxia sunt, non tantum generalem conservationem, sed & curationi, aut præservationi commixtam requirunt. Porro, ubi una aliqua constitutio, vel quædam ejus pars præ cæteris læsa fuerit, vel læsioni obnoxia, præter generalem conservationem, specialem quoque postulat similiter peculiari curationi aut præservationi asso-

Y   cian-

ciandam : Denique ubi constitutio læsa , vel læsioni obnoxia certæ parti est affixa , ulterius eam conservationem specificat , ut nimirum habeatur simul respectus partis sic præ cæteris laborantis.

Vitalem
Indica-
tionem
esse in
plures
species
divisibi-
lem.

Quod autem aliqui dicunt Indicationem vitalem esse unicam & Conservationem esse simplicem finem , neque ulterius subdividi posse, cum omnia quæ sec. naturam sunt uno virium nomine comprehendantur , unamque actionem viz. sui tutelam indicent. Nos quidem concedimus vires , si (ut supra monuimus) improprie pro causis suis , nempe constitutionibus tribus prædictis sumantur , uno nomine complecti posse omnia quæ sec. naturam sunt ; sed nomen hoc tunc genericum erit , atque in tres species , tres nempe constitutiones divisibile , in *vires naturales* , *vitales* , & *animales*. Concedimus porro finem sive actionem indicatam , viz. Conservationem, esse unam, sed unitate generis , non ultimi speciei. Nam ea ipsa , quæ sunt sec. naturam , ut ut genere conveniant, specie tamen inter se differre possunt, & diversimodam conservationem exigere : immo fieri potest , ut quæ vires ex una parte conservant , ex alia eas impugnent : Ex. gr. Vinum exhibitum vires vitales seu potius constitutionem vitalem erigit & roborat ; interim vero vires animales , seu con-

sti-

stitutionem animalempetit & debilitat. Similiter aliam conservationem requirit temperamentum, aliam organorum structura, aliam continuitas: Quin & partium diversa constitutio variam conservationem indicat, neque eodem modo aut iisdem actionibus conservationi speciali Hepatis, Pulmonum, Cerebri, &c. prospicimus. Quare una aliqua constitutio præ cæteris debilis, seu una pars aliis infirmior, specialem sibi que propriam conservationem indicat, adeoque dividi possunt tum conservatio tum conservantia in species suas. Etenim Conservatio & Conservantia, animali constitutioni appropriata, differunt ab iis, quæ vitali aut naturali destinantur; atque hinc primæ tres species conservationis petendæ sunt; viz. *Conservatio constitutionis animalis*, *conservatio constitutionis vitalis*, & *conservatio constitutionis naturalis*; similiter Conservatio Hepatis, Hepaticorum, Lienis, Spleneticorum, Pulmonum, pectoralium usu perficitur: immo omnes partes insigniter diversæ conservationem ulterius in species dirimunt. Hæc de divisione conservationis in suas species.

Porro eadem Conservatio videtur ulterius dividi posse in suas partes. Etenim Conservatio hæc quodammodo complexa est, & non tantum *similia* respicit, sed & suo

Esse quoque
divisibilem
in partes.

modo *contraria*, nimirum indicatio tum curativa tum præservativa, eaque cum viribus æstimata, vel *permittit*, vel *prohibet*: Videtur ergo in tres partes absumi: in *Electio- nem similium*; in *Permissionem contrariorum sub certa conditione*; in *Prohibitionem eorundem sub diversa conditione*.

Electio similium maxime propria conser- vationis actio est, videturque adhuc duo genera similium respicere, viz. Similia quæ facile assimilari possunt, & proprie alimen- ta sunt, & similia, quæ licet quoad substan- tiam forte haud assimilari queant, conti- nent tamen in se qualitates quasdam debi- tæ constitutioni certarum partium similes, quarum respectu naturæ familiaria & ami- ca reputantur, certasque partes fovent ac roborant.

Object. Dicas, hæc revera esse alterantia & ad genus contrariorum spectare.

Resp. Respondemus, ad utrumque genus di- verso respectu referri posse; quatenus au- tem obtinent qualitates debitæ naturæ par- tium similes, licet alias tantillum alterent, ad genus similium referenda esse. Nam & ipsa alimenta tantundem quoque alterant, & inanitioni directe sunt contraria, ipsa- que conservatio implicite includit quandam correctionem, ut supra probavimus. Vocan- tur autem hæc, ob mediam naturam inter

similia

similia & alterantia, medicamenta quidem, sed *Conservantia*, *Corroborantia*, & *Cordialia*: indicantur vero hæc à peculiari virium debilitate ut conservantia, & ut eligenda, non vero tantum ut Permittenda, & in libris Practicorum communiter sic recensentur.

Permissio remedii naturæ nonnihil contrarii etiam ad hanc Indicationem spectat. Ea enim est hujus Indicationis dignitas & valor, ut indicata tum curativa tum præservativa ad examen priusquam exequenda sint, revocat, & non tantum remedii qualitatem quantitatemque, sed & tempus repetendi, immo quicquid ad ejusdem usum aut utendi modum pertinet, eo usque moderetur ac limitet, ne ullatenus vires patientis excedat, iisve injuriam inferat: neque vero hic se sistit, aut amplius exigit, ut plus emolumenti ex morbi impugnatione, quam detrimenti ex vi naturæ illata, rebus secundum naturam accrescat. Et sub hac lege & conditione vitalis Indicatio multa permittit fieri, quæ viribus per se sunt adversa, semper tamen in favorem sanitatis, nunquam in vitæ præjudicium.

Prohibitio contrarii imperialis plane hujus Indicationis actus est, & imperio quodam dictat hoc vel illud (licet alioquin indicatum fuerit) non esse exequendum, quod

ipsi vitæ forte periculum minetur, aut quod non plus emolumentum partibus sanitatis conferat, quam certi detrimenti. Atque hæc tertia & ultima hujus Indicationis vis & usus est. Hæc jam verbo uno ad morbum præsentem applicanda sunt.

Constitutiones omnes in hoc affectu esse admodum debiles & infirmas, vel ex ipsa teneræ ætatis consideratione facile elucescit. Naturalis vero insuper vi primæ essentia morbi ulterius impetitur; hinc etiam vitalis nonnihil patitur; sed neque animalis impune evadit, ut supra monstravimus. Quare tum generalis harum constitutionum, tum specialis habenda ratio est, tam in electione similium, quam in permissione vel prohibitionem contrariorum.

1. Igitur Eligenda sunt in hoc affectu alimenta optima, coctu facilia, consuetudini, ætati, annique tempori, quantum fieri potest, congrua. Respuenda contraria, quæ nempe parum nutriunt, quæ difficulter coquuntur, insueta, ætati temporique incongrua.

2. Eligenda sunt ea, quæ constitutiones debiliores partesque præ cæteris affectus foveant & corroborant, eaque vel separatim exhibenda, vel alimentis aut medicamentis admiscenda; ea vero quæ neque ad hunc scopum faciunt, neque a-

lias

lias indicantur , in totum sunt fugienda.

3. Permittenda sunt evacuantia benigna & mitiora aut alias satis correctæ , quantitate moderata , & interpositis justis intervallis. Contraria vero nempe evacuantia violentiora & fera , præsertim quæ partes eliquare apta sunt, item in nimia quantitate, vel frequentius justo exhibita prohibentur.

4. Permittenda quoque sunt alterantia, siue humores præparantia , siue morbum ipsum corrigentia , talia quidem quæ simul sint naturæ familiaria & amica , vel talium admixtione satis correctæ. Prohibenda sunt alterantia violentiora , valde discutientia, impense calida , aut quovis modo partes eliquantia vel dissipantia.

C A P. XXVIII.

Usus rectæque administratio Indicationum prædictarum.

PROPOSITIS jam tribus simplicium Indicationum generibus , iisque in infinitas species deductis , earum *usus rectæque administratio* proximo loco venit consideranda : cuius exacta cognitio videtur absque ratione & experientia obtineri non posse. Descendit enim ad individua , & non modo

Quæ
compre-
hendun-
tur sub
usu Indi-
cationum

selectionem inter tot Indicata rei simpliciter
agendæ in specie, sed & *inventionem quanti-*
tatis, loci, formæ, temporis, ordinis, materiaque
remedii adhibendi complectitur.

Consen-
sus Indi-
cationum
species.

Consensus & Dissensus Indicationum mul-
tum ad hanc inventionem contribuunt.
Consensus autem duplex esse potest: *Co-*
indicationis, & Permissionis. Permissio vel
lucro esse potest permittenti, vel *damno*, vel
horum *neutri*. Permissio damnosa semper
cum circumspeditione admittenda est, eoque
tanto majori, quanto majus damnum per-
mittenti inde adveniat. Permittens enim etsi
in bonum publicum de suo privato jure non-
nihil cedat, semper tamen respectu totius
lucrari supponitur.

Dissensus
earun-
dem spe-
cies.

Dissensus Indicantium duplex est; nimi-
rum vel *Contradictorius* vel *Contrarius*. Con-
tradictorius apud Autores *Prohibitio* vocatur
& *Interdictio*, & viribus ut plurimum appro-
priari solet, cui hoc respectu semper obse-
quendum. Dissensus Contrarius *Contraindi-*
catio dicitur, iisque non simpliciter prohibet,
nisi quatenus subit rationem impedimenti,
aut urgentioris Indicantis.

Quid a-
gendum
ubi con-
sentiunt
Indican-
tia.

I. Ubi consentiunt Indicantia, sive Co-
indicando sive Permittendo, omnibus In-
dicatis simul (si fieri possit) satisfaciendum:
Sin hoc forte perfici nequeat, medicamenta
ejusmodi cæteris præferenda, quæ pluribus,
aut

aut saltem urgentioribus scopis simul respondeant. Quod si autem huiusmodi simplicia non reperiuntur, apta diversorum simplicium inter se compositio instituenda est.

Partes essentiae huius morbi, licet admodum variae sint, haud multum tamen inter se dissentiunt, nihilque obstat quin magna ex parte simul possint respici. Medicamenta enim temperate calida & sicca possunt una spiritus insitos fovere, & forte ad executiendum eorum torporem conducere, simulque tonum partium nonnihil firmare, tum ad æqualem sanguinis distributionem, adeoque ad nutritionis æqualitatem facere: Item spiritibus vitalibus atque animalibus vigorem conciliare, arterias in partibus primo affectis proritare, nervos roborare: ad quæ capita non inepte omnia Indicata essentiae morbi fere reduci possunt. Porro vires quoque, licet impense calida, aliaque omnia violentia prohibeant, hæc tamen ut moderata, satisque naturæ familiaria permittunt. Causæ similiter his Indicatis in specie parum repugnant, licet quoad tempus & exequendi ordinem nonnullus notetur dissensus, quemadmodum infra suo loco videbimus.

Quare quatenus & quousque hæc inter se consentiunt, dum curationi operam damus, una opera respicimus simul non tan-

Non
multum
inter se
dissentiunt
Partes
essentiae
huius
morbi.

tum vires, sed & nonnihil earundem causas, eligendo ea remedia curatoria, vel iis illa admiscendo, quæ una possint crassa attenuare, viscida incidere, obstructa aperire, & similia. Similiter, dum in præsertione aut eradicatione causarum maxime occupati sumus, talia eligimus evacuantia aut talia pharmacis admiscemus, quæ simul ex parte morbo sint contraria. Atque hæc omnia eo consilio agimus, ut quamplurimis intentionibus (uti dictum) simul subseruiamus.

Circum-
stantiarum
actionum
Indicatarum
inventio.

1.
Quantitate.

Inventis autem actionibus in specie simpliciter requisitis, proximo loco earum *debita Circumstantia* exquirendæ sunt.

I. Ergo, cum morbus hic magnus sit, *magnam remedii Quantitatem* ex parte sui exigit. Nam remedium morbo impar eum extirpare nequit. Oportet igitur ut medicinali dosis morbi magnitudini adæquata sit. Atqui vires in hoc affectu tantam remediorum molem simul adhiberi non permittunt. Quare quantitatem istam partiri & per vices administrare oportet. Morbus enim hic chronicus est, tardique motus, neque precipitem curationem necessario exigit, & quamvis vires neque fortiora remedia, neque majori quantitate exhibita facile ferant, per *Diuturnum* tamen evacuantium remediorum usum permittunt. Quare, per vices,

modo

modo præparantibus, modo evacuantibus, modo alterantibus, aut corroborantibus insistendum est.

2. Quod ad *locum administrandi* attinet, 2. Loci. generalis regula est, Remedium ad morbi ejusve causæ sedem pertingere debere. Si ergo in vasa penetrare debeat, per os assumendum; sin sufficiat crassa tantum intestina attingisse, per anum injiciendum. Si naturæ propensione humores facilius ad superiora ferantur, vomitu exigantur; sin contra, per secessum. Similiter pro Naturæ inclinatione, per salivationem, per mictum, per sudationem exterminentur. Particulares evacuationes in ipsis partibus affectis vel vicinis instituendæ. Ita enim vis remedii ad morbi causæque sedem certius pervenit: atque ob eandem rationem externa & topica loco proximo convenienti applicanda. Sciendum tamen est, inter nonnullas partes sympathiam quandam observari, in quo casu frequenter parti, cum qua consensus intercedit, non autem affectæ parti, vel vicinæ admoventur remedia.

3. *Forma medicamenti* ex parte quoque à regula modo proposita dependet. Si enim scopus sit lenire fauces, aut asperam arteriam, linctus formam eligimus, ut remedium sensim partes affectas perlabatur, easque diutius tangat. Similiter, laborante ventriculo,

3.
Formæ
medica-
menti.

triculo, sæpe Pilulas, Pulveres, aut electuaria præscribimus, quo diutius in eo commorentur; Renibus liquida potius designamus, quo facilius ad eos cum fero deferantur. Formæ insuper nonnihil etiam ab ipsa morbi natura pendent: ut in febribus ardentibus liquida fere tantum conveniunt, sicca vix admittuntur; contra in morbis humidis, alvoque nimium fluente, formæ solidiores præferuntur. Denique formæ medicamentorum nonnihil quoque à materia medica dependent; sic Cassia, forma Boli, Cornu cervi, Corallium, & similia, forma pulveris; alia infusa felicius operantur. Similiter amara, nauseam moventia, fœtida, Pilularum forma celantur, interdum quoque deaurantur, aut etiam boli forma nebulis involuta exhibentur.

Notandum hic est non tanti momenti ut plurimum esse remedii formam, quin ea cedat faciliori aut commodiori administrationi, respectu admissionis vel receptionis ægrotantis. Multi enim Pilulas nequeunt deglutire, alii potiones vomitu statim rejiciunt, alii alias forte formas averfantur. In hoc affectu, cum pueri ferme omnes medicamenta respuant, ea præ cæteris præferenda est forma, quæ iis minus molesta minusque nauseam creare deprehendetur.

^{4.}
Tempo-

4. Quod ad tempus agendi attinet, danda opera

opera est, ut ita administrentur medicamen-
ta, ut quam minimum tempora cibandi, exer-
cendi, dormiendi, interturbentur. Per hanc
enim ætatem vires vix integræ conservan-
tur, absque his per justa intervalla interpo-
sitis.

Evacuantia, aperientia, attenuantia, in-
cidentia, primo mane & jejuno ventricu-
lo propinanda; & si repetenda eodem die,
hora quarta pomeridiana, similiter jejuno
ventriculo. Roborantia, adstringentia, par-
tes firmantia, quietem procurantia, vespe-
ri potius sumenda vel admovenda, non-
nulla autem ex his post cibum etiam forte
convenient.

Quæ cibo admiscuntur medicamenta,
palato grata esse debent, ne ventriculo
nauseam moveant, & coctionem impe-
diant, aut cibi fastidium pariant, viresque
dejiciant.

5. Quod ad *Ordinem procedendi* attinet,
duæ occurrunt generales regulæ. Prior est,
Id agendum esse prius, quod præmissum
viam sternet ad sequentia remedia, ideoque
id prius esse removendum, quod rationem
impedimenti habet respectu deinceps agen-
dorum. Posterior est, Urgentiori Indicanti
semper prius esse subveniendum, nisi ali-
quod obstat impedimentum.

Si ergo quæstio sit, utrum morbus, an
morbi

ris agen-
di.

5.
Ordinis
proce-
dendi.

Aa mor-
bus vel

eius cau-
sa prius à
medico
invadi
debeat?

morbi causa prius operam medicam exigit, facilis erit secundum priorem regulam responsio: Causas nempe habere rationem impedimenti respectu curationis morbi: Eam quippe sovent, vimque medicamento- rum infringunt. Quare priusquam morbum ipsum pressius impugnamus, causæ, quantum fieri potest, averruncandæ, aut saltem ita minuendæ, cicurandæque, ut quam minimum morbi expugnationi obstant. Interim tamen, dum in amovendis causis fatagimus, non plane negligenda est morbi essentia, ut supra monuimus. Immo ita domita nonnihil morbi causa, ut ad tempus curationem non insigniter impediat, licet (nondum penitus evictis ejectisque causis) essentia morbi impugnationem paullo pressius aggredi; ea tamen lege, ut, insurgentibus iterum & de novo rationem impedimenti induentibus causis; ad earum subactionem, evacuationemque protinus revertendum sit; adeoque in Chronico hoc affectu, per vices, modo causæ, modo morbus ipse impugnandus venit: atque hanc actionum vicissitudinem vires facilius tolerant, quam si solis causis expugnandis, donec penitus exterminentur, continue insistere- mus.

Porro quum causæ morbificæ in hoc affectu ob visciditatem, crassitiem, & forte in-

impactionem, ineptæ sint ad motum; liberandæ sunt, priusquam evacuentur, ab hoc impedimento & præparandæ: Siquidem *quæ movenda sunt fluida prius facere oportet*, ut dicat senex. Similiter crassities ista, visciditas, & impactio materiæ, si adsit, indicant attenuantia, incidentia, & deobstruentia; sed hæc non tuto propinantur impuritatibus adhuc circa primas vias restagnantibus, quæ cum medicamentis in venas forte rapiantur, sanguinemque ulterius inquinant, vel saltem efficaciam medicamentorum retundant. Habent hæc ergo rationem impedimenti, & omnino primo sunt amovendæ.

Denique universalia evacuantia particularibus & topicis sunt præmittenda, præsertim ubi utrique intentioni simul incumbere non licet. Nam causæ universales in corpore fluitantes facile in locum particularium evacuatarum surrogantur, affluxumque ad partem prius affectam renovant: causarum vero particularium tenuior & ad motum aptior pars evacuat, crassior vero forte magis impingitur. Quare universales causæ adhuc in corpore scatescentes rationem impedimenti habent respectu evacuationis particularis, & per consequens prius sunt exigendæ.

Posterior regula erat, Indicanti urgentiori,

tiori, si nullum interveniat impedimentum, primo succurrendum esse. Urgentius Indicans id dicitur, *quod majus periculum minatur*. Omne autem Indicans urgens supponitur graviter corpus affligere, viresque cum periculo atterere. Hoc itaque respectu, aliquando morbo est opitulandum primo, neglecta causa; aliquando etiam graviori symptomati, neglectis tum morbo tum ejus causa; ut in concitatori alvi fluore, duiturnis vigiliis, profusiori sudore, & similibus. Sed vel in hisce casibus habenda simul ratio est, quousque fas est, tum morbi tum causæ, & ubi tantummodo correctum est urgentius symptoma, impetulse morbi repressus, ad regularem procedendi methodum redeundum est. Hæc enim regula non ad ordinarium legitimumque curandi ordinem, sed methodum necessitatis pertinet.

Adhæc, ad rectam Indicationum administrationem absolvendam, *accurrata materiae medicæ cognitio* requiritur: de qua in sequentibus agendum.

CAP. XXIX.

Materia medica propositis Indicationibus respondens. Et Primo χειρουργική.

Materia medica *experientia* potissimum & *analogismo* adinvenienda est, quamvis neque aliud qualecunque ratiocinium plane excludendum putemus. In tria genera vulgo, neque inepte, distribuitur: in præsidia χειρουργικά, Φαρμακεία, & Διαιτητικά, quæ hic suo ordine prosequemur.

Chirurgica in hoc affectu communiter recepta ac probata, & præ cæteris famosa, duo præsertim sese offerunt: *scarificatio Aurium*, & *Fonticulus*. De pluribus vero aliis (ut infra videbimus) inquisitio instituetur; viz. de *Cucurbitulis*, de *sanguisugis*, de *vesicantibus*, de *Ligaturis*, & *Fasciis*. *Vena sectionem* vero ipsam vires non tolerant, ut cuius facile innotescit, qui ad ætatis fragilitatem, habitus partium extenuationem, venarumque gracilitatem attendere velit.

Agmen ducet scarificatio Aurium. Empirici nostrates, qui hunc affectum tractant, eam pluris faciunt quam quis facile putaret. Solemniter quippe in sua praxi eam

Z

cele-

Tria
summa
genera
præsidio-
rum me-
dicorum.

Chirur-
gica.
scarifica-
tio Au-
rium.

celebrant, absque ea vix felicem curationem sperant. Nos vero, licet hoc remedium genus non improbemus, vidimus tamen absque ejus usu nonnullos pueros feliciter sanatos. Et illi ipsi, qui ei plurimum tribuunt, maxima ex parte vix notabilem quantitatem sanguinis eliciunt. Aliqui tamen testantur se vidisse satis largam sanguinis copiam cum euphoria hac operatione eductum. Ut ut sit, credibile est eos pueros facilius hoc remedium ferre, plusque emolumenti ex ejus usu obtinere, qui sanguinei sunt & habitiores, quique *aloprophia* potius quam *atrophia*, aut *tabe*, *aliave magna partium extenuatione* detinentur. Practici nostri plerumque bis vel ter, interpositis septem circiter dierum interval-
lis, hanc operationem repetunt. Rarius lanceola, aut acutiori scalpello, frequentius ordinario obtusiorique cultello id perficiunt, nihil dolorem ejulatumque Infantis morantes. Porro, in concha Auris ut plurimum hanc scarificationem instituunt; aliqui vero eam ad interiorem & exterior-
em Alæ sive Pinnæ Aurium circumferentiam, immo ad Helicem usque extendunt. Nemo haecenus, quod scimus, posterioris lateris Auriculæ scarificationem tenta-
vit: quamvis revera haud obvium sit rationem reddere, cur illic administrata

minus

minus conducere quam in ipsa Auris Concha.

Adferre tamen libet conjecturam saltem nostram, cur concha Auris præ cæteris ejus partibus ad hanc operationem eligatur, quam tamen nondum confidenter adstruimus; etsi probabiliter ad minimum sustinere posse putemus, modo verum sit id, quod diligentissimus *Fabricius Hildanus*, (*Observ. 4. Centur. 1.*) de nervo quinti paris retulit: huic enim observationi conjectura hæc funditus innititur, eaque forte vacillante una corrui. Conjectura ipsa hæc est. Suppositis distributione & usu nervi quinti paris loco citato memoratis, scarificatio in Concha Auris commode cum liberare istum nervum à qualicunque oppressione, tum torporem ejusdem excutere, eique vigorem præstare potest. Est enim Concha Auris locus ei proximus, quam ferro licet attingere. Quare evacuatio hic facta materiam prementem fere originem illius nervi immediate derivare, simulque dolorem inferendo caloremque augendo, qualemcunque torporem ejusdem excutere, vigoremque ei addere poterit. Si ergo nervus hic (ut ibidem asserit celeberrimus ille Chirurgus,) aut pars ejus ad spinalem medullam distribuatur, neque spinalem medullam unquam deserat, sed continue ramulos cum nervis

Conje-
ctura cur
concha
Auris
præ cæte-
ris ejus
partibus
in hoc
affectu
scarifice-
tur?

spinalis medullæ ad crurum & pedum extrema emittat; facile concedi potest, nervum hunc ab obstructione sic liberatum, excitatum, ac vigorem nactum, ipsam spinalem quoque medullam, omnesque inde ortos nervos, quos ex ista sententia ad extrema concomitatur, nonnihil excitare, iisque vigorem aliquem imprimere. Quare necesse est scarificationem hoc loco factam, in concha nempe Auris, longe majoris esse efficaciam, quam si in ulla parte ejusdem Auris à nervo quinti paris remotiore administraretur. Idem fere dici potest de vulnuscule hic facto per obtusorem cultellum. Et enim affirmant nonnulli Practici præstantiam hujus operationis non tam quantitatem sanguinis extrahendi, quam doloris in ista parte excitationem respicere: quod ad excitationem vigorisque conciliationem nervo quinti paris facile quis reducat.

Utilitas
Scarificationis
Aurium
in hoc
affectu

Sed, missa hac conjectura, alias proponamus considerationes, quarum respectu Scarificatio hæc ex usu esse possit in hoc affectu. 1. Hinc obtinemus particularem quandam capitis evacuationem: quæ pars, si quæ alia, in hoc morbo particulari plenitudine gravatur. 2 Ipsa sanguinis evacuatione ejusdem crassitiem & visciditatem nonnihil corrigimus, adeoque æqualiorem ejus distributionem, æqualioremque partium nutritionem

tionem promovemus. 3. Hinc non nihil excutimus partium torporem.

Notandum, hanc operationem, quum evacuationem particularem & topicam præstet, non simpliciter primum locum in methodo curandi mereri, sed, præmissis universalibus, suo loco subsequi debere.

Denique ridiculum quid, & superstitiosum sapit, quod aliqui in hujus scarificationis administratione faciunt; dum dextræ Auris sanguinem lana exceptum sinistro hypochondrio, sinistræ dextro alligant. Hæc de Aurium scarificatione.

Fonticulus in hoc affectu multum probatur, atque hoc solo fere præsidio nonnullos pueros liberatos fuisse novimus. Etenim non tantum ea omnia præstat, quæ scarificationi Aurium modo adscripsimus; sed & specialiter Hydrocephali potens cum curativum, tum præservativum remedium est, & ad enormem capitis magnitudinem paulatim imminuendam, ejusque superfluam ferositatem evacuandam, tum inordinatum ossium augmentum reprimendum multum conducit. Manifeste quoque nimiam spinalis medullæ humiditatem exsiccat, calorem suscitatur, nervos roborat, eorumque torporem excutit.

Fonticuli
utilitas.

Quum vero hoc remedii genus per se ultimus quoddam sit, & nonnihil doloris puel-

Ad hoc
rem e-
diu non

adscen-
dendum,
nisi ne-
cessitas
urgeat.

lo gestanti inferat, nutriceque insuper ali-
quid molestiae indies creet, non id praescri-
bendum, nisi ea morbi magnitudo sit, ut
eam aliis remediis absque hoc satis domari
posse vix speremus.

Excitandus est Fonticulus inter secun-
dam & tertiam Colli vertebrae. Aliqui
eum *cauterio actuali* inurunt, sed hunc mo-
dum ob doloris vehementiam minus proba-
mus: alii cauterio *potentia*; sed neque
hic arridet, quod caustica infantuli natu-
rae nimis sint adversa, & nescio quid vene-
nosi insinuent, spiritusque saltem nimio-
pere dissipent, partesque debilitent. Pro-
bamus ergo potius Fonticuli excitationem
per *simplicem incisionem* acuto scalpello fa-
ctam

Modus
commo-
dus Fon-
ticulum
ad nucham
excitandi

Aliqui utuntur *forcipe ferreo* in hunc usum
concinnato, quo cutem, loco incisionis
prius atramento notato, comprehendunt,
moderataque compressione sensum partis
obtundunt, dein per forcipis medium quod
oblongo foramine pertusum est, scalpellum
adigunt, incisionemque perficiunt. Facto
vulnere pisum seu artificiale, seu naturale
intrudunt, super-imposito Emplastro dige-
stivo; huic chartam vel linteam multoties
complicatum imponunt, eique scutum par-
vulum ex materia aliqua solida factum ad-
hibent, cui fasciae quatuor assuuntur, qua-
rum

rum duæ superiores fronti circumductæ aciculis capitis integumentis annectuntur; quæ inferiores involucris pectoris similiter aciculis affiguntur, atque hoc modo deligato vulnere pisum non excidit, sed fonticulum format. Aliqui loco Fonticuli *setaceum* surrogant, quod non plane improbamus, nisi quod nimis molestum ac dolorificum videatur, solusque Fonticulus ut plurimum sufficiat. Hæc de Fonticulis. Sequuntur jam aliæ nonnullæ Chirurgicæ operationes examinandæ.

Primo loco *Hirudines* se offerunt. Harum certe applicatio quid in hoc morbo curando præstet vix dum satis experti sumus. Si rationem solam consulamus, suspicamur plus damni quam emolumenti ab hoc remedio expectandum esse. Etenim, si alicui capitis parti admoventur, ob continuam suctionem facile affluxum sanguinis eo versus concitatiorem efficerent. Sin aliis partibus applicarentur, sanguinem à partibus ejus inopia prius laborantibus detraherent.

Hirudinum usus plus nocere quàm prodesse videtur.

II. *Cucurbitulas* non tam noxias quam inutiles existimamus. Equidem eas quæ cum scarificatione adhibentur plane rejicimus, non tantum argumentis modo allatis de sanguinibus ducti, sed & metu dejectionis virium ob dolorem, & administrationis molestiam,

Cucurbitulæ cum scarificatione improbantur, nocivæ; sine scarificatione, ut inutiles.

moti. Cucurbitulas *sine scarificatione*, ut dicere cœperamus, neque vires, neque morbus, ejusve causæ videntur respuere. Verum tamen parum hæ efficaces sunt, & perpendendum relinquimus, an utilitas, qualis qualis, ex earum usu emergens, applicationis molestiam satis compenset.

Nisi alterutras effla-
get
alius ali-
quis cō-
plicatus
affectus.

Nihilominus fieri potest, ut respectu alterius morbi conjuncti earum usus alicujus sit momenti; ut in Pleuritide, Phrenitide, atque ubi imminet periculosus aliquis fluxus in partem quandam principem. In quo casu, forsan istæ, quæ cum scarificatione adhibentur, in grandioribus & robustioribus puellis admitti possint. Applicentur autem vertebri Colli, Humeris, Natibus, interioribus Femoris partibus, plantis Pedum, aliisque locis, prout peculiaris affectus complicatus postulaverit.

Notandum interim in tam tenera ætate multo minores eligendas esse Cucurbitulas, easque minori cum flamma admovendas, quam alias in adultis solent, scarificationemque, si omnino admittatur, leviori manu infligendam esse.

Vesicatoria interdum utiliter hic adhibentur.

III. Quod ad *vesicatoria* attinet, licet eorum etiam usum nondum satis experti simus, & licet tum *συνληκὰ*, quod partes eliquent; tum *καυσικὰ*, quod altius penetrent, crustamque inducant ab hoc affectu arceamus:

mus:

mus: illa tamen *πυγολινα*, quæ vesicas tantum in cute excitant, utiliter interdum admitti posse conjectamus.

Dicas, *Cantharides* (è quibus fere conficiuntur) impense esse calidas, & præterea venenosæ cujusdam qualitatis suspectas. *Objec.*

Respondemus, Ne quid de Catharidum *Resp.* qualitatibus hic interferamus, concedimus id quod afferitur. Verum cum externæ tantum cuticulæ, & particulæ ejus non adeo extensæ adhibeantur, & cum statim excitata vesica amoveantur, earum caloris excessus, virusque, vix ultra cuticulam altius in corpus penetrat, adeoque sine notabili detrimento remedium hoc adhiberi potest. Sed quæras, quid hinc commodi expectare liceat? Dicimus, efficaciter intemperiem frigidam & humidam corrigere, torporemque spinalis medullæ, cerebri, nervorum, partiumque nervosarum excutere, simulque omnes partes firmiores ac rigidiores præstare, pulsumque fortio- *Eorum utilitas notatur.* rem in externis partibus proritare: quæ omnia in hujus affectus curatione non parvi sunt momenti.

Aliquis nostrum testatur se bienni puel- *Observatio.* lo, qui hoc morbo affectus in febrim quoque continuam & malignam inciderat, qui- que jam prope phreneticus factus fuerat, præcipuisse inter alia vesicatorium verte-

bris colli adhibendum. Manifestum hinc levamen puellus mox sentire visus est, & post aliquot dies à febre liberatus est. Postea bis vel ter infusione *Rhabarbari*, &c. purgatus, præter omnium expectationem, fere absque aliis remediis, hunc affectum quoque excussit. Verum eumvero, ut vix reperias commodum, quod nulla secum incommoda trahat, ita neque hoc remedium ab omni parte culpa sua vacat. Molestum quippe & dolorificum atque ingratum pueris est: eorum porro lusus & exercitia ad tempus interturbat; cuius rei respectu, nisi forte alius morbus complicatus exercitia una interdixerit, vix plus utilitatis, quam damni præstare poterit. Adhæc, vis ejus subito exeritur, & mox paulatim exhausta est, quod non usquequaque chronico morbo quadrat. Denique Fonticulus, qui chronicis morbis proprius est, in hoc affectu ejus vicem supplere posse videtur. Quocirca, vix medicamenti vesicatorii applicationem in hoc curando morbo admittimus, nisi acutus una complicitur morbus, qui sui causa hoc remedii genus exigat; ut in casu modo proposito evenit.

Tum etiam in-
commoditas.

Locus
commodissimus
applicati-
onis ve-
sicatorii

Ubi autem res postulat; ut applicetur vesicatorium, commodissime id fieri posse videtur super vertebrae Colli, nisi forte Fonticulus illic excitatus locum præoccupaverit;

paverit; in quo casu, vel pone Aures, vel in hoc af-
fectu.
4 digitos infra Fonticulum admoveatur.
Non negamus, illud, respectu aliorum
morborum complicatorum, aliis atque aliis
locis adaptari posse: hic vero designamus
locum, qui maxime respiciat præsentem
morbum.

IV. *Ligaturæ* quoque ad hunc titulum re- Ligaturæ
hic ex
usu esse
possunt.
ferri posse videntur, & quidem concedimus
eas aliquando in hoc affectu non plane esse
inutiles, nimirum, si eæ valde moderatæ, si
per justa intervalla, si locis convenientibus
adhibeantur; verum cavendum, ne incre- Sed cum
cautione
usurpan-
dæ.
mento partis, cui applicantur, obstent;
quod fit, si satis laxæ sint, si ex lana molliori
confectæ, si interdium aut aliqua diei parte,
leviterque constrictæ, noctu vero solutæ, si
cruribus supra genu, brachiis supra cubi-
tum, adaptentur.

Videntur autem *Ligaturæ* hic conducere Ad quid
eæ confe-
rant.
ad sanguinis affluxum à capite revellendum,
eundemque versus partes extenuatas exter-
nasque & extremas promovendum; præ-
terea ad nimis lubricum sanguinis regres-
sum in illis partibus, quibus adhibentur, re-
tardandum.

V. Huc quoque spectat certarum par- Fasciarū
usus &
modus
eas con-
cinnaudi.
tium *Fasciatio*, quippe quæ cum *Ligatu-*
ris affinitatem habet. Solent enim aliqui
ad firmandas partes earumque calorem fo-
vendum

vendum fasciis laneis eas involvere ; pedes nimirum, tibiae, genu, & vicinas femoris partes. Cavendum vero, ne ex nimis strictæ liberam partium accretionem impedian.

Alii loco Fasciarum *Ocreas fibulatas* panno laneo succinctas conficiunt ; has vero non sola firmitatis, aut caloris gratia effingunt, sed etiam ad curvitatē ossium reducendam, vel ad inflexos Articulos erigendos. Aliqui *Ferulas* addunt, aut *particulas fissi ossis Ceti*.

Verum tria potissimum in harum structura sunt notanda.

1. Ut premant aliquantulum extantem & convexam ossis partem.

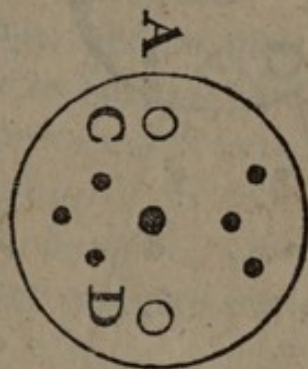
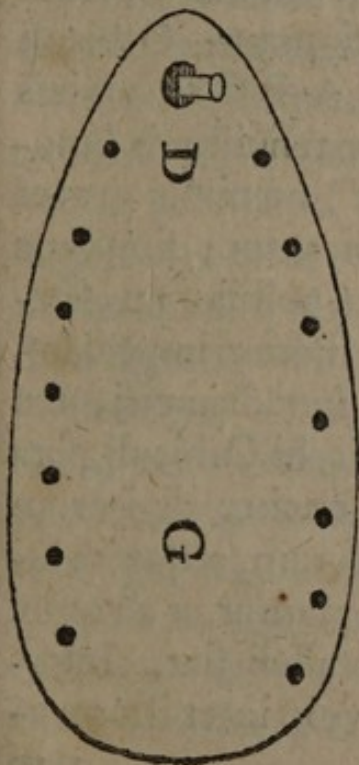
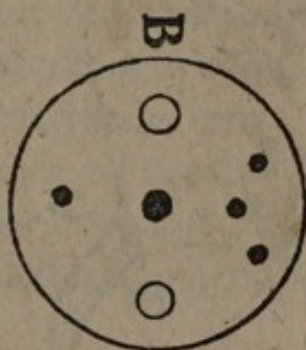
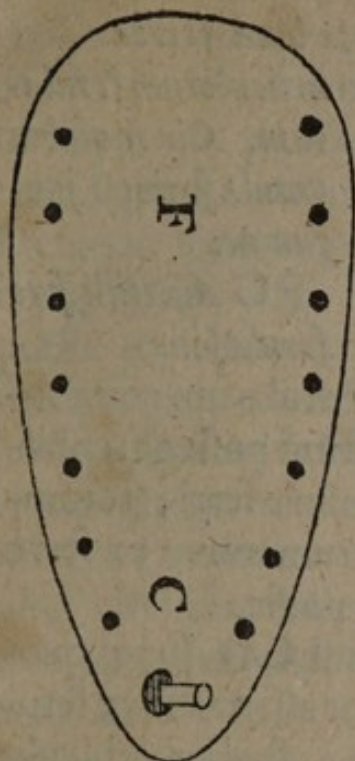
2. Ut cavam vix tangant, quin potius à compressionē defendant.

3. Ut parti sint bene adaptatæ, & articulorum motum quam minimum impedian.

(365)

In hunc finem istæ ocreæ
anteriori parti, qua genu spe-
ctant, transversim secari pos-
sunt. Similiter, si opus sit ut
Ferulæ supra genu extendan-
tur, ad sustinendam & eri-
gendam ejusdem deflexio-

nem, requiritur, ut cum du-
plici articulo formentur in
loco flexionis, in hunc mo-
dum.

Forma

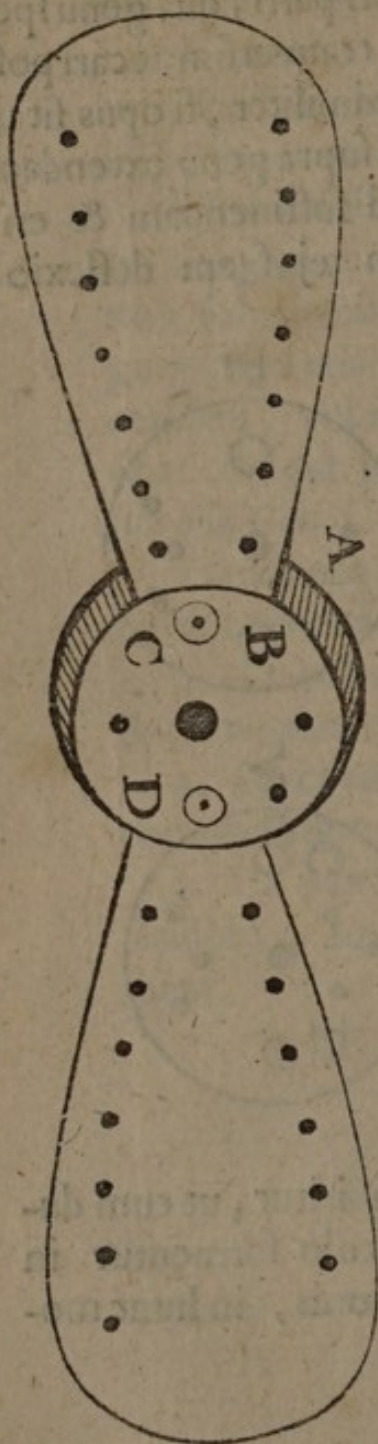

Forma articulationis Ferularum.

A B Rotulae binæ ferreae.

C D Axes articulorum ferularum. Clavi quibus Rotulae firmiter junguntur.

F G Asserculi, sive ferulae binæ.

Loco Ferularum commodius substitui possent tenuissimæ laminæ ferri, totumque instrumentum ex ferro fabricari posset.

Axes bini C D, super quos flectuntur asserculi sive ferulae F G, duobus orbiculis dictis infiguntur. Orbiculi vero ipsi A B C ex laminis ferri quam tenuissimis (modo firmis) ne nimis graves sint, fabricantur; simulque admodum politis, ne asserculorum motum impedian. Aequalis sunt diametri, seu latitudinis, hi Orbiculi, puta duorum circiter digitorum transversorum, atque ita inter se coaptantur, ut ab omni parte paralleli sint. Interstitium vero inter illos tantum

tum sit, ut *asserculorum* capita apposite excipiat. Porro orbiculi hi, non modo duplici axe C & D, sed & quinque clavis ferreis, in *schemate* punctulis minoribus notatis, transfigendi, firmiterque copulandi sunt. Denique tota instrumenti compositio ita comparanda est ut commode alligari possit ad prominens latus genu inflexi, simulque tam extensioni quam ordinariæ ejusdem flexioni inserviat, deflexionem vero ejus ad alterutrum latus, præsertim ad prominens, coërceat: quæ causa est cur duplici orbiculo axes infigantur, scilicet ne qua juncturæ vacillent, & deflexioni genu cedant.

Similiter torsio pedum fasciis quoque frequentur emendatur. Si digiti pedum extrorsum distorquentur, nocte fasciis colligandi sunt, interposito inter calcaneos talosque pulvinari. Sin introrsum digiti pedum torqueantur, colligandi sunt tali, immitendumque pulvinar inter majores pedum digitos.

Denique ad truncum corporis erigendum, aut erectum servandum, solent *thoraces ex duplici panno consutos* conficere, interpositis exiguis *asserculis ossis ceti*, quos ita corporibus Infantium adaptant, ut spinam erectam sistant, ossa prominentia reprimant, incurva ab ulteriori compressione de-

defendant ; curandum quoque ne sint , aut saltem quam minimum , puellis gestantibus molestæ , atque ut super spinam dorsi funiculo in hunc usum accommodato fibulentur.

C A P. XXX.

Ματρία Φαρμακική. Et I. Eluentia primas vias.

Materia hæc multiplicis ac nobilissimi usus est , plurimisque Indicationibus satisfacit. Omnia quippe medicamenta, quæ vel morbi causas, vel morbum ipsum, vel symptomata primo respiciunt, exceptis solis Chirurgicis, complectitur.

Dividitur in remedia *Interna & Externa*; & utraque in *Simplicia & Composita*. *Interna* demum subdividi possunt in *Eluentia primas vias*, in *Preparantia*, in *elective Evacuantia*, in *Alterantia specifica*, & *Roborantia*, denique in *Corrigentia symptomata*.

Primum locum inter hæc merentur *Interna*, atque ex illis *Eluentia* impuritates primarum viarum: cum hæ, ut supra monuimus, habeant rationem impedimenti respectu remediorum sequentium, & simpliciter primo sint amovendæ. In singulis autem

titulis,

titulis, quantum rei natura fert, simplicia compositis præmittemus.

Eluentia hæc tria genera adhuc comprehendunt, viz. *Enemata, Emetica, & Cathartica lenitiva.*

Enematum usus, eorumque formulæ quædam.

Enematum injectio, priusquam pressius Quando Enemata proficiunt. curationem aggredimur, tunc potissimum prærequiritur, cum alvus adstricta est, fæcesque induratae; aut cum status intestina torquent, aut quævis intestinorum tormina ægrum affligunt. In quibus casibus non modo ante quamvis præparationem, sed & ante vomitionem, immo ipsam lenitivam purgationem nonnunquam utiliter præmitti possunt. Nunquam hæc è violentioribus Cautio in eorum præscriptione observanda. purgantibus, frequenter vero è lenitivis & benignis, aliquando etiam è solis lubricantibus & status discutientibus constant. Longius à pastu injicienda sunt tepide. Formulas aliquot subnectemus.

℞. *Lactis vacc. rec. calfact. ℥iij. iiij. vel v. semin. anis. pulv. gr. x. sacch. commun. ℥j. ʒjss. vel ℥ij. vitellum unius ovi. M. F. Enema.* Addi insuper potest *butyr. recent. ℥ss.*

℞. *Decocti emoll. q. s. elect. lenit. ℥ss. syr. ros. solut. viol. an. ʒvj. ol. chamæm. ℥j. M. F. Enema. Injic. tepide.*

R̄. Rad. alth. contus. ℥℥. vel ejus loco fol. malv. vel flor. ejusdem M ℔. fl. chamem. p. j. semin. carminant. ℥ij. Coq. in f. q. feri lactis cerevisiati. Colatura ℥iiij. vel v. adde diacassia vel Elect. passulati ℥℔. syr. rosat. solut. simpl. sacch. culinaris an. ℥j. butyr. recent. 3vj. Addi potest, si visum fuerit, vitellus unius ovi.

R̄. Fimi equi non castrati recentis ℥j℔. semin. anis. fœnic. malvæ contus. an. ℥j℔. fl. chamem. p. j. Coq. in f. q. feri lactis cerevisiati. In colatura ℥iiij. vel v. solve syr. viol. 3x. sacch. communis, ol. rosat. an. ℥℔. M. F. Enema.

*Emeticorum usus, & quedam eorum
Exempla.*

Emeti-
corum
utilitas.

Emetica, seu vomitoria, tria potissimum præstant. 1. Humores sive crudos, sive corruptos, & quascunque impuritates in ventriculo contentas evacuant, idque per viam breviorē & expeditiorem, quam si per ambages & anfractus Intestinorum circumducerentur. 2. Agitando omnes partes, imprimis viscera, humores crassos viscidosque iis adhærentes, aut iisdem impactos magis fluxiles reddunt, & frequenter excutiunt, præsertim in ventriculo & Intestinis collectos: quo nomine Colicis doloribus subveniunt,

veniunt, & ad obstructions referandas multum conferunt. 3. Omnium partium corporis, & maxime viscerum, excretricem facultatem efficaciter stimulant, hincque latentes morborum, imprimis febrium intermittentium, fomites & causas sæpe unica vice exhibita eliciunt. Enimvero inter vomendum Intestina quoque ad excretionem per sedem stimulantur; Hepar per Porum Biliarum bilem; Pancreas peculiare suum excrementum per novum ejusdem vas profusus in intestina effundit; Lien quoque forte suum excrementum in ventriculum per vasa nondum satis nota uberius exonerat; Renes serum per ureteres; Pulmones efficaciori tussi concitata pus mucumve per trachæam arteriam; Cerebrum, pituitam, & falsum serum per palatum, per nares, oculosque copiosius solito excernit. Denique totum corpus ad diaphoresin, sive manifestam per sudorem, sive occultam per insensibilem transpirationem, pronius plerumque redditur. Notandum interim est, non leviora quæque vomitoria, neque etiam ipsa fortiora, si imminuta dosi exhibeantur, statim hæc omnia plene perficere; attamen sua operatione plus minusve pro viribus & quantitate medicamenti eo collimare, & fortiora quidem, plena dosi data, tres metas propositas efficaciter attingere.

Circum-
spectio
adhiben-
da in eo-
rum usu.

Ex prædictis facile cuius innotescit for-
tiora Emetica, pleniori quantitate præscri-
pta, puellis hoc morbo correptis compete-
re non posse, neque teneras eorum vires
tantos in corpore tumultus, & tam univer-
salem evacuationem subitoque factam per-
ferre posse. Quapropter circumspecte ad-
modum hoc remedii genus puellis præscri-
bendum est, tum etiam atque etiam vires &
medicamenti efficacia ac quantitas contra
sunt pensitandæ. In hunc ergo finem ali-
quot cautiones juniorum gratia hic subne-
ctere non erit inutile.

1. Vomitus in hoc affectu concitandus
non est, nisi humores sponte sua nonnihil
sursum vergant, iique per superiora non
difficulter exigi possint.

2. Nisi puelli per se ad vomendum sint
proclives, vomitumque facile ferant.

3. In sputo sanguinis, Phthisi seu Tabe,
Hæmorrhagia Narium in quavis interna ve-
narum apertione, similibusque casibus ab
hoc remedio abstinendum.

4. Potentiora Emetica liberaliori dosi
exhibita hic interdiciuntur. Etenim metus
est, ne infitos spiritus nimium depopulen-
tur, ipsasque partes solidas plus æquo prius
extenuatas ulterius eliquent.

Qualia
vomito-
ria hic
conve-
niant.

Oportet ergo, ut vomitaria, hic in usum
vocanda, vel natura sua leniora sint, vel sal-

tem

tem fortiora satis correcta & parca dosi administrata.

Objeēt. *Dicas si leniora sint aut diminuta quantitate exhibita, vix efficaciter posse humores evacuandos educere.*

Resp. Revera, ubi naturam, aut non omnino, aut parum adminiculantem habemus, ita rem se habere; in quo casu negamus vomitoria omnino esse exhibenda: supposita vero aptitudine tum humorum tum corporis ad hanc evacuationem (ut in prima & secunda cautione requiritur) etiam leniora vomitoria humores in primis viis stabulantes evacuare queunt: quod idem dicendum quoque est de fortioribus probe correctis parcaque manu exhibitis. Etenim ob correctionem & diminutam quantitatem haud multum corpus exagitant, aut naturam laceſcunt, atque interim ob ventriculi humorumque proclivitatem huic scopo satisfacere valent. Paradigmata jam aliquot subjungamus.

℞. *Summitat. Erigeri M. ꝑ. passul. Corinth. ꝑj. Coq. in ꝑbj. cerevisiæ non lupulatae ad medietatis absorptionem. Colatura ꝑiij. adde syr. acetos. simpl. ꝑss. M. & exhib. tepide.*

Vel

℞. *Infusionis croci metallor. in vino Hispan. loco frigido facta & per subsid. optime*

A a 3

depurat.

depurat. ℥j. ℥ss. ℥ij. (pro ratione ætatis ac roboris) syr. acetos. simpl. ℥ss. seri lactis cerevisiati ℥ss. aq. cinnam. gutt. x. vel ejus loco, si convulsiones metuuntur, aq. antepilept. Lang. ℥j. M. & ebibat tepide mane cum regimine.

R̄. Succ. fol. Asari ℥ss. ℥ij. vel ℥j. syr. acetosi simpl. ℥ij. seri lactis cerevisiati q. s. M.

R̄. Salis vitrioli præp. à gr. v. ad gr. x. Exhibe similiter in sero lactis cerevisiato.

Cathartica Lenitiva.

Cautio-
nes circa
usum Le-
nientium
obser-
vande.

Hæc evacuantia cum effectus suos placcide sine tumultu exequantur, non illam Medici circumspectionem quam Emetica aut elective Purgantia postulant. Tria tamen circa illorum usum cavenda sunt. 1. Ne ingrato sapore eam ventriculo nauseam inferamus, ut postmodum omnia medicamenta aversetur & abhorreat. 2. Ne nimia pharmaci quantitate ventriculum grave-
mus. 3. Ne assumptum pharmacum vomitu statim rejiciatur. In hunc ultimum scopum solent aliqui os puelli grato aliquo liquore statim colluere; alii tantum in os ejusdem ingerunt, vel *cerasa condita*, vel *pruna Brigniolensia*, vel *conservam Berberorum*, vel *succum Aurantiorum saccharo admixtum*, aut *similia*.

Dividi

Dividi hæc Lenitiva possunt in *Simplicia* Lenientium divisio. & *Composita*; & hæc iterum in ea *qua in Pharmacopoliis exstare solent*, & ea, *quæ pro re nata de novo parantur*.

Simplicia, quæ huic scopo per se satisfaciunt, admodum pauca reperiuntur; ut *Manna*, *Cassia fistularis*, *Alöë socotrina*, *Tamarindi*, *Polypodium quercinum*. At vero minus efficacia, quæque (nisi purgantibus aliis fortioribus acuantur) lenitivam indolem non induunt, plura occurrunt; ut *Uvæ passæ majores*, tum *Corinthiacæ*, *Jujubæ*, *Sebestenæ*, *Pruna dulcia & damascena*, *Ficus*, *Dactyli*, *Pulpa Pomorum assatorum*, *Flores Malvæ*, *Violarum*, *Herbæ Parietariæ*, *Mercurialis*, *Rad. Althææ*, *Glycyrrh. semina 4 frig. maj. semina Malvæ*, *Amygdalæ dulces*, *Ova sorbilia*, *Pinguedines*, *Butyrum*, *Oleum olivar. ol. amygd. dulc. serum Lactis*, & similia. Hæc licet per se parum efficacia sint, aliorum tamen purgantium admixtione non contemnendam vim lenitivam acquirunt.

Composita lenitiva hæc in *Officinis* prostant, *Cassia extracta cum vel sine Senna*, *Diacassia*, *Elect. Lenitivum*, *Diaprunum lenitivum*, *Elect. passulatum*, *Decoctum commune pro Medicina*, *Decoctum fl. & fruct. syr. & mel Violarum*, *syr rosar. sol. mel Mercuriale*, *mel Passulatum*, *Conservæ Rosarum pallidarum*, *Florum Malvæ, Violarum*. Formulas nonnul-

las extemporaneas his subjungere possumus;
Ut

℞. *Manna Calabrina* opt. ℥vj. cremor.
tartari gr. vij. seri lactis cerevisiati (*Posset-
Ale dicti*) in quo parum sem. anis. ferbue-
rit ℥j℔. Misce, & exhib. mane. Loco seri
ejusmodi substitui potest jusculum aliquod, vel
Decoct. commun. pro Medicina, vel Decoct. fl.
& fruct.

℞. Elect. Lenitiv. ℥j℔. vel, ℥ij. syr. ro-
sar. solut. ℥ij℔. viol. ℥j. cremor. tart. gr. x.
seri lactis cerevisiati ℥j℔. M. & capiat in au-
rora. Aliqui parant syr. lenitivum in hunc
modum.

℞. Polypod. querc. ℥ij. tart. alb. prepar.
℥ij. Poma dulc. N. xij. Uvar. passar. exaci-
nat. ℥j. Coq. in f. q. aq. font. ad ℔bj. In Cola-
tura infunde per noct. fol. senn. elect. ℥j℔. rhab.
℥ij. pulpæ Cassiæ recenter extract. ℥℔. tama-
rind. ℥j glyc. semin. anis. coriand. an. ℥j℔. ma-
ne per pannum laneum densum exprimantur.
℞. Expressionis ℥viiij. sacch. alb. ℥vj. Coq. pa-
rum, tum adde manna opt. syr. ros. solut. an.
℥ij. viol. ℥j. F. syr. Lenitivus. Capiat Puel-
lus ℥j. aq. cichor. vel parietar. ℥℔. & succi li-
mon. ℥j. dilutam.

℞. Aloes lote, vel Pil. Aloephang. gr. vij.
F. Pilulæ 2. cum syr. ros. solut. Immittan-
tur in 2. cerasa condita exemptis ossiculis, quæ
integra deglutiantur, ne sapor offendat hora
somni

somni vesperi. Mane superbibat *syr. ros. solut.* ʒj. in sero lactis cerevisiato.

Vel

R̄. *Syr. ros. solut.* ʒvj. *violar.* ʒß. *succi limon.* ʒj. *elect. passulat.* ʒj. *aq. cichor.* vel *parietar.* ʒjß. M. F. Haustus, quem capiat mane jejunos. Atque hæc de Eluentibus primas vias: sequuntur Præparantia.

C A P. XXXI.

Præparantia, eorumque Usus.

R Emedia hæc partim humores præparandos, partim vias, per quas ii educendi, partim ipsas partes in quibus stabulantur, respiciunt. Sciendum autem evacuationem illam, quæ Emeticis perficitur, minime omnium præparationem prærequirere; illam vero quæ Catharticis aut Expecto-
 rantibus, maxime.

Præparantium genera.

Quæ evacuationem magis, quæ minus præparationem exigat.

I. Humores præparandi in genere sunt, vel Pituitosi, nimirum frigidi, qui calidis attemperandi, crassi attenuandi, visceri incidenti; vel Biliosi, viz. acres, amari, urentes, corrosivi, qui lenientibus & compescentibus cicurandi; vel Melancholici, scil. terrestres, sæculenti, tartarei, qui benigniori

Quæ præparatio quibus humoribus debeat.

materiae commiscendi & fluxiles reddendi ;
vel denique serosi , qui disponendi & quasi
manu dirigendi sunt , vel ad vias urinarias ,
ut per mictum ; vel ad alvum , ut per seces-
sum ; vel ad partes cutaneas , ut per sudatio-
nem facilius exigantur.

Viarum
præpara-
tio.

II. *Via per quas Evacuatio decernitur*, mu-
niendæ quoque sunt ac adaptandæ , & non
tantum communes , sed & ipsæ speciales ,
per quas materia peccans in specie ad com-
munes vias deducatur. Alia enim præpara-
tio est vasorum Renum , (quæ scilicet lu-
bricantibus & laxantibus maxime perfici-
tur) alia vasorum Hepatis , quæ fit aperien-
tibus , abstergentibus , & nonnihil simul ad-
stringentibus ; alia vasorum Pulmonum ,
quæ potius lenientibus & maturantibus per-
agitur , admixtis forte pro ratione materiae
vel incidentibus & attenuantibus , vel contra
incrassantibus & fluxionem avertentibus.

Præpara-
tio respec-
tu par-
tium.

III. *Partes ipsæ , in quibus præ cæteris humo-
res vitiosi impinguntur vel fluitant* , medica-
menta sibi appropriata admiscenda postu-
lant ; & prout hoc vel illud viscus plus mi-
nusque afficitur , modo cephalica , modo he-
patica , modo pulmones respicientia , &c. do-
minium in præparantibus obtinent , & libe-
ralius sunt admiscenda.

Condi-
tiones
Præpa-

Porro (ut simul omnes prope qualitates
præparantium in hoc affectu requisitas com-
plectamur)

plectamur) dicimus hæc remedia ex Arte præscripta ut plurimum esse *moderate calida*, (nisi scilicet febris adfuerit) esse *attenuantia*, *incidentia*, & *deobstruentia*, simulque peculiari jure nonnihil Hepar, Pulmones, & Caput respicere, quæ partes plerumque humorum copia in hoc morbo gravari solent; Esse adhuc *huic affectui in specie nonnihil appropriata*: si vero non occurrant talia, quæ simul sub censum præparantium cadant, morboque approprientur, saltem alia tunc specifica præparantibus admiscenda.

Tandem in memoriam revocandum est, morbum hunc esse Chronicum, materiamque ejusdem esse tardi motus, totamque simul vix præparari, aut non continue insistendum esse præparantibus, donec tota materia fuerit præparata; ita quippe pars præparata, & jam fluxilis reddita, vel alios affectus, vel etiam gravia forte symptomata, facile concitet. Quare per vices modo præparandum, modo materia jam præparata pharmaco exigenda. Qua sane alterna remediorum administratione, tum viribus prospiciemus, tum causæ morbificæ tuto (ut ut sensim) occurremus. Notandum quoque hic, quod & supra monuimus, ubi causæ morbificæ eousque diminutæ ac edomitæ fuerint, ut ad tempus non impediant specificam curationem; huic quamprimum propriis

rantium
in hoc af-
fectu.

Per epi-
crasinhu-
mores in
hoc affe-
ctu exi-
gendi.

priis alterantibus esse incumbendum, & in eadem persistendum esse, donec causæ denovo processum interturbaverint.

Hiscæ jam præmissis, *Præparantia Simplicia*, ut & *Composita* illa, quæ in Pharmacopolis asservari solent, nec non exempla quædam *Decompositorum*, ordine subjungere ulterius visum est: Monemus tamen haud expectandum esse, ut singula simplicia, (aut forte eorum aliquod) omnes qualitates, quas modo exquisitis illis & appropriatis præparantibus attribuiimus, complectantur; (ita enim nulla compositione foret opus) sed tot & talia è simplicibus à nobis enumeratis à prudenti Medico seligenda, ac inter se contemperanda sunt, quæ simul juncta remedium omnibus istis qualitatibus donatum concinnent.

Simplicia, & *Composita* in Officinis asservata sunt sequentia. *Herbæ omnes capillares*, imprimis, *Trichomanes*; *Ruta muraria*; *Spicæ radicis Osmundæ regalis*; *Gemmæ vixdum erumpentes Filicis maris*; *Polypodium murale*; *Phyllitis*, seu *Lingua Cervina*, *Ceterach*, *Hepatica*, *Agrimonia*, *Cuscuta*, *Scabiosa*, *Betonica*, *Veronica mas*; *folia & cortex Tamarisci*; *cortex radicum Capparum*; *rad. Cichor. Endiv. Gramin. Asparag. Myrrhidis*; *Glycyrr. Tartarum*; (quanquam forte ejus lubricitas minus congruit) *Passulæ*, imprimis *Corinthia-*

thiace; *Pruna Damascena*; *semin. Anis. Fœnic.*
dulc. Coriandr. Carui; Anethi; Syr. Capill.
Vener. de Beton. simpl. & compos. Byzantin.
Cichor. de Eupator. de 5 radic. de Scolopendr.
de Stach.

Ex his ulterius *Decomposita* pro re nata
 formari possunt; Ut,

R. Spicas, vel Gemmas Rad. Filicis maris
N. v. Coq. in lbj. lactis ad ʒiij. Colatu-
ram bibat mane, jejuno stomacho. Conve-
nit maxime junioribus & lacti assuetis.

Vel

R. Gemmarum Felicis maris tenellarum è
terra modo erumpentium M j. Veron. maris,
Ling. Cervin. Hepat. an. Mß fl. Tamarisci p. j.
Passul. minor, ʒjß. Macis ʒß. Pullum unum
extenteratum, &c. & cum farina avenacea,
q. s. F. Jusculum, ut artis est. Capiat Puel-
lus ʒiij. vel iijj. mane, & hora quarta pome-
ridiana; addendo, si lubet. Crem. Tart. gr. x.

Vel

R. Capill. Vener. Hepat. Agrimon. Cuscuta,
an. Mß. Radic. Filic. maris, gramin. Asparag.
an. ʒß. fl. Tamarisc. p. j. Passul. Corinth.
ʒj. Tartar. alb. præp. ʒj. Glycyrrh. ʒß. Macis
ʒj. Coq. in lbij. aq. font. Colatura lbj. adde
vini alb. vel Rhenan. ʒiij. syr. de Scolopendr.
ʒjß. M. F. Apozema; de quo bibat Puel-
lus haustum, mane, & hora quarta pome-
ridiana. Valet potissimum, ubi pertinaces ob-
structio-

structiones, in Mesenterio, Hepate, &c. adsunt.
 Vel

R. Tuſilag. Capill. Vener. Ling. Cervin. Hepat. an. Mß. Radic. Myrrhid. Asparag. an. ʒß. Glyc. Hispan. ʒij. Macis ʒj. Paſſul. exacinat. ʒj. Iujub. N. vj. Sebeſten. N. viij. Fic. incif. N. ij. Coq. in ſ. q. aq. Hord. Colaturæ claræ ꝑj. adde ſyr. Capill. Vener. ʒjß. M. Hujus Apozematis uſus præcipuus eſt, inſarctis ſimul aut obſtructis Pulmonibus.

R. Muſti Cereviſ. ꝑj. Hepaticæ, Capill. Vener. Phyllit. Scabioſ. Tuſilag. Matricar. Artemiſ. an. Mj. Fic. incif. Paſſul. exacinat. an. ꝑj. Glyc. ſem. Aniſ. an. ʒij. Coq. lento igne per horas 6. Colatura ſervetur in uſum. In eodem prope caſu conveniens eſt.

Vel

R. Sarsæ parill. incif. ʒiiij. Radic. Chin. raf. Cornu cervi, Ebor. an. ʒj. ſol. Veron. maris. Phyllit. Hepat. Scabioſ. an. M. iij. ſpic. rad. Oſmund. regal. Filic. an. ʒij. Coq. in 4. Congiis muſti cereviſiæ non lupulati (Medictæ) lento igne per horas 4, vel 5. Dein poſt aliquot horas coletur liquor per ſetaceum; tum adde ſucci Cochlear. Becabung. an. ꝑj. fermenti cereviſ. q. ſ. Fermentetur more ſolito, & in dolio lum reponatur, è quo ad uſum pro Potu ordinario depromatur. Conducit præcipue, ubi ad eſt ſuſpicio Luis Venereæ, vel Scorbuti complicati.

CAP. XXXI.

Evacuantia electiva.

PRæparata materia morbi, apertisque
viis, per quas evacuatio instituitur, pro-
ximum est, ut consideremus quæ pharma-
ca humores in specie peccantes electivè edu-
cant. Hæc autem medicamenta partim hu-
mores. partim *partes in quibus stabulantur*, re-
spiciunt: in singulis vero iusta virium ha-
benda est ratio.

Evacuā-
tium di-
visio.

Violentiora vel plane abdicanda, vel
optime correctæ & parca dosi circumspecte-
que adhibenda sunt: & junioribus quidem
pueris ac infirmioribus vel mitiora, vel mi-
nori dosi, magisque correctæ; majoribus &
robustioribus fortiora pleniorique dosi (mo-
do non transcendant vires) permittenda.
In utroque casu tutius est paulo infra vires
subsistere, quam easdem vel tantillum exce-
dere; & omnino in hoc affectu satius est
per epicrasin procedere, quam simul & semel
plenarium humorum peccantium evacua-
tionem tentare.

Quæ sint
rejicien-
da.

Humores porro in corpore dominantes
sibi appropriata pharmaca desiderant; ut Bi-
lia *Cholagoga*, Pituita *Phlegmagoga*, Melan-
cholia *Melanogoga*, serum Humorque aquosus
Hydragoga.

Ad-

Adhæc, si Hepar præ aliis partibus humoribus gravetur, talia sunt eligenda purgantia, quæ peculiari jure Hepar respiciunt. Similiter, obsessis multum Pulmonibus, aut Cerebro, aliisque visceribus, ejusmodi sunt eligenda purgantia, (quantum quidem fieri potest) quæ hisce partibus respectively sunt appropriata. Sin vero non occurrant simplicia purgantia nonnullis partibus satis speciatim dicata, apta aliorum ingredientium istis partibus familiarium admixtione eorum defectus supplendus est.

Rhabar-
bati in
hoc affe-
ctu usus.

Denique (quoad fieri poterit) purgantibus directe morbi essentia oppositis insistere conandum est. Hoc nomine Rhabarbarum præ aliis simplicibus commendamus. Est enim *medicamentum moderate calidum & siccum, spiritibus insitis omnium partium satis familiare, & amicum, torporem spirituum benigne excutit, molliem laxitatemque partium firmat, internam lubricitatem nonnihil corrigit; pulsum ad artus evocat, calorem externarum partium auget, internarum & imprimis earum, quæ nutritioni inserviunt, vigorem & activitatem fovet.* Adde quod rarissime (modo justa dosi exhibeatur) super purgationem invehat, *medicamentum profecto omni ætati & complexionis satis tutum.*

Hisce jam præmissis, nonnulla simplicia purgantia, quæ huc spectant, nec non paradigma-

radigma
nenda
bet, qu
huc quo
rantur
nitiva a
tempera
Purgat
Manc
lanorum
selut. d
Scamm
choacan
Syr. Roj
quercin
de pom
de Prun
Confect
Extern
R.
Cibor.
mane je
n.
Cicbor.
sol. Fil
Hepatic

radigmata quædam compositorum proponenda sunt. Neque etiam quidquam prohibet, quin multa ex lenitivis supra citatis, huc quoque, diverso tamen respectu, referantur: Illic enim respiciuntur, ut *acuunt lenitiva alias ignaviora*; hic vero potius, ut *temperant purgantia fortiora*.

Purgantia Simplicia, tum Composita Officinalia.

Manna, Cassia fistularis, Tamarindi, Myrobalanorum genera, Rhabarbarum, Aloë, Syr. Ros. solut. de Cichor. cum Rhab. dupl. Augustan. Scammonium, Agaricus; sem Carthami, Mechocacana, Jalappa, Turpethum, Mercur. dulcis; Syr. Ros. solut. cum Agar. Epithymum Polypod. quercin. Senna; Syr. Magistralis ad Melanchol. de pomis Reg. Sapor. Diabalymer, Elect. lenit. de Prunis. Solut. Elect. passulacum, Diacathol. Confectio Hamech Bened. laxativa, &c.

Extemporaneorum Compositorum exempla quædam.

R. Syr. Augustan. ℥j. Ros. solut. ℥ij. aq. Cichor. ℥ss. pro dilutione. F. Potio, exhibenda mane jejuno stomacho

R. Rhab. opt. pulverat. gr. xviii. Syr. de Cichor. cum dupl. Rheo 3vj. Rosat. solut. ℥ij. aq. sol. Filicis 3vj. M. F. Haustus. Biliosis, ut & Hepaticis, maxime convenit.

Bb

R. Fo-

℞. Folior. Sennæ, Polypod. querc. Epithym.
an. ʒj. Rhab. opt. ʒj. Chrystall. Tartar. semin.
Fenic. dul. an. ʒj. F. Infusio in f. q. aq. fumar.
f. a. pro ʒjβ. Colaturæ expressæ adde Syr. Ma-
gistrat. ad Melanchol. ʒvj. aq. Ciunam. gut. viij.
vel Antepilept. Lang. ʒβ. M. F. Haustus. Me-
lancholicis maxime designatur.

℞. Fol. Sennæ ʒij. pulp. Tamarind. ʒvj. se-
min. Anis an. ʒβ. Cremor. Tart. ʒβ. F. Infu-
sio in f. q. aq. fontan. per noct. Cum express.
ʒiiij. F. sec. art. Emulsio ex Amygd. dulc. decor-
tic. ʒβ. semin. 4. frig. maj. an. ʒij. pro 2. do-
sibus; addendo singulis Syr. de Cichor. cum qua-
drupl. Rheo. Mannæ opt. an. ʒiiij. Humores
acres, & adustos, evacuat, & contemperat.

℞. Elest. lenit. ʒiiij. Rhab. ʒj. Crem. Tart.
semin. Anis an. ʒβ. fl. Borrag. Anth. an.
p. β. aq. fumar. q f. F. Infusio per aliquot ho-
ras. Colaturæ, per pannum laneum densum fa-
cta, ʒjβ. adde Syr. de pomis Regis Saporis ʒβ.
M. F. H.

℞. Folior. Sennæ ʒjβ, vel ʒij. Agar. trochisc.
ʒβ. sem. Fenic. dulc. ʒβ. fl. Chamem. N. x.
Coq. in f. q. aq. font. f. a. Express. ʒx, vel ʒjβ,
adde Syr. Ros. solut. cum Agar. ʒv. Mannæ opt.
ʒiiij. M. F. Haustus Humoribus crassis, & pi-
tuitosis, potissimum dicatur.

℞. Fl. Sambuci p. j. Rhab. ʒij. Jalapp.
Mechoacan, an. ʒj. Crem. Tart. ʒβ. Nucis
Moschat. gr. xv. F. Infusio & levis ebullitio in
aq.

aq. fl. Sambuci, & vini Rhen. an. q. s. Cola-
 cura ʒjʒ. adde Syr. Ros. solut. ʒʒ, vel ʒvj.
 F. Potio, Pituitosis, Cachecticis, & Hydropicis
 convenit.

R. Fol. Sennæ ʒjʒ. Rhab. ʒij. Agar. troch.
 ʒj. pulpæ Tamarind. ʒij. semin. Anis. Crem.
 Tartari, an. ʒj. fl. Anth. p. ʒ. F. Infusio in f.
 q. aq. font. & levis ebullitio. Expressio ʒjʒ.
 adde Syr. Ros. solut. cum Agar. Magistral. ad
 Melanchol. an. ʒiiij. M. F. Haustus. Mixtos
 humores evacuat.

R. Mercurii dulc. gr. xv. conserv. Viol. ʒj.
 Pulv. Fragac. gr. j. M. F. Bolus cum Syr. Viol.
 quem capiat mane, superbibendo mox ʒj. Syr.
 Ros. solut. in haustulo seri lactis cerevisiati solu-
 am. Commendari potest Pueris, qui vermibus
 simul cum hoc affectu laborant, uti & Lue Vene-
 rea una infectis: item Strumosis.

R. Mercur. dulc. gr. xij. Jalapp. gr. xj.
 Nucis myrist. gr. ʒ. pulpæ passul. ʒj. M. F. Bolus
 cum syr. viol. sumendus in Aurora. Loco Ja-
 lapp. substitui possunt scammon. præp. vel re-
 sin. jalapp. gr. iiij. vel iiiij. Convenit Pueris simul
 Strumosis; ut & iis, qui Lue venerea suspecti sunt
 laborare, iisque qui difficulter purgantur, & in-
 curata plane respuunt.

R. Mercur. dulc. ʒj. resin. Jalapp. ʒʒ.
 Sacch. puriss. in aq. beton. vel simili dissolut. ʒiiij.
 vel ʒʒ. F. sec. art. Tabellæ pond. ʒijʒ. vel ʒj.
 Capiat unam pro dosi.

R. Aloës socotrin. opt. gr. viij. rhab. pulv. gr. xj. syr. ros. solut. q. s. F. Pilulæ, quas capiat Puellus in cerasis conditis abditas exemptis osculis. Possunt & deaurari Pilula commodioris exhibitionis ergo.

R. Rhab. opt. ʒjss. uvar. passar. exacinat. M. j. cerevis. commun. ℥j. Infund. per 12 horas, de colatura hujusmodi bibant Puelli, qui noctu avide potum expetunt.

C A P. XXXIII.

Alterantia Specifica.

PRæparatis jam atque ex parte evacuatis morbi causis, vel saltem ita edomitis, ut ad tempus ulteriorem curationem non impediant, statim ad hæc *alterantia specifica* procedendum est; quæ quidem jugulum quasi ipsius morbi petunt, & quorum gratia ista cum præparantia tum evacuantia præmissa fuerunt.

Eorum
definitio,

Definiri autem possunt hæc specifica, Remedia, quæ ipsi essentia morbi è diametro contraria sunt, adeoque eam directe impugnant.

& Divi-
sio.

Sunt autem ea vel Simplicia vel Composita; & simplicia quidem quæ nobis hæctenus innotuerunt sunt sequentia. Radix Osmundæ regalis, seu potius spica radici ejus-

ejusdem abjecta media parte; Radix Filicis maris, item Turiones vel potius Gemmae ejusdem vixdum è terra prorumpentes; Radices Graminis, Cichor. Asparag. Rub. tinct. Eryng. Herba capillares, Ceterach, Lingua Cervina, Hepatica, Veronica mas, flores & folia Lamii, Borrag. salvia, Roris mar. Tamarisci, Abrotonum, Absinth. pontic. Chelidon. maj. Crocus, Radic. curcumæ, Sarsa parill. Sassafr. China, Tria santala, Lignum Guajaci ejusque cortex; flor. Sulph. Chalybs prapar. Crocus Martis, Sal Chalyb. vinum Chalybeatum, syr. Chalyb. vinum album Gallicum & Rhenanum, sperma ceti, Moschus, Ambra Grisea, Castoreum, vermes terrestres, Iecora Ranarum & Pullocum Corvi, Millepedes vino albo lotæ & in elibano siccata ac pulverata, & similia.

Si quis autem quærat quo modo quave actione medicamenta hæc affectus hujus essentiam specialiter impetant: Oppositio inter morbum & hæc specifica.

Respondemus forte non necesse esse, ut ad Asylum istud ignorantiae, occultas qualitates, statim confugiamus; sed in memoriam revocandas esse partes essentiae hujus morbi cum primariæ, tum secundariæ supra descriptas: Siquidem facta collatione inter illas partes & hæc medicamenta, haud obscuram contrarietatem ac repugnantiam erga illa invicem deprehendemus. Morbus enim hic consistit in intemperie frigida & hu-

mida, in spirituum insitorum inopia ac torpore, in toni partium enervatione: E contra remedia hæc calefaciunt & siccant, spiritus insitos foveant, torporem eorum excutiunt, tonumque firman.

Porro, quandoquidem cum caliditate ac siccitate remedia hæc insignem obtinent friabilitatem ac tenuitatem partium, fit, ut non tantum viscida incidant, crassa attenuent, sed & æquationem quandam omnium succorum in massa sanguinea fluitantium concilient, æqualemque (habita ratione distantiae à fonte caloris) distributionem tum caloris tum sanguinis procurent. Hinc partes externæ prius extenuatæ liberaliori alimento caloreque fruuntur; parenchymata viscerum, mole nimium aucta, à crassioribus & viscidioribus succis alimentariis liberantur, & nonnihil inde imminuuntur: hinc irrationalis illa partium nutritio, seu *ἀλογιστοφία*, à qua tanta vitiorum organicorum series dependet, emendatur. Denique remedia hæc partes nervosas quoque ipsamque spinam dorsi nimis debilem roborant, ac foveant.

Dicas, omnia simplicia à nobis supra citata non hæc omnia plene perficere. Concedimus. Nam *Santalorum* genera, licet sua siccitate, friabilitate ac tenuitate partium, fortiter hunc affectum impugnent, sua ta-

men

men frigiditate videntur potius ad morbi partes accedere. Dicimus ergo huiusmodi simplicia per se sola non esse administranda, sed aliis duntaxat admixta, quæ qualitatem noxiam satis corrigant. Similiter nonnulla Simplicia impense calida, ut *Crocus*, *Castoreum*, *flores Sulphuris*, &c. huic morbo multum repugnant: sed in usum non sunt vocanda, nisi prius temperata. Porro *Sarsa parilla*, *Sassafras*, *Osmunda regalis*, *Filicis genera*, *Herbæ capillates*, *Ceterach*, *Lingua cervina*, & similia, (caliditate ac siccitate simul junctis cum insigni friabilitate ac tenuitate partium) plurimum ad æquationem sanguinis, tum ad multas alias morbi partes subigendas contribuunt. Verum partes nervosas ac fibrosas vix satis roborant firmantque; quare Cephalicorum admixtionem desiderare videntur. Adhæc, *Lignum Vitæ*, suo calore, siccitate, friabilitate resinosa ac Balsamica substantia, tonum partium multum firmat, nonnullisque aliis morbi partibus contrariatur: cum tamen parum conferat ad æquationem fucorum in massa sanguinea contentorum, quin potius eam forte impediat; non sine summa cautione, correctumque, & exigua quantitate est præscribendum. Denique ex simplicibus hic recitatis nonnulla, magis ad vires omnes corroborandas, quam ad

morbi essentiam debellandam, recipiuntur; ut *Salvia*, *Moschis*, *Ambra Grysea*, & similia: quæ non nisi aliis efficacioribus magisque appropriatis admixtum in usum veniunt.

Quæ ex
specificis
sunt no-
bilia.

Quod si quis ulterius quæsierit quænam Simplicia è propoli is efficaciora ac nobiliora sunt æstimanda: huic regulis sequentibus respondemus.

1. Illa sunt nobiliora medicamenta, quæ simul pluribus essentia morbi partibus opponuntur.

2. Illa, cæteris partibus, nobiliora habenda, quæ primarias essentia morbi partes directe impetunt, præsertim si simul faciant ad æqualem distributionem sanguinis & caloris, qua tot vitia organica corrigantur.

3. Quæ cæteris morbi essentia partibus eminentiori gradu, ita tamen ut vires ea ferant, contrariantur.

4. Quæ una & morbo adversantur & nature similia ac familiaria sunt, eique quam minimam vim inferunt.

5. Quæ magis grata puello laboranti sunt, minoreque cum molestia atque aversione admittuntur.

His jam præmissis Paradigmata quædam medicamentorum compositorum subjicienda sunt.

Apozemata & Cerevisia Medicata.

Rx. Rad. Osmundæ regal. spicas N vj. Herb. veronic. maris. ling. cerv. ceterach, Capill. Vener. Hepatic. an. Mj. salvia, anthus, an. Mß. passul. minor. ʒiij. glyc. Hispan. ʒij. macis ʒij. coq. in lbvj. aq. fontan. f. a. *R.* Colaturæ lbij. Adde syr. capill. vener. ʒij. M. F. *Apozema.* Capiat puellus haustulum hujus quotidie mane, hora quarta pomeridiana, tum etiam noctu, si potum tunc petierit. Immo si voluerit, utatur eo pro potu ordinario. Tussi & obstructione Pulmonum simul cum hoc affectu graviter afflictis maxime convenit.

Rx. Fol. Osmundæ regal. ling. Cervin. Hepat. Ceterach, fl. tamarisc radic. filic. maris. an. Mj. passul. minor. ʒij. santal. alb. & rubr. ligni sassafras, an. ʒj. semin. Coriandr. ʒj. Marcus ʒj. fol. Salviæ Mß. Coq. in f. q. aq. font. sec. art. ad lbij. Colatura edulcoretur Sacch. vel melle, pro Potu ordinario. Hepaticis hoc affectu laborantibus succurrit.

Rx. Sarsæ parill. incis. & optime contus. ʒiij. radic. Chinæ in taleol. concis. ʒj. Infund. & coq. f. art. in lbvij. aq. font. ad lbiiijß. tum adderadic. Sassafras ʒij. Osmund. regal. Ling. Cervin. Ceterach, Capilli Vener. Lammii, an. Mß. Glyc. Hispan. ʒij. Macis ʒj. Coq. ad lbij. Colaturæ adde Mell. vel Sacch. ʒiij. M. pro Potu ordinario. Conducit præ-

cipue iis, qui Lue venerea laborare suspecti sunt;
ut & strumosis.

R̄. Flor. Tamarisci recent. Mj. Veronic.
maris Mß. Leviter contund. & infund. frigide
per 6 horas in lbij. Cerevisiæ commun. in lage-
na lapidea vel vitrea, subere optime clausa; pro
Potu ordinario.

R̄. Radic. Sarsæ parill. ℥viiij. radic. Chinæ
℥ij. ligni Sassafras ℥ß. Eboris ℥j. Osmund. re-
gal. Veron. maris, Linguae Cervin. Ceterach,
Capill. Vener. Hepat. summitat. Lamii, an.
Mij. Concisa & contusa sec. art. coq. in Cong.
iiij. cerevisiæ recentis, ad unius absumptionem;
sublatis ab igne adde Cong. j. ejusmodi Cere-
visiæ; agitentur simul baculo, & deinde colen-
tur. Ingredientia eadem sacculo ex tela rara
includantur cum frusto ferri in ejus fundo repo-
sito, & suspendantur in cerevisiæ; tum, ad-
dito fermento, F. fermentatio Cerevisiæ ad per-
fectam usque depurationem. Liquor limpidus
post aliquot dies depromatur pro Potu ordi-
nario. Deinde, ubi ad medietatis exhaustio-
nem deventum fuerit, excipiatur reliquum
Lagenis lapideis, vel vitreis; quæ, subere
optime clausæ, reponantur in loco frigido ad
usum.

R̄. Vini Chalyb. 3ß. syr. de Cichor. cum
Rhab. 3ij. Bibat eger quotidie mane, per v, vel
vij dies, aut plures; nisi fluor alvi, aut ven-
triculi debilitas prohibuerint. In quo casu, lo-
co

co syr. de Cichor. cum Rhab. addatur syr. de Rosis siccis.

Juscula, & Panatellæ.

Rx. Scolopendr. Ceterach, Hepat. Capill. Vener. Salvia, an. Mß. cort. Tamarisci, Santal. rubr. an. ʒij. Indantur ventri Pulli majusculi, aut Gallinæ, vel Galli veteris, &, consulto ventre, coq. cum ʒij. Passul. minor. in f. q. aq. font. additaque suff. quant. farinæ avenacæ purioris. F. Jusculum perfecte coctum.

Rx. Radic. Chinæ in taleol. concis. ʒij. Sarsæ parill. alb. & medullosæ. incis. & optime contus. ʒiij Infunde per noct. in lbx. aq. font. Mane, post levem ebullitionem, inde colaturæ Ling. Cervin. Veron. maris, an. M. j. Macis ʒß. Passul. Corinth. ʒj: & cum carne vervecina, vitulina, vel capon. addita farina avenacea, F. f. a. Jusculum.

Quod si tenuiora juscula desiderentur, loco farinæ crusta panis incoqui; sin vero crassiores, mica panis cum vitellis ovorum admisceri poterit. Porro ob debilem Puelli coctionem nonnunquam cochlearia aliquot vini addantur.

Panatellæ ex ejusmodi jusculis colatis, iterumque cum mica panis coctis, additis tandem, ubi ab igne sublatae fuerint, butyro & saccharo q. s. conficiantur. Eædem quoque
è de-

è decoctis modo præscriptis, nisi forte quid amarum aut aliter ingratum contineant, concinnentur. Præterea *Panatellæ*, *Pulticulae* communes, uti & *Fuscula* ordinaria, pulveribus modo scribendis alterari, adeoque huic morbo curando appropriari queunt. Sin vero ex lacte *Pulticulae* parentur, & farina tritici incrassentur, præter istos pulveres tantillum *Croci* inter coquendum addi convenit. Quod si quid in Pulveribus minus gratum, aut quod nauseam moveat, deprehendatur, id omittatur, aliudque, (si res ita exigat) quod grätius est, in ejus locum substituendum.

Pulveres & Electuaria.

℞. *Radic. Felicis maris* (vel, potius, *Gemmarum ejusdem vixdum è terra prorumpentium, & in umbra siccatarum*) *spicar.* *Osmund. regal.* an. ℥ij. *Macis*, *semin. Anis.* an. ℥ss. *Croci* gr. ℥. *F. Pulvis.* Dosis à ℥ss. ad ℥j. in lacte, sero lactis cerevisiato, *ApoZemate* aliquo, *Fusculo*, *Panatellis*, &c.

℞. *Medullose part. radic. Sarsæ* p. ℥ij. *radic. China* ℥j. *radic. Sassafras* ℥j. *semiv. Carui & Coriandr.* an. ℥ss. *radic. Filic. mar. Osmund. reg.* an. ℥ij. *M. F. Pulvis*; qui usurpandus, ut prior.

℞. *Milleped.* aqua prius, deinde vino alb. lot.
in

in clibano post extract. panem siccatur. q. v. F. Pulvis. Dosis similiter ʒss. ad ʒj. in iusculis, &c. ut supra. Eodem modo præparata jecinora Ranarum, & Pullulorum corvi pulveris, præscribuntur.

℞. Flor. sulph. ʒij. spec. diarrhod. Abbat. diatr. santal. an. ʒss. croci gr. ʒ. Sacch. Chry stallini ʒij. Pulverata subtilissime cum aq. Ros. rubr. q. s. F. Pasta lento calore siccanda, quæ denuo, ubi usus fert, in pulverem redacta exhibetur ad ʒj.

℞. Conserv. Rosar. rubr. ʒjss. fl. Borrage. Lamii, Salvia, Anthus, an. ʒss. Chalyb. præp. ʒj. Cinnam. Glyc. Hispan. an. ʒss. Croci ʒss. Santal. rubr. ʒj. Pulverat. pulverand. F. s. art. Elect. cum syr. de Cich. cum Rhab. q. s. Capiat ager ʒss. ʒij. vel ʒj. quotidie mane, vel per se, vel in cochl. feri lactis cerevisiati, vel decocti aliqujus appropriati, vel etiam vini.

℞. Conserv. fl. Lamii ʒj. fl. Borrage. Salvia, Caryoph. rubr. Anthus, cortic. Myrobalan. in Ind. condit. cortic. Citr. an. ʒss. Santal. rubr. Cinnam. Glyc. Hispan. an. ʒss. Salis Chalyb. vel, ejus loco. Croci ʒss. syr. de Absinth. q. s. F. Elect. Dosis & modus utendi, ut prioris.

CAP. XXXIV.

Corrigentia symptomata.

Symptomata nonnulla, huic affectui supervenientia, aliquando legitimam curandi rationem anticipant, peculiaremque tractandi rationem exposcunt. Hujus generis sunt *Fluxus Alvi*, ut *Diarrhœa*, cui frequenter aliquid *Lienteria* est admixtum; *sudores profusi*; *Dentitio laboriosa*, dolorque *Dentium*.

*Fluxus
Alvi.*

Fluxus alvi hunc affectum frequenter sequitur; qui cum ubi diutius perseverat, aut paullo violentior est, facile vires dejiciat, ipsasque solidas partes eliquet & absumat, manifeste naturam causæ induit, & ut causa suam indicat correctionem. *Dysenteria* rarius huic morbo accidit, *Diarrhœa* vero cum *intestinorum torminibus*, vel cum *Lienteria* complicata satis frequens. Etenim ob *partium coctioni inservientium debilitatem*, cum *Diarrhœa*, tum *Lienteria* facile, non item *Dysenteria*, supervenire possunt. Concurrunt tamen frequenter & aliæ causæ, ut *ingesti cibi vel quantitate nimii*, vel *qualitate vitiosi*, *febris aliqua*, *vigilia*, *dentitio laboriosa*, *lumbrici*, &c. Quæ omnia quoque *Diarrhœam* vel *Lienteriam*, potius quam *Dysenteriam*.

fenteriam, facile pariunt. Ad curam quod attinet, perficitur ea partim *purgantibus*, partim *sedantibus* & *adstringentibus*, partim *aperientibus* simulque *partes roborantibus*.

Purgantia hic conveniunt ea quæ evidentem adstrictionem post evacuationem re-
linquunt; ut, *Rhabbarum*, *Senna*, *Tamarindi*, *Myrobalani*, &c. Ex quibus, pro re nata, ut plurimum, vel *Bolos* vel *Potiones* concinnamus; quod sub illis formulis facilius deglutiantur; Ut,

℞. *Conserv. Rosar. rubr.* ℥℥. *Rhab. opt. pulv.* gr. xij. *Syr. de Corall.* q. s. F. *Bolus deglutien-*
dus mane. Vel

℞. *Pulp. Tamarind.* ʒj. *Rhab. pulv.* gr. viij. *Sacch. Ros.* ʒ℥. *Syr. Cydon.* q. s. ut F. *Bolus.* Loco huius *syrupi* substitui possunt *syr. Myrtil. Granat. de Corall. Mentha.*

Vel

℞. *Fol. Senna elect.* ʒ℥. *Rhab. ʒj. pulpæ Tamarind.* ʒij℥. *semin. Anis. contus.* gr. x. F. *Infusio* in f. q. *aq. fontan. levisque ebullitio.*

℞. *Colatura* ʒij℥. *Syr. de Rosis siccis* ʒ℥. *Misce,* F. *Haustus.* Vel

℞. *Aq. Plantag. vel aq. Cichor. vel Saxi-*
frag. ʒj. *Rhab. pulv.* gr. x. *Syr. de Rhab Angustan. Syr. de Rosis sicc. an.* ʒij. M. F. *Potio.*

Notandum, aliquando paulo plenior evacuationem requiri posse; nimirum, ubi fluxus ipse parcius processerit, vel non diu
perfe-

perseveraverit, & interim materia peccans copiosa in corpore collecta fuerit. In quo casu, loco *syrupi Rosis siccis*, drachmæ aliquot *Syrupi Rosarum solut. Syr. August.* vel de *Cichor.* cum *Rhab.* vel *Mannæ*, substituantur; tutius vero plerumque est dosin *Rhabarbari*, aut etiam *Sennæ* augere; non omisso *syrupo de Rosis siccis*.

Vesperī, post purgationem, grana x. *Diascordii* in vino cum *Caryophyllis*, & tantillo *Cinnamomi* cocto, & tertia parte aq. *Papav.* *Rhead.* diluto, syrupoque aliquo cordiali, (ut *Caryophyllorum*) edulcorato, virium instaurandarum, fluxûsque sedandi gratia, concedantur: vel, si fluxus pertinacior sit, ℥ij. *Diacodii* pro vice, loco *syrupi prædicti*, admisceantur.

Vel

℞. *Posseti*, è lacte & vino albo parati, detracto coagulo, quod aromatizetur tantillo croci in nodulo ligati, in id immersi, leviterque expressi, donec pallida flavedinis tincturam acquisiverit, ℥jß. confect. *Alcherm.* ℥j. cortic. *Granator* pulv. gr. vij. *Diacodii* ℥ij. M. F. *Potio*, hora somni propinanda.

Vel

℞. *Laudani dispensatorii Londinens.* gr. ʒ. *Magister.* *Corall.* gr. xij. conserv. *Caryoph.* vel *Rosar. rubr.* ℥j. *Syr. Cydon.* q. s. ut F. *Bolus*, deglutiendus vesperi, hora somni.

Quod

Quod si obstructions adfuerint, *Crocus Martis*, vel *Sal Chalybis*, mane præscribantur : Ut,

℞. *Conserv. Ros* ℥j. *radic, Cichor. condit. cortic. Myrobolan. in India condit. an.* ℥℥. *Salus Chalybis* ℥℥. vel *Croci Martis* ℥j. *Cinnam. Glycyrrh. Coral. rubr. an. gr. xvij Croci gr.* j.℥. *Syr. de Cichor. sine Rhab q. s. F. sec. art. Elect. de quo Capiat quotidie mane* ℥℥. In hunc etiam ulum *ferrum candens* extingui potest in potu ordinario.

In Fluxu pertinaci aliquid *conservæ*, vel *syrupi*, *Prunellorum sylvestrium* eduliis admisceri potest; ita tamen, ne ea reddantur ingrata.

Sudor profusus, modumque excedens, peculiare aliquando Medico negotium in hoc affectu facessit : quippe qui vires multum dissipat, morbiq; curationem remoratur.

Sudor immodicus.

Cavendum tamen est, si forte febris adfuerit, aut Paroxysmus aliquis febrilis calorisve immodicus præcesserit, ne temere coercetur. In his enim casibus criticus esse possit, vel saltem plus utilitatis corpori ex mitigatione febris calorisve quam damni ex virium jactura adferat. Nescimus enim an quidquam potentius, aut etiam suavius febrilem calorem solvat, quam ipse sudor.

Cautio in ejus restrictione

Interim, quando in ordinate fluit, &

Cc

præ-

præter causam, (quam scilicet amovere queat) arguit corpus obstructionibus, crudis inutilibusque succis & superfluitatibus gravari, quos dum regere ac domare satagit natura, ex ipso labore (concurrente una laxitate partium cutanearum) in sudorem profunditur, & quidem inutilem ac laboriosum viresque depopulantem, qui idcirco quamprimum corrigendus est. Huc respexisse videtur Hippocrates, ubi dicit, *Sudorem illum, qui præter causam fluit, purgationem postulare.* Quid enim commodius has superfluitates minuat & eliminat? Deinde motus hic sudore contrarius est. Unde inter remedia huic symptomati opposita primum locum meretur, & cum viam sternat aperientibus cutemque firmantibus & coctionem promoventibus (quæ ultimam partem curæ absolvunt) iis jure præmittendum est.

Purgantia huc spectantia sunt; illa quæ naturæ amica & familiaria observantur, quæque simul obstructa aperiunt, visceraque roborant ac firmant: quæ omnia an ex simplicibus quidquam efficacius quam ipsum *Rhabarbarum* præstet, dubitamus. Omnia tamen, cum simplicia, tum composita supra cap. *De elective evacuantibus* proposita, pro varia ægrotantis conditione, huc à prudenti medico transferantur. Aliqui *Cerevisiam*

fiat Rhabarbaro medicatam hic multum commendant; Ut,

R. Rhabarb. in taleol. incisi ℥ij. uvar. passar. exacinar. & incis. ℥j. cerevisia tenuioris ℥ij. Indantur lagena lapidea vel vitrea subere optime clausa, quæ in loco frigido reponatur, sæpius agitata: ante usum vero iterum subsidant per diem unum, deinde depromatur liquor pro potu ordinario. Exhausto liquore Lagenæ denuo repleatur cerevisia, sed absque novo Rhabarbaro.

Porro nobiliora aperientia, quæ simul coctionem promovent, inutilem sudorem reprimunt; ut *vinum Gallicum & Rhenanum*. Quod si horum calor in tam tenera ætate metuatur, temperari possunt pomis assatis, aq. Ros. rub. Borræg. addito saccharo & tantillo nucis moschat. rasæ; proſinentur etiam in minori quantitate, & tantum tempore pastûs.

Sunt & aperientia efficacissima, quæ non tantum coctionem juvant, sed & simul omnium partium tonum, præcipue viscerum, firmant ac roborant. Inter quæ, præcæteris *Chalybeata* commendamus; ut *vinum Chalybeatum*, *Elect. Chalybeatum* supra descriptum, & similia. Verum licet Chalybs reipsa ea efficaciter præstet, quæ diximus; cum tamen is nonnullis aliis scopis magni in hoc affectu momenti non usquequaque re-

spondeat, quin potius nonnunquam ex una parte plus noceat, quam ex altera profit, *Cautiones* sequentes circa ejus usum hic proponere visum est.

Cautio-
nes circa
Chalybis
usum in
hoc affe-
ctu.

1. Quandoquidem Chalybs *Pulmoni-*
bus inimicus est, facileque sævum pituito-
sæ materiæ fluxum in tenellis corporibus
concitat; ubi Catarrhus, Tussis, Infarctus
Pulmonum, multoque magis Inflamma-
tio quævis, Pleuritis, Sputum sanguinis,
aut dispositio ad quemvis horum affe-
ctuum adest, ab ejus usu plane abstinend-
um est.

2. Cum Chalybs parum aut nihil ad
æquationem sanguinis contribuat, quin po-
tius contra (ut ut attenuet caseosam & pi-
tuitosam sanguinis partem) ad ejus tamen
separationem à reliqua massa sanguinis ob
vitriolatam aciditatem simul faciat, omni-
no circumspecte admittendus est; præ-
sertim vigente illa massæ sanguineæ inæqua-
litate.

3. Cum vis attenuandi, incidendi & ape-
riendi in Chalybe cum insigni siccitate &
adstrictione conjuncta sit, illosque idcirco
humores, quos forte non dissolvat & discu-
tiat, magis adhuc impingat; in alogotro-
phia ossium notabili ejus usus est suspectus.
Etenim metus est ne curtas ossium partes
minusque debito nutritas nimium constri-
gat

gat & consolidet; unde postea minus prom-
pte secundum longitudinem accrescant: par-
tes autem protuberantes (ut & convexa os-
sium latera) liberalius nutritas cum dissol-
vere non valeat, amplius confirmet & con-
tumaciores reddat; eas nimirum plusculum
condensando & indurando.

4. In omnibus acutis febribus Chalybis
usus noxius est; quod nimium partes defic-
cet & constringat: immo eo ipso, quod su-
dores reprimat, humoresque acriores ac fe-
rociores præstet.

Hiscæ Cautionibus rite observatis, *Cha-
lybis usum* in hoc affectu admittimus: ve-
rum cum *Medicæstræ*, *Empiricique* ne-
queant usum ejus ab abusu distinguere, non
suaderemus tam nobilis medicamenti usum
sine consilio exercitati prudentisque Medi-
ci: quoniam nisi circumspecte præscriba-
tur, tanto cum periculo adhibetur. Alia
minoris notæ aperientia huic scopo etiam
inservire possunt; *Ut, radic. Cichor. Borræg.
vel Conserv. flor. eorundem; radic. gram. A-
sparagi, Filic. Rubiæ tinctor. fol. Ceterach,
Asplen. Capill. Vener. &c. Inter composita,
species, Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat. &c.*

Vel

*R̄. Sacch. opt. ℥iij. Solvantur in aq. Ros.
& coq. paulum ultra Syrupi consistentiam:
Deinde adde Conserv. Berberorum ℥j. specier.*

C c 3

Diatr.

Diatr. Santal. Diarrhod. Abbat. an. 3j. Croci pulv. gr j. M. F. Elect.

Dentiti-
onis la-
boriosa
& den-
tium do-
loris cu-
ratio.

*Dentitio laboriosa, dolorque dentium, fami-
liaria Rachitidis symptomata, cum febres,
inquietudinem, vigilias, aliaque mala pro-
ducant, peculiarem quoque merentur mi-
tigationem. Itaque si dens gingivam per-
tusus insignem molestiam puello creet,
statim ab initio universalis aliqua evacuatio,
nisi ea paullo ante facta fuerit, instituenda
est; Ut, vomitus, qui dolori dentium po-
tenter subvenire creditur. Proritari autem
is potest, vel sola gutturis titillatione, immissa
penna, vel digito nutricis in fauces puelli, vel
etiam frictione dentis erupturi cum folio Tabaci
circa nutricis digitum obvoluto, & cerevisia pa-
rum madefacto; vel denique propinato hau-
stu aliquo Emirico supra descripto. Non est
autem remedium hoc frequentur iteran-
dum, ne ventriculum nimium debilitet. Se-
quenti die (dolore persistente vel recurren-
te) potio aliqua chatactica, bolusve ex supra
præscriptis aut similibus exhibenda. Facta
hoc modo universalis evacuatione, ad Topica
deveniendum. Solent nutrices dentem eru-
pturum frusto Corallii in hunc usum polito
perfricare. Medici potius commendant ra-
dices Althææ, quæ emolliunt & laxant gin-
givas, quo facilius pertundi possint. Aliqui
pro secreto habent frictionem dentis dolen-
tis*

tis cum *radice lapathi acuti*. Alii plurimum commendant frictionem gingivæ, è qua erupturus est dens, cum *crista galli recenter abscissa*, aut *sanguine calido ex isto vulnere exstillante*. Quæ in aures instillari solent, in hac ætate non experti sumus; similiter neque emplastra *Mastichis*, *Olibani*, vel *de minio*, quæ in adultis fluxionem sistere observantur. Aliqui parva *Empl. Epispastica* pone aures applicant, quæ forte materiam dentibus dolorem inferentem revellunt. Sed neque de his judicium nostrum interponimus. Tandem non proficientibus universalibus, solemus ad *hypnotica* confugere; quæ quidem extra applicata parum efficiunt; intro vero assumpta, ubi rite præparata & correctæ fuerint, plurimum juvant. Urgente ergo inquietudine, & vigiliis, hæc, vel similia, præscribimus.

℞. *Diascordii* gr. vij. *Syrupi de Meconio* ℥jss, vel ℥ij. *Posseti ex lacte & vino albo parati*, paucoque *Croco tincti* ℥j. vel ℥x. *Misce, & capiat hora somni, nocte ista, quæ purgationem proxime subsequitur.*

℞. *Laudani dispensatorii Londinensis* gr. ℥. *pulv. Cord. è Chelis Cancror.* gr. x. *Conserv. Caryophyll.* ℥j. *Syr. Meliss.* q. s. *F. Bolus, deglutendus vesperi, hora somni.* Atque hæc de corrigentibus symptomata.

CAP. XXXV.

Remedia externa.

Absoluta tandem disquisitione de materia & speciebus *internorum* medicamentorum, ad *externa remedia* sermo noster dirigendus est. Quæ quidem ad ultimum locum reservavimus: non, quod ea perpetuo ultimo sint exequenda, sed quod diversi plane generis sint ab internis: administranda vero immediate post evacuantia universalia, aut saltem post elective purgantia, simulque cum alterantibus specificis, ad quorum genus pertinent, licet quatenus externa sunt, ab iis, ut dictum est, differant. Monendum hic autem Externi remedii nomen paulo latius hic à nobis accipi, adeo ut *omne medicamenti genus, quod proprie neque ad Chirurgica, neque ad intus assumpta referatur (modo in hujus affectus curatione usum habeat) sub se complectatur.*

Dividimus ergo id in duo genera, *viç. Exercitii modos, & Extrinsecus applicanda.*

Exercitii modi, seu genera.

Exercitii
modi, seu
genera.

Exercitii modi, seu genera omnia pueris consueta, suo loco & tempore in usum

ve-

venire possint. Quandoquidem autem Puel-
li Rachitide laborantes motum nonnihil a-
versantur, atque ob virium languorem &
exercendi desuetudinem, statim à curationis
principio, vix, aut ne vix quidem violentio-
res motus perferunt; à mitioribus exercitiis
perpetuo ordiendum, & dein paulatim gra-
datimque ad fortiora progrediendum: simi-
liter breviori tempore ab initio, postea au-
tem longiori absque intermissione sunt con-
tinuanda.

Distinguimus ergo Exercitia in *leniora*, & *fortiora*, seu *mascula*. Leniora referimus, Eorum
Divisio.
1. ad *morem Decubitûs*: 2. ad *Agitationem in
Cunis*: 3. ad *Gestationem, vel Tractationem in
ulnis, vel manibus Nutricum*: 4. ad *Lusus se-
dentarios*.

1. *Decubitus supinus* inter omnes corporis Varii de-
cubitûs
mores.
positiones maxime ab exercitio recedit, &
in extrema virium debilitate fere solus con-
venit; ut in febribus acutis, exhaustis jam
viribus. Solus etiam in multis Thoracis &
Hypochondriorum casibus convenit; ut
frequenter in Inflammatione Hepatis, Lie-
nis, Pulmonum in Pleuritide, in Adnas-
centia Pulmonum cum Pleura, in Empye-
mate, &c.

*Decubitus lateralis versus supinum, sive dex-
ter, sive sinister*, quamproxime ad hunc
decubitum accedit, & tantillum de natura

exercitii participat. Quare convenit etiam in magna virium debilitate, saltem positionis corporis mutandæ causa, ut & quando profundior somnus non expectatur. Porro & proficius est satis robustis, tempore primi, vel secundi somni, mutatis post justa intervalla lateribus. Sed non æque forsitan iis postea convenit, præsertim corpore somno satis resecto. Tunc enim decubitus, qui propius accedit ad exercitii naturam, potior est.

Decubitus simpliciter lateralis plusculum exercitii continet, & debilibus ac insuetis tempore profundioris somni vix quadrat; alias autem familiaris iis reddi poterit, si paulatim ei assueverint. Robustis omni tempore, modo justa ratio debitæ variationis habeatur, competit.

Decubitus lateralis versus primum laboriosus admodum est ac molestus, vixque ipsis robustis insuetis diu continuandus. Attamen paulatim per consuetudinem superata molestia, facilius toleratur; & cum dolores capitis sedet, concoctionem ventriculi promoveat, Colicos dolores mitiget, alvumque adstrictam lubricet, peracto somno naturæ debito, in usum nonnunquam vocari, & in hoc affectu exercitii vice n supplere potest. Accidit enim interdum in hoc morbo, ut Pueri ad tempus aliquod

Decubi-
tus præ
exteris

vix

vix citra damnum pedibus committantur, ^{exercitiis} immo ut plus emolumenti ex ipso decubi- ^{in certis} tu, quam ex deambulatione percipiant. ^{casibus} Etenim inflexos articulos deambulatio con- ^{præloga-} firmat potius, quam curat; decubitus au- ^{tiva.} tem, ubi partes debito modo fasciis munitæ sunt, non parum ad eorum erectionem con- ducit. Deinde ad curtas partes proceriores reddendas, multum ipsa decubitûs positio confert, quemadmodum cernere licet ex partium secundum longitudinem per morbos accretione. Tertio, Decubitus, ratione communium totius corporis involucrorum, facit ad caloris in omnibus partibus æquationem. Ultimo, Decubitus, si iuxta ratio sternendi lectum observetur, multum contribuere potest ad spinæ truncique corporis incurvationem erigendam. Etenim ubi in latus gibbosum decumbunt, parvus pulvil- lus, in hunc usum apte formatus, sub ex- stantibus partibus immitti potest, atque ita adaptari, ut partes gibbæ magna ex parte totius corporis onus sustineant, adeoque ad rectitudinem repellantur. Quando au- tem Puelli in alterum latus devolvuntur, ita lectum sterni oportet, ut detractò pul- vinari pars cava lectum vix tangat, nisi se ad rectam lineam conformet, quo pondere suo ad rectitudinem deprimatur. Atque hæc de Decubitu.

II. De-

Cunarum
agitatio.

II. Decubitum proxime æmulatur *exercendi illud genus, quod Cunarum agitatione perficitur*. Cunnæ binis arcubus, seu portionibus rotæ, seu circuli, sustentantur: quo autem majoris circuli portiones sunt hi arcus; eo efficacius exercitium Puella præstant. Motus hic profundioris somni tempore intermittendus, aut saltem remittendus est; tempore vero vigiliarum, per vires modo intendendus, modo remittendus est. Convenit maxime debilibus, vix dum pedibus insistentibus, aut aliter ab incessu impeditis.

Gestatio
in Ulnis,
&c.

III. *Gestatio in Nutricum obambulantium ulnis*, iisdem prope Puellis, & sub iisdem conditionibus competit. Similiter *Gesticulatio Puelli ad rhythmum cantûs, sive dum Nutricis genibus insidet, sive dum ejus manibus sustentatur, ut & ejusdem horsum illorsum jactatio, frequensque elevatio & demissio, leniter apprehensis manibus, si puellus fortior sit, aut axillis, si debilior, ita quidem, ut crura & truncus inter movendum dependeant*. Præterea *tractio & retractio Puelli super lectum vel mensam inter binas nutrices; altera manus, altera pedes apprehendente*. Duo ultimi motus aliquid videntur contribuere ad spinæ curvæ seu inflexæ erectionem, præsertim si manus, quæ humero depresso, & pes, qui coxendici elevato inarticulatur,
paulo

paulo fortius quam altera manus vel pes trahantur. In eundem prope scopum collimare videtur *elevatio puelli*, *apprehensis solis pedibus*, ita ut *truncus & caput puelli inverso situ aliquandiu dependant*; licet hæc actio videatur quoque nonnihil respicere Hepatis adnascentiam, siqua adfuerit: ut & *convolutio illa corporis*, qua *demisso capite attoluntur pedes*, iterumque *elevato capite corpus totum invertitur*. Huc quoque referatur *rotatio illa Puelli*, à nonnullis *usurpata*, *super lectum vel mensam corpore lateraliter reclinato*: quam magis probamus, si non integre circumvolvatur: sed tantum volvatur ac revolvatur corpus: supposito duriusculo pulvinari, cui pars gibba incumbat, onusque corporis sustineat. Hoc exercitium recte administratum multum ad corporis deflexi erectionem confert.

V. *Lusus sedentarii* minimum inter omnia exercitia emolumentum pueris Rachitide detentis adferunt, iisque placandi causa potissimum permittuntur. Utiliores vero erunt, quo magis eos ad movendos pedes provocant, ut, verbi gratia, si à nutrice, erecto vel projecto coram pedibus corpusculo aliquo, irritentur ad id calcitrando evertendum, vel abigendum. Quod si Puelli corpus incurvum sit, ii lusus adinveniendi sunt, qui-

Lusus sedentarii.

quibus Puellus ad corpus in partem contrariam movendum alliciatur. Ubi ergo alter humerus altero est depressior, alliciantur ab isto latere, ostensis superne pupis vel crepundiiis, manum humerumque simul elevare & extendere, quo oblatum objectum arripiant. Innumera prope ejusmodi particularia exercitia fingi possunt, quæ Nutricum industriæ relinquimus.

Exercitia
mascula

Mascula exercitia majoris nota ad tres titulos reducimus.

1. Ad *Incessum*; 2. ad *Artificialem corporis suspensionem*; 3. ad *Frictionem, & Hypochondriorum atque Abdominis contrectationem.*

Gressus.

1. *Incessus, Gressus*, sive *Obambulatio* inter inter nobiliora exercitia numerari potest. Etenim puelli ætate grandiores, ut & robustiores, quique huc illuc quotidie discurrere solent, hoc ipso, cæteris paribus, facilius affectum hunc excutiant. Verum hoc exercendi genus iis non temere permittendum, quorum articuli genuum, talorum, aut vertebrarum dorsi, nondum eo usque confirmati sunt, ut oneri corporis sustinendo sint pares. Ubi enim Pueri ex incuria Nutricum (ut supra monuimus) præmature pedibus committuntur, facile fit, ut articulos istos vel introrsum, vel extrorsum, antrorsum, vel retrorsum, deflecti sinant, adeoque deformitati illi in debita corporis erectione occasio-

casio-

caſionem præbeant. Porro illi puelli, qui vel ex nativa debilitate & laxitate ligamentorum, vel ex incuria Nutricum, malove uſu, articulorum deflexionem jam contraxerunt, non ſunt pedibus exercendi, donec ferulæ aliave munimenta, quæ articulos deflexos erigere erectosque ſervare valeant, iis adaptentur: atque aliis interim proficuis exercitiis, ſaltem non nocivis, partim ſuperius, partim inferius deſcriptis, aſſuefaciendi ſunt. *Discuſſus Puerorum in ſuis curriculum*, ita conſtructis ut eos à titubatione & caſu inter incedendum defendant, in eundem ſcopum collimat, iisdemque legibus ſubjicitur.

II. *Artificialis corporis ſuſpenſio* perficitur ope instrumenti cujuſdam penſilis ex faſciis ea arte formati, ut pectus ſub axillis complectatur, caputque ſub mento alia faſcia circumdet, manusque binis anſis excipiat, unde corporis onus partim à pueri manibus, partim à capite, partim ab axillis in aëre pendulum ſuſtineatur ita, ut ab adſtantibus non ſine voluptate huc illuc impellatur. Hoc exercendi genus multis modis in hoc affectu conducere creditur. Etenim ad oſſa curva reſtituenda, ad articulos deflexos erigendos, ad curtam corporis ſtaturam elongandam, conducit, Quinetiam, quod & alia præſtant exercitia, calorem vitalem excitat, unaque uberiores alimenti ad partes externas

Artificialis corporis ſuſpenſio.

nas primoque affectas distributionem promovet : atque interim puellis huic exercitio assuetis voluptatem potius , quam molestiam creat. Aliqui , ut magis distendantur partes, calceos plumbeos pedibus adaptant , & contractiori corporis lateri pondus adjiciunt, quo facilius partes ad æqualem longitudinem extendantur. Hoc autem exercitium solis robustioribus competit.

Friccio.

III. *Friccio* quoque ad mascula exercitia suo modo referri potest : non quidem respectu activi alicujus motus in Puella ad ejus administrationem requisiti (siquidem Nutricis potius actione quam Pueri perficitur) sed ob consimilem vim & efficaciam , quam habet in morbi hujus curatione. Videtur autem *Friccio* dubii esse generis , & partim ad *exercitii*, partim ad *exterius applicandarum generis* pertinere , quo respectu ad hunc locum eam reservavimus , ut simul exercitiorum agmen claudat , & extrinsecus applicanda immediate præcedat. Administranda hæc est (hyberno saltem tempore) coram luculento igne, puella undique bene munito , ne afflatu frigidi aëris lædatur. Perficiunt hanc frictionem Nutrices, aliæ *manu calida*, aliæ *lintheis siccis & calefactis*, aliæ *pannis laneis*, aliæ *verriculo*. Et quidem aliquæ plurimum laudant verriculum , exterisque modis præferunt : verum cum tantillum interesse videatur

tur

tur quo ex his modis peragatur, singulos probamus, electionemque penès Nutrices sagaces permittimus. Cæterum ordiantur hanc frictionem à spina dorsi corpore puelli prono collocato, & manum modo fursum, modo deorsum, modo lateraliter promoveant, deinde illinc ad clunes, femora, suras, talos, plantas Pedum descendant; postea resupinato corpore, pectus, ventrem, hypochondria, & latera, nec non anteriora crurum, tibiæ, pedum, moderate fricent, abstinendo tamen à frictione, qua parte ossa prominent, & liberalius fricando partes eorum cavas. Non continuanda est hæc actio ultra levem ruborem in partibus excitatum, ne magis dissipetur, quam suscitetur nativus calor. Hoc exercitii genus maxime infirmioribus puellis convenit; quique alias statione aut gressu vix satis valeant sese exercere. Supplet enim vicem hujusmodi exercitii, & calorem insitum excitat, vitalem evocat, alimentum ad partes affectas attrahit. Concedimus tamen frictionem paulo minus ad musculorum carnes, licet forte magis ad partes cutaneas, nutrimentum ad calorem allicere, quam exercitium proprie sic dictum, adeoque eam veris exercitiis dignitate ac præstantia cedere. Ad Frictionem quam proxime accedit illa nonnullis usitata

Contrectatio ventris, seu Hypochondriorum &

D

Contre-
ctatio Ab-
dominis.

Abdominis; qua viscera modo sursum, modo deorsum, modo dextrorsum, modo sinistrorsum premunt intrudendo nonnunquam digitorum apices sub costis nothis. Et sperant Practici, neque præter rationem, se hac actione Hepar à præternaturali quavis Adnascentia cum Peritonæo liberare, siqua forte talis adfuerit.

Atque hic obiter notamus, talem Hepatis Adnascentiam in hoc affectu facile ob tensitatem Hypochondriorum & magnitudinem Hepatis accidere posse, unde presse admodum arctèque Peritonæum & Hepatis membrana conjungantur, conjunctaque diu in eadem positione maneant, adeoque tractu temporis prompte coalescant. Coalescentia hæc quatenus ab Hypochondriorum tensitate, & mole Hepatis, ut diximus, dependet, non incongrue ad essentiam hujus morbi secundariam referri potest, viz ad vitia Organica, inter quæ recenseri meretur, quanivis supra suo loco casu à nobis fuerit omissa, ideoque hic visum est ejus mentionem facere. Hæc de Exercitiis, sequuntur Extrinsecus applicanda.

Frequen-
tis Adna-
scentiæ
Hepatis
in hoc af-
fectu
Causa.

CAP. XXXVI.

Extrinsæcus applicanda.

R Emedia hæc non tantum, ut diximus, frictionem prærequirunt, sed & plerumque cum ipsa frictione, at leviori, administrantur. Sunt autem vel *generalia*, seu *universalia*, omnes partes ex æquo respicientia; vel *particularia* certisque regionibus corporis dicata. Generalium materia eadem fore est, quam supra proposuimus *cap. De alterantibus specificis*: particularium vero varia, pro varietate regionum corporis, quibus applicanda sunt. Formulæ utriusque generis prope omnes communes videntur, & quinque numero occurrunt; *Liquores, Olea, Linimenta, Unguenta, Emplastra*: quanquam Emplastra certis potius partibus dicata, nunquam universo corpori simul applicanda veniunt.

Liquores in hoc affectu longo usu probati, sunt omnia prope vini genera; imprimis vero vinum Moscatellinum. Aliqui vero potius commendent vinisque præferunt *Cerevisiam Gedanensem, seu Prusiacam*: quæ quidem ad consolidandas & firmandas partes plurimum, ad sanguinis autem æquationem ejusdemque æqualem distributionem parum

aut nihil potest. Idem quoque iudicium esto de vino *Alicantico*, ut & de vino rubro. Aliqui loco vini utuntur *aqua vite vulgari*, quæ nihilo inferior vino creditur. *Decocta* quoque in eundem usum parari queunt.

Ut,

R. Radic. *Osmundæ regalis*, fol. *Salviæ*, fl. *Calend.* fol. *Lauri*, *Scolopendr. Veron. maris*, an. M. $\mathfrak{ss}$. *Roris mar.* Ros. rubr. siccatur. an. p. $\mathfrak{j}$. Coq. in aq. fontan. & aq. vite vulgari, an. $\mathfrak{ssj}$. ad tertiæ partis absorptionem. Colatura servetur ad usum.

Vel

R. Radic. *Filic. maris* $\mathfrak{zj}$. fol. *Osmundæ regalis*. *Hormini*, *Lauri*, *Salviæ*, *Veronica mar.* an. M. $\mathfrak{ss}$. F. Infusio in vino aliquo, & Liqueur colatus servetur in usum.

Cæterum liquores hi raro, aut nunquam, soli adhibentur, sed Oleis, Linimentis, vel Unguentis, æquis fere partibus admixti; & quidem coram luculento igne tepidi usurpandi, calida nutricis manu donec exsiccantur affricati.

Olea.

Olea composita, & probata in hoc affectu, pauca admodum, eaque vix satis efficacia, in Officinis parata servantur. *Simplicia* vero paulo plura; ut, *Oleum vermium terrestrium*, *Chamæmili*, florum *Calendularum*, *Veronica maris*, è pedibus *Bovinis*: quibus etiam addere possumus *Oleum Vulpinum*, *Catellorum*,
Hirun-

Hirundinum; modo hæc ultima simpliciora, & saltem absque impense calidis parentur.

Oleum Excestrense (licet eo nonnulli Practici utantur) videtur calidius, quam ut per se solum in tam tenera ætate facile probeamus. Idem iudicium esto de *Oleo Castorei Jacobi de Manliis*; ut & de plurimis *Unguentis anti-Paralyticis*, *Unguento Nervino*, *Martiato*, *Aregon*, & similibus. Torpor enim in hoc affectu non Paralyticus est; neque, perinde ac in vera Paralyti, impense calida expetit; neque etiam conjuncta partium flacciditas talia, absque spirituum insitorum dissipatione, facile admitteret. Quare, cum hic morbus novus sit, si velimus *Olea*, *Unguenta*, vel *Linimenta* ei appropriata, ad manum habere, oportet recta methodo compositionem instituamus; nimirum *specificam alterantia*, supra usitata, *Oleis*, vel *Pinguedibus*, debito modo admiscendo:

Unguentorum in hoc affectu componendi ratio, & formulæ.

Ut;

Prima. R. *Fol. Salvia rubra, Veron. maris, Anagallid. fl. Calend. an. M ij. radic. Osmund. regal. ℥vj. Butyri Majal. ℔iij. Vini albi ℔ss. Concisa herba, & contusa radices coq sec. art. ad vini absorptionem: Dein F. Expressio, dum adhuc calent, cui adde Oleum Nucis Myrist. per express. ℥jss. Misceantur diligenter, & post subsidentiam abjectis facibus, F. Ung. pu-*

D d 3

tum

rum, quod in olla vitreata reponatur ad usum.
Vel,

Secunda. R. Fol. Chamæm. Becabung. Nasturt. aquat. Cochlear. hortens. Veron. maris, Cardiacæ, Capill. Vener. Liug. Cervin. Ceterach, Lauri, summit. Menth. rubr. Salviæ rubr. Roris-mar. baccar. Hedera, an. Mß. radic. Osmund. regal. ℥iiij. Vini Moscatellin. ℥ß. Butyr. Majal. ℥iiij. Incidenda incisa, & contundenda contusa, coq. omnia ad vini absuptionem. Exprimatur dum calet, & separato impuro sedimento, F. s. a. Unguentum.

Vel,

Tertia, R. Fol. Salviæ rubræ, Veron. maris, Linguae Cervin. Xiris, an. Mij. radic. Osmund. regal. ℥vj. summitat. Lavend. Roris-mar. fol. Laur. an. Mß. Aq. Vitæ vulg. ℥j. Ol. è pedib. Bovin. Ol. Vulpin. an. ℥ß. Sevi Cervin. vel Vervecin vel Medullæ Bovin. Ol. Lumbricor. an. ℥j. Coq. ad consumptionem. Aq. Vit. Exprimatur Unguentum dum calet, & separatis facibus reservetur in usum.

Quarta. R. Fol. Osmund. regalis virentis Mvj. Anagallid. fl. Calend. fol. Salviæ rubr. Hormin. Cardiacæ, Becabungæ, Nasturt. aq. an. Mj fol. Roris-mar. Laur. an. Mß. Concisa omnia minutim contendantur optime in mortario marmoreo, vel ligneo, cum ℥vj. butyri non saliti; dein macerentur per dies 14. tum paulatim liquefiant in Balneo Mariæ,

ria, & simul ac fervere incipiunt, F. Expressio, iterumque addantur Herbae, ut prius. Tandem Vnguentum expressum, & depuratum, recondatur in vasibus idoneis, ad usum.

Hisc generalibus externis remediis nonnulla particularia, certas corporis regiones spectantia, subungi possunt; Ut,

Remedia
externa
particularia.

Si regio Abdominis, praecipue Hypochondriorum tensa, dura, tumidaque fuerit; neque durities, tensitas, tumorve, purgationi debito modo administratae cesserit, ad hujusmodi Topica deveniendum est: Ut,

1. Hypochondria
appropriata.

Rx. Olei de Capparibus, Absynthio, Sambucini, an. ℥j. Vnguenti generalis primi supra descripti ℥j. M. F. Linimentum.

Vel,

Rx. Vnguenti de succis aperit. Foessii ℥iij. Vnguenti primi generalis ℥ij. M. F. Vnguentum. Commendatur, etiam Oleum. Saxifragia ex multiplici infusione & coctione herbae concisa & contusa facta. In Oleo vulgari.

Tempore usus haec, similiaque Vnguenta, vel Linimenta, cum aliquo appropriato Liquore, facilioris penetrationis causa, misceri possunt, Ut,

Rx. Florum Sambuci, foliorum Salviae rubrae contusorum, baccarum Lauri contusarum, Santali albi crassiuscula pulverati, an. ℥ij. Vini albi ℥ij. Macerentur per tres dies in loco frigido, in ampulla vitrea, subere accurrate clausa, bis

in die concutienda. Tempore usûs portio liquo-
ris, quæ pro una vice suffecerit, effundatur cola-
ta; denuoque clausum vas reponatur in usum.
Vel, (si fortiozem malis,)

R. Radicum Bryoniae albae siccatarum & in-
eifarum, baccarum Lauri, stercoris Anserin-
an. ℥ij. seminis Cymini ℥j. foliorum Salviae ru-
brae, florum Sambuci, an. p. j. Coq in ℔j℞. vi-
ni Rhenani, ad ℔j. Colatura servetur in vase
clauso, loco frigido.

Liquores hi, similesve, Unguento commix-
ti, & ad ignem calefacti, calida Nutricis
manu, Abdomini, & præcipue Hypochondriis,
ad siccitatem usque affricentur: simulque
Nutrix istas partes molliter contrectet; vi-
scera modo sursum, modo deorsum, dex-
trorsum, vel sinistrorsum premendo, ut su-
pra dirigitur.

Egregie etiam hic confert Balsamum de
Tolu, Unguentis, vel Emplastris admixtum.
Potest & ex eo fieri Emplastrum, quod spinæ
debili utiliter applicatur.

Emplastra quoque huc nonnihil contri-
buere posse videntur: Ut,

R. Cerati Santalini ℥ij. Gummi Ammo-
niaci in Vino Rhenano, vel Vino aliquo Medica-
modo descripto, soluti, depurati, & ad spissitu-
nem iterum cocti ℥j. F. s. a. Emplastrum. Hu-
jus porro sufficiens extendatur super alu-
tam, & dextro Hypochondrio coaptetur; vel
etiam

etiam sinistro, si durities (quod raro accidere putamus) illic magis urgeat.

Vel,

℞. Succorum Becabunga, Nasturtii aquatici, Cochlearis hortensis, Absynthii, corticum Sambuci, radicum Filicis maris, an. ℥j. Succo depurati lento Calore, ad crassitiem ferme Extracti redigantur; tunc adde in pulverem subtilissimum comminuta Santali Citrini ℥ij. Macis ℥jss. ℞. Mixtura hujus ℥jss. Gummi Ammoniacy in Vino soluti, & ad spissitudinem cocti, ℥iiij. Misceantur calide, & continue agitentur, donec incipiant frigesce & indurari: & F. Emplastrum, applicandum, ut prius.

Porro, Pulmonum male affectorum gratia, ^{2. Pulmonibus} frequenter quoque peculiare Unguentum ^{dicata.} pectorale ex usu est. In quo casu.

℞. Olei Violarum, Liliorum alborum, Unguenti è floribus Arantiacis, an. ℥j. M. F. Linimentum, calida manu pectori affricandum, superimposita charta, mollique lana intersuta, vel panno laneo. Addi huic Linimento potest exigua quantitas Balsami Peruviani.

Vel,

℞. Unguenti pectoralis ℥ij. Unguenti Glycyrrhizæ simplicis ℥jss. Olei Violarum ℥j. M. F. Linimentum, eodem modo adhibendum.

Cæterum Unguentum Glycyrrhizæ simplex sic conficitur;

℞. Glycyrrhizæ recentis & succulenta ℥iiij.

D d 5

Butyri

Butyri recentis, non saliti, in aqua Rosacea loti, ℥j. Glycyrrhiza incisa contundatur optime cum Butyro in mortario lapideo; postea simul frignantur in sartagine: tunc F. Colatura cum Expressione; idemque labor ter iteretur, cum pari quantitate novæ Glycyrrhizæ.

3. Spina
remedia
externa.

Denique propter summam Spinae dorsi debilitatem, quæ in hoc affectu frequens esse solet, Emplastra quædam, isti appropriata, parari possunt. In Pharmacopœis exstant Emplastrum de Betonica, & Diacalcitheos; cui tamen, tempore usûs, addenda est Mastiches, Olibani pulv. an. ℥ß. Emplastrum quoque, Flos Unguentorum dictum, huc referri potest, modo Caphura omittatur; Similiter & Emplastrum Nervinum.

Vel,

℞. Unguenti primi generalis ℥ij. Herbarum ejusdem compositionem ingredientium, minutim concisarum ℥v. Cera Citrina ℥iiij. Resina purissima ℥viiij. Unguento, Resina, & Cera liquatis, adde Herbas, & s. a. F. Emplastrum,

Vel,

℞. Unguenti generalis tertii ℥xv. Lithargyri auri triti & cribrati ℥ix. Coque, simul spathula agitando ad Emplastri consistentiam. Tum adde Cera, Picis Burgundiacæ, an. ℥iiij. Olei Nucis Myristicæ expressi ℥iiij. Mastiches, Olibani. Myrrhæ, an. ℥jß. Castorei ℥ß. Vitrioli albi pulverizati ℥ß. F. Emplastrum secundum artem.

Discre-

Discrepant autem *Practici* in figura, & applicatione horum *Emplastrorum*. Aliqui oblongam & angustam figuram eligunt, & secundum longitudinem *Spinae* applicant. Alii potius figuram *latiusculam*, & prope triangularem pro-

lem nempe à *lumbis* deor *Sacrum* ad *Co* extendunt. existimamus, *partes Spinae*, *Tibia*, partes illæ nimirum, quæ ab inferiori *Spinae* parte nervos suos mutuunt, (præ *superioribus* infirmæ sunt, formam posteriorem convenire posse: ubi vero potius *superiores Spinae* partes videntur debiliores, priorem & oblongam formam magis quadrare.

Similiter à nonnullis pro *Spinae* debilitate *Linimentum* commendatur, quod constat ex *Gelatina Cornu Cervini*, facta cum *Nervinis*, & radicibus *Sigilli Mariae*, floribus *Salviae*, & *Consolidae*. Tempore Inunctionis admiscendum est aliquid *Olei Nucis Myristicae* per expressionem, vel *Olei Lumbricorum terrestrium*, aut *Adipis humani*. Atque hæc de *Medicamentis externis*.

F I N I S.

PLacet nobis; ut Tractatus de
RACHITIDE sive Mor-
bo Puerili, qui vulgo *The Rickets*
dicitur, imprimatur.

Joh. Clerck, Præses.

Mauritius Williams, Eq. Aur.
Censor.

Georgius Ent, Censor.

Joannes Mickletbwait, Censor.

Ahasuerus Regemorter, Censor.

de
or-
tis

ur.

r.
or.

